

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**FEMİNİST İKTİSATA GÖRE ATAERKİL
ZİHNİYETTE KADIN İSTİHDAMI VE EĞİTİMİ:
ZONGULDAK İLİ ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME**

Kübra Yazıcı

Zonguldak 2016

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**FEMİNİST İKTİSATA GÖRE ATAERKİL
ZİHNİYETTE KADIN İSTİHDAMI VE EĞİTİMİ:
ZONGULDAK İLİ ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME**

**Hazırlayan
Kübra Yazıcı**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Levent Necmi Aktürk**

Zonguldak 2016

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

.6/12/2016

Kübra YAZICI

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün İktisat Anabilim Dalında 115282102010 numaralı Kübra Yazıcı'nın hazırladığı "Feminist İktisata Göre Ataerkil Zihniyette Kadın İstihdamı ve Eğitimi: Zonguldak İli Örneğinde Bir İnceleme" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 16/12/2016 Cuma günü saat 11:00'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Levent AYTEMİZ

Üye

Yrd. Doç. Dr. Levent Necmi AKTÜRK (Danışman)

Üye

Yrd. Doç. Dr. Zeynep BAŞAK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2016

Doç. Dr. Ertuğrul Yıldırım
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum : BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Feminist İktisata Göre Ataerkil Zihniyette Kadın İstihdamı ve Eğitimi: Zonguldak İli Örneğinde Bir İnceleme
Tez Yazarı : Kübra Yazıcı
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Levent Necmi Aktürk
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2016
Sayfa Adedi : 157

Tezde, feminist bilimin, iktisat disiplini içerisinde yer alan kadın istihdamına yansımaları ele alınmaktadır. Ataerkil zihniyette bu bağlamda incelenmektedir. Tez, kadın istihdamının yanı sıra, eğitimin kadın istihdamındaki önemi hakkında da bilgi vermektedir.

Tezin amacı, feminist iktisadın eleştirdiği ataerkil zihniyetin kadın istihdamına dair görüşlerini ve eğitimin kadın istihdamındaki önemini incelemektir. Bu amaçla, Zonguldak ili özelinde bir anket çalışması yapılmış; hem kadın hem de erkeklere ataerkil zihniyete dair görüşleri ve eğitimin kadın istihdamındaki rolü hakkında sorular yöneltilmiştir. Anket konuları Zonguldak ili özelinde kadın ve erkek olarak toplumda yer alan iki gruba yöneltilmektedir. Sadece kadınları kapsayan erkekleri dışlayan bir çalışma olmamaktadır. Bu yönüyle feminist iktisat çalışmalarına uygun olmaktadır. Farklı demografik özelliklere sahip kadın ve erkeklerin görüşlerinden yararlanarak bir neticeye varılmaya çalışılmaktadır. Ankete katılan farklı demografik özelliklere sahip 522 kişinin görüşlerinin istatistiksel testler ile değerlendirilmesi sonucunda, bu kişilerin kadın istihdamına ilişkin ataerkil zihniyeti yansıtan konulara katılmadığına ve eğitimin, kadının işgücüne katılmasında önemli bir faktör olduğuna ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Feminist Bilim, Feminist İktisat, Ataerkil Zihniyet, Kadın İstihdamı, Kadın Eğitimi, İstatistiksel Hipotez Testleri.

ABSTRACT

Institution : BEÜ Institute of Social Sciences, Department of Economics
Title : Employment and Training of Women in Patriarchal Mind According to Feminist Economics: An Examination in the case of Zonguldak Province
Author : Kübra Yazıcı
Advisor : Assist. Prof. Dr. Levent Necmi Aktürk
Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2016
Total Number of Pages : 157

The thesis focuses on the reflections of feminist science on women employment that take place in the discipline of economics. Patriarchal mentality is also examined in this context. The thesis gives information not only on women employment, but also the importance of education on women employment as well.

The purpose of the thesis is to examine the views of patriarchal mentality on women employment that have been criticized by feminist economics and the importance of education on female employment. For this purpose, a survey had been conducted in the Zonguldak province where both women and men are asked about their views on patriarchal mentality and the importance of education on female employment. Survey subjects are directed to two groups in Zonguldak province as women and men. There is no study that excludes men who only cover women. This is in line with feminist economics studies. Trying to reach a conclusion by taking advantage of the views of men and women with different demographic characteristics. The evaluation of the views of 522 people surveyed who have different demographic characteristics using statistical tests show that those people disagree with the issues that reflect patriarchal mentality and education appears to be one of the most important factors for female labor force participation.

Keywords: Feminist Science, Feminist Economics, Patriarchal Mentality, Female Employment, Women's education, Statistical Hypothesis Testing.

ÖNSÖZ

Aile toplumu oluşturan en küçük birimdir. Dolayısıyla toplumdaki aile yapısı, toplumun yapısını oluşturan unsurlardan biri olan ekonomik hayat ile ilişki içerisindedir. Türk aile yapısı büyük oranda ataerkil zihniyete dayanan bir aile modelidir. Bu aile modelinde erkek çoğu zaman evi geçindirme yükünü üstlenirken, kadın ise çocuk ve yaşlı bakımı, ev işleri gibi ev içi sorumluluklarla ilgilenmektedir. Ancak yıllar boyunca, ekonomik hayatın da getirdiği zorluklar ve insanların yaşam şartlarındaki değişimler nedeniyle, çift kazananlı aile modeline geçiş ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kadınların aldıkları eğitim hayatındaki gelişmelere paralel olarak da toplumların erkeğin geçim yükünü üstlendiği kadının iktisadi olarak geri planda olduğu ataerkil toplum yapısında değişimler olmaktadır. Ataerkil zihniyete ait erkeğin evi geçindiren olması sebebiyle daha fazla eğitim alması gerektiği fikrîde kadınların eğitim imkânlarındaki gelişmelere bağlı olarak kabul görmemektedir. Eğitim alan kadınlar iş piyasasının kendilerinden beklediği niteliklere sahip oldukları için erkekler gibi istihdama katılabilmektedirler. Bu durumda toplumda kadın istihdamına yönelik ataerkil bakış açısını değiştirmektedir. Anket analizinde çıkan sonuç ise ataerkil zihniyetin kadın istihdamına yönelik görüşlerinin kabul edilmeyip eğitimin kadın istihdamı için önemli olduğunun kabul edilmesinden dolayı çalışmanın içeriğine uygun olmaktadır.

İktisat eğitimi içerisinde öğretilen ve 1990'lı yıllarda Türkiye'de de kendini hissettirmeye başlayan feminist düşünceye bağlı olarak gelişen feminist iktisat, çoğu hemcinsim gibi benimde ilgi alanıma girmeyi başarmıştır. Feminizm, halk arasında hâlen azımsanmayacak kadar büyük bir kesimin sandığı gibi erkek düşmanlığı mıdır? Amacı, ortaya çıkış sebebi verdiği mücadele ne içindi? Toplumları ve toplumsal yapıyı oluşturan ekonomik, hukuki, sosyal, siyasal, kültürel ve dini yapıyı değiştirmeyi kendisine nasıl hedef almıştı? Toplum düzeninde nasıl değişiklikler yapmayı planlıyordu? Günümüzde geçerli olan erkek egemen iktisadi yapıda nasıl değişiklikler öneriyor ve günümüz erkek egemen iktisat anlayışını nasıl eleştiriyordu? İktisat alanında yüksek lisans yapan biri olarak, bu sorulardan iktisadi alana girenlerini literatür araştırmaları ile destekleyip kendi düşüncelerimle harmanlayarak merak ettiğim sorularına cevap bulmaya çalıştım. Bu arada çalışmanın bu konuda araştırma yapan araştırmacıların sorularını cevaplamasına yardımcı olacağını temenni etmekteyim.

Tez çalışmasında bana bilgisiyle her türlü konuda yardımda bulunan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Levent Necmi Aktürk'e anket analizini birlikte yaptığım, tezimin yazım aşamasında ve tezimle ilgili her konuda yardımlarını benden hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli hocam Doç. Dr. Mehmet Pekkaya'ya çok teşekkür ederim. Tezimin yazım aşamasında yararlandığım kaynakların yazarlarına çok teşekkür ederim. Anket konularımın incelenmesinde yardımcı dokunan çok değerli hocalarıma bilhassa Türk Dili ve Edebiyatı hocaları Can Keskin'e, Sevgi Mangana ve eşi Tarih hocası Ahmet Mangan'a ve Türkçe hocası Kemal Çelebi'ye çok teşekkür ederim. Bir dönem işverenim olan Zonguldak Berberler ve Kuaförler Odası Başkanı Ergün Öztürk'e teşekkürü borç bilirim. En önemlisi de beni bugünlere getiren, bu süreçte maddi manevi yardımlarını hiçbir zaman benden esirgemeyen annem Ayşe Yazıcı, babam Murat Yazıcı ve biricik kardeşim Serhat Yazıcıya minnet ve şükranlarımı sunmaktayım.

15 Temmuz 2016 Demokrasi Şehitlerimizin ve Gazilerimizin Aziz Hatırasına Atfedilmiştir.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
TEZ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
1. FEMİNİZM	4
1.1. Feminizmin Tanımı.....	4
1.2. Feminist Hareketin Tarihsel Gelişim Süreci.....	5
1.3. Feminist Hareket İçerisindeki Farklı Düşünceler	7
1.3.1. Liberal Feminizm.....	7
1.3.2. Kültürel Feminizm.....	11
1.3.3. Marksist Feminizm	12
1.3.4. Sosyalist Feminizm.....	14
1.3.5. Radikal Feminizm.....	15
1.3.6. Postmodern Feminizm	16
1.3.7. Değerlendirme	19
2. FEMİNİST İKTİSAT	23
2.1. Feminist İktisat ve Neoklasik İktisatın Karşılaştırması	23
2.2. Mikro İktisada Feminist Bakış Açısı	28
2.3. Makro İktisada Feminist Bakış Açısı.....	29
2.4. Ataerkil Zihniyetin Feminist İktisat Bakış Açısı ile Değerlendirilmesi	31
2.5. Feminist İktisatın İktisat Bilimine Dair Yaklaşımları.....	34
2.6. Değerlendirme	36
3. AVRUPA'DA KADIN İSTİHDAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ	38
3.1. Yunan ve Roma Toplumunda Kadın İstihdamı	38
3.2. Avrupa'da Ortaçağ Boyunca Kadın İstihdamı.....	40
3.3. I. Sanayi Devriminden Sonra Avrupa'da Kadın İstihdamının Durumu	47
3.4. II. Sanayi Devriminden Sonra Avrupa'da Kadın İstihdamının Durumu	52
3.5. Avrupa'da I. Dünya Savaşından Sonra Kadın İstihdamı	54
3.6. Avrupa'da II. Dünya Savaşından Sonra Kadın İstihdamı.....	55

4. ANADOLU TARİHİNDE KADINININ İSTİHDAMI.....	60
4.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Kadın İstihdamı	60
4.1.1. Anadolu Selçuklu Dönemi'nde Kadın İstihdamı	60
4.1.2. Osmanlı Devleti'nde Kadın İstihdamı	62
4.1.3. Tanzimat ve Meşrutiyet Hareketleri İçerisinde Kadın İstihdamı.....	66
4.1.4. I. Dünya Savaşı Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Kadın İstihdamı.....	68
4.2. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Kadın İstihdamı	70
4.2.1 1923-1980 Yılları Arasında Kadın İstihdamı	70
4.2.2. 1980 Yılından Sonra Kadın İstihdamını Arttırmaya Yönelik Yapılan Çalışmalar	73
4.2.3. Türkiye'de Verilerle Kadın İstihdamı.....	75
5. TÜRKİYE'DE EĞİTİM İLE KADIN İSTİHDAMI ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	93
5.1. Osmanlı Döneminde Eğitimin Kadın İstihdamına Etkisi	93
5.2. Cumhuriyet Döneminde Eğitimin Kadın İstihdamındaki Yeri ve Eğitimin Kadın İstihdamına Olan Etkisi	98
5.3. Değerlendirme	109
6. ZONGULDAK İLİNDE KADIN İSTİHDAMINDA ATAERKİL ZİHNİYET VE EĞİTİM FAKTÖRLERİNİN ÖNEMİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA	110
6.1. Zonguldak İli İçin Genel Özellikler	110
6.2. Örneklem Yöntemi	111
6.3. Örneklem Özellikleri	111
6.4. Ataerkil Zihniyet ve Eğitimin Kadın İstihdamındaki Önemi	115
6.5. Görüşlerin Demografik Özelliklere Göre Değerlendirilmesi	117
6.6 Değerlendirme	126
SONUÇ.....	128
7. KAYNAKÇA.....	133
EKLER.....	146
EK 1: Anket Sorularının Kısaltılmış Hallerinin Asıl Karşılığı.....	146
Ek 2: Anket Sorularının Alındığı Kaynaklar	147
Ek 3: Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitim Faktörlerinin Kadın İstihdamı Üzerindeki Önemi ile İlgili Bireylerin Görüşleri	149
Ek 4: Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitim Faktörlerinin Kadın İstihdamı Üzerindeki Önemi İle İlgili Bireylerin Görüşlerinin Yüzdesel Frekans Dağılımları.....	150
Ek 5: Cinsiyete Göre Görüşlerdeki Farklılıklar	151
Ek 6: Medeni Hale Göre Görüşlerdeki Farklılıklar	152
Ek 7: Hane Halkı Sayısına Göre Görüşlerdeki Farklılıklar	153
Ek 8: Eğitim Seviyesine Göre Görüşlerdeki Farklılıklar	154
Ek 9: Ortalama Harcamalarına Göre Görüşlerdeki Farklılıklar.....	155
Ek 10: İş Tecrübesine Göre Görüşlerdeki Farklılıklar.....	156
ÖZGEÇMİŞ.....	157

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4.1: Türkiye’de 15 Yaş ve Üstü Kırsal Alanda ve Kentte Yaşayan Kadınların İstihdama Katılım Oranları (Her Bin Kişide)	81
Tablo 5.1: Kadınların Eğitim Seviyesine Göre İşgücü Verileri (Bin kişi 15+ ve %) ...	108
Tablo 6.1: Ankete Cevap Verenlerin Cinsiyete Göre Dağılım	111
Tablo 6.2: Ankete Cevap Verenlerin Medeni Hale Göre Dağılımı	112
Tablo 6.3: Ankete Cevap Verenlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	112
Tablo 6.4: Ankete Cevap Verenlerin Hanehalkı Birey Sayısına Göre Dağılımı	113
Tablo 6.5: Ankete Cevap Verenlerin Toplam İş Hayatı Sürelerine Göre Dağılımı	113
Tablo 6.6: Ankete Cevap Verenlerin Ortalama Harcamalarına Göre Dağılımı	114
Tablo 6.7: Ankete Cevap Verenlerin Şuanki İş Hayatına Göre Dağılımı	114
Tablo 6.8: Ankete Cevap Verenlerin Yaş Aralığına Göre Dağılımı.....	114
Tablo 6.9: Güvenilirlik Analizi.....	115
Tablo 6.10: Ortalamalar İçin Verilen Puanların Karşılığı	116
Tablo 6.11: Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitim Faktörlerinin Kadın İstihdamı Üzerindeki Önemi İle ilgili Bireylerin Görüşleri.....	117
Tablo 6.12: Cinsiyete Göre Görüşlerdeki Farklılıklar	118
Tablo 6.13: Medeni Hale Göre Görüşlerdeki Farklılıklar	120
Tablo 6.14: Eğitim Seviyesine Göre Görüşlerdeki Farklılıklar	121
Tablo 6.15: Ortalama Harcamalarına Göre Görüşlerdeki Farklılıklar.....	123
Tablo 6.16: Yaşa Göre Görüşlerdeki Farklılıklar	125

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 4.1: Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Durumu (%).....	80
Şekil 4.2: 2011-2015 Yılları Arasında Türkiye Geneline Sektörel Açıldan Kadın Çalışanlar	84
Şekil 4.3: 2011-2015 Yılları Arasında Türkiye Geneline Tarım Sektöründe Kadın Çalışanların İşteki Durumu	86
Şekil 4.4: 2011-2015 Yılları Arasında Türkiye Geneline Tarım Dışı Sektörde Kadın Çalışanların İşteki Durumu	87
Şekil 4.5: 2009-2013 Yılları Arasında Kent’de Yaşayan Kadınların Tarım Sektöründe İşgücü Durumu.....	88
Şekil 4.6: 2009-2013 Yılları Arasında Kent’de Yaşayan Kadınların Tarım-Dışı Sektörde İşgücü Durumu.....	89
Şekil 4.7: 2009-2013 Yılları Arasında Kırsal Kesimde Yaşayan Tarım Sektöründe Çalışan Kadınların İşgücü Durumu	90
Şekil 4.8: 2009-2013 Yılları Arasında Kırsal Kesimde Yaşayan Tarımdışı Sektörde Çalışan Kadınların İşgücü Durumu	91

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AZ ve EKİÖ	: Ataerkil Zihniyet ve Eğitimin Kadın İstihdamındaki Önemi
BM	: Birleşmiş Milletler
CDEG	: Kadın Erkek Eşitliği Yönetim Komitesi, (Community, Diversity, Equality Group)
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türölü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, (Convention On The Elimination Of All Forms Of Discrimination Against Women)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ECOSOC	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi, (United Nations Economic and Social Council)
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü, (International Labour Organization)
İKO	: İşgücüne Katılım Oranı
KAGİDER	: Kadın Girişimciler Derneği
KEİG	: Kadın Emeği ve İstihdamı Gelişimi Platformu
KSGM	: Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, (The Organisation For Economic Co-Operation And Development)
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
WB	: Dünya Bankası, (World Bank)

GİRİŞ

Kadınlarla ilgili konular hem Batı medeniyet tarihinde hem de Türk medeniyet tarihinde önemli bir konumda olmaktadır. Ayrıca kadınlarla ilgili konular günümüz devletlerinin yasalarında, mevzuatlarında hem de toplumdaki gelenek ve göreneklerde önemli bir yer teşkil etmektedir. Kadınlarla ilgili konuların bu kadar gündemde olması da oldukça normal bir durumdur. Çünkü kadınlar hem dünya nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturmakta hem de neslin sağlıklı ve nitelikli bir şekilde yetişmesinde önemli rol almaktadır. Bu çalışmada da feminist iktisada göre ataerkil zihniyet ve eğitim faktörünün kadının istihdam hayatındaki yeri araştırılmaya çalışılmaktadır. Araştırma yapılırken Avrupa ve Türk medeniyet tarihinde kadın istihdamındaki değişim ataerkillik faktörü çerçevesinde ele alınmaktadır. Ayrıca eğitim faktörünün de kadın istihdamı üzerindeki rolü incelenmektedir. Bu çalışmaya uygun olarak hazırlanan anket uygulamasında Zonguldak ili için ataerkil zihniyet ve eğitim faktörünün kadın istihdamı ile ilişkisi araştırılmaya çalışılmaktadır.

Çalışmada hem dünya tarihinde hem de 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de etkili olan kadınlara erkeklerle aynı fırsatları yaratmayı kendisine gaye olarak alan feminizm kavramıyla tanımlanan ideoloji ele alınmaktadır. Daha sonra bu ideolojinin tarihsel gelişim süreci, hangi amaçla ne zaman ortaya çıktığı ve ele aldığı konulardan bahsedilmektedir. Ayrıca tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan temel feminist düşüncelerden olan liberal, kültürel, marksist, sosyalist, radikal ve postmodernist feminist fikir akımları ile ilgili görüşlerde yer almaktadır. Bu fikir akımlarının karşı çıktıkları kadınlarla ilgili olan toplumsal ve ekonomik değerler ve bu değerlere neden karşı çıktıkları vurgulanmaktadır. Ayrıca yıllar itibariyle feminizm teriminin yerine daha objektif ve tarafsız bir kavram olan toplumsal cinsiyet kavramının literatüre girdiği bilgisi de belirtilmektedir. Feminizmin köklerinden temelini alan feminist iktisat konusu ele alınmaktadır. Feminist iktisadın gaye olarak kadın bakış açısını da iktisada katmaya çalışan bir bilim olduğu bilgisi belirtilmektedir. Ataerkil bir temeli olan ana akım iktisadına yani geleneksel iktisada karşı çıkış nedenleri, ele aldığı konular yer almaktadır. Ayrıca geleneksel iktisat tarafından eleştirildiği yönleri de belirtilmektedir. Çalışmada

feminist iktisadın makro ve mikro iktisadi düşüncelerine yer verilmektedir. Feminist iktisadi düşünce içerisinde yer alan yaklaşımlar da ele alınmaktadır.

Çalışmada, dünya medeniyet tarihinde önemli yeri olan Avrupa medeniyet tarihi içerisinde, kadının ekonomik hayata katılımının nasıl olduğu konusu ele alınmaktadır. Bu konuda eski Roma tarihinden de bilgi verilmektedir. Yunanlılardan başlayarak günümüz Avrupa medeniyetine kadar kadınların ekonomik yaşamda hangi konumda yer aldıkları bilgisi de çalışmada incelenmektedir. Roma ve Ortaçağ Avrupa tarihi, I, II ve III. Sanayi Devrimleri, I. ve II. Dünya Savaşı ve sonrası süreçte kadının ekonomik hayatı, tezin amacına uygun olarak ataerkil zihniyet yapısı ile birlikte ele alınmaktadır. Ayrıca Batı tarihi içerisinde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Avrupa Konseyi gibi örgütlerde kadın konusunun önemi, nasıl ele alındığı konusu belirtilmektedir. Ayrıca bu örgütlerde kadının sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel anlamda daha iyi konuma gelebilmesi için yapılan çalışmalara yer verilmektedir.

Çalışmada Türk medeniyet tarihinde Selçuklulardaki ve dünyadaki ilk kadın örgütü olan Bacıyan-ı Rum'dan günümüze kadar toplumdaki kadının istihdamı ataerkil zihniyet kalıbı çerçevesinde ele alınmaktadır. Ataerkil bir toplum yapısına sahip olan Türk toplumunda kadına bakış açısında meydana gelen değişimde görülmektedir. Tarih boyunca Türk kadınının istihdamının aynı şekilde ve aynı oranda olmadığı sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde olduğu bilgisi belirtilmektedir. Sanayi Devrimi, I. ve II. Dünya Savaşı gibi ekonomik ve siyasi olayların kadının ekonomik konumunda değişikliğe neden olduğu bilgisi vurgulanmaktadır. Böylece ilk Türk toplumlarından bugünün Türkiye'sine kadar kadının istihdam hayatına ilişkin bakış açısında ve ataerkil zihniyetdeki değişim görülmektedir. Dünyadaki kadın ile ilgili olan gelişmelere Türkiye'nin de kayıtsız kalmadığı bu gelişmelere paralel olarak Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü kurulduğu bilgisi belirtilmektedir. Buna ilaveten dünyada kadınlarla ilgili kabul gören anlaşmalar ve yasal hükümlerde kabul edilmektedir. Ayrıca bu bölümle ilgili, kadınların ekonomik faaliyetlerini, çalışma durumlarını gösteren istatistik verilerde yer almaktadır.

Eğitim kadın erkek fark etmeksizin herkesin niteliğini yükselten bir faktördür. Çalışmanın amacına uygun olarak eğitimin kadının ekonomik hayata katılımı üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyetine kadar kadın eğitimi ile ilgili olan değişimlerde ele alınmaktadır. Ülkelerin kalkınması ve gelişimi için kadın erkek fark etmeksizin bütün bireylerini eğitmesi gerektiği konusu vurgulanmaktadır. Bu bölüm yine istatistiki veri ile örneklendirilmektedir.

Anket çalışması ile ankete katılan bireylerin ataerkil zihniyet ve eğitim faktörünün kadın istihdamındaki yeri ile ilgili fikirlerine dair görüşleri testler aracılığıyla istatistiki bir temele dayandırılarak anlaşılmaya çalışılmaktadır. Anket çalışması feminist iktisata yön veren liberal feminizmin iki temel konusu olan ataerkillik ve eğitim faktörü çerçevesinde hazırlanmıştır. Ankette Zonguldak ili genelinde çeşitli demografik özelliklere sahip kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiş kişilere ataerkil zihniyet ve eğitim faktörünün kadın istihdamındaki görüşlerine dair konular yöneltilmektedir. Alınan cevaplara uygulanan testler ile ortaya çıkan sonuçlara uygun olarak konuyla ilgili bir karara varılmaya çalışılmaktadır. Feminist iktisat çalışmalarına uygun olarak kişilerin değer yargılarından yani öznel/kişisel verilerden yararlanılarak bilimsel bir sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca yine feminist iktisada uygun olarak Zonguldak ilinde yaşayan kadın ve erkek iki kesime de anket konuları yöneltilmiştir.

1. FEMİNİZM

1.1. Feminizmin Tanımı

Feminizm kavramı, ilk olarak Latince kadın anlamına gelen “femina” sözcüğünden türetilmekte, 1837’den sonra Fransızca’da yer almaktadır. 1890’lı yıllardan itibaren İngilizceye girerek Womanism (kadıncılık) teriminin yerine kullanımı görülmektedir (Kayhan, 1999:9).

Feminizm ile cinslerin eşitliği kuramına dayanan, kadınlar için eşit haklar talep eden, kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkisini değiştirmeyi hedefleyen bir siyasal akım temsil edilmektedir (Arat, 2010: 29). Feminizm ile erkekler ve kadınlar açısından eşit fırsatlar yaratmak olan bir hareket veya ideoloji ifade edilmektedir (Conway, 2000: 21). Feminizm Fransız İhtilali esnasında, 1793 tarihinde Olypes de Gougeus[†]’un yargılanmasında kullanılan bir terim olmaktadır (Notz, 2012: 11).

Feminizm, bir taraftan kadınlara erkeklerle eşit haklar ve fırsatlar tanınmasını ve kadınlara yönelik olan ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını savunurken, aynı zamanda kadınların erkeklerden farklı olduğunu, bu sebeple aralarındaki bu farklılığın göz önünde bulundurulması gerekliliğini savunan hukuki, sosyal ve politik bir akım olmaktadır (Güriz, 2011: 13-14). Feminizm kadının ikincil statüde bulunduğu toplumdaki konumunu anlamaya, onu değiştirmeye çalışan fikir ve eylem bütünüdür (Kozlu, 2009:5).

Feminizm kapitalist-ataerkil güdümlü ekonomiyi, kültürü ve toplumu ve kadınların hayatına etki eden ataerkil toplum ilişki biçimlerini eleştiri konusu almaktadır. Feminizm bu durumun değişimi için gerekli olan eylem stratejilerinin geliştirilmesine çaba göstermektedir (Notz, 2012: 13).

Feminizmin ortaya çıkış tarihinden bu yana pek çok tanımı bilinmektedir. Feminizm kadının yaşadığı toplum içerisinde var olan sorunlarını ele almaktadır. Bu tanımlamalar ışığında, kadının toplumda ve toplumu oluşturan ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda daha iyi konuma gelmesini amaçlayan fikir akımı olarak ifade edilebilir.

[†] Olypes de Gougeus (1748-1793): 1793 yılında Madam Roland ve Rose Lacombe ile birlikte “Kadınların Haklarını” yazan devrimci kadın (Arat, 2010:40).

1.2. Feminist Hareketin Tarihsel Gelişim Süreci

Feminizm ile politik bir teori, 70'li ve 80'li yıllarda ortaya çıkan sosyal bir hareket ifade edilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde feminizme ait yeni bir literatür görülmektedir (Notz, 2012:13).

Feminist hareketteki ilerleme, ekonomi, tarih, sosyoloji, edebiyat alanlarında feminist çalışmaların hızla çoğalmasına neden olmaktadır. Kadınlarla alakalı olarak yayınlanan kitap ve makalelerin sayısı artmakta, kadın meseleleri ile ilgili kurulan dernekler ve araştırma merkezlerinin varlığı bilinmektedir (Güriz, 2011: 55).

Feminizm ile kadın hareketleri özdeş varsayılmaktadır. Bu nedenle feminizmin tarihi hep kadın hareketleri tarihi gibi görülmektedir. Kadınların örgüt kurmadan büyük gruplar şeklinde bir halk hareketine katılmaları ve hakları için ilk kez bilinçli şekilde mücadeleye girmeleri 1789 Fransız Devrimi ile olmaktadır. Yoksulluk, Fransız halkını bıktıran Bourbonların idaresi ve bunlara ilaveten 1789 kıtlığının, Fransız kadınları üzerinde çok ağır olan etkisi bilinmektedir. Açlık insanların sabrını taşıran son nokta olmuştur. Ekim ayında yapılan saldırı Fransız devriminin başlangıcı varsayılmaktadır (Arat, 2010: 37-39).

Feminist hareket ortaya çıkışından itibaren toplumu ilgilendiren her konuda kadınlarla ilgili sorunlara değinmektedir. Kadının problemlerini çözmeye yönelik eserler vermeye çalışmış, bu konuda örgütler kurulmasını sağlamıştır.

Kadınların tarihi 1970'lerden itibaren tanımlanabilir bir alan olmaktadır. Buna ilaveten kadınların tarihi feminizmin ortaya çıkışı ile ilgilidir. Kadınların tarihiyle alakalı çalışma alanlarının ortaya çıkışı feminist politikalar ile olmaktadır. Son zamanlarda toplumsal cinsiyet ile kadın kavramı aynı anlamda kullanılmaktadır. Bunun nedeni ise, toplumsal cinsiyet kavramı kadın kavramına kıyasla daha tarafsız bir kavramdır. Diğer bir neden ise kadınlarla ilgili olan bilgi aynı zamanda erkeklerle de ilgili olmaktadır. Bu durumda kadınlar incelendiğinde aynı zamanda erkeklerde inceleme alanına alınmaktadır (Scott, 2013a: 66-67, 105-107).

Toplumsal cinsiyet kavramı 1970'li yıllarda feministler tarafından bilime kazandırılmış ve literatürde ki yerini almıştır. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet

arasındaki bağlantının ne olduğu konusunda feministlerin farklı yaklaşımları vardır. Son yıllarda ise yaygın olarak toplumsal cinsiyet ve cinsiyet hakkında toplumsal ve kültürel yapının dışında bir cinsiyet gerçeği olmadığı görüşü vurgulanmaktadır. Toplumsal cinsiyetin toplum tarafından oluşturulan bir kavram olduğu gerçeğinden hareketle toplum ve siyasal yapıların temel dinamikleri daha kolay anlaşılır olmaktadır (Özkazanç, 2015:111-113).

Toplumun, hayatlarının ilk yıllarından itibaren bireyler üzerinde önemli etkisi görülmektedir. Bu süreçte şimdiki nesil hem gelecek neslin yetişmesine hocalık etmekte hem de neslin tüm durum ve süreçlerine hâkim olmaktadır (Mill, 2004:140).

Toplum, aynı coğrafyayı paylaşan, aynı toplumsal ve kültürel değerlere sahip olan insanların oluşturduğu birlik olarak ifade edilmektedir. Bu özelliklere sahip olarak birlikte yaşayan insanların aile hayatları ve bir birey olarak toplumdaki rolleri, zevkleri, tercihleri, inanışları, meslekleri ve her türlü insan olmanın gerektirdiği seçimleri toplumun yapısından bağımsız olamaz. Kısacası birey, toplumun bir parçası gibi görülmektedir. Bireyin hayatındaki her bir karar, içinde bulunduğu toplumun yönlendirmesi sonucu alınmaktadır. Bireyin toplumdaki rolleri de doğal olarak içinde bulunduğu toplumun ona verdiği rollerdir. Bu roller de toplumdan topluma değişiklik görülmektedir. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet olarak isimlendirilen durum toplumun kadın ve erkeğe birbirinden farklı olarak verdiği sorumluluklar ve rollerdir. Toplumsal cinsiyet birey dünyaya geldiği andan itibaren bireyin hayatında etkili olmaktadır. Mesela; dünyaya gelen kız çocuğunun kimlik kartının pembe, erkeğin kimlik kartının ise mavi olması bireylerin tercihlerine daha kendi haberleri bile olmadan toplumun cinsiyet anlayışından kaynaklanan müdahaleye örnektir. Bu müdahaleler bireyin hayatı boyunca devam etmektedir. Her toplumun kendi kültürüne göre bireylerin önüne ördüğü cinsiyet duvarları olmaktadır. Bireylerin bu duvarları yıkması çoğu zaman imkânsızdır. Toplumdaki bireylerin hayatları boyunca toplumsal cinsiyet anlayışı sonucu oluşan rolleri yerine getirdiği fikri vurgulamaktadır. Annelik, çocuk ve yaşlı bakımı, ev işi yapmak gibi roller kadın tarafından; babalık, evi geçindirmek, işe gitmek, ailesini korumak gibi roller erkek tarafından

yapılmaktadır. Bunlar toplumsal cinsiyet anlayışı ile belirlenmekte ve toplumsal cinsiyet anlayışı doğultusunda kadın ve erkeğe verilmektedir.

Toplumsal cinsiyet sonucunda kadına ve erkeğe yüklenen rollerde toplumların değişen sosyal ve kültürel anlayışları nedeniyle farklılık görülmektedir. Türk toplumunu ele alırsak evi geçindirmek erkeğe ait bir görevken Roman toplumlarında bu görev kadına ait olmaktadır. Başka bir örnek vermek gerekirse Türk toplumunda evlilik ilişkisi ile kadın erkeğin soyadını alırken, Hindistan'ın kuzey doğusunda bulunan Mawlynnong kentinde yer alan günümüz toplumlarına benzemeyen anaerkil bir yapıya sahip olan Hasi toplumunda çocuklar kadının soyadını almaktadır. Evlilik ilişkisi gerçekleştiğinde de erkek kadının evine yerleşmektedir.

1.3. Feminist Hareket İçerisindeki Farklı Düşünceler

Feminizm bir fikir akımı olarak ortaya çıktığı zamandan itibaren, birçok farklı feminist düşünce de beraberinde görülmektedir. Kadının toplumdaki konumunu, mevcut haklarını geliştirmek isteyen feminist düşünce, tek bir tanımda kalmamakta birbirine karşı veya birbirini tamamlayan birçok feminist görüş oluşmaktadır.

1980'lerin başında liberal, marksist, radikal feminist düşünceler sosyalist feminizmin içine alabildiği ve bununla birlikte sosyalist feminizmin gölgede bırakılabildiği düşüncelerdir. Özellikle marksist feministler tarafından ortaya atılan ev işlerinin ücretlendirilmesi konusu tez olarak konumlandırmakta, radikal feminizm onun anti tezi olarak ortaya çıkmakta, sosyalist feminizmde ise iki düşüncenin de eksiklerini gideren bir düşünce ifade edilmektedir. Sosyalist feminizm, ikinci dalga feminist kuram içerisinde feminizmin başarısı olarak tanımlanmakta ve liberal, marksist ve radikal feminist düşünceler mantıksal ve politik açıdan sosyalist feminizmin arkasında kalmaktadır. 1990'larda ise sosyalist feminizmin tarih sahnesindeki yerini post yapısalcı feminizm almıştır (Weeks, 2014: 155-156).

1.3.1. Liberal Feminizm

Liberal feministlerce sık sık ana akımın erkeklerin tarafını tutan değerlere sahip uygulamaları eleştiri konusu olmaktadır. Liberaller tarafından eşit eğitim,

eşit haklar, eşit fırsatlar talep edilmektedir. Liberal feministlerin liberal prensipler olan özgürlük ve eşitlik prensibini kadınların hayatına uygulama çabaları onların her zaman güçlü bir direnişle karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Hâlbuki bu haklar, hemen her yerde zaten erkeklere verilen haklardır. Bazı liberal feministler ev işi, çocuk bakımı ve kadınlara ait olan çoğu geleneksel aktiviteyi eleştirmekte ve geleneksel olarak erkeklere ait olan alanlarda bulunma arzuları görülmektedir. Liberal feministler cinsiyet ayrımını ortadan kaldırmak ve geleneksel olarak erkek işlerine katılamayan kadınlar için eşit fırsatlar kazanmak konusunda ilgilenebilmektedir (Wendell, 1987: 77, 78, 80-81).

Liberal feministler toplumun yapısını sorgulamaksızın kadınlara daha ileri hak ve fırsatlar vermek için kampanyalar yürüten bir görüşe sahiptir. Dünyada şu an en yaygın olan feminist düşünce olmasının yanı sıra feminist olmayanlar tarafından da en iyi anlaşılabilir feminist fikirdir. Kadınların cinsiyetlerinden dolayı ayrımcılığa uğradıkları görüşüne sahiptirler. Ancak onlara göre cinsler arasında var olan ilişkiler güç ilişkileridir (Ramazanoğlu, 1998: 28-29).

Liberal feminizm kadınların sömürülmesinin ancak kadınlara erkeklerin sahip olduğu eşit haklar ve fırsatlar verilirse ortadan kalkacağını ifade etmektedir. Bu nedenle mücadelesi ataerkil düzenin erkeklerin lehine olan yasal düzenlemelerine ve uygulamalarına karşı verilmektedir.

Liberal feministlerin düşüncesi, kadınları baskıcı cinsiyet rollerinden arındırma fikridir. Liberal feministlere göre ataerkil bir toplumda, kadınlar, öğretmenlik, hemşirelik ve garsonluk gibi belirli türden işlere uygun görülmektedir. Ataerkil toplumlara göre yönetim, vaaz vermek, bilimsel çalışmalar yapmak gibi işlerde kadınlar yetenekli değildir. Ataerkil toplumlar tarafından fedakârlık ve özveri gibi kadınsı özellikler gerektiren işler kadınlara uygun görülmektedir. Kendine-güven, kendini-büyütme gibi erkekçil özellikler gerektiren meslekler de erkeklere uygun görülmektedir. Liberal feministler cinsiyetleri bu şekilde etiketlemenin adaletsizliğini vurgulamaktadır. Liberalizmin hedefleri kadınlar için olduğu kadar erkekler için de gerçekleştirilecekse bu duruma çözüm gerekli olmaktadır (Tong, 2006: 47).

Fransız devriminin ardından, kadınların da erkekler gibi hak sahibi kişiler olmalarının gerektiği konusu gündeme alınmaktadır. XIX. yy'da kadın haklarının ve kadın-erkek eşitliği fikrinin en önemli savunucusu olarak John Stuart Mill görülmektedir. Liberal feministler tarafından kadının ev dışında kamusal alanda da olmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Kadın hayatını ev içi faaliyetlerle kısıtlayan görüşün yanlış olduğu özellikle belirtilmektedir. Kadınların sadece hemşire ve öğretmen olarak çalışabileceği fikri yanlıştır. Liberal feminist düşünürlere göre kadınlar mesleklerin çoğunu yapabilecek kabiliyete sahiptir. Ekonomik hayatta görülen ve kadını ücret ve çalışma koşulları açısından zor duruma sokan kısıtlamaların ortadan kaldırılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Güriz, 2011: 70-71).

Kadın sorununun gündeme alınmasında teorik ve pratik düzeyde ilk emek veren düşünürler liberal feministlerdir. Liberal feministlere göre, kadın sorununun esas nedeni, kadının erkeğe kıyasla zihinsel yetenek olarak daha yetersiz olduğu sonucunu ortaya çıkaran, kadının yaradılışına ilişkin, toplumlarda var olan yanlış inançtır. İkinci nedeni de hayatın neredeyse tamamı içerisinde var olan cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kadınlar aleyhine fırsat eşitsizliğidir. Liberal feministler tarafından kadın sorununa çözüm olarak eğitim alanından çalışma hayatına kadar hayatın her alanında tam fırsat eşitliği önerilmektedir. Bu konuda var olan yasal engellerin ortadan kaldırılması gerektiği fikri belirtilmektedir. Bunu sağlamak içinde, kadınları ikincil ve önemsiz alana iten özel ve kamusal alan ayrımının yeniden değerlendirilmesi gerekli görülmektedir (Demir, 2014:120).

Kadın ve erkek toplum halinde yaşamaya başladığından itibaren kadınların erkeklere kıyasla zekâ ve yetenek olarak düşük seviyede olduğu ataerkil toplumlarda sürekli gündeme gelen bir konu olmaktadır. Ataerkil düzene karşı olan ve eğitimin insan hayatında önemli olduğunu savunan liberal feminizm kadınlarla erkekler arasında zihin ve yetenek açısından bir fark olmadığını vurgulamaktadır. Liberal feministlere göre toplumsal olarak kadının erkeğin gerisinde kalmasının en önemli sebebi eğitim eksikliği ve her alanda karşılaştığı fırsat eşitsizliğidir. Bu iki önemli sorun aşılırsa kadının toplumda hakettiği konuma geleceği ifade edilmektedir.

Geleneksel değerler, kadınların her zaman önlerine çıkan engellere neden olmaktadır. Bir birey olarak kendine ait olan hakların tanınması için çabalamak ve bireysel olmakla birlikte toplumda ve hukukta kendisine saygı duyulmasını sağlamak hafife alınmayacak kadar zor bir kazanımdır. Liberal düşüncede birey değil özerklik, yani kendi kendine yetebilmek önemli görölmektedir. Liberal değerlerin merkezine bireyin kendi kendine karar verebilmesi yeteneği alınmaktadır. Liberal teorilerde politik ve sosyal yapının yeniden tanımlanması önerilmektedir. Ayrıca bu teorilerde politik ve sosyal yapıları değiştirme çabası görölmektedir. Feminizmin amacı da, kadınların kendi hayatları için kararlarını özgürce verebileceği bir dünya yaratmaktadır. Ayrıca kadınların sosyal ve politik kararlar verebilmeleri için de önemli roller almaları talep edilmektedir. Liberalizmin bu temel fikirlerinden dolayı, feministler liberal akım içerisinde yer almaktadır (Groenhout, 2002: 56).

Aydınlanmacı Liberal Feministlerin düşüncelerinden ilki akla inançtır. Birey akılı içinde ilahi bir kıvılcım saklamakta ve bu kıvılcımın bireyin vicdanı olduğu fikri varsayılmaktadır. İkinci düşünceleri, kadın ve erkeğin ruhları ile akılcı becerilerinin aynı olmasıdır. Yani kadın ve erkek ontolojik olarak aynı varsayılmaktadır. Ayrıca toplumsal dönüşüme etki etmenin en doğru yolu olarak eğitim görölmektedir. Bireyin, diğer bireylerden bağımsız olarak gerçeği arayan, akılcı ve bağımsız bir birey gibi davranan ve şerefi bu bağımsızlığa bağlı özerk bir kişi olduğu fikri diğer görüşlerinden olmaktadır. Ayrıca bu kuramdaki düşünürler doğal haklar doktrinine bağlı kalmış düşünürlerdir. Her ne kadar kendilerini siyasi haklarla ilgili isteklerle sınırlandırmasalar da XIX. yy kadın hareketi temel olarak bu talepler üzerinde durmakta özellikle oy verme hakkı talebini ısrarla vurgulamaktadır. Liberal feministlere göre akıl herkeste aynıdır. Kadının farklı ya da hatalı akıl yürütmesinin sebebi eğitim eksikliğidir (Donovan, 2015: 33-34, 37).

Liberal feminizmin kadın sorununun çözümüne katkısı özellikle, kadın hak ve özgürlükleri için mücadele vererek olmuştur. Liberal feministler toplumların sahip olduğu yerel özellikleri dikkate almayıp, sadece toplumlarda yerleşmiş bulunan ataerkil düzeni hedef almaktadır. Bütün kadınların aynı hak ve özgürlüklere ihtiyacı olduğu, bu özgürlükler kendilerine verilince kadınların mevcut problemlerinin ortadan kalkacağı fikri savunulmaktadır. Kısacası,

kadınların sorunu tek bir soruna indirgenmekte, kadınlar yaşadıkları yerlerin yerel özellikleri ile ele alınmamaktadır. Liberal feministler ataerkil toplumların kadınlar üzerinde cinsiyet baskısı oluşturduğu düşüncesine sahiptir. Amaçları da kadınları bu cinsiyetçi baskıdan kurtarmak düşüncesidir. Ayrıca ataerkil toplumda kadınlara meslek sınırlamaları uygulaması görülmektedir. Daha özveri gerektiren işler kadınlara, kendini geliştirebileceği işler erkeklere uygun görülmektedir. Ayrıca liberaller tarafından kabul edilen kadının en önemli sorunu, kadını zihinsel yetenek açısından erkeğin gerisine iten ataerkil zihniyettir. Başka bir sorun ise fırsat eşitsizliği ve de cinsiyete dayalı ayrımcılıktır. Yine eğitim konusuna verdikleri önem de bilinmektedir. Kadının akli ile erkeğin aklının aynı olduğu, eğer ki kadın yanlış akıl yürütüyorsa buna eğitim eksikliğinin sebep olduğu düşüncesi vurgulanmaktadır.

1.3.2. Kültürel Feminizm

Liberal feminizmle bağlantılı kültürel feminizmde ise, hayat tarzlarının ve davranış biçimlerinin değiştirilmesinin gerekliliği vurgulanmakta ve kadına daha çok özgürlük verilmesi gerektiği düşüncesi belirtilmektedir. Bu akımın siyasi bir hedefi yoktur (Güriz, 2011: 71-72).

Kültürel feminizm Avrupa'daki romantik akım ya da Amerikan aşkıncılığının bir ürünüdür. Aydınlanma akılcılarından tamamen farklı bir şekilde, bilginin duygusal, sezgisel tarafını ele almaktadır. Ayrıca bu düşünürler doğal dünya fikrini ısrarla vurgulamaktadır (Donovan, 2015: 75).

Kültürel feminist teori, kadınların hayatıyla ilgili ilerlemeler sağlayabilmek için kendisine kadınların bilgisini ve cesaretini arttırmayı hedef almaktadır. Ayrıca toplumu yeniden şekillendirmeye, barış ve çevreyi korumaya, kadınların değerini yükseltmeye odaklanmaktadır (Tunç, 2013:218).

Kültürel feminizm siyasal hedefler yerine kadının özgüleşmesinden yana olan bir fikir akımıdır. Kadına ne kadar özgürlük ve fırsat verilirse dünyanın o kadar yaşanabilecek bir yer olacağı fikrini savunmaktadır. Barışseverlik, işbirliği, şiddet karşıtlığı bu teoriyi besleyen değerlerdir.

1.3.3. Marksist Feminizm

Marksist feminizm, Marx'ın fikirlerinin kadın sorununa uyarlanmasıyla ibaret olan feminist bir yaklaşımdır. Marksist feministler Marksizm'in doğal bir neticesi olarak kadın sorununun kökeninde sınıflı toplum yapısının olduğu fikrini savunmaktadır. Bu nedenle kadının sorunlarından kurtuluşunun ancak sınıfsız bir toplumda olabileceği fikri kabul edilmektedir. Ayrıca sanayi kapitalizmine kadar üretim, aile merkezli yani evde üretim biçiminde olmaktadır. Sanayileşme neticesinde üretim artık evde değil kamusal alanda yapılmaktadır. Aile içerisinde var olan iş bölümüne göre kadının yerine getirdiği; yemek yapmak, çocuk eğitmek, temizlik gibi işler erkeğin yerine getirdiği işler kadar önemli görülmektedir. Bunun neticesinde kadının yaptığı işler para kazandırmadığından bu işler üretken olmayan emek varsayılmaktadır. Kadın sorununun çözümü için kadının yaptığı işlerin ikincilleştirilmekten kurtarılması zorunlu görülmektedir (Demir, 2014: 59, 121).

Marksist feminizm içsel olarak çelişkili bir düşüncedir. Buna sebep olarak marksizme temel olan sosyalizm, düşünce olarak belirli bir sınıfın çıkarlarını korumayı kendisine hedef almaktadır. Bu nedenle marksist feministler hem kadın oldukları için sınıf, güç ve ekonomik çıkarı bakmaksızın kendilerini kadınların haklarını müdafaa etmeye adanmışken, hem de ezilen işçi sınıfının menfaatlerini savunurken bazı erkeklerle birlikte bazı kadınları da karşılarına almaktadırlar. Marksist feministler ilk başta işçi sınıfının kadınlarını savunurken, daha sonraki süreçte bu konu onlar için kapitalizm sorununun gerisinde görülmektedir. Ayrıca feminizm burjuva sınıfının kadın hareketi olarak görüldüğünden işçi sınıfı kadınlarının çıkarlarını savunmadıkları için reddedilmektedir (Ramazanoğlu, 1998: 32-33).

Marksist feminist düşüncede insanoğlu, devamlı olarak değişen bir zaman ve mekân içerisinde varsayılmaktadır. Üretim yöntemi ve sömürü sistemi değiştiği sürece ev içi üretim ve ev işlerindeki ilerlemelerinde bu değişimlerle ilişkilendirilmesinin gerekliliği belirtilmektedir. Karışık olan bu ilişkiler çözüldükçe, kadınların kendilerini sömüren ve kendi doğalarına yabancılaştıran maddi şartlardan kurtulabilecekleri yargısı vurgulanmaktadır. Sanayi kapitalizmi gerçekleşmeden önce aile, üretim faaliyetinin yapıldığı yer olmaktadır. Aile

bireylerinin bir nesil boyunca ya da nesilden nesile aktarılacak şekilde kendilerine yetecek kadar üretim için verdikleri çabalar bilinmektedir. Kadınların yaptıkları faaliyetler, ailede bulunan erkeklerin yaptıkları faaliyetler kadar önemlidir. Sanayileşme ile birlikte başlayan süreçte, mal üretiminde ev içi üretimden kamu işyerlerine geçiş olmaktadır. Kamuya giremeyen kadınlar ücret kazanan erkekler kadar üretken görülmemektedir. Kapitalist sistem içerisinde marksist feministleri en çok kızdıran durum, kadın işlerinin doğasına ve fonksiyonuna ilişkin yaptıkları betimlemelerde kapitalist düzenin kadının gerçekleştirdiği işleri en gereksiz işler seviyesine indirmesi durumudur. Marksist feministler kadınları kamu sanayisine girmeye zorlamakta ev işlerinin ve çocuk bakımının toplumsallaştırılması konusunu ısrarla vurgulamaktadır. Ailenin ekonomik bir yapı olması durumunu da ortadan kaldırmak istedikleri fikri bilinmektedir. Bunun nedeni ise, aile bu haliyle kapitalist düzeni destekleyen bir kurumdur. Kadınların ekonomik durumunun iyileştirilmesi ve bağımsızlaştırılması öncelikli ilgi alanları olarak görülmektedir. Ayrıca kadınların çalışma hayatında bir işçi olarak tecrübeleri ile aile içerisindeki yerlerinin kesiştiği nokta odak noktaları olmaktadır (Tong, 2006: 79, 85, 87, 98).

Marksistler için ailenin kendi içerisindeki işbölümü bir insanın başka bir insana köleliğinin ilk şeklidir. Kadın ve çocukların ailenin erkek bireyleri tarafından köleleştirilmesi özel mülkiyetin ilk şeklini oluşturmaktadır. Marksistleri kadınların sömürülmesine dair teori geliştirmeye ve kadın sorunları üzerine tekrar düşünmeye yönlendiren şey, çağdaş kadın hareketleri olmaktadır. Marksistler kadınların sömürülmesine neden olan maddi bir unsur belirlemeye çalışmakta, üretim yöntemleri veya kapitalizmle kadınların konumu arasında bağlantı kurmak için çaba göstermektedirler (Donovan, 2015:140, 151).

Marksist feminizmde kadınların yaptığı işlerin ikincil konuma gelmesinin sebebi üretimin aile yerine kamuda yapılması durumudur. Sanayi kapitalizmine kadar ev merkezli üretimin kamuya taşınması neticesinde kadınların yaptığı işlerin ikincilleştiği belirtilmektedir. Bu nedenle kadın sorununun çözümü için, kadın işlerinin ikincilleştirilmesi durumunun ortadan kaldırılması gereklidir. Ailenin ekonomik bir yapı olması durumu da arzu edilmemektedir. Bunun sebebi ise, ailenin bu haliyle kapitalizmi destekleyen bir kurum olarak görülmesidir. Ayrıca aile içindeki iş paylaşımı bir insanın diğer insana köleliği şeklinde

varsayılmaktadır. Ailede kadın ve çocukların erkek bireyler tarafından sömürüldüğü düşüncesi vardır.

1.3.4. Sosyalist Feminizm

Sosyalist feministlere göre, marksist feministlerin esas kavramlarının dışında başka bir kavramsal sisteme gerek duymadan kadın-erkek ilişkilerinin tarihinin açıklanabileceği ve kadınların sömürülmesinin sadece sınıfsız topluma erişilince son bulacağı görüşü yetersiz olmaktadır. Ayrıca kadın sorununun marksist feministlerin düşündüğü şekilde sistemli olarak ekonomi ve sınıf kategorileri altında bir araya getirilemeyeceği savı vurgulanmaktadır (Demir, 2014: 73).

Sosyalist feministlerin karşılaştırılabilir değer teorisini savundukları çünkü ücret hiyerarşisini ortadan kaldırmak için yollar aradıkları ifade edilmektedir. Sosyalist feminizmde bir kişinin yaptığı iş diğer kişinin yaptığı işten daha önemsiz görülmemektedir. Karşılaştırılabilir değer teorilerinde kadınların yaptıkları mesleklerde erkeklerin yaptıkları meslekler kadar bilgi, tecrübe, enerji gerektiren hesap verilebilir meslekler olmaktadır. Böylelikle karşılaştırılabilir değer teorisi ücret hiyerarşisini ortadan kaldırmak için iyi bir fırsattır. Bir kimsenin işinin görelî değerinin kişinin alması gereken makul ücreti almasına mani olmaması düşüncesi vurgulanmaktadır. Sosyalist bakış açısından karşılaştırılabilir değer teorisinin iki türlü faydası vardır. İlk faydası, kadınların erkeklerle aynı ücreti almasına sebep olmasıdır. İkincisi ise, bazı işçilerin diğer işçilerin neredeyse yarısı kadar ücret aldıkları ikili pazar sisteminden herkes için eşit ücreti hedeflemiş birleşik emek pazarına geçilmesine sağladığı imkândır. Bu yönleriyle karşılaştırılabilir değer teorisi, sınıf yapısını ve cinsiyet yapısını zayıflatan kadın işlerini marjinalleşmekten kurtaran yol gibi görülmektedir (Tong, 2006:293-294).

Sosyalist feminizmde kadınların sınıfsız toplum yapısına ulaşılınca sömürülmesinin son bulacağı fikri vurgulanmaktadır. Kadınların yaptıkları işler de erkeklerin yaptığı işler kadar önemli görülmektedir. Bu düşünce onların karşılaştırılabilir değer tartışmalarının merkezinde olmaktadır. Böylece ücret hiyerarşisinin son bulacağı inancına sahiptirler.

1.3.5. Radikal Feminizim

Radikal feministler ataerkil düzene karşı olmaktadırlar. Batı toplumunda geniş yer alan ve kadının yerinin evi, erkeğin hizmetinde olduğu inancının ataerkil zihniyetin koyduğu kısıtlama ve baskıların sonucu olduğu fikri vurgulanmaktadır. Cinsellik ve yeniden üretim politikası inceleme alanlarıdır. Geleneksel varsayımları sorgulayıp kadınların ezilmesi ile ilgili bilgiler elde edilmektedir. En özel konular bile radikal feministler tarafından politik görülmektedir. Örneğin, cinsellik politik bir konu olmaktadır. Radikal feministlerin kadınlar için daha fazla hak talep eden liberal feministleri dışlayan fikri bilinmektedir. Radikal feministler kadınların erkekler tarafından ezilmesine neden olan toplumsal düzeni sorgulamaktadır. Radikaller tarafından feminizm kavramı kadınların erkekler tarafından yönetilen dünyada evrensel olarak sömürülen kız kardeşliği gibi görülmektedir (Ramazanoğlu, 1998: 30-32).

Radikal feminizme göre, sosyal eşitsizliğin sebebi erkek egemen düşünce ve ataerkil aile yapısıdır. Ayrıca kadın erkek eşitsizliği nedeni olarak biyolojik farklılıklar görülmektedir. Erkeklerle işbirliği yapmak yerine kadınların ayrılıkçı gruplar oluşturması gerekliliği düşüncesi vurgulanmaktadır. Biyolojik bir etken olan aile ortadan kalkarsa ekonomik anlamda aileye ihtiyaç duymayan yeni bir toplum biçiminin ortaya çıkacağı düşüncesi belirtilmektedir. Bu düşünceye göre böylece kadının eve, erkeğin kamusal alana bağlı olmayacağı, teknolojinin getirdiği yenilikler ile var olan biyolojik farklılıkların manasını kaybedeceği ve yeni bir toplumsal yapının oluşacağı fikri vurgulanmaktadır (Güriz, 2011: 72, 74).

Kadınların yüzyıllarca kamusal alandan dışlanması toplumsal yapıların eril değer yargularıyla oluşturulmasına sebep olmuştur. Bu nedenle sosyal yapılarda erkek egemen bir durum mevcuttur. Radikal feministler erkek egemen yani ataerkil düzeni değiştirmek ve kadınları toplumsal alanda hakettikleri yere getirmeye çalışmaktadırlar. Kadının erkeğin arkasını toplayan, ona ve aile büyüklerine hizmet eden ve en temel vazifesi soyun devamı olarak çocuk doğurmak olan pasif kadın anlayışını değiştirip, ekonomik ve toplumsal açıdan her alanda kadının aktif olması için mücadele etmektedirler.

Radikal feminizm 1960'lı yıllarda tepki hareketlerine uygun biçimde kadın sorunu "düzeltme, değiştir" yaklaşımıyla ele almaktadır. Radikal feminist

düşüncenin 1960'lı yıllarda ortaya çıkması bir rastlantı değildir. 1960'lı yıllar Batı dünyasında genel anlamda radikal ve tepkisel hareketlerin geliştiği bir dönemdir. Bu yıllar iz bırakan 68 öğrenci olaylarının, anti-nükleer hareketin, çevreci protesto hareketlerinin, Vietnam savaşının sonucu oluşan savaş karşıtı tepkilerin görüldüğü dönemdir. Bilime karşı şüpheciliğin ortaya çıktığı, bilime karşı gelişen hareketlerin varlığı da bu döneme rastlamaktadır. Bu radikal tepkiler kadın konusunda da vardır. Radikal feministler tarafından kadının sömürülmesinin öncelikli sebebi ataerkil toplum yapısından kaynaklı olmaktadır. Bu durum cinsiyetçi sınıf sistemi adı ile ifade edilmektedir. Bu nedenle olması gereken, cinsiyetçi sınıf sisteminin tamamen ve temelinden değişimidir. Bunun gerçekleşebilmesi için ise, ilk önce üretim teknolojilerini ilerletmek gibi kadınların feminen niteliklerini ön plana çıkaracak çalışmaların gerçekleşmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır (Demir, 2014: 63-64, 123).

Radikal feminizmde sosyal yapılar, erkeklerin güç ve ayrıcalıkları ile ifade edilmektedir. Radikal feministlerin kadınların hayat standartlarını yükseltebilmek için kişisel ve politik alan arasında bağlantı kurmak, erkek hâkimiyetine son vermek, kadınları erkeklerden gelen her türlü şiddetten korumak ve toplumun yeniden değerlerini şekillendirmek için harcadıkları çaba bilinmektedir (Tunç, 2013:213-219).

Radikal feministlerin çözüm için ürettikleri fikirler ise toplumsal bir kargaşaya yol açıp dünyanın düzenini değiştirecek türdendir. Radikal feminist düşünce ataerkil düzene karşı çıkmakla birlikte, asıl göz önünde bulundurulması gereken fikirleri aile kavramına tamamen karşı olmalarıdır. Aile biriminin tamamen ortadan kaldırılması arzu edilmektedirler. Kadınların biyolojik farklılıklar nedeniyle sömürüldüğü ve bu farklılıkların ortadan kaldırılması gerektiği fikri vurgulanmaktadır.

1.3.6. Postmodern Feminizm

Postmodernist feminizm 1970'li yıllardan itibaren Batı düşüncesinde önemli ve etkin olmuştur. Postmodernizm ile Batı düşüncesini ve bu düşünce ile ilgili uygulamaları eleştiren bir akım temsil edilmektedir. Feminizm de Batı düşüncesini ve bu düşünceye ait uygulamaları sorguladığı için bu iki fikir akımı arasında bazı benzerlikler görülmektedir. Postmodernizm ve feminizm tarafından

Aydınlanma felsefesinin oluşturduğu hiyerarşiler ve hiyerarşik yapılar kabul edilmemektedir. Postmodern feminizm tarafından Aydınlanma felsefesi kabul edilmemektedir. Bunun nedeni ise, bu felsefenin erkek cinsiyeti temelini esas almasıdır. Postmodernizm tarafından da Aydınlanma felsefesi bütünü ile kabul edilmemektedir. Postmodernizm ile feminizmin uyuşmadığı fikirler de vardır. Bu fikirlerden en önemlisi, feminizm kadın cinsiyetini yücelten bir yaklaşıma sahipken postmodernizmde kadın ve erkek cinsiyetçi tutumlar kabul edilmemektedir. Ayrıca postmodernizm tarafından kadın sorununa soyut ve evrensel bir teorinin çözüm getiremeyeceği bu konuda üretilebilecek çözümlerin sadece faydacı özellik taşıyabileceği düşüncesi vurgulanmaktadır. Postmodern feminizmde tek bir kadın tipi değil farklı kadın tipleri görülmektedir. Bu sebeple kadın ile ilgili tek bir problem değil pek çok farklı problem vardır. Bu yönüyle postmodernizm, çoğulcu bir teori varsayılmaktadır. Ayrıca postmodern feminizmde kadınlarla alakalı olarak yerel özellikler de dikkate alınmaktadır. Postmodernizm ile yerel özelliklere saygılı bir yaklaşım ifade edilmektedir. Kısacası postmodern feminizm göreceli bir yaklaşıma taraftardır. Ayrıca bu görüş kadın sorunu ile alakalı mutlak genel geçer doğruların olmayacağı inancına sahiptir (Güriz, 2011: 75-79).

Postmodern feminizmde köken olarak postyapısalcı, postmodern düşünce ve Fransız feminist teorisinin etkisi görülmektedir. Postmodern filozoflar için cinsiyet, sınıf ve ırk önemli değildir. Bunlar ayrı olarak izlenmesi gereken kategorileridir. Bu göz ardı etme durumu postmodern feministler için endişe kaynağı olmasına rağmen, postmodern feministler postmodern filozoflar sayesinde gerçekliğin evrensel açıklamasının sabit olduğunu ve zaman probleminin gelişmeye başladığı fikrini belirtmektedirler. Gerçekten de çeşitlilik ve farklılık, üzerinde ısrarla, vurguyla, altını çizerek ve önemle duran postmodern feministlerin özel ilgi alanı olmaktadır. Postmodern feminizmi tek bir etiketle kullanmak ise, onun birden fazla anlamı vurgulamak isteyen ruhuna ters düşmektedir. Bu yüzden postmodern feministler tarafından kadın kategorisi, kadın kavramı yalnızca bazı kadınların tanımlanabileceği bir kültürel yapı gibi görülmektedir. Ayrıca postmodern feministlerce, geçmişteki feministlerin kadın kelimesini bütün kadınları içerecek şekilde - örneğin lezbiyenler, üçüncü dünya kadınları gibi - kullanarak yanlış hükmettiği görüşü kabul edilmektedir.

Postmodern feministler kadınlar hakkındaki konuşmalarının kesin ve anlaşılır olabilmesi için böyle varsayımlardan uzak durmaktadır. Bu şekilde, genel bir kadın hakkında konuşmaktan daha çok kesin bir kadın hakkındaki görüşleri belirtilmektedir (Sands ve Nuccio, 1992:489,492).

Postmodern feminizmde kadınların başkalarının, kadınlara, var olan değerleri, kuralları ve uygulamaları ile mevcut ataerkil sistemi temelden sorgulamak için önemli fırsatlar sunduğu görüşü belirtilmektedir. Başkalarının çoğulluğa, farklılığa, açıklığa ve bölünmüşlüğe fırsat tanıdığı fikri vurgulanmaktadır. Postmodern feminizmin kadınlara önerdiği kesin kurtuluş yolları yoktur. Kadın konusunda öne çıkan fikirlerde, kesin yargıların yerini öznel fikirlere bırakması gerektiği fikri vurgulanmaktadır. Postmodern feminizmin, bu şekilde tüm modern feminist yaklaşımları ve kadın konusuyla alakalı feminizm tanımını altında yer almayan diğer fikirleri, birisinin lehine veya diğerlerinin aleyhine olmayacak şekilde tarafsız bir alana çağrısı görülmektedir. Postmodern feminizmin kadın sorununa asıl katkısı bu ifade zenginliğine verdiği fırsattır (Demir, 2014:91,127-128).

Postmodern feminizm kadınları hâlâ diğerleri olarak ele almaktadır. Bu düşüncede kadınlar ikinci konumda görülmektedir. Bu durum, bu akım tarafından aşılmaya çalışılmaktan çok postmodernizm bu durumun iyi taraflarını ele almaktadır. Diğerleri olma durumunda kadınların mevcut olan ataerkil sistemin değer ve normlarını eleştirme fırsatı doğduğu savı öne sürülmektedir. Yani diğerleri olma durumu kadınların aşağılanması ve baskı altında olması durumunu ifade etmemektedir. Aksine bu durum; açıklığa, çoğulculuğa, farklılığa ve çeşitliliğe fırsat veren konuşma, düşünüş ve var olma biçimidir (Tong, 2006:339-340).

Postmodern feministler kadınların yaşam kalitelerini arttırmak için feminist teorinin olaylara ve konulara bakış açısını açıklamakta, sosyal yaşamın kadınlar üzerinde nasıl etkisi olduğunu incelemektedir. Ayrıca bilgi ve güç konusunu ele almaktadır (Tunç, 2013:219).

Modernizmde kadın haklarının savunulup kadınların kendilerini konumlandırması sağlanarak, feminist düşüncenin temelleri atılmakta ve

modernizm sürecinde birçok feminist hareket görülmektedir. Postmodern feminizm, postmodern düşüncenin teori ve uygulamalarından ibaret olmaktadır. Postmodern feminizm, modernizmin, kadınları içinde bulunduğu ikincilleştirilmiş konumdan çıkaramadığı fikrini savunmaktadır. Bu sebeple, Postmodern feministler tarafından kadın erkek eşitliği gibi ikililik yaratacak savunmalar yerine herkes için eşitlik talep edilmektedir (Kozlu, 2009:1).

Postmodern feminist düşünce sisteminde tek bir kadın modeli belirtilmemektedir. Bu nedenle kadınlara ait çeşitli problemler ortaya çıkmaktadır. Kadın olmanın gerektirdiği yükümlülükler ve problemler her yerde ve her zaman da aynı ve değişmez değildir. Örneğin, Irak'da bir kadının problemi, savaş mağduru çocuklarının ve kendisinin en temel hakkı olan yaşam hakkı için mücadele verip onların beslenme ihtiyacını karşılama veya eğitim problemi gibi temel haklardır. İnsan haklarının en ileri seviyelerde olduğu ülkelerden biri olan İsveç'te ise bir kadının problemi işe gittiği zaman evde veya kreşte bakıcı ile kalmak zorunda olan çocuklarının ruhsal problemleridir. Bu en basit örnekte olduğu gibi iki farklı kadın tipinin problemlerini aynı açıdan ele alıp tek bir çözüm üretmek doğru değildir. Postmodern feminizmin söylediği gibi, kadınların sorunlarının kendi yaşadıkları bölge içerisinde toplumun yerel özelliklerinin dikkate alınıp incelenmesi gereklidir. Ayrıca kadınların erkeklerden farklı olan özellikleri toplumda çeşitliliğe, farklılığa yol açmaktadır. Bu farklılıklar kadınları dezavantajlı bir konuma sokmaktan çok kadınların mevcut ataerkil sistemin sorunlarını daha iyi görmelerini sağlamaktadır. Kadınların böylece mevcut ataerkil sistemin sorunlarının çözümüne daha çok katkısı olmaktadır.

1.3.7. Değerlendirme

Feminizmin ortaya çıkışından itibaren gelişen pek çok feminist teori ortaya çıkmıştır. Bu teorilerin birbiriyle çelişen yönleri olduğu gibi ortak paydada birleştikleri yani aynı fikirde oldukları konularda vardır.

Marksist teori temelinde toplumsal düzenin toplumdaki egemen güçler tarafından belirlendiği ifade edilmektedir. Bu teoriyi destekleyenlere göre ataerkil toplumun ortaya çıkmasının sebebi kapitalist düzendir. Kapitalist düzenin çıkarları toplumlarda ataerkil düzenin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu nedenle kadının sömürüldüğü ataerkil düzenin ortadan kalkmasının tek yolu var

olan ekonomik sistemin yani kapitalizmin ortadan kaldırılmasıdır. Marksistlerin hedefinde kapitalist düzen vardır. Çünkü kapitalist düzen içerik olarak sömürenlerin ve sömürülenlerin olduğu bir düzendir. Kadının sömürülmesine karşı olan feminizmin bu amacına ulaşması içinde sömürü sistemi olarak kabul ettikleri kapitalist düşüncenin hâkim olduğu mevcut ekonomik sisteme son verilmesi gereklidir.

Sosyalist feminist teori ile marksist teori arasında birçok ortak fikir olsada ayrıldıkları noktalarda vardır. Marksist feministler kadının sömürülmesinin tek nedeni olarak sınıflı toplum yapısını görürken, sosyalist feministler bu düşünceye ilave olarak toplumsal cinsiyet konusunda kadının sömürülmesinde önemli bir faktör olduğunu belirtmektedirler. Yani marksistler gibi sadece ekonomik sistem olarak kapitalizm sonucu ortaya çıkan sınıflı toplum yapısına odaklanmamışlardır. Aynı zamanda toplumun kişilere toplumsal değerler neticesinde yüklediği toplumsal cinsiyet konusunda kadınların sömürülmesinde önemli olduğunu belirtmektedirler.

Radikal feminizmin eleştirisi ataerkil düzene ve ona ait uygulamalara olmaktadır. Marksistler gibi toplumsal düzenin ekonomik değerler sonucu oluştuğunu kabul etmemektedir. Radikallere göre kadınların sömürülmesinin tek nedeni ataerkil düzendir. Bunun sonucu olarak kadının evde kalıp istihdama katılmamasının sebebi de ataerkil zihniyetin toplumu şekillendiren uygulamalarıdır. Marksistlerden farklı olarak sınıflı toplum yapısının ekonomik değil, cinsiyet temelli oluştuğu belirtilmektedir. Bu nedenle ataerkilliğin ortaya çıktığı aile kavramını ortadan kaldırmayı gerekli görmektedirler. Aile ortadan kalkarsa ataerkil düzenin son bulup kadının sömürülmeyeceğini ifade etmektedirler.

Liberal feminist teori diğer feminist düşüncelere göre en iyi kavranan ve en yaygın olan düşüncedir. Eleştiri noktasında ataerkil zihniyet vardır. Bu yönüyle radikal feminizme benzemektedir. Ancak sundukları çözüm radikal feministlerde olduğu gibi toplumsal düzeni tümünden değiştirecek türden değildir. Liberal feministler yasal düzenlemeler aracılığıyla kadının sömürülmesine engel olmaya çalışmaktadır. Ayrıca eğitim konusuna değinmeleri onları diğer feminist teorilerden ayırır. Kadınların sömürülmesinin diğer nedeni olarak da eğitim

eksikliğini görmekteirler. Kadınların yetersiz eğitim almasının nedeni ataerkil zihniyet ve bu zihniyetin sebep olduğu cinsiyete dayalı ayrımcılık ve fırsat eşitsizliğidir. Liberal feminist teori marksist ve sosyalist teoride olduğu gibi ekonomik düzeni eleştiri noktası almamaktadır. Onun hedefinde ataerkil zihniyetin hüküm sürdüğü toplumsal düzen ve ayrıca kadınların toplumda ilerlemesine engel olan eğitim eksikliği vardır. Kültürel feminizmde liberal feminizmde olduğu gibi toplumsal yapıyı yani ataerkil zihniyeti ve eğitim eksikliğini kendisine konu almaktadır.

Postmodern feminizm kadın sorununu ne liberal ve radikaller gibi ataerkil zihniyete ne de marksist ve sosyalist feministler gibi ekonomik düzene dayandırmaktadır. Bütün toplumlarda ataerkil düzenin olduğunu söylemek ya da marksist ve sosyalistlerin eleştirdiği kapitalist düzenin tüm dünyada uygulandığını söylemek bu düşünceye göre yanlıştır. Postmodern feministler kadın sorununu tek nedenle açıklayan liberal, marksist, sosyalist, radikal ve kültürel feminizmi eleştirmektedir. Bu düşünceye göre her kadın ait olduğu toplum içerisinde maruz kaldığı sorunlar dâhilinde ele alınmalıdır. Ayrıca radikal feminizmin kadının biyolojik farklılığının ona zarar verip toplumda ikinci planda kalmasına sebep olduğu fikrine katılmamaktadır. Postmodernistlere göre bu ikincil durumda olma konumu kadına toplumsal düzen biçimi olan ataerkilliği sorgulaması açısından katkı sağlamaktadır. Kadınların ikincil durumda olmalarını ifade eden başlıkları onlara farklı bir düşünme, ifade etme fırsatı vermektedir.

Her ne kadar kadın konusunu ele alışları farklı olsa da sözkonusu bütün feminist teoriler kadın sorununa ilişkin özgün yaklaşımlar ve çözümler getirmeye çalışmaktadır. Her birinin amacı kadının yaşadığı toplum içerisinde hak ettiği konuma gelmesini sağlamaktır. Ayrıca her biri Batı toplumunun toplumsal ve ekonomik değerlerini yansıtmaktadır. Kadın sorununu tek bir nedenle açıklamakta yani ya ataerkil zihniyet veya ekonomik sistemle birlikte ele almaktadırlar. Sadece postmodern feminizm kadın sorununu tek bir nedene bağlayan bir teori olmamasıyla bu teorilerden ayrılmaktadır.

Çalışmada kadın istihdamında ataerkil zihniyet ve eğitim faktörüne dair görüşler ele alınmaktadır. Yani liberal feminist teorinin kadının sorunu olarak öne sürdüğü konular ekonomik yönüyle incelenmeye çalışılmaktadır.

Kolayda 6rnekleme y6ntemiyle yapılan anket 7alışması ile de bu konuya dair Zonguldak ilinde yaşayan 522 kişilik birimin g6r6şleri alınıp bir karara varılmaya 7alışılmıştır.

2. FEMİNİST İKTİSAT

2.1. Feminist İktisat ve Neoklasik İktisatın Karşılaştırması

Feminist iktisat; iktisat biliminin bütün yöntem, tanım ve modellerini, konusunu, kadınların iktisadi durumunu, kadın ve erkek arasındaki ekonomik eşitliği sağlayacak biçimde tekrar gözden geçirip inceleyen fikir akımıdır (Serdaroğlu, 2010a:3).

Feminist iktisat, neoklasik iktisada seçenek olan bir iktisat akımıdır. Feminist iktisadın gayesi erkekleri dışlayan bir iktisat anlayışı değildir. Amacı kadın bakış açısını da içerecek şekilde ekonominin incelenmesidir. İktisada getirilen bu yeni bakış açısı sayesinde, iktisada yeni yöntemler, teori ve politikalar gireceği ve iktisadın çizgisinin genişleyeceği düşüncesi vurgulanmaktadır. Feminist iktisatçılara göre, çoklu insan davranışları tek bir iktisadi model ile ifade edilemez. Feminist iktisatçılar, kamusal alana giren piyasaya yönelik faaliyetlerle, özel alana giren toplumsal faaliyetler arasındaki ayrımı kabul etmemektedir. Örneğin, neoklasik iktisat modellerinde odaklanılan konular bağımsız piyasa davranışları, rekabetçi ve bencil bireylerdir. Bu nedenle çocuk bakımı gibi toplumsal davranışlar çok fazla inceleme alanına alınmamaktadır. Feminist iktisatçılar tarafından özel alan, kamu alanı arasındaki sınır kaldırıldığından dolayı standart ekonomi modellerinde çocuk bakımı konusunun daha fazla yer alması gerekliliği vurgulanmaktadır (Eroğlu ve İşler, 2006: 68, 85, 107-108).

Birçok feminist, kadınların kamu ve özel alanını kesin bir biçimde ayıran çok sayıda güçlü inanç ve uygulama tarafından politikadan uzak tutulduğu durumunu tartışma konusu yapmaktadır. Feministler, kadın ve erkeklerin çocuk bakımı, evle ilgili işler, aile büyüklerinin bakımını eşit olarak paylaşabileceğini, bu sayede de her iki cinsin politik hayata katılımını sağlayabileceğini öne sürmektedir (Yirmibeşoğlu, 2007: 83).

Kıtlık, bencillik ve rekabet kavramları ile ekonomik dikotominin bir yanı belirtilmektedir. Diğer taraf ise bolluk, diğergamlık^{‡‡} ve işbirliği ile ifade edilmektedir. Ekonomik teorilerin analizlerinde büyük oranda ekonominin eril

^{‡‡} Diğergamlık: Başkalarının iyiliğini ve mutluluğunu düşünme ve kollamadır (Saribaş ve Sekmen, 2008:100).

yönü olarak ifade edilen kıtlık, rekabet ve bencillik temel alınmaktadır. Dişil olarak ifade edilen bolluk, işbirliği ve diğer gamlık kavramları ihmal edilmektedir. Feminist iktisatçıların bakış açısına göre, ekonominin yoğunlaştığı kıtlık, rekabet ve bencillik gibi kavramlarla ekonomik refah ve gücün yeniden paylaşılması zor görülmektedir. Feminist düşünceye sahip iktisatçıların işbirliği, cömertlik ve diğer gamlık gibi davranışları geliştirmeye çalıştıkları; mal ve hizmetlerin daha eşit dağılımı için verdikleri çaba bilinmektedir. Feminist iktisatçılar birçok ekonomik problemin kaynağını kıtlıktan ziyade kötü dağılım da görmektedir. Örneğin Amerika'da (ABD) bugün halkını besleyecek kadar yiyecek bulunmasına rağmen bazı insanların açlık çekmesinin sebebi, kıtlık değil ürünlerin kötü dağılımıdır (Strober, 1994:145-146).

İktisat toplumların yaşam biçimlerinden etkilenen bilim dalıdır. Feminist iktisata göre mevcut iktisat disiplininde eril değerler baskındır. Örneğin iktisat biliminde insanlar kendi faydalarını düşünen, çıkarları peşinde koşan bireyler olarak tanımlanırken, işverenlerde karını en yükseğe çıkarmaya çalışan kişiler olarak görülmektedir. Bu özellikler bilimde eril tarafı oluşturan özelliklerdir. Feminist iktisat ise kadına ait bakış açısını iktisata dâhil etmek istemektedir. Kadınlı ilgili olan cömertlik, diğer gamlık, bolluk gibi kavramları iktisata katmaya çalışan bir disiplindir.

Neoklasik ekonomilerde kişiler kendi faydalarını maksimize eden rasyonel, ekonomik bireylerdir. Bakım emeği, başkaları adına sorumluluk ve özveri gerektirdiğinden ekonomik süreçte önemli bir faktör olmaktadır. Neoklasik iktisatta bakım hizmetleri ev halkı tarafından yerine getirilen özel bir mesele olarak görülmektedir. Kurumsal ekonomilerde ise, ekonomik süreci şekillendirmede sosyal kurumların önemi vurgulanmaktadır. Yani bakım emeği önemli bir ekonomik etmendir. Çocuk kavramı da kamu hizmetine dâhil edilmektedir. Kurumsal feministlere göre bakım emeğini bireysel değil de toplu olarak organize etmek mümkündür (Mazurkiewicz, 2015: 411-412).

Neoklasik iktisadın konusu, yalnızca kıt kaynakların alternatif kullanımını ve piyasa temelli ekonomik faaliyetler hakkında bireyin maksimizasyon sorunudur. Feminist iktisadın bakış açısıyla, neoklasik iktisat tarafından ev içi ücretsiz kadın emeği piyasa dışı kabul edilmektedir. Bu sebeple üretken emek gibi

görülmemektedir. Ancak feminist iktisatçılar tarafından ev içi ücretsiz kadın emeği ve gönüllü işgücü arzı milli gelir hesaplamaları da dâhil olmak üzere ferdi işgücü arzı/beşeri sermaye modellerine dâhil edilmektedir. Böylelikle neoklasik iktisadın alanını genişletme çabaları görülmektedir. Neoklasik iktisat modelleme açısından da eleştiri almaktadır. Neoklasik iktisatta zevk ve tercihler veri kabul edilmektedir. Ekonomik bireyler rasyonel, verdiği kararlarda özgür, çıkarlarını düşünen kişilerdir. Feminist iktisat akımında ise bireylerin zevk ve tercihlerinin; gelenek, görenek, toplumsal baskılar ve toplumsal cinsiyet rolleri tarafından belirlendiği fikri savunulmaktadır. Yöntem olarak da neoklasik iktisatın modelleme yaparken nesnellik ve bilimselliği güvence altına almak için çok fazla soyutlama yaptığı gerçeği belirtilmektedir. Burada feminist iktisat pozitivizm düşüncesinin dayattığı nesnel/öznel, rasyonel/duygusal, akıl/doğa gibi zıtlıkların önemli bir yönüne dikkat çekmektedir. Feminist iktisat tarafından bilimin tanım ve metotları cinsiyetçi görülmektedir. Bunun nedeni ise, bilim tarafından nesnel/rasyonel/akla dayalı yöntemler eril, öznel/duygusal/algısal değer yargılarını içeren yöntemler dışıl olarak varsayılmasıdır (Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 171-172).

Neoklasik iktisat için, soyut ve en ileri düzeyde formüle edilmiş analizler, somut ve ayrıntılı deneysel çalışmaların hikâye şeklindeki söylem biçimlerinden daha değerlidir. İktisat disiplininde, yapılan çalışmalar matematik kullanılarak oluşturulan modellerden ve ekonometrik analizlerin yapıldığı deneye dayalı bölümlerden oluşmaktadır. Bu tarz tekniklere dayalı olmayan çalışmalar da bilimsel olarak kabul edilmemektedir. Kadın tecrübelerinin hikâye biçiminde anlatıldığı makaleler de bu nedenle yeterince bilimsel görülmemektedir. Nesnel/öznel kavramlarının karşılaştırılmasında mantıksal akıl yürütme ile nesnel tarafın ilişkilendirildiği bir gerçektir. Nesnel taraf ile bilginin elde edilmiş şekli ifade edilmektedir. Öznel taraf ise farklı akıl yürütme şekilleriyle ilişkilendirildiğinden dolayı bilim dışı görülüp reddedilmektedir (Serdaroğlu, 2010b:93-95).

Bilimin, mantıksal akıl yürütme biçimi iktisada egemen olduğundan, iktisat toplumsal cinsiyet ilişkisi de bellidir. Bu sebeple, iktisat biliminin kadına yakın söylem biçimlerine ve kadın bakış açısına kapıları kapalıdır. Konu açısından da

neoklasik iktisatta ev içi kadın emeği üretken emek olarak görülmemektedir. Bu sebeple de feminist iktisatçıların kadınların ev içi emeğinin ücretlendirilmesine dair fikirleri dikkate alınmamaktadır. Neoklasik iktisatta sadece piyasa mübadelesine konu olabilecek faaliyetler vardır. Bu yaklaşımı ile neoklasik iktisatta kadınların ekonomik faaliyetleri görünmez emek halini almaktadır. Böylelikle de, insanların yaşamaları için zorunlu olan mal ve hizmetlerin üretim ve dağılımına ilişkin faaliyetler önemsiz görülmektedir. Bu konu feminist iktisatçılar tarafından eleştirilmektedir. Feminist iktisatçılar tarafından, daha geniş ve insanların yaşadıkları dünya ile ilgili, iktisadın konusunu yalnızca piyasa mübadelesine konu olan üretim, değişim ilişkileriyle sınırlandırmayan bir iktisat tanımı ön görülmektedir (Serdaroğlu, 2010b: 98, 101).

İktisadın yöntemsel sınırlamalarının, kapsamının, konusunun ve tanımının kadın bakış açısına kapıları kapalıdır. Her şeyden önce kadın ve erkeğin rollerinin toplumsal cinsiyet tarafından belirlendiği görüşü bilinmektedir. Bu düşünce de özel alana itilen cinsiyet kadındır. Kadının evde yerine getirdiği ekonomik faaliyetler piyasa dışı faaliyetler olarak önemsiz ve ikincil işler olarak da görülmektedir. Bunun sonucunda da kadın emeği iktisatta görünmez emek varsayılmaktadır. Yani neoklasik iktisadın iktisada bakış açısının ataerkilliği bilinmektedir. İktisatta kadın kimliği, evli ve bağımlı, annelik rolü, verimlilik ve rasyonalite bakış açısıyla incelenmektedir. Her kadın bir gün evleneceğinden erkek akrabalarına veya tanıdıklarına iktisadi olarak bağımlıdır. Bu yüzden kadınların işgücü piyasasındaki varlıkları ciddiye alınmamaktadır. Kadınların ihtiyacı erkekler tarafından karşılandığı için iş gücü piyasasında yer almaları için bir neden yoktur. Neoklasik iktisadın kadınlara yüklediği diğer bir rol anneliktir. Annelerin en önemli vazifesi çocuklarını yetiştirmesi ve bu amaçla da ev işlerini yerine getirmesi fikridir. Ayrıca kadınların sanayideki verimlilikleri erkeklere kıyasla düşük varsayılmaktadır. Bu yüzden de tam rekabet koşullarına sahip işgücü piyasasında kadınlar erkeklere göre daha düşük ücret almaktadır. Ayrıca kadınlar rasyonel bireyler değildir. Bunun sebebi olarak da sadece iktisadi rasyonalite kurallarına uygun davranışları görülmemektedir. Ayrıca kadının anne, eş ve diğer toplumsal cinsiyetinin ona yüklediği roller rasyonel davranmasına engel olmaktadır. Feminist iktisatta sadece piyasa mübadelesine konu olan üretim ve tüketim faaliyetleri değil, insanların hayatlarını devam ettirmek için gerekli

olan ihtiyaçlarına yönelik faaliyet ve politikalarının tümünü kapsayacak bir iktisat anlayışı ele alınmaktadır (zkaplan ve Serdaroğlu, 2010: 20-23, 25).

Bakım kelimesi iki anlamda kullanılmaktadır. İlk anlamı bakım ile ilgili işler, ikincisi bakımla ilgili duygulardır. Bakımla ilgili kastedilen duygular sevgi, ilgi gibi duygulardır. Bakım emeğinin içerisinde duygusal ilişkiler her zaman olmaktadır. İnsanlar sevdiği için anne babasının, çocuklarının ve eşlerinin bakımını üstüne almaktadır. Bakım emeği öznellik içermekte ve bu işi yerine getiren kişiden ayrı olmamaktadır. Ayrıca bu işi yapan kişi ile bakımı yapılan kişi arasında duygusal bir bağ vardır. Bu sebeple bakım emeği diğer piyasalaşmış emek türlerinden farklı görülmektedir. Bakım emeği ve ev içi üretimi birbirinden ayırt etmenin zorluğu vurgulanmaktadır. Bunun nedeni ise sevdiklerimize bakarken aynı zamanda eve dair çamaşır yıkamak, evi toplamak, yemek pişirmek gibi işlerin de yerine getirilmesi gerçeğidir. Ev işleri piyasadan karşılandığında piyasa değer karşılığı bulunarak ölçümü olmaktadır. Ancak duygusal emeğin ölçülmesi mümkün değildir. Bu nedenle görünmez emek varsayılmaktadır. Duygusal emek ölçülemediğinden neoklasik iktisadın maddi üretim tanımı kadının yerine getirdiği işe uymamaktadır. Bu nedenle de neoklasik iktisadın duygusal emekle yakından ilişkisi olan diğer gamlık gibi dişil davranış şeklini, analiz dışında bırakıp kadın emeğini görünmez hale getirdiği savı belirtilmektedir. Neoklasik iktisatta piyasadaki emeğin sadece mal ve hizmet üretimi olmamaktadır. Aynı zamanda cinsiyetleştirilmiş öznellik ürettiği düşüncesi de vurgulanmaktadır. Bu nedenle parasal üretimi esas alan neoklasik iktisadın işgücü piyasası analizinde ele aldığı birey rasyonel olan ve çıkarımı düşünen erkek işçidir. Duygusal emek içeren bakım ve sosyal hizmet gibi işler bakım, anlayış ve sevgi gibi annelik özelliği çağrıştıran işler olduğundan düşük ücretli işlerdir. Bu sebepten ötürü bu sektörlerde çalışan kadınlar bu sektörlerde çalışan erkeklerden daha düşük ücret almaktadır (zkaplan, 2009: 16-19).

Feminist iktisat, kullandığı yöntem ve ele aldığı konular bakımından neoklasik iktisattan tamamen ayrı bir disiplindir. Örneğin neoklasik iktisat konularını ele alırken soyutlamalara gitmekte, ekonometrik modellerden yararlanmamaktadır. Feminist iktisat incelediği konular itibariyle yoruma ve

özneelliğe daha yatkın durmaktadır. Neoklasik iktisadın feminist iktisada bir bilim olarak bakmamasının en önemli sebebi söz konusu bu durumdur.

2.2. Mikro İktisada Feminist Bakış Açısı

Tam rekabet piyasalarına dayalı teorilerde, kadın ve erkeklerin mesleki ücretleri arasındaki farkı, nihayetinde ekonomik ve ekonomik olmayan nedenlere dayandıran hibrid bir anlatım görülmektedir. Piyasada arz ve talebe dayanan işlere verilen ücretlendirmenin yanı sıra, en kesin anlatım kadın ve erkeklerin farklı işlere yönelmelerinin nedeni doğuştan gelen eğilimler ve toplumsallaşmanın biçimlendiren güçlü etkisidir. Aksak piyasa modellerinde ise, erkek ve kadınların meslek ve ücretleri arasındaki farklılıklar geniş pazarın kadınlara karşı ayrımcılık rolünden kaynaklıdır. Aksak piyasa modellerinde ücretin saptanmasında arz ve talebin etkisi önemli varsayılmaktadır. En önemlisi de bireysel işverenler ücret kabul edici olmaktadır. Farklı olarak belirtirsek ayrımcı olmayan işverenler arasında bile kadın ve erkek mesleklerindeki çalışanlar arasında çoğunlukla ücret farklılıklarına açıklama olmamaktadır. Bu modeldeki teoriler de çoğunlukla toplumda kadınlara uygun görülen mesleklerde piyasa işleyişine zarar vermek için müdahale eden dış güçler vurgulanmaktadır (Nelson ve Bridges, 2003: 69).

Modern feminizm serbest piyasa ekonomisine tamamen terstir. Bunun nedeni ise önerdikleri iktisat politikalarının tamamen piyasa karşıtı düzenlemeler içermesidir. Önerdikleri bu düzenlemeler; ayrımcılığa karşı olan yasalar, iyi muamele, eşit işe eşit ücret yani mukayeseli değer ve devletçe karşılanan çocuk bakımıdır. Bunların hepsi piyasayı sınırlayan düzenlemelerdir. Serbest piyasa ekonomisinde işverenin cinsiyet ve ücret ayrımı yapması mümkün görülmektedir. Ayrıca işveren daha iyi niteliklere sahip bir kadın işçi yerine erkek işçi istihdam etmekte de serbesttir. İşverenin, kadın işçi razı olduğu müddetçe aynı iş için kadın işçiye daha az ücret ödediği gerçeği bilinmektedir. Bu nedenlerden dolayı, modern feministlerce piyasa karşıtı olan ayrımcılığa karşı yasalar, iyi muamele, eşit işe eşit ücret, devletçe karşılanan çocuk bakımı gibi düzenlemeler talep edilmektedir (Conway, 2000: 15-17, 20).

Sanayi Devrimi'nden önce kadın, eski üretim koşullarında evi idare eden, ailenin ihtiyaçlarını karşılayan evde yerine getirdiği faaliyetler nedeniyle ev dışına çıkmayan bir varlıktır. Sanayi gelişmeye başladıkça kadının ev içinde yerine

getirdiği faaliyetler buharlı ve mekanik araçlarla daha kolay halledilmektedir. Ürünler daha hızlı, verimli ve ucuz üretilmektedir. Kadının eskiden yerine getirdiği görevler elinden alınmaktadır. Eski yaşam şartlarının yıkılmasından sonra orta gelirdeki kadınların ekmek kazanmak için liberal meslek olarak adlandırılan öğretmenlik, hastabakıcılık gibi işlere ve sanata yakın olan sanayi faaliyetlerine yönelimi görülmektedir. Artık kadınlar ev içerisinde değil toplum kesiminde faaliyete dâhildir. Kadın, artık ailesi için değil toplumsal pazar için üretimde yer almaktadır. Piyasaya çalışmak için giren kadınlar ise işgücü arzı fazlası yaratmakta bu nedenle ücretlerde düşüş olmaktadır. Ayrıca kadın işgücü arzının, ücretler üzerindeki etkisi olması gerekenden daha fazladır. Bunun nedeni ise, kadınlar zaten emeklerinin karşılığını en başta olması gerekenden daha düşük almaktadır. Bunun sonucunda da kadınların piyasaya girmesiyle birlikte erkeklerin ücretlerinin normal bir işgücü arzı fazlasının yarattığı etkiden daha fazla oranda azalışı görülmektedir. Ayrıca kadınların kanaatkârlığı, sürdürmek zorunda oldukları ev işleri ve geçim masraflarının tümünü değil bir bölümünü karşılamak zorunda olmaları ücretlerinin düşüklüğünün diğer nedenleridir (Krupskaya ve Pieck, 1996: 11-14,16-17).

Feminist bilim tarafından kadınların emeklerinin görünür emek yapılması durumu talep edilmektedir. Bunun için cinsiyete dayalı işbölümü eleştiri almaktadır (Notz, 2012: 29).

Feminist iktisatçılar tarafından, ekonomik sistemin bir yönünü oluşturan mikroekonomi, inceleme alanlarına dâhil edilmektedir. Piyasalar incelenmekte kadınların karşılaştıkları haksız uygulamalar ele alınmaktadır. Feminist iktisat bu haksız uygulamalara karşı mücadele içinde olunmaktadır.

2.3. Makro İktisada Feminist Bakış Açısı

Feminist ekonomistler makroekonominin yapısal koşullar altında eşitliği sağlama amacını vurgulamaktadır. Makroekonomik politikalara yol göstermek için kullanılan varsayımlar cinsiyete dayalı varsayımlar olmaktadır. Bireylerin makroekonomik açıdan kendilerinin ve ailelerinin geçimini sağlamaya çalıştıkları düşüncesi ele alınmaktadır. Makroekonominin cinsiyetçi yapısı vurgulanmaktadır. Buna delil ise kadın ve erkeğin istihdam oranları ve rezervasyon ücretlerindeki farklılıktır. Ayrıca reel olmayan, cinsiyete dayalı farklılıklar da makroekonomik

modellerde görülmektedir. Örneğin, modellerde erkek ekmek kazanan birey şeklinde ele alınmaktadır. Ayrıca emek tekrar üretilmeyen bir varlık varsayılmaktadır. Bu yüzden makroekonomik politikaların cinsiyet eşitsizliğini kötüleştirdiği ifade edilmektedir. Kayıtdışı ekonomi, makroekonomi ve cinsiyet arasındaki bağlantıların etkileşim içinde olduğu önemli bir ekonomik yapıdır. İstihdamı arttıran makroekonomik politikalar orantısız bir şekilde erkeklerin lehinedir. Bu durum en fazla resmi olmayan işlerde görülmektedir (Berik vd, 2009:5-6,9).

İşe alım ve işten çıkarmanın zor olduğu esnek olmayan emek piyasasında geleneksel olarak evi geçindirenin erkek olduğu biçimindeki model kabul edilmektedir. Nedeni ise esnek olmayan emek piyasalarının uzun dönem boyunca erkek işçilere sağladığı garanti istihdam olmaktadır. Aksine işe alım ve işten çıkarmanın kolay olduğu esnek emek piyasalarındaki işçiler çok daha az yasal korumaya sahip olmaktadır. Bunun için onların ekonomik konumları daha değişkendir. Bu durumda onlar geleneksel olmayan kazanç düzenlemelerine daha uygun varsayılmaktadır. Esnek olmayan emek piyasaları kurumsal olarak desteklendiğinden, esnek emek piyasalarından ziyade esnek olmayan emek piyasalarında erkeklerin cinsiyetçi ideolojisinin, onların evi geçindiren olma şeklindeki statülerine daha kesin etkisi görülmektedir. Esnek emek piyasalarında evi geçindiren kişinin konumundaki dalgalanmaların uzun dönemde erkeklerin evi geçindiren kişi olduğu geleneksel inancının sorgulanmasına neden olmaktadır. Bunun nedeni ise esnek emek piyasalarında sık iş değişikliği görülmektedir. Erkekler eşlerine ekonomik olarak bağlı olduğu zaman bile birçok kısa geçiş durumu görülmektedir. Nedeni ise esnek emek piyasalarında görev süreleri, meslek kayıpları kısa olmaktadır. Ayrıca yarı zamanlı işler geçici olmaya daha uygun varsayılmaktadır (Cha ve Thebaund, 2009:221-222).

Cinsiyet etkisi nedeniyle kayıtdışı sektörde yoğunlaşan kadın istihdamını arttırmak için yerli yatırımlar artırılırken tarafsız cinsiyet politikasının izlenmesinin gerekliliği belirtilmektedir. Ancak bu durum uygulamada çoğu kez ihmal edilmektedir. Örneğin hükümet daha geniş ekonomik reform stratejisi olarak bütçe açıklarını kapatmak, kamu girişimlerindeki yetenek ve personel dengesizliğini gidermek, kamu sektör hizmetlerinin verimliliğini sağlamak ve

hükümet önceliklerine tekrar odaklanmak için tasarruf kararı almaktadır. Tasarrufa gittiğinde ise amaç maliyetlerin kısılması durumudur. Bu nedenle sık sık geçici işçi çıkarılması gerekli görülmektedir. Bu durumdan en çok etkilenen ise daha az eğitilmiş, daha düşük statü ve pozisyonlarda bulunan ve daha az çalışma süresi olan kadınlardır (Berik vd., 2009: 9).

Feminist iktisatçılar ekonominin sadece mikro yönünü değil makro yönünü de ele almaktadır. Kadınların makroekonomik sistemde karşılaştığı zorluklar ve sorunlar da araştırma alanlarına dâhil edilmektedir. Kadınlar makroekonomik açıdan da aynı mikro ekonomik açıdan olduğu gibi erkeklere kıyasla en çok mağduriyet yaşayan kesimdir. Makroekonomiye de cinsiyetçi politikalar yön vermekte, kadınlar birçok haksız uygulamayla karşı karşıya kalmaktadır. Bu bilgilere göre örneğin, devlet herhangi bir nedenle tasarrufa gittiğinde işten ilk çıkarılan kesim kadınlardır. Ayrıca resmi olmayan işlerde de en çok kadın işçiler görülmektedir.

2.4. Ataerkil Zihniyetin Feminist İktisat Bakış Açısı ile Değerlendirilmesi

Toplumdaki özel ve kamusal alan ayrımının Antik Yunan dönemine kadar uzandığı gerçeği bilinmektedir. Antik Yunan, demokrasinin doğduğu yer olsa da o dönemde demokrasi kadın ve çocukları dışarıda bırakan bir sistemdir. Antik Yunan'da özgür olan kadınlar bile vatandaş görülmemektedir. Kadınlar sadece kadın oldukları için kamusal alana dâhil edilmemektedir. Dolayısıyla yönetimde yer almamaktadır. Antik Yunan düşüncesinde kamusal alan polis kelimesi ile özel alan yani hane oikos kelimesi ile ifade edilmektedir. Polis erkeklerin alanı, oikos ise kadın ve çocukların alanı varsayılmaktadır. Antik Yunan'daki antik kentlerde, kadınlar hiçbir şekilde politik, dini vazifelere, zanaat alanına dâhil edilmemektedir. Polis; özgürlüğün, bağımsızlığın, kendi hayatını belirleyebilmenin, evreni değiştirebilmenin, insanın birey oluşunun alanı iken; oikos yönetilenlerin, zorunluluğun alanı varsayılmaktadır. Üretim ve bireylerin yeniden üretimi oikos'da kadınlar ve köleler tarafından yerine getirilmektedir (Ersöz, 2015: 83-84).

Kamusal ve özel alan ayrımında asıl olarak ataerkil düşünce etkilidir. Kadınların kamusal alandan dışlanıp özel alana itilmesinin en önemli sebebi ataerkil zihniyettir. Kadınların doğurganlık özellikleri dolayısıyla kadın bedeni

doğa ile ilişkilendirilmekte, medeniyet ve kültür ise erkek tarafından temsil edilmektedir. Bu sebepten ötürü erkek medeniyet kuran, devletleri idare eden, siyaset yapan; kadın ise özel alanda ev ve aile içerisinde çocuk doğuran ve büyüten insan olarak görülmektedir. Kadınların siyasetten ve devlet işlerinden uzak tutulmaları onların doğurganlık özelliği ile ilgili olmaktadır. Bu sebeple 1848-1926 yılları arasındaki dönemi içine alan birinci dalga feministleri seçme seçilme, eşit işe eşit ücret, her türlü işte çalışma hakkı, eğitim hakkı, evlilik ve boşanma gibi medeni haklar için mücadele içinde olmuştur (Ersöz, 2015: 88-90).

Bireylerin toplumdaki rollerini, sorumluluklarını etkileyen özel ve kamusal alan ayrımında esas olarak ataerkil zihniyet yapısı etkili olmaktadır. Ataerkil zihniyet toplumsal rol ve sorumlulukları kadın ve erkek için ayrı ayrı ele almaktadır. Kadın ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımı gibi gelir getirmeyen evle ilgili işlere veya erkeğin gelirin göre daha az gelir getiren özel alan olarak nitelendirilen alana ait görülmektedir. Erkek ise daha çok girişimcilik gibi veya devletin geleceğinde söz sahibi olabileceği politik alana ve evi geçindirebileceği daha statülü işlerin olduğu kamusal alana ait olmaktadır.

Toplumsal cinsiyete göre yapılan iş yükü paylaşımında ev işleri ve bakım hizmetleri kadınların yerine getirmesi gereken işler olarak görülmektedir. Geleneksel yapıdan dolayı erkekler bu işlerden sorumlu olmamaktadır. Ayrıca kadına yüklenen bu sorumluluklar kadının ev dışında çalışma kararını etkilemektedir. Ülkelerdeki mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermede istihdam önemli bir araçtır. İstihdama katılamayan kadınlar ekonomik özgürlüğünü elde edememektedir. Bu durumda da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde derinleşme görülmektedir (TÜSİAD ve KAGİDER, 2008:118, 157).

Ataerkil ailelerde kız çocuklarının erkeklere nazaran fazla önemsenmediği ailelerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yetiştirildikleri düşüncesi görülmektedir. Değer yargılarına bağlı düşük sosyo-ekonomik yapıya sahip tarımsal toplumlarda kadının kimliği ihmal edilmektedir. Kadın çevresine bağımlı ve kendisine dayatılan kuralları sorgulamadan benimseyen pasif bir birey olmaktadır. Aile ve çocuğun sorumluluğunu kadın almaktadır. Erkeğin dışarda çalışması yeterli görülmektedir. Ev işi ve çocuk bakımından erkek sorumlu olmamaktadır. Bu sorumluluklar kadının olduğundan, erkeğin babalık

yükümlülüğünü gerektiği gibi yerine getirmediği ifade edilmektedir. Aile, iş ve toplumsal sorumlulukların eşit paylaşılmaması da kadının çok fazla baskı ve rol çatışması yaşaması durumuna sebep olmaktadır (Korkmaz ve Uçar Tüfekçi, 2007:43,45).

Ev ve aileye dair sorumlulukların büyük bir bölümünü kadınlar üstüne almaktadır. Kadın çalışma hayatına girse bile bu düşüncede değişiklik olmamaktadır. Bütün yük ve sorumluluk çalışan kadının üstüne kalmakta ve iş hayatına giren kadın daha fazla sorumluluk sahibi olmaktadır (Karacan, 2011: 77).

Toplumda cinsiyetler arasına bir sınır çekildiğinden, kadınlar ve erkekler yaşamlarında farklı sorumluluklar ve görevler almaktadır. Bireyin sosyalleşmesi sürecinde ortaya çıkan bu farklılaşma kadın ve erkeğin hayatları boyunca hangi rolleri üstleneceği, hangilerinin toplum tarafından onaylanıp hangilerinin onaylanmayacağını belirlemektedir. Erkek ile ilişkilendirilen atılganlık, saldırganlık gibi özellikler nedeniyle erkekler iş dünyası ve politikada aktif rol almaktadır. Kadın ise sessiz, bağımlı yapısı nedeniyle özel alan kapsamına giren çocuk doğurmak ve büyütme gibi rolleri almaktadır. Bütün toplumlarda dışılık toplumsal bir değer olan erkeklikten sonra görülmektedir. Bu yüzden erkek ve erkeklikle özdeşleştirilen rol ve sorumluluklar daha değerli görülmektedir. Bu sebeple kamusal alan erkek ile özdeşleştiğinden kadınlara özdeşleşen özel alana göre daha önemli varsayılmaktadır (Ersöz, 2015: 82).

Ataerkil zihniyet konusu ile feminist iktisatçılar da ilgilenmektedir. Bunun nedeni ise, ataerkil zihniyet insanların ekonomik olsun veya olmasın hayatları boyunca sürdürmek zorunda oldukları rol ve sorumlulukları belirlemektedir. İktisadi hayatta da insan hayatının vazgeçilmez bir alanında yer almaktadır. İnsanların yaşadıkları toplumsal çevrenin sahip olduğu cinsiyetçi bakış açısı insanların iktisadi rolleri ve kararları üzerinde önemli biçimde etkili olmaktadır. Bu sebeple ataerkil zihniyet ve iktisat birbirinden ayrı ele alınamamaktadır. Örneğin ataerkil toplumlarda yüksek gelir getiren aynı zamanda devleti etkileyen kararların alınacağı mevkilerde erkekler daha çok yer alırken, gelir getirmeyen veya erkeğin kazancına kıyasla daha düşük gelir getiren görevler kadına uygun görülmektedir. Toplumda kadının yaptığı işlere çocuk ve yaşlı bakımı, evle ilgili ve düşük kazanç sağlayan işler örnek verilebilir.

2.5. Feminist İktisatın İktisat Bilimine Dair Yaklaşımları

Bielfeld yaklaşımlarında, ev hanımlarının, geçimlerini sağlamak için çiftçilik ile uğraşan kadınların, küçük işletme sahibi olan kadınların görünmeyen ve herhangi bir ücret karşılığı almadan yaptıkları işler ele alınmaktadır. Yani yaklaşım gayri resmi işlerde yer alan, çalışan kadınları inceleme alanına almaktadır. Bu yaklaşımda çoğunlukla kadınlar tarafından yapılan geçimlik işler kapitalist ekonomiyi ortaya çıkaran temel faktör olmaktadır. Yaklaşımın önerisi kadınları parasal ekonomiden ayırıp, geçimlik ekonomiye dâhil etmektir. Yani kapitalizmin getirdiği meta ekonomisi yerine geçimlik ekonomi savunulan fikirleridir. İnsanların temel beslenme ihtiyaçlarının en azından bir bölümünü kendilerinin üretmesi zorunluluğu vurgulanmaktadır. Bu üretim ise bölgelerindeki doğal kaynakları kullanarak, kendi aralarında değiş tokuş yaparak, kendilerini çok uluslu şirketlerden uzak tutarak gerçekleşecek bir durum olmaktadır. Kendine yetebilen insanın sosyal adalet, onurlu iş ve tabiatın korunmasına da hizmet etmek vazifesini yerine getirdiği fikri vurgulanmaktadır (Notz, 2012: 23-24).

Harrison'un yaptığı analizde ev içi üretim faaliyetleri birçok açıdan küçük meta üretimi olarak görülmektedir. İş bölümü yoktur. Emeğin toplumsallaşma seviyesi düşük olmaktadır. Üreticiler ferdi olarak çalışma hayatına katılmaktadır. Farklı olarak ise, ev içi üretim faaliyetleri küçük meta üretimi ve kapitalizm gibi takas edilebilecek kullanım değerine sahip değildir. Ev işinin ilk işlevi ücretli çalışan emek sınıfının günlük ihtiyaçlarını sağlamak için kullanım değerleri yaratıp yeniden üretime katkı sağlamaktır. Bu şekilde artık emek üreten ev kadınının ise karşılığında ücret almayıp sadece geçimini sağladığı düşüncesi vurgulanmaktadır. Ev kadını bu işleri ücret karşılığı almadan yerine getirdiği için emek gücünün fiyatı yani ücretler düşük olmaktadır. Herhangi bir ev kadınının ev içinde yerine getirdiği hizmetler piyasadan karşılanmak istendiğinde, maliyetleri etkileyip ücretleri değiştirecek türden işler varsayılmaktadır. Ev işinin sağladığı bu destek kapitalist sistemin kadınları ev içinde tutmasının asıl nedeni olarak görülmektedir. Bunun yanında ev içi hizmetlerin kadınları piyasa dışında tuttuğu ve erkek işçilerin pazarlık etme gücünü yükselttiği savı vurgulanmaktadır. Diğer taraftan da bu yüksek pazarlık gücünü düşürebilecek yedek bir kadın sanayi ordusu yarattığı varsayımı görülmektedir. Ayrıca Harrison'un analizinde kadınlar emeklerini kapitalist üretim biçiminin dışında kullanan ayrı bir sınıf olmaktadır.

Analiz hem kapitalizme hem de aileye özgü olan kadının sömürülme biçimlerine karşı olmaktadır (Molyneux, 2012:123-125).

Delphy teorisi mevcut batı toplumları için geçerli olup, ataerkil toplumların maddi temelini oluşturan ev içi üretim tarzını konu almaktadır. Teoride kadın ve erkek arasındaki üretim ilişkisi inceleme alanı olarak görülmektedir. Kadınların en büyük düşmanında kapitalizm değil erkeklerdir. Ev emeğinin ücretsiz olma nedeni evdeki üretim faaliyetlerinin piyasa değerinin olmamasından değil, kadın ve erkek arasındaki üretim ilişkisinden kaynaklıdır. Kadınların ev içi üretim hizmetlerinin ücretlendirilmemesinin üretim sonucunda ortaya çıkan ürünlerin piyasa değerinin olmamasından kaynaklı olmamaktadır. Bunu göstermek için teoride tarımdaki ve kentlerdeki aile işletmeleri inceleme alanına alınmaktadır. Analizde bu durumu ispatlamak için aynı emeğin ürünlerinin bir kısmı piyasaya sürülmekte bir kısmı da aile içindeki fertler tarafından kullanıma alınmaktadır. Kısacası teori kadın emeği, kullanım değeri de değişim değeri de üretse karşılıksız olduğu düşüncesi ifade edilmektedir. Ayrıca analize kadınların eşlerine gelir getirici işlerde yaptıkları yardımlarda dâhil edilmektedir. Bir tür iş sözleşmesi olan evlilik sözleşmesi ile kadınlar bir üretim ilişkisi içindedir. Erkekler bu ilişkide kadınların emeğine sahip olmaktadır. Teoriye göre tüm evli olan kadınlar aynı üretim ilişkisi içindedir. Ayrıca bu üretim bekâr kadınların hayatları içinde belirleyici olmaktadır. Bu üretim ilişkisi sonucunda kadınlar, erkekler karşısında sömürülen bir sınıftır. Ataerkil yapı kadınları sömüren bir düzendir. Delph teorisi özgün ve önemli görülmektedir. Bunun nedeni ise ev emeği karşılıksız emek varsayılmaktadır. Ayrıca bu durumdan erkekler fayda elde etmektedir (Savran Acar, 2013: 47-49).

Ev işleri ürün olarak değerlendirilmediği ve bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yapıldığından mübadele değerine sahip olmamaktadır. Yani evin kadını bu hizmetleri karşılığında evin erkeğinden ücret almamaktadır. Ev kadını, gelir kazanmayan, ekonomik açıdan erkeğe bağımlı bir birey varsayılmaktadır. Aynı zamanda emeğin üretim ve yeniden üretimi için zorunlu koşul olan ücretsiz ev işlerinin kullanım değerine kapitalist sistemin el koyduğu görüşü vurgulanmaktadır. Kadınlar kapitalist üretim ilişkisinde çifte sömürüye maruz kalmaktadır. Çifte sömürülmenin maddi nedeni ise kadınlar hem ev hem aile

yönetiminden sorumlu olmasıdır. Kadınların çifte sömürülmesi kapitalist sisteme özgü bir özellik olarak görülmektedir. Bu çifte sömürülmenin en önemli göstergesi kadına emeği karşılığında ödenen ücret erkeğe ödenen ücretten düşük olmaktadır. Kapitalist sistemde kadınlar erkeklerden düşük ücret almaktadır. Bunun nedeni olarak erkeğin geliriyle zaten pek çok şeyi satın aldığı görüşü vurgulanmaktadır. Ayrıca kadınlar evde de çalışmakta o yüzden emekleri sınırsız sömürülmeye müsait olmamaktadır. Bir diğer neden olarak ise kadınlar aile içindeki yerleri nedeniyle daha az kalifiye görülmektedir. Ayrıca kadınlar daha az meslek tecrübesine sahiptir. Bu nedenle kapitalist sistemde, yarı zamanlı ve düşük maaşlı işyerlerinin çoğunda kadınlar görülmektedir (Engel ve Engel, 2012: 35-37,56-57).

2.6. Değerlendirme

Feminist iktisat günümüz iktisat anlayışının erkek egemenliği altında olduğunu ifade etmektedir. Bu anlayışa göre ekonomik hayat cinsiyetçi kalıplar içerisinde belirlenmektedir. Çünkü bilim kıtlık, rekabet ve bencillik gibi bugün iktisata egemen olan değerleri eril kabul etmektedir. İktisatın tanımında da bireylerin kıt kaynaklar için birbirleriyle rekabet halinde olan bencil kişiler olarak tanımlanmasında günümüz iktisat biliminde ataerkilliğin yani erkek egemenliğinin olduğunu önemli bir göstergesidir. İktisatın toplumların yapısından bağımsız olmadığı düşünüldüğünde feminist iktisatın ataerkil toplum yapısına ait ekonomik zihniyete müdahale etmek amacıyla ortaya çıktığı ifade edilebilir. Ataerkilliğe karşı oluşu, mesleklerin cinsiyet kalıbıyla belirlendiğini ifade etmesi ve insanların tercihlerini toplumsal yapıların belirlediğini ileri sürmesiyle liberal feminizmden, kadın erkek farketmeksizin bir kişini yaptığı işin diğerinin yaptığı işten daha önemsiz olmadığını söyleyerek sosyalist feminizmin karşılaştırılabilir değerler teorisi ve marksist feminizmden alıntılar görülmektedir. Yani feminist iktisat savlarını öne sürerken feminist literatürden bağımsız hareket etmemiştir. Ancak özellikle ekonomik sistemden ziyade ataerkilliği eleştirdiğinden liberal feminizme yakındır. Ataerkil zihniyete karşı çıkışı toplumsal düzeni tümünden değiştirecek türden katı çözümler yerine yasal düzenlemeler yoluyla kadınların istihdama katılımında iyileştirmeler yapılmasını önerdiğinden radikal feminizmden ayrılmaktadır. Eşit işe eşit ücret, iyi muamele, devletçe karşılanan çocuk bakımı gibi kadınların ekonomik hayatlarını kolaylaştıracak yasal düzenlemeler

istediğinden de liberal feminizme yaklaşmaktadır. Yine ataerkil zihniyetten ötürü kadınların eğitim fırsatlarından yeterince yararlanamadıklarını söylemeside liberal feminizmle feminist iktisatın benzeyen yönleridir. Kısacası feminist iktisatın diğer feminist görüşlerden ziyade liberal feminizmden etkilendiğı ifade edilebilir.

3. AVRUPA'DA KADIN İSTİHDAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. Yunan ve Roma Toplumunda Kadın İstihdamı

Demokrasiyi insanlığa kazandıran millet Yunanlılardır. Ancak Yunanlıların getirdiği demokrasi içerisinde birtakım sınırlamalar vardır. Bu sınırlama konularından biri kölelik diğeri de kadınların yaşamak zorunda bırakıldığı kötü hayat koşullarıdır. Kadınlar Atina toplumunda köleler kadar hor ve hakir görülmektedir. Atina'da uygulanan demokrasi katı ve sert bir biçimde erkek toplumu olmaktadır. Ancak Atina toplumunda yaşanan hayat her zaman demokrasinin öngördüğü gibi olmamaktadır. Eski Yunan toplumunda kadına saygı duyulduğu ifade edilmektedir. Bu toplumda süren gündelik hayatta erkek avcılık yaparken kadın çocukları yetiştirmenin yanında yabani hayvanları evcilleştirmekte, şifalı bitkiler topladığı gerçeği belirtilmektedir. Aynı zamanda doğayla bu kadar içiçe olduğundan doğanın sırlarını bilen kadın olmaktadır. Bu durum kadına kabilenin uymak zorunda olduğu tabuları belirleme ayrıcalığını vermektedir (Bonnard, 2011:139, 152-153).

Kadınlar Ege havzasında MÖ 13.yy sonlarından beri Dor göçlerinin (M.Ö 1200-1150) etkisi ile oluşan ataerkil düzen içerisinde yaşadıkları yerdeki politik ve siyasi çevrenin kendine verdiği olanaklar dâhilinde toplumsal hayatta yer almaktadırlar. Birçok yerde bulunan arkeolojik kalıntılar farklı dönemler için kadının durumuyla ilgili bilgi vermekle birlikte yazılı belgelerin çoğunluğunda Atina hakkında bilgiler görülmektedir. Atinalı ev kadınları ev hayatı dışında toplumsal hayata, dini ayinler, festivaller, ölüm ve doğum gibi olaylarla dâhil edilmektedir. Bazı kadınlar bu sınırlamanın dışındadır. Bu kadınlar, paraya ihtiyacı olan, temizlik işleri, sütannelik, pazarcılık gibi işleri yapan kadınlar olduğu gibi aynı zamanda erkeklerin bulunduğu ortamda dansçılık yapan fahişelik ve müzisyenlik yapan kadınlardır. O dönemde eğitim görmüş birkaç ünlü kadın ise sadece aristokrat ailelerde görülmektedir. Helenistik (M.Ö 323-146) dönemle birlikte ise kadınlar daha özgürleşmekte erkeklerin himayesinden çıkarak eğitim görmeye başlamakta yönetici, doktor, sanatçı, filozof ve bilim insanı olarak toplumsal hayata katılmaktadır. Yani bu dönemde kadınların toplumdaki konumu, toplumsal olaylar neticesinde şekillenmekte ve kadınlar erkeklerin belirlediği sınırlamalar dâhilinde toplumsal hayatta görülmektedir (Akalin, 2003: 42).

Klasik Çağ'da Atina'da ve Roma'da nüfusun neredeyse üçte birini köleler oluşturmaktadır. Köle olan bütün kadınların her zaman evde angarya işler yaptığını gösteren bir durum olmamakla birlikte onların sıkça tarımsal faaliyetlere katılmış olmaları güçlü bir olasılıktır. Sonuç itibariyle Grek- Roma toplumunda kadınlar ne tarımsal faaliyetlerle geçinen ailesine bağımlı bir birey ne de bir köle gibi kendisine verilen bütün işleri yapmak zorunda olan kişi varsayılmaktadır (Scheldel, 1995: 208).

Köle kadınlar hariç tarlalardaki işgücüne katılan kadınların yasal statüleriyle ilgili az sayıda bilgi vardır. Köylü kadınların bazıları ilave emeğe yüksek talep olunca kiralanırken, diğerleri her çeşit ücretli emek türü ile kıt kanaat yaşamaya çalışan fakirleşen sosyal tabakaya mensup kadınlar olmaktadır (Schedel, 1996: 3).

Yoksul ailelere dâhil olan kadınlar zengin bir hayatı olan kadınlara göre topluma karışmak açısından daha rahat hareket etmektedir. Çarşıda pazarda çalışan kadınların evin geçimine katkısı olmaktadır. Zengin olan kadınların ise sadece köleleriyle birlikte birbirlerine ziyarete gittiği ifade edilmektedir. Bu kadınların alışveriş gibi gereksinimleri eşleri veya köleleri tarafından görülmektedir (Demiralp, 2016:5).

Yunanlılar her ne kadar insanlığa demokrasiyi getiren millet olsa da Eski Yunan şehir devletlerinde kadınların, kölelerin ve o şehir devletlerinde doğmamış bireylerin demokrasinin getirdiği haklardan yararlanmaları mümkün değildir. Roma'da kadınlar aristokrat ailelere mensup olanlar ve diğer kadınlar olarak iki gruba ayrılıyordu. Bu iki farklı kesime dâhil olan kadınların hayatlarında farklılıklar vardır. Aristokrat kesime mensup kadınlar, köle olan kadınlar ve fakir ailelere mensup olan kadınlara göre sokağa çıkmak ve alışveriş yapmak gibi sosyal açıdan daha çok kısıtlamaya tabii olmaktadır. Ancak az sayıda olan okumuş kadınlarda yine bu kesimde görülmektedir. Paraya ihtiyacı olan fakir ve köle kadınlar ise pazarcılıktan fahişeliğe kadar birçok türden işe katılmaktadır. Roma'da genel olarak kadınlar çoğunlukla tarımsal faaliyetlerle ilgilenmektedirler. Bu şekilde ailelerine destek olmuşturlar. Günümüzde kadına yüklenen toplumsal roller Roma uygarlığında da vardır. Kadınlar yine bu dönemde çocuk bakımı, ev işi gibi faaliyetleri yerine getiren kişilerdir.

Roma uygarlığı süresince kadının toplumdaki konumu iyileşme yönünde değişiklik gösterse de kadınların konumu her zaman erkeklerin belirlediği sınırlar çerçevesinde olmaktadır. Kadın gerek yaşadığı çevre gerekse kendi hayatıyla ilgili kararları alamamaktadır. Bu kararlar kadınlar ve köleler adına demokrasi hakkına sahip olan erkekler tarafından alınmaktadır.

Roma uygarlığı insanlığa kattığı demokrasi, hukuk, toplumsal ve kültürel değerleriyle Avrupa medeniyetine temel yapı oluşturmuştur. Demokrasinin varlığında vatandaşlar yaşadıkları ülke hakkında fikirlerini özgürce ifade edebilmektedir. Bu nedenle aynı zamanda ülkenin geleceğine yön verme hakları olmaktadır. Demokrasi ilkesinin kabulü ile oluşan hukuk sisteminin oluşturduğu sosyal, ekonomik ve kültürel yapı Avrupa milletlerince örnek alınmıştır. Bu nedenle Avrupa'nın sosyal yapısı içerisinde Roma hukukundan izler görülmektedir. Ayrıca Hristiyanlık inancı içerisinde de Roma hukukunun olması da bu uygarlığın Avrupa için çok önemli olduğu gerçeğinin bir göstergesidir. Böylece Hristiyanlık inancının gerek kadınlarla gerek de toplumsal hayatlarıyla ilgili rollerinin dolaylı olarak Roma hukuku tarafından yönlendirildiği ifade edilmektedir.

3.2. Avrupa'da Ortaçağ Boyunca Kadın İstihdamı

Ortaçağ, Batı Roma İmparatorluğunun çöküşü M.S. 476 yılından başlamakta ve ABD'nin keşfedildiği, ayrıca Mağribiler'in İspanya'dan kovulduğu M. S. 1492'de sona ermektedir. Kısacası Ortaçağ olarak adlandırılan zaman diliminin, 1016 sene sürdüğü durumu belirtilmektedir. Bu uzun zaman dilimi boyunca, insanların hayat tarzı ve düşünce şeklinin hep aynı kalmadığı fikri vurgulanmaktadır. Ortaçağ bir bütün olarak Karanlık Çağ değildir. Ortaçağ'da 1000 yılından önceki dönem karanlık bir dönem olmaktadır. Nedeni ise, Avrupa'nın Barbar istilaları yüzünden altüst olmasıdır. Böylece Roma Medeniyeti yok edilmektedir. Bu süreçte kentlerin harap edildiği ve terk edildiği, önemli yolların yıkıldığı, metal ve taş madenciliği tekniklerinin unutulmaya başlandığı, tarımın ihmal edilip tarımsal alanları ormanların kapladığı durum belirtilmektedir (Eco, 2015: 11-13).

Ortaçağ genel anlamda Geç Antik döneme kıyasla gerilemiş bir dönem olmaktadır. Ortaçağ'ın bir bölümünü oluşturan Erken Ortaçağa (M.S 476-1000)

ait elimizde çok fazla veri olmasa da var olan kaynakların hepsi Geç Antik döneme kıyasla bu dönemde yaşayan toplumların gerilemiş olduğunu ifade etmektedir. Bu dönemdeki yapılarda taşın yerine ahşap kullanılmakta, köyler küçülüp terkedilmekte ya da daha sınırlı ve iyi korunabilen yerlere göç edilmektedir. Ayrıca yine bu dönemde savaşlar ve salgın hastalıklar nedeniyle nüfusta azalma görülmektedir. Nüfusun azalması ve kentsel gelişimin gerilemesi nedeniyle Ortaçağın ekonomisi olan takas ekonomisinde de bir gerileme görülmektedir. Ancak yine de Erken Ortaçağ ekonomisinin tamamen ortadan kalktığı söylenemez; bu dönemde yaşanan ekonomide azalma ve gerileme durumu olmaktadır (Giroloma, 2015: 253, 255).

Avrupa'da Hristiyanlığın yayılmasına eşlik eden karışık olaylar ile birlikte kadının konumunda bu süreçte değişim görülmektedir. Ancak kadına verilen rollerdeki tezatlıklardan dolayı, kadınlar için bu değişim hem iyi hem de kötü olmuştur. Constantinus zamanında (MS 285-337) Hristiyanlığın Roma İmparatorluğu'nun resmi dini haline gelmesi siyasi olarak onaylandıktan sonra bu yeni dinde Yahudi kültürü, Yunan felsefesi ve Roma Hukuku'nun olması nedeniyle Avrupa'da yüzlerce yıl devam edecek olan kadın erkek ilişkilerini tanımlayan bir antropoloji (insan bilimi) oluşmaktadır. Bu süreçte kadın erkek eşitliği ön plana alınmasına rağmen, Ortaçağ'da yaşayan yazarlar tarafından kadınların erkeklere itaat etmek için yaratıldığı savı varsayılmaktadır. Çünkü kadın doğası yetersiz ve mükemmellikten uzak bulunmaktadır. Bu düşüncelerine temel dayanak olarak ise Yunan felsefesi ve kutsal metinler gerekçe gösterilmektedir. Ancak Ortaçağ'daki durum Ortaçağdaki yazarların düşüncelerinden daha farklı olmaktadır. Kadınların durumu Ortaçağın tamamında kadının etnik kökenine, bağlı olduğu toplumsal sınıfa, yaşadıkları yerin kırsal mı kentsel mi olduğuna, içerisinde bulunulan döneme göre farklı olmaktadır. Kadınların erkeklere göre ikincil durumda ve onların emri altında yaşamasının tek istisnası soylu kadınların durumudur. Örf ve adetler nedeniyle bu asil kadınların itibar kazanması ve iktidarı üstlenmesine engel olunamamaktadır. Ancak bu durum, iktidarın kullanım alanına göre bazen övgüye layık bulunurken bazen de eleştirilmektedir. Kadınların üstlendiği idari roller inanca ve kilisenin çıkarlarına uyuyorsa, övgüye layık görülmektedir. Aksi durumda ise, kadınların üstlendiği idari görev aşağılanmakta ve kadına şeytani bir özellik atfedilmektedir. Ayrıca

asil kadınlar olan prenseslerin çoğu başrahibe olmaktadır. Bu kadınlar ekonomik, dini ve toplumsal alanda yönetimin idaresinde gerçek görevler almaktadır (Valerio, 2015:315-317).

Ortaçağ'da yaşayan yazarlar tarafından kadının cinsel edilgenliği ile ilişkili olarak Hristiyan dünyasında lider olamayacağı fikri vurgulanmaktadır. Örneğin herhangi bir bakanlığa lider olarak kadının kabul edilmesinin önünde birçok ideolojik engel vardır. Varsayımlardan biri ise kadınların yaradılışıyla yani biyolojik tasarımıyla ilgilidir. Tanrı'nın kadını pasif ve yumuşak başlı yarattığı fikri varsayılmaktadır (Eden, 2015: 18-19).

Ortaçağ'da toplumda egemen olan feodalizm hiyerarşik olmakla birlikte toplumsal ciniyete dayalı bir dizge değildir. Feodalizm toplumdaki kadınların toplumdaki erkeklere tabi olması şeklinde bir düşünceyi ifade etmemektedir. Bu sistemde bir kişinin toplumsal konumunun belirlenmesinde o kişinin cinsiyetinden çok feodal soyluluk mertebesi önemli olmaktadır. Feodal beylerin eşleri, kızları özellikle de dul olan kadınları mevki olarak dönemin şövalyelerinden önce gelmektedir. Bu sebeple feodalizmin kadınların emir altında olduğu katı erkek düzeni olmadığı görüşü vurgulanmaktadır. Kentli burjuvaların ve loncalı veya loncasız burjuvaların eşleri dul kaldığında, eşinin sahip olduğu dükkânın, aletlerin ve lonca üyeliğinin öncelikli varisi olmaktadır. Fransa, İngiltere, Almanya ve İspanya'da meslekler tevasür etmekte yani erkekler öldükten sonra eşlerine kalmaktadır (Pelizzon, 2009:138-140, 253).

Ortaçağ'da feodal dönemin başlangıcında, kadınların askeri şeflik, hâkimlik ve şato sahipliği yaptığı ifade edilmektedir. Sahip oldukları mülkleri üzerinde hiçbir kısıtlama görülmemektedir. Üniversite'de okuyan ve hocalık yapan kadın hocaların yanısıra üniversite kuran kadınlar bile vardır. Bunun haricinde kadınlar serbest mesleklerde de çalışıp loncaların faaliyetlerine de dâhil olmaktadır. Ancak XII. ve XIV. yy'lar arasındaki dönemde, kadınların önceki dönemlere kıyasla ekonomik ve sosyal haklarında önemli kayıplar görülmektedir. Kadınların haklarındaki bu gerilemede XI. yy'ın sonunda kilisenin bir dizi yenilik yapması etkili olmaktadır. Bu yenilikler sonucunda kadınların kiliselerde sahip oldukları yüksek görevlerden uzaklaştırıldıkları olayı bilinmektedir. Okullar ve üniversiteleri kilise kurmakta ve kurulan bu okullar kadınlara kapalı olmaktadır.

Bu dışlanma sonucunda kadınların uzmanlaştığı cerrahlık ve berberlik gibi meslekler artık erkekler tarafından yerine getirilmektedir. Bu dönemde ticaretin gelişmesiyle birlikte kentler canlanmakta, merkezi devletler oluşmakta, deftardarlık ve hâkimlik gibi işlerde çalışan bürokratların sayısında artış görülmektedir. Siyasi güce ve kültüre sahip olan erkekler kadınları bu alanlardan çıkarmaktadır. Ayrıca ticaretin geliştiği bu dönemde tüccar loncaları kentlerin yönetimini de ele almaktadır. Bir zamanlar ticari loncalarda etkili olan kadınların bu alanlardan uzaklaşmak zorunda kaldıkları gerçeği ifade edilmektedir (Kayhan, 1999: 16-19).

Ortaçağ'da M.S. 1000 yılından sonraki dönem Avrupa'nın tamamen dönüşüm geçirdiği bir zaman dilimidir. Bu dönemde yeni yerleşim yerleri kurulmakta, şehir yapıları sıklaşmakta, şehirleri çevreleyen surlar genişlemekte ve surların dışında da mahalleler görülmektedir. Savaşlar ve düşmanlarla kurulan iyi ilişkiler sonucunda Avrupa'nın büyümesi hızlanınca 200 yıl gibi bir süre zarfında nüfusun iki-üç katına çıktığı durumu bilinmektedir. Nüfus artınca tarımda da gelişmeler olmaktadır. Özellikle Orta Kuzey Avrupa'da tarımda daha fazla oranda gelişmeler görülmektedir (Girolama, 2015: 256-257).

Bu dönemde veba salgını (M.S. 1347-1351) sonucu azalan nüfus nedeniyle kadınların ücretlerinde artış olmaktadır. Kadınlar daha iyi iktisadi fırsatlar elde etmektedir. Ayrıca bu salgın sonucunda sadece o dönemde yaşayan kadın nüfusun değil, erkek nüfusunda ekonomik durumunda iyileşmeler görülmektedir. Ancak kara veba öncesinde de kadınlar erkeklerle eşittir. Hemen hemen her meslek ve işte yer almaktadır. Kadınların toplumsal yerinde 1000 ile 1150'li yılların arasında gerileme görülmektedir. 1100'lü yılların ortalarından itibaren düzelme olmaktadır. 1200'lü yılların başlarında ise kadınların toplumsal yeri kendi sınıflarındaki erkeklerin toplumsal yeri ile hemen hemen aynıdır. Yani soylu kadınların toplumsal konumunun aynı toplumda yaşayan soylu erkeklerin toplumdaki konumuyla, köylü erkeklerin toplumsal konumu aynı toplumda yaşayan köylü kadınların toplumsal konumuyla eşit olmaktadır (Pelizzon, 2009: 249-250, 253).

Ortaçağ'ın başlarında kadınların ev içindeki yaşamları hayatlarının bütününe oluşturmaktadır. Kadın evinin dışında fazla görülmemektedir. Daha sonraki süreçte köylü kadınlar tarlalarda eşlerine yardımcı olurken, kentli kadınlar

da kocalarına yardımcı olmaktadır. Ortaçağ'ın sonuna doğru ise daha cesaretli olan kadınların ticaretle uğraştığı ifade edilmektedir. Hatta loncalar kurdukları bu loncaların erkek baskıları yüzünden kapandığı bilgisi vurgulanmaktadır. Avrupa'da kadınlar nüfus sayımında sayılmayacak kadar önemsiz görülseler de köylü iseler tarlalarda şehirde yaşıyorlarsa da bira yapım ve satış faaliyetlerinde eşlerine yardımcı olmaktadırlar (Genç, 2011:243).

Bu dönemde kadınlar fahişelik mesleğinde de yer almaktadır. Ortaçağ'da yaşamış yazarların çoğu fahişelerin özel işleri yapan değil öncelikle günahkâr bir kadın olduğu bilgisini vurgulamaktadır. Bazı kadınlar, lordlarla sosyal bir ilerleme ve ayrıcalık kazanmak için birlikte olmaktadır. Bu gerçek kadınların durumunu daha iyi hale getirirse de kadınların az sayıda seçiminin olması düzenin kurbanı oldukları gerçeğini göstermektedir. Aristokrat kadınların görevi ise, sadece çocuk doğurmak ve iki soylu ailenin kanının birleşmesi için eşleriyle evliliğin gerektirdiği birlikteliği sürdürme görevidir (Karras, 2004:153-155).

Ortaçağ'da fahişelik yoksul kadınların gelir kapısı olarak görülen bir meslektir. Ortaçağ'ın ortalarına kadar fahişelerin yaşadıkları yerler genellikle Avrupa'nın güneyi'dir. Fahişeliğin örgütlü bir hal alması ise yönetimi elinde bulunduranların dikkatini yoksul kesime çevirmesiyle başlamaktadır. Bu kadınlar ilk zamanlarda aileleri ile kent dışında yaşamakta, daha sonra kazandıkları paralarıyla ailelerinin yanına dönmektedirler. Kazandıkları paraların kent dışına çıkmaması için Almanya Meclisi kente resmi bir genelev açıp fahişeleri ücrete bağlamakta ve onlara ev tahsis edilmektedir. Böylece fahişeler devlet memuru sıfatı kazanmakta ve zaman kaybedecek işlerle uğraşmaları, genelev dışına çıkmaları yasaklanmaktadır. Fransa'da ise genelevler dini bir tarzda örgütlenmekte başlarında da bir başrahibe olmaktadır. Fransa'daki genelevlerde çalışan kadınlar ise Almanya'daki genelevlerde çalışan kadınlara göre daha kötü koşullardadır. Kazançları düşük olup, kazandıkları paraları barınma, yiyecek ve müşterilere güzel görünmek için kıyafete ve aksesuara harcamaktadırlar. Kısacası genelevlerin ve burada çalışan kadınların Avrupa'daki kentlere ekonomik yardımları olmaktadır. Avrupa'da Ortaçağ döneminde kadının soylu, şehirli veya köylü farketmeksizin kısıtlı bir hayatı vardır. Kadınlar üzerindeki denetim ve

kısıtlamalar Ortaçağ'ın sonuna doğru etkisini kaybetmeye başlasa bile tamamen sona ermemektedir (Genç, 2011: 267-270, 290).

Avrupa'da genel olarak hâkim düşünce, geçinmek için çalışmak zorunda olsalar da kadınların bütünüyle bağımsız olmasına ve bağımsız yaşamasına karşı olmaktadır. Baba veya kocanın kadının geçimine destek olacağı varsayıldığından kadın ücretleri de düşüktür. Bekâr kadınlar için çalışmanın amacı ailesini kendisinin beslenme maliyetinden kurtarmak ve evlenebilmek için çeyiz parası biriktirme düşüncesidir. Taşrada yaşayan kızların yüzde 80'ni evlenebilmek için erkek kardeşlerinden iki yıl evvel daha on iki yaşlarında çalışma hayatında yer almaktadır. Bu yaşlarda başlayıp on-on iki yıl sürecek çalışma hayatı onların geleceğini belirlemektedir. Kadınlar tarım sektöründe, ev hizmetçiliğinde, sınıai emek olmaktadır. Tarımsal emek kapsamında yer alan yatılı çiftlik hizmetlerine Avrupalı kadınlar tarafından oldukça rağbet vardır. Bunun sebebi ailelerine yakın olmak ve yaşam biçiminde ani değişiklikten korunmak durumudur (Hufton, 2005: 26-27).

Ev hizmetçiliği yükselmenin önemli bir aşaması olarak görülmektedir. İkinci olarak ise hizmetçiler işverenlerine bağlı ve ailelerinden ise ayrı olmaktadır. Kadınlar bu göreve en erken on üç yaşında başlamakta 20 yaşına yani evlilik çağına gelinceye kadar bu göreve devam edilmektedir. Daha ziyade birkaç yıl tek bir işverene bağlıdır. Hizmetçiler yaklaşık olarak her yıl işverenden işverene özgürce hareket edebilmektedir. Kısacası çalışma yerlerinde değişiklik görülmektedir. Kadın hizmetçiler işverenlerine işyerlerinde yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda ayak işlerini yapmakta, su taşımakta, çamaşırları yıkamakta ve kurutmakta, temizlik işlerine yardım etmektedir. Ticari tekstil işi ve gıda ticaretinde özellikle kadın hizmetçiler görülmektedir. Ayrıca çiftlik hayvanlarının bakımındaki günlük işler, (saman yapmak, koyunları kırpmak, kümes hayvanlarını idare etmek) öncelikli kadın işleri olmaktadır. Dahası kadın işçiler çocuk bakmak, yemek yapmak, pazardan alışveriş yapmak gibi işleride yerine getirmektedir (Goldberg, 1995: 29-30).

Ortaçağ Roma İmparatorluğu'nun çöküşü olan M.S. 476 tarihi ile başlayıp M.S. 1492 yılına denk gelen ABD'nin keşfine kadar devam etmektedir. Bu uzun zaman aralığında toplumu oluşturan tüm unsurlarda olduğu gibi kadınların sosyal

ve ekonomik yaşamında da değişimler olmaktadır. Yani tüm Ortaçağ boyunca kadınların toplum içerisinde edindikleri sosyal ve ekonomik roller aynı değildir. Yani kadınların hayatı Ortaçağ'da meydana gelen değişimlerden etkilenmektedir.

Erken Ortaçağ'da yani M.S. 1000 yılından önceki Avrupa kıtasında toplumsal hayatta daha eril bir düşünce hâkimdir. Kadın toplum içinde çok fazla dikkate alınan bir unsur değildir. Söz konusu döneme ait tarihi yazılar, daha çok erkeklerle, erkeklerin iktidar mücadelesi ve yaptıkları savaşlarla ilgili olmaktadır. Elde edilen kadını anlatan, kadınların hayatlarıyla ilgili olan kaynaklarda ise kadınlar sosyal hayatta erkeklerin hâkimiyeti altında görölmektedir. Kadınların Erken Ortaçağ'da erkeklerin hâkimiyeti altında yaşamasının düşünsel arka planı ise Avrupa'nın kabul ettiği Hristiyanlık inancından kaynaklı olmaktadır. Hristiyanlık dinine göre kadın erkeğe hizmet etmek için yaratılan bir varlıktır. Bu dini inanç Erken Ortaçağ'da kadının sosyal konumunu şekillendiren ana fikir olmaktadır. Bu düşünceyle şekillenen kadın hayatına göre istisna hayat yaşayan kadınlar ise aristokrat kadınlardır. Bu kadınlar tarafından Erken Ortaçağ'da bazı durumlarda idari görevler alınmaktadır. Eğer bu idari görevleri kilisenin çıkarları doğrultusunda kullanırsalar övgüye layık görölmektedirler. Aksi durumda ise kilise tarafından kadın idareci sıfatıyla değilde kadınlık kimliği ile ele alınmaktadırlar. Bu duruma ilaveten de genelleme yapılarak kadınların idari görevler almamaları gerektiği fikri vurgulanmaktadır. Yani elde edilen veriler ışığında Erken Ortaçağ'da kadınların toplumsal açıdan pasif ve erkek egemenliği altında bir hayat sürdüğü durumu belirtilmektedir. Az sayıda idari görev alan aristokrat kadınlar ise kilisenin çıkarlarına geldiği takdirde görevlerinde başarılı kabul edilmektedirler. Kısacası Erken Ortaçağ'da asıl olan kadınların sosyal statüleridir. Kadınların sosyal hayat içerisindeki yerlerinde konumlarına göre değişiklik olmaktadır.

Ortaçağ'da M.S.1000 yılından sonraki süreç ise Avrupa'nın tamamen değiştii bir zaman dilimidir. Bu değişim Avrupa'nın büyüyüp nüfusunun 2-3 katına çıkmasıyla da belli olmaktadır. Ayrıca tarımda da gelişmeler vardır. Avrupa'da bu yüzyılda her konuda iyileşmeler görölmektedir. İlaveten bu dönemde Avrupa'da kadının sosyal durumunda da önemli değişmeler vardır.

Bu dönemde Avrupa’da var olan feodalizmde kadın erkek gibi cinsiyetçi bakış açısından daha ziyade, kişilerin feodal soyluluk mertebesi sosyal ilişki ve roller de dikkate alınmaktadır. Örneğin feodal bir beyin eşi ve kızlarının şövalyelerden önce geldiği ifade edilmektedir. Yine özellikle feodal dönemin başlangıcında kadınlar eğitim alabilmektedir. Ortaçağ’da yaşanan veba salgını nüfusu azaltmakta bu da kadınların iş imkânını arttıran bir durum olmaktadır. Azalan emek gücünün elde edilen ücretleri yükselttiği de belirtilmektedir.

Kadınlar Ortaçağ’ın M.S. 1000 yılından sonraki kısmında ev dışına çıkmakta ve üniversite hocalığından fahişeliğe kadar çeşitli mesleklerde yer almaktadır. Hatta ticaretle uğraşan kadınların sayısında artış görülmektedir. Bu kadınların lonca faaliyetlerine bile katılımları olmaktadır. Ancak bu loncaların ticari gücü ele geçiren erkekler tarafından bir süre sonra kapatıldığı ifade edilmektedir. Yani Ortaçağ’ın son dönemlerinde bile erkek baskısı kadınlar üzerinde görülmektedir. Ortaçağ kadınlar açısından ne kadar olumlu gelişmeler yaşansa da hiçbir zaman Hristiyanlık dininin ve Roma kültürünün getirdiği eril düşünce kalıbından çıkılamayan bir süreç olmaktadır. Kadınlar üzerinde bu dini düşüncenin etkisi Ortaçağ boyunca görülmüştür. Ancak bu baskı Erken Ortaçağ’da Ortaçağın sonlarına kıyasla daha fazla olmuştur.

3.3. I. Sanayi Devriminden Sonra Avrupa’da Kadın İstihdamının Durumu

Kadınlar emeklerini ilk kez ücret karşılığı olarak Sanayi Devrim’inde almaktadır. Ancak bu dönemin şartlarına göre istihdam edilen kadınların ağırlaşan ekonomik şartlar altında yıprandıkları bilgisi de vurgulanmaktadır. Bu dönemde hâkim olan “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” liberal iktisat anlayışı kadın ücretlerinin erkek ücretlerine göre daha düşük olmasına neden olmaktadır. Bu düşünceden hareketle bu dönemde çalışan kadın işgücünün ağır koşullar altında çalıştırıldığı ve emeklerinin sömürüldüğü ifade edilmektedir (Kocacık ve Gökkaya, 2005:197).

1780-1830 yılları arasındaki Sanayi Devrimi’nin meydana gelmesinin en önemli sebebi en ucuz işgücü olarak kadın ve çocukların emeklerinin kullanılması olarak görülmektedir. Bu duruma gerekçe olarak da 1800’lü yıllar da İngiltere’de en önemli sanayi kolunun tekstil olduğu konusu örnek verilmektedir. Aynı zamanda yün sanayisinde çalışan işçilerin yüzde 75’i kadın ve her iki cinsiyet

grubundan çocuklardır. Ayrıca pamuk, ipek, dantel ve hatta metal üretiminde de kadın işçiler daha fazla oranda görülmektedir. Bu durumun sebebi ise, kadın ve çocukların ucuz işgücü olmasının yanında, yetenekli ve işbirliğine eğilimli ayrıca teknoloji ve örgüt deneylerine erkek işçilerden daha fazla yatkın olmasıdır. İngiliz kadınların Sanayi Devrimine katkısı çok büyük olmaktadır. Sanayileşme sonucunda hem kırdaki hem kentteki kadının fabrika ve evdeki emeği karşılığında bir geliri vardır. Sanayi Devrimi'nde kadınların fabrikalara ve işyerlerine hemen giremediği uzun bir süre evde üretim yaptıkları ifade edilmektedir. Bu üretim Sanayi Devrimi'nden önceki üretim biçiminin devamı niteliğinde görülmektedir. Kadınlar bu iş türünde parça başına ücret almaktadır. Hammadde işveren tarafından sağlanmakta, üretim evde gerçekleşmekte, ortaya çıkan ürün ise işveren tarafından piyasaya sunulmaktadır. Emek yoğun olan evde üretim işi kadınların oldukça sömürülmesine neden olmuştur. Ayrıca XIX. yy'ın ortalarına kadar Almanya, Belçika, İngiltere ve Fransa'da kadınlar maden sektöründe yer almaktadır. Ancak ilerleyen yıllarda bu sektörde çalışmanın kadınlara yasaklandığı durumu ifade edilmektedir. XIX. yy'ın sonuna kadar yaygınlaşan diğer iki meslek ev hizmetçiliği ve gündelikçiliktir. Bu meslekler özellikle köyden kente göç eden kadınlar için, çalışma saatleri ve ücretleri düzenli olan fabrika işine geçmek için geçici işler olarak görülmektedir (Bock, 2004:117-120).

Kadın emeğinin ucuzluğu Avrupa dokuma sanayisinin gelişimi için en önemli faktörlerden biridir. Dokuma sanayisinde kadın işçilerin sayısı erkek işçilerin sayısının beş katı kadardı. Avrupa'da sanayi'nin tamamen kadınların elinde olduğu diğer bir alan ise dantel sanayisidir. Dantel Avrupa'daki en pahalı tekstil ürünüdür. Buna rağmen dantel sektöründeki kadın işçilerin aldığı ücret en düşük kadın ücreti seviyesindedir. Sanayi kentlerinin birçoğunda kadınlar giyim ya da hizmet sektörüne dâhil olmaktadır. Erkek kalfaların kadın işçilerin istihdama katıldıkları takdirde rekabeti arttırıp, ücretleri düşüreceklerinden endişelenmelerinden dolayı loncaların kadın çalışanların iş seçeneklerini kısıtladığı ifade edilmektedir. Bu nedenle sadece işin bol, emeğin kıt olduğu zamanlarda kadınların kendi alanlarında çalışmasına imkân olmaktadır (Hufon, 2005: 32-34).

1750 yılından sonra Avrupa'nın dış ticaretinde artış görülmektedir. İhracat kapasitesi en fazla olan İngiltere'de en çok talep edilen ürünler ise tekstil ürünleridir. Bu ürünler ve bu ürünlerle birlikte diğer tüketim malları, köyde yaşayan aileler tarafından üretilip kentlerde tüccarlar tarafından satılmaktadır. Bazı tüccarların, Sanayi Devrimi'nin ilk aşamasında koyun yetiştiricilerinden yün toplayıp kadınlara işlettirip yine köylülere kumaş haline getirttiği ifade edilmektedir. Diğer bazı tüccarlar ise yaptırdıkları büyük atölyelerde kadın ve çocuklara iplik ve kumaş üretimi yaptırmaktadır (Akbulut, 2011: 3).

XVIII. yy'da nüfusun artması, büyük ticari çiftlik işletmelerinin ortaya çıkması ve bölgesel uzmanlaşma sonucu yatılı çiftlik işleri daha az görülmektedir. Ev hizmetçiliği, yatılı çiftlik işi bulamayan ve ailesinden uzağa gitmek istemeyen kadınların çalışmak istediği işlerden biridir. Ev hizmetçiliği kapsamında kadınlar, aşçılıktan temizlikçiliğe kadar uzanan meslek alanlarında çalışma imkânına sahip olmaktadır. Kentsel ev hizmetçiliğine talebin Erken Modern Dönem süresince artması üzerinde hem kentte yaşayan belli bir kesimin zenginliğinin artmasının hem de kadın emeğinin ucuzluğunun önemli bir yeri vardır. XVII. ve XVIII. yy'da Avrupa kentlerinde ya da kasabalarında ev hizmetçiliği kentsel nüfusun en önemli meslek grubudur. Kadın emeği ucuz ve bol olduğundan çok zengin sayılmayan aileler bile ev hizmetçisi istihdam etmektedir. Çünkü bu durum ailenin sosyal itibarı olarak görülmektedir. Avrupa'da ev hizmetçiliği yapan kadınlar aynı zamanda yatılı dokuma işçisidir (Hufton, 2005: 28-29).

Sanayi Devrimi ile beraber işgücüne olan talep artınca erkek işçilerin yanında kadın işgücüne olan talepte de artış olmaktadır. Sanayi Devrimi'nin ilk yıllarında Batı Avrupa ülkelerinde kadınların işyerlerinde uzun çalışma saatleri ve düşük ücret koşullarında çalıştıkları ifade edilmektedir. Sanayileşme ile birlikte kadınların iş hayatına katılma isteklerindeki artış vurgulanmaktadır. Bu durumun gerekli olması diğer yandan ekonominin işgücüne olan talebinin artması sonucunda kadınlar işgücü piyasasına daha hızlı bir biçimde dâhil olmaktadır (Özdemir vd., 2012:115).

XVIII. yy'ın sonlarından itibaren feodalite yıkılınca Avrupa'da kırsal alandan köylere göç edilmektedir. Bu köylüler şehirlerde işçi sınıfına dâhil olmaktadır. İlk başlarda Sanayi Devrimi'nin sonucunda oluşan fabrikalarda

sıkıntı çekmeden çalışan işçi sınıfı, daha sonra emek arzı emek talebini aşınca sıkıntıya düşmektedir. Toprak mülkiyetleri de olmadığından kırsal alana dönüş olmamaktadır. Bu yüzden şehirlerdeki düşük ücret ve kötü çalışma koşullarını kabullenmektedirler. Bu dönemde sağlığa uygun olmayan işyerlerinde uzun çalışma saatleri, düşük ücret, bedensel ve ruhsal olarak uygun olmayan işlerde kadın ve çocukların çalıştırılarak emeklerinin sömürüldüğü ifade edilmektedir (Mahiroğulları, 2005: 44-45).

XIX. yy'da kadınların fabrikalardan çok küçük ölçekli ticaret, hizmet, imalat sektöründe, dükkânda, pazarda, evde çalışıp seyyar yiyecek sattıkları, mücevher, yapay çiçek, terzilik gibi işlerle uğraşarak geçimlerini sürdürdükleri ifade edilmektedir. Dikiş nakış işi de XVIII. yy'da olduğu gibi XIX. yy'da da kadın işi olarak görülmektedir. Giyim, ayakkabı ve deri sektörü genişledikçe dikiş nakış için kadınlara daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır (Scott, 2005:379).

Sanayi Devrimi kadının toplumsal hayatı açısından önemli bir dönüm noktası olmaktadır. Sanayi Devrimi öncesinde ailesi için aile içinde üretim yapan kadın anlayışı Sanayi Devrimi ile birlikte ortadan kalkmaktadır. Kadınlar artık kamusal alana çıkıp emeği karşılığında kazanmakta ve böylelikle sosyal çevresini değiştirip farklı toplumsal roller edinmektedir. Sanayi Devrimi öncesi dönemde ailesi için ücret almadan çalışan, yalnızca ev içi faaliyetlerle ilgilenen kadınlar Sanayi Devrimi sonrası kamusal alanda görülmektedir. Sanayi Devrimi her ne kadar toplumların üretim biçimini ve yaşam tarzını değiştirirse de kadının üzerindeki geleneksel rollerde değişiklik olmamaktadır. Kadın, Sanayi Devrimi'nden sonrada tıpkı Sanayi Devrimi öncesinde olduğu gibi ilk önce eş ve annedir. Bu görevleri yerine getirdikten sonra kamusal alanda var olması gerektiği düşüncesi vurgulanmaktadır. Bu durum ise kadının çifte sömürülmesine neden olmaktadır (Gökkaya, 2015:238-242).

Toplumsal yapıların Sanayi Devrimi sonrasında değişimi görülmektedir. Bu durum kadınların rollerinde de değişiklikler meydana getirmektedir. Sanayi Devrimi'nden önce kadın ev içi faaliyetler uğraşırken, devrimden sonra emek gücüne ihtiyaç duyan sanayi ve hizmetler sektörüne dâhil olmaktadır (Adak, 2007:139).

Sanayi Devrimi'nin modernlik kavramını yansıtan yaşam tarzını hayata kattığı ifade edilmektedir. Modernlik toprağa bağlı hayat biçimini yansıtan gelenekselciliğinde karşı tezi olmaktadır. Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan bu toplumsal değişim sonucunda kadınların özgürleşmesi için ilk adım atıldığı görüşü varsayılmaktadır. Sanayi Devrimi sonrasında aileler üretim birimi olmaktan çıkmakta, üretim kamusal alana taşınmaktadır. Bu sebeple de aile üyelerinde çalışma faaliyetleri için ev dışına çıktığı fikri varsayılmaktadır. Sanayileşme sonucu ihtiyaç haline gelen emek talebi kadınların da kamusal alana çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca sanayide geleneksel olarak sürdürülen tarım ve hayvancılık sektöründen farklı olarak, nitelikli işçiler istendiğinden, bu dönemden itibaren kadınlar eğitim hayatında görülmektedir (Yaraman, 2008:830).

Sanayi Devrimi, toplumları, toplumların değerlerini ve ekonomik yapısını temelinden değiştirmiş bir devrim olarak görülmektedir. Sanayi Devrimi'nden önce kadınlar ağırlıklı olarak evin erkek bireylerinin maddi yükünü azaltmak için üretim yapmakta veya tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olmaktadır. Sanayi Devrimi sonrasında makineleşmeyle birlikte kitlesel üretime geçilince emek talebinde artış olmaktadır. Böylece kadınlarda kitlesel üretim için talep edilen emek haline gelmektedir. Kadınlar kırsal alandaki tarım işçiliği ve el emeği gerektiren işleri terk etmekte, eşleri ve aileleriyle birlikte sanayi merkezlerinin etrafında kurulan şehirlere göç etmektedir.

Sanayi Devrimi ile birlikte giderek zayıflayan Avrupa'daki feodal yapı devrim sonunda tamamen yıkılmaktadır. Feodal ekonominin ana üretici gücü olan ve feodal beye ait topraklarda karın tokluğuna çalışan ve bunun karşılığında vergi ödeyen serfler artık sanayi devrimiyle birlikte oluşan kentlerde ücret karşılığı işverenin emri altında çalışma yaşamında görülmektedir. Bu ekonomik değişimden kadınlar da payını almaktadır. Ev için geçimlik üretim yapan ve bunun karşılığında maddi bir karşılık elde etmeyen kadınlar, emeğe olan talep artınca fabrikalarda çalışma hayatına dâhil olmaktadır. Artık kadınlar da erkekler gibi ücret karşılığı çalışan işçi sınıfı içerisinde görülmektedir.

Sanayi Devrimi'nin kadına yüklediği toplumsal ve ekonomik roller tarımsal ekonomiye göre daha farklı olmaktadır. Kadınlar Sanayi Devrimi ile birlikte ücret karşılığı çalışan işçilerdir. Geleneksel rollerine ek olarak, artık işyerlerine ve

işverenlerine karşı da sorumludurlar. Bu durum kadının çifte sömürülmesine, yani hem evde hem de işyerinde kullanılmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu çifte sömürülme sorunu kadınlar için başka bir probleme de yol açmaktadır. Örneğin kadınların yerine getirdikleri ev hizmetleri, yaşlı ve çocuk bakımı gibi işler nedeniyle emek gücünden yeterince yararlanamadıklarını öne süren işverenlerin kadına daha az ücret ödedikleri ifade edilmektedir. Aynı işyerinde aynı pozisyonda çalışan bir erkek işçiye göre kadın işçi daha az ücret almaktadır. Ayrıca kadın işçi tarafından bu sözkonusu durum yerine getirmek zorunda olduğu geleneksel roller nedeni ile kabul edilmektedir.

Avrupa'da XV. ve XVIII. yy'lar arasında toplumsal, hukuki ve ekonomik anlamda önemli değişimler görülmektedir. Dinde değişimi içeren Reform, sanat ve edebiyatta değişimi içeren Rönesans ve insan haklarına yeni bir bakış ve ilerleme sağlayan Fransız İhtilali bu yüzyıllar arasında olmaktadır. Ancak ekonomik anlamda toplumların ve dolayısıyla kadınların hayatlarını etkileyen, şüphesiz ekonomik sektörlerin oluşumuna neden olan en önemli olay Sanayi Devrimi'dir.

3.4. II. Sanayi Devriminden Sonra Avrupa'da Kadın İstihdamının Durumu

II. Sanayi Devrimi diğer adıyla Teknoloji Devrimi 1860-1914 yılları arasındadır. II. Sanayi Devrimi tren rayları, çelik, petrol, elektrik ve kimyasal yöntemlerin bulunması sayesinde gerçekleşmektedir. I. Sanayi Devrimi sırasındaki basit üretim aletlerinin yerine daha ileri üretim aletlerinin kullanımı görülmektedir. Teknoloji Devrimi ile bilim adamlarının kimya ve fizik alanında bulunduğu bütün yeniliklerin teknolojiye aktarıldığı ifade edilmektedir (Akbulut, 2011:3).

Sanayi Devrimi birinci aşamasını tamamladıktan sonra II. Sanayi Devrimi görülmektedir. I. Sanayi Devrimi Makine Devrimi olarak bilinirken II. Sanayi Devrimi Teknoloji Devrimi adıyla bilinmektedir. II. Sanayi Devrimi'nde üretim araçlarındaki ilerleme ve değişiklikler sonucunda emek yoğun üretimden sermaye ve teknoloji yoğun üretime geçilmektedir. Artık I. Sanayi Devrimi'ndeki imalathaneler yerine devasa fabrikalar görülmektedir. Üretim biçimindeki değişikliğin işçi sınıfına da yansımaları olmaktadır. Artık emek yoğun üretim

yerine sermaye ve teknolojinin yoğun olduğu üretim biçimi görölmektedir (Ören ve Yüksel, 2012: 50).

II. Sanayi Devrimi ile birlikte bilimde ve teknolojidaki ilerlemeler ile gebelik ve emzirme için artık kadının hayatından daha az zaman alınmaktadır. Evin doğası ve ev işinin niteliğinde değişim görölmektedir. Evin ve eşyaların niteliğindeki değişme kadının süregelen hayatında değişikliğe neden olmaktadır. Artık ısınma ve yemek pişirme gibi işler gaz ve elektrikle birlikte her evde vardır. Musluk suyu ve kanalizasyon artık her evde görölmektedir. Böylece bazı zahmetli ev işlerinin ortadan kalktığı ifade edilmektedir. Ayrıca birçok ev işi de kısmen de olsa makinelerle yerine getirilmektedir. Dahası tüketim ürünlerinin artan kullanımı ile kadınların evde yaptığı yemek yapmak ve kıyafet dikmek gibi birçok görev de kadınların elinden alınmaktadır. Artık tüm gününü evdeki işlere ayırmayan kadınlar ev dışında çalışma hayatında görölmektedir. Ayrıca ev işlerinin makinelerle yapılması ve ev işlerinin dönüşüme uğraması nedeniyle kadınların çalışması zorunlu olmaktadır. Çünkü bu hizmetleri, donanımları ve ürünleri almak için iki gelir olması gerektiği düşüncesi vurgulanmaktadır (Lefaucher, 2005:406, 410-411).

XIX. yy'ın sonuna doğru gelişen hizmet ve ticaret sektöründe kadınlar beyaz yakalı işlerde görölmektedir. Devlet daireleri, işletmeler ve sigorta şirketleri, sekreter, daktilocu, dosyalama memuru; postahaneler bastıkları pulları satmak için memur, telefon ve telgraf şirketleri kadın operatör; dükkân ve mağazalar satıcı; devlet destekli okullar öğretmen; hastahaneler tarafından hastabakıcı olarak kadın çalışanlar istihdam edilmektedir. Kısacası XIX yy'da kadınların yaptıkları iş olan ev hizmetçiliğinden beyaz yakalı işlere toplu olarak geçişi görölmektedir (Scott, 2005:380-381).

II. Sanayi Devrimi, I. Sanayi Devrimine göre üretimde teknolojinin ve informel bilginin daha fazla kullanıldığı bir süreçtir. Artık üretimde I. Sanayi Devrimin'de olduğu gibi basit aletler değil, daha karmaşık yapıların kullanılması nedeniyle kas gücünden daha çok bilgi gerektiren donanımlar gerekli olmaktadır. Bu durumun işgücünün yapısı üzerinde etkisi görölmektedir. Artık kadınların teknolojinin getirdiği donanımlar sayesinde erkeklerin yaptığı güç gerektiren pek çok işi yapabildiği bilgisi vurgulanmaktadır. Ayrıca bu dönemde Avrupa'nın

önceki dönemlerine kıyasla kadınların yaptığı işe ilaveten pek çok mesleğin kapılarını da kadınlara açtığı ifade edilmektedir. Geleneksel tarım işçiliği ve ev hizmetçiliği gibi ücretsiz veya düşük ücretli pek çok meslek de kadınlar tarafından terkedilmektedir. Bu geleneksel faaliyetler yerini ticaret, hizmetler ve sanayi sektörüne bırakmaktadır.

3.5. Avrupa’da I. Dünya Savaşından Sonra Kadın İstihdamı

I. Dünya Savaşı (1914-1918) dolayısıyla erkekler silaha alınca, kadınlar çalışma hayatında daha fazla görülmektedir. Yaşanan savaşlar ve ekonomik krizlerden sonra devletin kadın-erkek herkesin çalışma alanlarını genişletmeye çalıştığı bilgisi vurgulanmaktadır. Yaygınlaşan ve gelişen sanayileşme ile birlikte kadınlara yeni istihdam alanları açılmakta, kadınlar ailede ve toplumsal alanda yeni roller almaktadır. Tarımdışı sektörde çalışan kadınların çalışma hayatı sanayileşme süreci ile başlamaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005:196, 198).

I. Dünya Savaşı boyunca Avrupa’da işverenler erkek bireylerin savaşa gitmesi nedeniyle aile bireylerinin zor durumda kalmaması için ailenin erkek üyesinin yerine eşi, kız çocuğu veya kız kardeşi işe alınmaktadır. Buradaki ana fikir, erkek savaştan dönünce görevinin başına herhangi bir sıkıntı olmadan dönebilmesi ve böylece işten çıkacak kadın işçi ile arasında sıkıntı olmamasıdır. Çünkü bu durumda görevi savaş boyunca yerine getiren erkeğin yakın kadın akrabası olmaktadır. Bu uygulama sanayide nadir olsa da ticaret, banka, ulaşım sektörlerinde ve bazı devlet dairelerinde sık görülmektedir. Savaşa katılan ülkelerin bakanlarının da savaş döneminde sanayicilere olanaklı olan her yerde kadınların çalıştırılması teşviğinde buldukları ifade edilmektedir. Ücretlerin yüksekliğinin cazibesine kapılan ve iş bulmak mecburiyetinde olan kadınlar fabrikalarda işe alınmaktadır. Kadınlar birçok işte görülmektedir. Savaş döneminde birçok kadının savaş sanayinde çalıştığı bilgisi vardır. Ayrıca yine bu dönemde kadına birçok meslek kapısı da açılmaktadır. Bu dönemde öğretmenlik artık kadın mesleği olarak görülmektedir. Yine bir zamanlar yaygın olan ev hizmetçiliği yerine bu dönemde daha yüksek ücretli olan silah fabrikalarındaki işler tercih edilmektedir. Birçok kadının bu süreçte ev hizmetçiliğini bırakıp

yüksek gelir getiren silah fabrikasında işçiliğe başladığı bilgisi vurgulanmaktadır (Thebaud, 2005: 38-39, 47-48).

Kadınların geleneksel işlerinden ayrılıp başta hizmetler sektörü olmak üzere sanayi ve ticarete kaymalarında, teknoloji sayesinde kadının ev içi iş yükünün azalması neticesinde boş zamanlarının artması önemli bir unsur olarak görülmektedir. Ayrıca o dönemde meydana gelen I. Dünya Savaşı da etkilidir. Savaş döneminde birçok kadın silah fabrikaları başta olmak üzere birçok sektörde erkeklerden boşalan yerlerde görülmektedir. Bu sektörlerdeki ücretlerin de savaş döneminde yüksek verilmesi, kadınların erkekler olmadığı için ev yükünün kendi üstlerine kalması gibi sebeplerle kadınlar hızlı bir şekilde bu sektörlerde yer almaktadır. Artık Ortaçağ Avrupası'ndan kalan düşük ücretli ev hizmetçiliği ve ücretsiz aile içi tarım işçiliğinden beyaz yakalı işlere geçiş olmaktadır.

3.6. Avrupa'da II. Dünya Savaşından Sonra Kadın İstihdamı

Kadın istihdamını Sanayi Devrimi'nden daha fazla etkileyen olay, II. Dünya Savaşı'dır. Savaş süresince kadınların işgücüne katılım oranında artış görülmektedir. Bu koşullarda kadınlar iki nedenden dolayı çalışma hayatına katılmaktadır. İlk durum vatanseverlik, ikinci durum ise erkeklerin askere alınması gerçeğidir. Savaşa giden erkekler nedeniyle ailelerin gelirinde düşüş görülmektedir. Ayrıca kadınların evde yaptığı işlerde azaldığından kadınlar çalışma hayatına katılmaktadır. Kadınların işgücüne girmesinin emek arzı yönünden nedenlerinin bunlar olduğu savı varsayılmaktadır. Emek talebi açısından bakılırsa erkekler savaşa gittiğinden işgücü talebi ve buna bağlı olarak ücretlerde artış görülmektedir. Böylece bir bakıma kadınların emek piyasalarına katılımları teşvik edilmektedir (Özer ve Biçerli, 2003: 58).

Emeğe bugünkü şeklini veren en önemli tarihi olay Bilgi Devrimi olmaktadır. Bu dönemde internet, uydu, bilgisayar, hızlı tren, uçak, otomobil, mobil telefonlar gibi teknolojik aletlerin kullanıldığı durumu görülmektedir. Bu dönemde emeğin niteliği de değişmekte emeğin merkezindeki yerini bilgi almaktadır. Böylece bilgi yoğun toplumların temelleri atılmaktadır. Bilgiyi üreten, kullanan ve geliştiren ülkeler diğer ülkelere göre rekabet gücü kazanmakta katma değer üreten ülkeler olmaktadır (Yüksel, 2014:258, 268).

1945-1970 yılları arasında sanayi üretkenlikte artış görülmektedir. Ancak bu üretim ailelerin mevcut taleplerini karşılamak için yeterli değildir. Bu yüzden ev ürünleri üreten sanayi ve hizmetler sektörüne artan hızla kadın işçi alınmaktadır. 1954-1980 yılları arasında gıda üretimi ve perakende gıda ve hazır giyim satışında istihdam edilen kadınların sayısında yüzde 80 artış bilinmektedir. Ayrıca kafe ve restoranda çalışan kadınların oranında yüzde 150, ev aletleri imalatında çalışan kadınların oranında yüzde 250 artış görülmektedir. Eskiden güç gerektiren işlerde erkeğin çalışacağı kadınların evde çalışacağı sanayi fikrinin zayıfladığı durumu vurgulanmaktadır. Bu durumda hizmet sektörünün yükselişi ile otomasyon ve bilgisayara artan bağlılık etkili olmaktadır. Artık entelektüel sermaye kas gücünden daha önemlidir (Lefaucheur, 2005:411).

1970'li yıllardan sonra, sermayenin içine düştüğü krizden çıkma gayretleri sonucunda işgücü piyasasında yeniden yapılanma görülmektedir. Rekabet arttıkça emek maliyetlerini kırmak için geçici, kısmi süreli, esnek çalışma biçimleri ortaya çıkmaktadır. Böylece kadın istihdamında artış olmaktadır (Buyruk, 2014: 97).

1975 yılı Avrupa için sosyal ve ekonomik dönüşümün yaşandığı bir yıl olmuştur. Geleneksel bağımsız emek ortadan kalkmakta, kadınlar ev dışına çıkıp üçüncü sektör olarak adlandırılan hizmet sektörüne girmekte, yani piyasa ekonomisine dâhil olmaktadır. Kadın istihdamındaki artışın nedenleri; yarı zamanlı çalışma, kayıt dışı istihdam, evde iş yapma, geçici çalışma, iş başında eğitim ve tam günden az süreli çalışma fırsatlarındaki artıştan kaynaklanmaktadır. İtalya'da evde çalışan kadınlar daha çok imalat sektöründedir. İngiltere ve İskandinavya'da ise evde çalışan kadınların yazılım işi ve veri tabanı programıyla çalışmaları görülmektedir. Bu yıllarda annelik iş hayatı için daha az engel olmaktadır. Ancak hala olumsuz bir unsur belirtmektedir. Kadının sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça evde daha fazla zaman geçirdiği dışarıda daha az çalıştığı ifade edilmektedir (Lagrave, 2005:431-444).

Endüstriyel devrim, kırdan kente göç, kadın haklarının savunulmasına yönelik faaliyetler, uzun süren savaşlar nedeniyle erkek işçilerin yetersizliği gibi nedenler kadınların emek piyasasına girebilmesinde etkili olan faktörler olmaktadır. Ayrıca fabrikalarda manuel işlerden teknik gerektiren işlere geçilmesi, beyaz yakalı işlerin sayısının artması ve ekonomik büyüme sonucu meslek

sayısında artış olması gibi emek piyasasında değişikliğe neden olan diğer etmenler kadınların emek piyasasına girmesini kolaylaştıran faktörlerdir (Perrella, 1968:1).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra bilgisayarın hayatımıza girmesiyle birlikte Bilgi Çağı olarak değerlendirilen III. Sanayi Devrimi'nin etkileri ortaya çıkmıştır. Bu dönemde artık işyerlerinde faaliyetler daha kolay ve hızlı olmaktadır. Artık ağır, yorucu işler teknolojinin ve bilgisayarın devreye girmesiyle sorun olarak görülmemektedir. Bu da güç gerektiren işlerin sayısını en aza indirmekte böylece kadınların iş hayatına girişi kolay olmaktadır. Çalışma sürelerinin kısalması, yarı zamanlı gibi yeni iş ilişkilerin ortaya çıkması sonucu annelik gibi geleneksel rolleri olan kadın iş hayatında daha fazla yer almaktadır. Ayrıca yine teknolojinin ulaştığı ileri seviyeler sonucunda kadının ev içi yükü ve çocuk bakımı gibi yüklerinde hafifleme görülmektedir. Kadınların artık daha fazla boş zamanı vardır. Böylece kadınlar iş hayatında daha fazla oranda yer almaktadır. Yine teknolojinin getirdiği ürünler tek bir maaşla satın alınamamaktadır. Ayrıca bilgi toplumunun getirdiği, bilgiye ulaşma zorunluluğu sonucunda ortaya çıkan eğitim masrafları gibi birçok faktör de kadının iş hayatına hızla geçiş yapmasının nedenlerinden varsayılmaktadır. Bu zorunlulukların sonucunda da aile yapısında tek kazananlı aile modelinden çift kazananlı aile modeline geçiş olmaktadır.

BM kurulduğu yıldan itibaren kadın konusuyla da ilgilenmekte, 1945 yılında kabul gören ilk yasal doküman olan “İnsan Hakları Bildirgesi”nde kadın erkek eşitliği ibaresi de yer almaktadır. 1975 yılı Uluslararası Kadın Yılı ilan edilip aynı yıl Mexico City’de ilk Birleşmiş Milletler Dünya Kadın Konferansı gerçekleştirilmiştir. 1976-1985 yılları arasında Kadın On Yılı ilan edilmiştir. 1980 yılında Kopenhag’da II. Kadın Konferansı gerçekleştirilmiştir. 15-26 Temmuz 1985’de ise Nairobi’de kadın için Eşitlik, Kalkınma ve Barış konularında BM Kadın On Yılı'nın başarılarının gözden geçirilip değerlendirilmesi için konferans düzenlenmiştir. Konferansta “Kadının İlerlemesi için Nairobi İleriye Dönük Stratejileri” kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin (United Nations Economic and Social Council, ECOSOC) kararıyla IV. Dünya Konferansı bir Taahütler Konferansı olarak 4-15 Eylül 1995 tarihleri arasında Pekin’de gerçekleştirilmiştir. Bu konferansta Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu isimli iki belge kabul edilmiştir. Pekin Deklarasyonu'nun amacı

kadınları güçlendirmek, kadın erkek eşitliğini, toplumsal cinsiyet bakış açısını politika ve programlara dâhil etmektir. Eylem Platformu kadının kamusal ve özel alana tam ve eşit olarak katılımını sağlamak ve bu konudaki engellerin ancak kadınlar ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel karar alma konumunda bulunursa ortadan kalkacağı görüşü belirtmektedir. 1 Mart 1980 tarihinde Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Convention On The Elimination Of All Forms Of Discrimination Against Women, CEDAW) BM üyesi ülkelerin imzasına sunulmuştur. Bu sözleşme kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek için var olan tek yasal dökümandır. Temel hedefi toplumsal hayatın tüm alanlarında kadın erkek eşitliğini yerine getirmek için alışılmış kadın erkek rollerine dayalı önyargıların yanısıra, geleneksel ve benzer tüm ayrımcılık içeren uygulamaları bertaraf etmektir. 2010 yılı Temmuz ayında BM Genel Kurulu'nda BM Kadınların Güçlenmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi kurulmuştur (KSGM, 2016).

Kadın hakları AB mevzuatı'nda önemli bir yere sahiptir. AB kurumlarının çalışma yaptıkları konular; siyasi, ekonomik ve toplumsal alanda kadın ile erkek arasındaki eşitliği sağlamak, kadının işgücü piyasasına katılımı ve eşit işe eşit ücret, iş ve özel hayatının birlikte devam edebilmesini kolaylaştırmak, işgücü piyasasına katılımı arttırmak için genel ve mesleki eğitim fırsatlarını arttırmak, şiddet ve tacize engel olmaktır. Ayrıca AB Komisyonu içerisinde İstihdam, Sosyal İşler ve Fırsat Eşitliği Genel Müdürlüğü çatısı altında Kadın Erkek Eşitliği Komitesi vardır. Komitenin temel hedefi eşitsizliği ortadan kaldırmak ve kadın ile erkek arasındaki eşitliği teşvik etmektir. Buna ilaveten, toplumsal cinsiyet eşitliği konusu ile alakalı objektif, güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgi ve veri toplamak ve bunları çözümlmek, ayrıca tüm politika alanlarına toplumsal cinsiyet eşitliği boyutunu sokmak için yöntem ve araçlar geliştirmeye çalışan Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü kurulmuştur. Avrupa Paramentosunda da toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları Parleментар Komitesi vardır. Ayrıca 5 Mayıs 1949'da Avrupa Konseyi kurulmuştur. Amaçlarından biri demokrasinin geliştirilmesi olduğundan kadın haklarını ve Avrupa kıtasında yaşayan kadınların durumunu daha iyi hale getirmeyi amaçlamaktadır. Avrupa Konseyi tarafından kadın ve erkek eşitliğinden sorumlu ilk komite 1979'da Avrupa Konseyi Kadın Erkek Eşitliği Yönetim Komitesi

(Community, Diversity, Equality Group, CDEG) adıyla kurulmuştur. 1988'de Bakanlar Komitesi Kadın Erkek Eşitliği Deklarasyonu ile kadın erkek eşitliği, insan haklarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi çatısı altında faaliyetlerini sürdüren Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komitesi vardır. Komisyon'un altında çalışan iki alt komite daha vardır. Bu komitelerden biri kadına yönelik şiddetin önlenmesi, diğeri ise Avrupa Konseyi üyesi ülkelerde fırsat eşitliği politikalarını uygulamadan sorumlu kurumsal araçları geliştirmek için kurulmuştur (KSGM, 2016).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte Avrupa ülkelerinde toparlanma görülmektedir. Ağır kayıplar veren ülkelerde, bu tarz savaşların bir daha yaşanmaması için biraraya gelerek savaş mağduru ülkeler tarafından kurulan birçok teşkilat vardır. Bu teşkilatlarda kadın, kadının sosyal statüsü ve ekonomik konumuyla alakalı da çalışmalar yapılmaktadır. Böylece Avrupa kadınının günümüzdeki ekonomik, hukuki ve sosyal seviyesine geldiği savı vurgulanmaktadır.

4. ANADOLU TARİHİNDE KADINININ İSTİHDAMI

4.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Kadın İstihdamı

Bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin var olduğu topraklarda birden fazla Türk devleti hüküm sürmüştür. Bu söz konusu olan devletler içerisinde de pek tabii olarak kadınlar yer almaktadır. Ancak hem bahsedilen zamanın uzun bir süreç olması, hem de kurulan medeniyetlerin her ne kadar Türk medeniyeti ortak paydasına sahip olsalar da farklı devletler olması sebebiyle çalışmada bugün Anadolu topraklarında hâkim olan Türkiye Cumhuriyeti temel alınmaktadır. Cumhuriyet'ten önce ve sonra kadın istihdamı olarak konu iki ayrı başlıkta ele alınmaktadır.

Cumhuriyet öncesi dönemde kurulan Türk medeniyetlerinden biri olan Selçuklu Devleti, kendisinden sonra Anadolu'da hüküm süren Osmanlı devletine kadının çalışma hayatı hususunda örnek olmaktadır. Anadolu Selçuklu'larına ait bir örgüt olan Bacıyan-ı Rum, Osmanlı kadınının çalışma hayatına katılımında takip ettiği bir modeldir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin teokratik bir devlet anlayışı olduğu için Osmanlı devletinde kadının çalışma hayatında İslam'ın etkisi de görülmektedir. Bunun sonucunda da her ne kadar kadın ailesine üretim yaparak katkıda bulunsa da asıl olarak ailenin geçim yükü erkeğin üzerinde olmaktadır. Osmanlı'da kadının ev dışında piyasaya yönelik üretime katılması da ilk olarak Sanayi Devrimi ile dokuma sektöründe görülmektedir. Ayrıca meydana gelen savaşlar da kadınların piyasaya yönelik olan çalışma hayatına girmelerine sebep olmaktadır.

4.1.1. Anadolu Selçuklu Dönemi'nde Kadın İstihdamı

Kadın ve erkeğin toplum hayatındaki yeri; iktisadi, siyasal, dini ve kültürel gelişmelere paralel olmaktadır. Bu süreçte kadının konumu sürekli gündeme gelmektedir. Çünkü toplumdan topluma, zaman içinde değişen koşullar genelde kadının aleyhine işleyen bir süreçtir. Her toplumda kadına yüklenen roller farklı da olsa bu rollerin belirlenmesinde o toplumun dini, inanışları, adetleri, yazılı ve yazısız kurallarının etkisi görülmektedir. Türk kadınının hayatı ilk dönemlerden itibaren siyasi, askeri ve toplumsal açıdan diğer toplumlardaki kadınlardan farklı olmaktadır. Çünkü Türk toplumunda aile ve devlete yüklenen kutsallık sonucu

bireyler de yüce bir varlık gibi ele alınmaktadır. Türk toplumunda kadınlar; avda, savaşta, dini, siyasi ve ekonomik alanda aktif rol almaktadır. Türk kadınının, kendisine töresinin ve de şer'i hukukun verdiği hakları kullandığı gerçeği bilinmektedir (Can, 2011:395).

Eski Türk toplumlarında kadınların aile hayatındaki yeri çok önemlidir. Sebebi ise göçebe toplumların yapısında bu durum zorunlu görülmektedir. İslam inancının Türk toplumlarında kabul edilmesinden sonra da kadınlar tarafından bu milli ve asli görevlere devam edilmiştir. Anadolu'ya göç ettikten sonra da kadınlar çalışma hayatından ayrı değildir. Özellikle Selçuklular döneminde erkeklerle beraber çalışma hayatında görülmektedir. Anadolu Selçukluları zamanında Ahi Teşkilatı'nın kurulmasının gerekli nedenlerinden birisi Türk halkının göçebelikten yerleşik hayata geçişidir. Çünkü yerleşik hayatın ilk ve en önemli şartı yerleşim yerinde iş sahibi olma gerekliliğidir. Kurulan Ahi Teşkilatı'nın görevi Türk halkının şehir hayatına geçişine yardımcı olmaktır. Bacı Teşkilatı da Ahi Teşkilatına bağlıdır. Ahi Teşkilatı'nın yerine getirdiği görevin benzerini Türk kadınları için yerine getirdiği görüşü vurgulanmaktadır. Yani Bacı Teşkilatı Türkmen kadınlarının çalışma hayatına katılması sonucu kurulmaktadır. Çok fazla sayıda bulunan deri atölyelerinde deriler dabbağlanırken yünler ortaya çıkmakta, Türkmen kadınları organize edilerek örgücülük ve dokumacılığa yönlendirilerek derilerin yünlerini işleyip değerlendirmektedir. Bacıların örgücülük ve dokumacılık faaliyetlerinin yanında diğer el sanatları ile de uğraştığı bilgisi vardır. Ahilerin birçok hizmet alanında kadınlara ihtiyaç duyduğu bu yüzden belli iş alanlarında kadınların da hizmet verdiği ifade edilmektedir. Bunun sonucunda Bacı Teşkilatı kurulmaktadır (Bayram, 2008: 65-70).

Bacıyan-ı Rum Ahilerin kadınlar kolu olarak XIII. yüzyılda Anadolu Selçukluları zamanında Kayseri'de kurulan dünyanın ilk kadın örgütüdür. Moğol istilasından sonra Anadolu'nun pek çok yerine dağılıp kadınlara sanatlarını öğretip iktisadi hayata yaptıkları katkıları bilinmektedir. Onların sayesinde Anadolu'da aile temeline dayalı, ekonomik anlamda güçlü bir toplum hayatı görülmektedir (Sırım, 2015:124-125).

Anadolu'daki Bacıyan-ı Rum'un faaliyetleri daha çok dokuma ve örgücülük alanındadır. O dönemlerde Hristiyanlara ihraç edilen halı ve kumaşlar ile Selçuklu

zamanına ait olan halı ve kilimlerin Bacıyan-ı Rum tarafından dokuma atölyelerinde üretildiği ifade edilmektedir (Kuzu, 2013: 29).

Selçuklu Devleti Batı'da Haçlı saldırısı doğuda Moğol baskısı ile karşılaşınca askeri ve siyasi istikrarı devam ettirememiştir. Bu sırada Batı Anadolu sınırında büyümeye başlayan önceleri küçük bir beylik olan Osmanlı Devleti'nin büyümesinde Bacıyan-ı Rum Teşkilatı'nın önemi büyüktür (Döğüş, 2015:142).

Osmanlı Devleti kadınların çalışma hayatına katılması konusunda ve buldukları faaliyetler hususunda Selçuklu Devleti'ndeki Ahi Teşkilatına bağlı olmaktadır. Aynı zamanda Osmanlı kadınının çalışma hayatında dünyadaki ilk kadın örgütü olarak da bilinen Bacıyan-ı Rum'un etkisi görülmektedir. Anadolu Selçukları zamanında XIII. yy'da kurulan Bacıyan-ı Rum Teşkilatı, devlet'in büyümesinde etkili olduğu gibi Osmanlı kadınının çalışma hayatında da etkilidir. Moğol istilası yüzünden Anadolu'ya dağılan Ahi'lerin kadın kolu olan Bacıyan-ı Rum'un Anadolu'daki kadınlara dokuma ve örgücülüğü öğrettiği ifade edilmektedir. Kadınların bu el ürünleri ihraç edilmektedir. Böylece Osmanlı Devleti'nin iktisadi hayatına katkısı olmaktadır.

4.1.2. Osmanlı Devleti'nde Kadın İstihdamı

Osmanlı'da kadınının istihdamı incelenirken saraylı, kentli ve köylü kadını olarak ele alınmaktadır. Bu üç farklı kadının hayat biçimleri de birbirinden farklıdır. Hanedan mensubu kadınlar tüketiciyken, köylü kadını her zaman sosyal yaşamın içerisinde çalışma hayatında erkekle birlikte üretici konumunda görülmektedir. Ayrıca köylü kadınlar tarımın yanında dokumacılık ve zanaat alanında da faaliyet içerisinde olmaktadır (Erdem ve Yiğit, 2010: 62).

Osmanlı'da köydeki kadınlar geleneksel işleri olan çocuk bakımı ve ev işleri ile ilgilenmektedir. Bunun yanında erkeklerle birlikte tarlalarda çalışmakta, halı ve kumaş dokuyarak ailesine destek olmaktadır (Tekin, 2010: 86).

Osmanlı toplumunda islamiyet esas din olduğundan, kadının mal edinebilmesi hususuyla ilgili olarak islami örnekler dikkate alınmaktadır. İslam'ın ilk yıllarında Hz. Muhammet'in (a.s.m) kendi ailesinde çalışıp parasını kazanan, ekonomik bağımsızlığını kazanmış kadınlar görülmektedir. Hz. Muhammet'in

(a.s.m) yaşadığı dönemde kadınların çeşitli mesleklerde çalıştığı ifade edilmektedir. Ayrıca ihtiyaç halinde erkeklerle birlikte savaflara katılan kadınlar olmuştur. Hz. Muhammet (a.s.m) ile evlenmeden önce ticaret ile uğraşan Hz. Hatice, peygamberimiz ile evlendikten sonra da ticaret ile uğraşına devam etmektedir (Akman, 2011: 87).

Osmanlı'nın ilk dönemlerinde özgürlük ve eşitlik gibi ilkeler devlet yönetiminde etkili olmaktadır. Toplum içerisinde kadınların özgür bir hayat yaşadığı gerçeği bilinmektedir. Sokakta dolaşabilmekte alışveriş ve ticaret hayatında görülmektedir. Saray ehlinde bulunan kadınlar da Osmanlı'nın sonraki dönemlerine göre oldukça özgür bir hayat içinde olmaktadır. Örneğin saraya gelen elçiyi eğer sultan yoksa sultanın hanımı karşılamakta ve devlet işleri bu şekilde görülmektedir (Mutlu, 2003:59,61).

Geleneksel üretim tarzının egemen olduğu toplumlarda iktisadi faaliyetler toplum yapısı ile bütünleşen faaliyet alanları olmaktadır. Böylece hayatın bütününden ayrılmayan bir üretim-tüketim dengesi görülmektedir. Klasik dönem Osmanlı toplum yaşamında hayatla bütünleşmiş bir iktisat anlayışı vardır. Kadın toplumdaki en yaygın üretim ve tüketim birimi olan ailede toplumsal ve iktisadi faaliyetler açısından merkezi bir konumda yer almaktadır (Koca, 1998: 49).

Osmanlı Devleti'nde kadınların çalışma hayatına girmesinin nedeni evde yapılan faaliyetlerin ev dışına çıkmasıdır. Örnek olarak evlerde yerine getirilen dokumacılık faaliyetleri kadınların ev dışındaki ilk faaliyetleri olmaktadır. Bunun dışında yer alan faaliyetler daha sonra yavaş yavaş ve özellikle savaş yıllarında görülmektedir. Daha çok dokumacılık ve halıcılık alanında yoğun olarak görülen devlet kuruluşlarında birçok kadın çalışmaktadır (Makal, 2010: 17-18).

Ev sanayisi XV. yy'dan sonra yaygınlaşan kendi evlerinde üretim faaliyetlerinde bulunan zanaatkârların gerçekleştirdikleri faaliyetleri ifade etmektedir. Klasik dönemde Osmanlı toplumunda dokuma sektörünün gelişme sebebi kadınların bu sahada iktisaden faaliyeti olmaktadır. Dokuma sanayisi ev üretimine uygun olduğu gibi, kadınlara pazar için üretimin de kapılarını açmakta ve böylece kadınlar özellikle ip eğirme ve dokumada faal olmaktadır. Sanayi Devrimi ile beraber Osmanlı toplumunda kamu hayatında üretici rolü değişmekte,

evde yapılan faaliyetler yerini ev dışında yapılan endüstri faaliyetlerine bırakmaktadır. Sanayi Devrimi ile birlikte üretimin niteliğinde de değişiklik olmaktadır. Bunun sonucunda ev işleri ve endüstri işlerinde ayırım görülmektedir. Sözkonusu bu ayırımın kapitalizmin gelişim sürecinde daha da belirginleştiği fikri vurgulanmaktadır. İşin niteliğindeki değişim ile birlikte evde yapılan işlerin değer ve çeşitliliğinde sınırlama olmaktadır. Diğer taraftan kadının dışarıda olması özgürlük ile ilişkili görülmektedir. Böyle bir ilişki kurulması sonucunda da kadın için ev dışındaki çalışma hayatının meşrutiyet kazandığı fikri varsayılmaktadır (Koca, 1998: 53-54, 58-59).

Endüstri alanında Anadolu’da kadın hareketinin uzun bir tarihi vardır. XVII. yy’ın başlarında kadınlar pamuk endüstrisinde ve özellikle yiyecek ve dokuma sektöründe görülmektedir. Osmanlı Devleti’nin son iki yüzyılında endüstri sektöründe tekstil ve yiyecek endüstrisi öne çıkmaktadır. Bu sektörlerde kadın emeğinin yoğunluğuna güvenildiği savı varsayılmaktadır. Ayrıca o dönemde yapılan sayımlar neticesinde endüstri sektöründe ki toplam kadın emek gücünün neredeyse yüzde 75’i tekstil sektöründe ve yaklaşık yüzde 25’i yiyecek sektöründe çalışmaktadır (WB, 1992: 62).

Dokumacılık alanında çalışan kentli kadınların kırsal kesimde çalışan kadınlar gibi ev ekonomisine katkı için bu işi yaptıkları ifade edilmektedir. Osmanlı’da kırsal alanda yaşayan kadının tarlada, şehirde yaşayan kadının evde çalışması sorun gibi görülmemektedir. Ancak kadının ev dışında çalışması otoriteler tarafından desteklenen bir durum olmamaktadır. Sanayi Devrimi’nden sonra ise bu durumda değişiklik görülmektedir. Sanayi Devrimi’nde Osmanlı’da kadın ev dışında çalışma hayatına dâhil olmaktadır. Bunun nedeni ise, artık ev içerisinde aile ekonomisine katkı sağlamak için kadının yaptığı üretimin dış piyasadan gelen ürünlerle mücadele edememesidir. XVI ve XVII. yy’lar da kadınlar özellikle taşrada günlük hayatın içerisinde olmaktadır. Ancak gerçekleşen Sanayi Devrimi ve kapanan atölyelerin kadınları eve kapattığı ifade edilmektedir. Tarımsal faaliyetlerin azalması, isyanlar nedeniyle boşaltılan köyler insanların şehire göç etmesine neden olmaktadır. Böylece şehir nüfusu artıp şehirde işsizlik görülmektedir. Bu olaylar kadınlara da etki etmektedir. Şehire göç eden kadınlar geçimlerini sağlamak için çalışabilecekleri alanlara yönelmektedir.

Ayrıca çalışma hayatına katılan kadınlar birçok engelle karşı karşıya kalmaktadır. Ancak çıkarılan birçok fermanla kadınları çalışma hayatından uzaklaştırma çabaları görülmektedir. Buna ilaveten toplum içinde kadın ve erkeğin farklı mekânda yaşamaları sebebiyle sağlık ve eğitim gibi bazı mesleklerde kadınlar da yer almaktadır (Dingeç, 2010: 17-18, 24-25).

XIX. yy'ın ortalarına kadar Osmanlı Devleti'nde tarım, hayvancılık ve el sanatlarına dayalı ev içi işlerde çalışan kadınlar için aynı zamanda geleneksel sanayinin halı dokumacılığı, altın ve gümüş işlemeciliği, kumaş dokuma gibi çalışma alanları olmaktadır. O döneme ait belgelerde Anadolu ve Rumeli bölgesinde kadınlar halı atölyelerinde yılda 400 kuruşa çalışmaktadır. XIX. yy'ın ikinci yarısından sonra ise özellikle 1850 yılından sonra sanayileşme hareketine paralel olarak kadın işgücü yerli ve yabancı işverenler tarafından düşük ücretli ve kolay yönetilebildiği için tercih edilmektedir. 1860'lı yıllarda Bursa İpek Fabrikası'nda çalışmaya başlayan kadınların 1867'den itibaren çoğu Avrupalılara ait olan İzmir, Kula, Uşak, Saruhan gibi yerlerde bulunan mekanik halı tezgâhlarında çalıştıkları ve bu çalışanların sayısının 3 binleri bulduğu ifade edilmektedir. XIX. yy sonlarında artan işçi alımına paralel şekilde artan kadın işçi sayısı, bazı fabrikalarda erkek işçilerin sayısından fazladır. Örneğin dokumacılık ve konserve sanayinde kadın çalışanların sayısı erkeklerden daha fazla olmaktadır. Yine 1897'de İstanbul Kibrit Fabrikası'nda çalışan kadınların sayısı erkeklerden daha fazladır (Demir, 2008: 18).

Bacıyan-ı Rum'un etkisi ile kadınlar, Osmanlı Devleti'nde, ev içinde ev ekonomisine yardım için ağırlıklı olarak dokumacılık faaliyetleri ile ilgilenmektedir. Sonraki süreçte piyasaya yönelik olarak üretim faaliyetinde bulunan kadınlar yine ağırlıklı olarak dokumacılık faaliyetinde yer almaktadır. Hatta Osmanlı'da tekstil sektörünün hızla yükselişi ve gelişimi nedeni ile kadınlar bu alanda faaldir. Yine Sanayi Devrimi ile birlikte gerçek anlamda çalışma hayatına giren kadın, dokumacılık alanında görülmektedir. Birçok yabancı ve yerli fabrikada, sanayileşme hareketine paralel olarak kadınlar ucuz emek gücü olmaktadır. Sanayileşme sonucu dokumacılık sektörüyle çalışma hayatına başlayan kadın takı işlemeciliği, konserve, halı ve kumaş dokumada ve kibrit fabrikası'nda çalışma hayatında görülmektedir. Hatta bu kadın çalışanlar çoğu

sektörde ucuza çalıştırılabilmesi ve uysal karakterli olması sebebiyle erkeklere tercih edilmektedir.

4.1.3. Tanzimat ve Meşrutiyet Hareketleri İçerisinde Kadın İstihdamı

Tanzimat Devri (1839-1876) Türk modernleşmesinin miladı olarak görülmektedir. Bu dönemde kadının statüsünde de değişimler olmaktadır. Tanzimat Dönemine kadar kadının memur olmasına karşı çıkmıştır. Diğer taraftan kadın eğer kırsal kesimde yaşıyorsa tarlada, şehirde yaşıyor ise küçük iş dallarında çalışması makul görülmektedir (Özger, 2012:420-421).

Tanzimat Dönemi'nde ilk kez eğitim alanında kendini gösteren kadın hareketleri ve Meşrutiyet Dönemi'nde Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya olduğu savaş koşulları sebebiyle ilk kez kadınlar Maliye ve Posta Nezareti'nde memur olarak görev almaktadır. Kadınlar artık toplum içinde daha fazla görülmektedir. Bu dönemde eğitim alan kadınların kadın dernekleri kurdukları ifade edilmektedir (Aydın, 2015: 84).

II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1920) siyasal ve toplumsal gelişmeleri biçimlendirmesinin yanısıra Cumhuriyet'in temellerinin atıldığı bir dönemdir. Bu dönemde kadınlar toplumun kendilerine yüklediği geleneksel rollerinden kurtulup modern kadın kimliğini almaktadır. Toplumun kendilerine yüklediği anne, eş ve ev hanımı görevlerine sahip olan kadınlar bunun yanısıra toplum hayatının farklı konularına ulaşabilmek için gayret göstermektedir (Özkiraz ve Arslanel, 2011:3-9).

II. Meşrutiyet Dönemi ifade özgürlüğünü getirmenin yanısıra kadınlarla ilgili konularında gündeme geldiği bir dönemdir. Her ne kadar devlet içinde söz sahibi olmaları konusu gündeme gelmese de, okuyan kadınların sayısında artış görülmektedir. Bu dönemde kız okullarının sayısı artmakta ve kadın öğretmenler iş hayatına dâhil olmaktadır (Ertuğrul, 1988:110).

II. Meşrutiyet Devri'nde kadınların evlerinin dışında kara yönelik üretim faaliyetlerine katılmasının en önemli sebebi savaşların ülkeyi içine düşürdüğü ekonomik buhrandır. Bunun yanısıra kadınların çalışma hayatında yer almasının diğer nedenleri hükümetin ve kadın cemiyetlerinin teşvikleri olmaktadır. Kadınları sanayi kuruluşlarında çalışmaya yönlendiren en önemli etken erkeklerin

savaşa alınması sonucu geçim derdinin kadınların üzerine kalması durumudur. Aynı bu nedenlerle kadınlar ticaretle de yer almaktadır. Zaruriyetle başlayan kadının çalışma hayatı kadınlara tecrübe olmaktadır (Kurnaz, 2011:208).

II. Meşrutiyet Devri'nden sonra kadınlar toplumsal hayatın her alanında yer almaktadır. Memur ve işçi olmaktadır. Kadınların esnafılık da yaptığı bilgisi vardır (Demir, 1999:114).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaygınlaşan eğitim imkânlarının ve çağdaş değerleri devleti içine düştüğü çıkmazdan kurtarmanın en önemli şartı sayan görüşlerin iktidara gelmesi, Osmanlı toplumunda kadının toplumsal konumunda değişikliğe neden olmaktadır. Bu gelişmeler, erkek nüfusun savaşlarda azalması ve olası savaş beklentisiyle silahaltında tutulması gibi nedenlerle, Türk kadını önce çalışma hayatında sonra vatan savunmasında yerini almakta, kadın hareketinin ekonomik ve siyasal hayatla bütünleşme sürecini başlatmaktadır (Yaraman, 2001: 97).

Osmanlı'da kadın tarım ve el sanatlarının yanında sanayi sektöründe de önemli bir konuma sahiptir. Bitlis'te 1907 yılında 5 bin dokuma tezgâhının olduğu, Adana, Ankara, Konya, Kayseri ve Sivas'da yaşayan 8 bin kadının evinde yün dokumacılığı faaliyeti ile uğraştığı bilgisi vardır. Halep, Adana ve Urfa'da çok sayıda dokuma tezgâhı görülmektedir. Örneğin Adana'da Almanlara ait olan dokuma fabrikasında 50 kadın ve 50 erkek çalışmakta ve günde 700 çorap üretimi olmaktadır. Bu sayı Urfa'da artmakta, Almanların sahip olduğu 1000 örme makinasıyla kadınlar evlerde üretime katılmaktadır. Bu sektörde o dönemlerde çalışan kadınların aldıkları ücretlerde oldukça düşüktür. 1907-1908 yılları arasında günde 16 saat çalışıp 40 para veya 2 kuruş gelir elde eden Sivaslı bir kadın çalışan günlük ücretiyle o gün beş kuruş olan ekmeği bile alamamaktadır. Kısacası kadınlar çok düşük ücretle çalıştırılmaktadır. Buna o yıllarda yaşanan açlığa ilaveten kuraklık da eklenince 25 Haziran 1908'de elli Türk kadınının Sivas Vilayet Konağı'ndaki buğday depolarını yağmaladığı bilgisi verilmektedir. Ayrıca dokumacılıkta makineleşmeye geçilince, işlerini kaybedecekleri korkusuyla 1851'de o günlerde Osmanlı egemenliğinde olan, bugün ise Bulgaristan'ın sınırlarında kalan Samakov'da kadınların sopa, balta ve küreklerle dokuma tezgâhlarını kırdıkları olayı bilinmektedir. 1872-1908'de gerçekleştirilen 50

grevin 9'u kadınların yer aldığı dokuma işkolunda görülmüştür. Feshane grevinde eylemi örgütleyen ve yürüten kişiler elli kadın işçidir (Çakır, 2013:344-345).

Kentli ve orta sınıfa mensup, eğitilmiş kesim batılılaşma bağlamında kadın sorununu gündeme almaktadır. Osmanlı'da 1908 yılında anayasal reformla kadınlar kamusal alana çıkmakta, dergi ve gazetelerde fikirlerini belirtmektedir (Bora, 2010: 54).

Osmanlı'da kadınlar iş hayatına ilk 1897 yılında "ücretli işçi" olarak dâhil olmaktadır. Devlet memuru olarak ise ilk 1913 yılında çalışma hayatında görülmektedir (Ereş, 2006: 41).

II. Meşrutiyet Devri'nden sonra meydana gelen savaşlar neticesinde kadınlar ekonomik alanda etkili olmaktadır. Böylece ülkede var olan ataerkil yapının yavaş yavaş etkisini kaybettiği ifade edilmektedir. Türk kadınının günümüzde sahip olduğu imkânlar II. Meşrutiyet süresince İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kadınlar için verdiği mücadele sonucu olmaktadır (Aydın, 2015: 95).

Osmanlı Devleti'nde son dönemde meydana gelen Tanzimat ve Meşrutiyet Hareketleri ile Batı değerlerine yönelme düşüncesi ve ülkenin içinde bulunduğu savaş koşulları sonucu kadınlar ücretli olarak çalışma hayatında yer almaktadır. Yine bu dönemde kadınlar eğitim hayatına daha fazla dâhil olmaktadır. Bunun sonucunda kadınlar geleneksel rollerinden sıyrılıp hayatın içinde daha çok görülmektedir. Örneğin öğretmenlik, ebelik gibi meslekleri yaptıkları bilgisi vardır. Ayrıca savaş koşullarının etkisiyle yine ilk kez bu dönemde kadınlar memur olmaktadır. Ayrıca kadınlar tüccarlık ve esnafılık gibi faaliyetlerde de görülmektedir. Bu dönemde gerek Sanayi Devrimi'nin etkisi ile gerek savaş koşulları ve yine Batı değerlerine ve çağdaşlaşmaya önem veren zihniyetin etkisi ile kadınlar anne, eş ve ücretsiz ev içi faaliyetleri gibi geleneksel rollerinden sıyrılıp modern hayata katılmaktadır.

4.1.4. I. Dünya Savaşı Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Kadın İstihdamı

I. Dünya Savaşı'na (1914-1918) katılan Osmanlı Devleti'nde toplum hayatında değişiklikler görülmektedir. Erkekler askere gidince açık kalan bazı memurluk görevlerine kadınlar alınmaktadır. Ayrıca savaştan sonra erkek nüfus

azaldığından kadınların çalışma olanaklarında artış olmaktadır. Hastahanelerde, laboratuvarlarda, posta tekel yönetiminde çalışan kadınların sayısında artış görülmektedir (Gökçimen, 2008: 11).

I. Dünya Savaşı'ndan Osmanlı Devleti'nin yenik çıkması ve ardından meydana gelen Kurtuluş Savaşı (1919-1922) kadınların toplum içerisindeki hukuki konumlarında değişikliğe sebep olmaktadır. Kadınlar cepheye giden erkeklerin yerine memur ve işçi olarak çalışma hayatına katılmaktadır. Hatta ilk oluşturulan işçi hakları da kadınlarla ilgilidir (Sağ, 2001: 17).

Düşünsel gelişmeler, savaşların getirdiği ekonomik buhran sonucu kadınlar kendiliğinden ekonomik hayatın içine dâhil olmaktadır. I. Dünya Savaşı sonucunda erkek nüfusun azalması nedeniyle erkek memurlar yerine devlet dairelerine kadınlar alınmaktadır. Bu devlet dairelerinden biri Maliye Nezareti'dir. Bu Nezaretin gazetelere ilan vererek memur alacağı ilan edilmiştir. Meşrutiyet Dönemi'nde de sosyal gelişmeler, ekonomik kriz ve savaş sebebiyle erkek işçiler azalmakta bu yüzden Türk kadını sanayi alanında görülmektedir. Kadın işçiler; şekercilik, tahin ve bisküvi imalatı, tütün imalatı, kereste imalatı, halı sanayisi, dokuma sanayisi'nin diğer kolları, sigara kâğıdı imalatı, matbacılık ve diğer kâğıt mamulâtı, kimya ürünleri imalatı alanında yer almaktadır. Meşrutiyet Dönemi'nde istihdam edilen kadın işçilere düşük ücret verildiği bilgisi vurgulanmaktadır. Her ne kadar bu durum kadın işgücünün sömürüldüğünü gösterse de kadınların çalışma hayatındaki sayılarının artışına neden olmaktadır (Kurnaz, 2011:193-204).

I. Dünya Savaşı'nda kadınlar çalışma hayatına katılmak mecburiyetindeydi. Erkekler cepheye gidince ve bazı erkekler savaş bitiminde evine dönmeyince evin geçim yükü kadınların üzerine kalmaktadır. Kadınlar da bu mecburiyet içerisinde çalışma hayatına dâhil olmaktadır. Bu çalışma sürecinin başlangıçta savaş bitinceye erkekler işlerinin başına geçinceye kadar geçici süreyle başladığı ifade edilmektedir. Ancak dokuma sanayisi gibi bazı sektörler savaş sonrasında da kadınlar tarafından terk edilmemiştir. Bu durumda kadının eskiden beri zaten dokuma sanayisinde bulunması ve bu sektörün düşük ücretli olması etkili olmaktadır.

4.2. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Kadın İstihdamı

Osmanlı Devleti'nin dayandığı geleneksel ekonomi 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde görülmemektedir. Cumhuriyet döneminde her ne kadar özellikle tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi kadınlar görülse de artık ücrete dayalı işlere de kadınlar Cumhuriyet öncesi döneme kıyasla daha fazla katılmaktadır. Küresel ekonominin etkisiyle oluşan hizmetler ve sanayi sektöründe de kadınlar istihdam edilmektedir. Sadece ülke ekonomisinin gereklilikleri nedeniyle değil aynı zamanda kentleşme olgusu nedeniyle de kadınlar hizmetler ve sanayi sektörüne dâhil olmaktadır.

Ayrıca Cumhuriyet sonrası dönemde küresel gelişmelere bağlı olarak kadın istihdamı ile ilgili olumlu ilerlemeler kaydedilmiştir. Dünyadaki gelişmeler takip edilmekte bu amaçla yapılan antlaşmalar Türkiye Cumhuriyeti tarafından da kabul edilmektedir.

4.2.1 1923-1980 Yılları Arasında Kadın İstihdamı

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu takip eden ilk nüfus sayımı 1927'de olmaktadır. Takip eden nüfus sayımları, 1935, 1940, 1945 yılında görülmektedir. Fakat 1950'deki sayımlara kadar kadınların istihdam statüleri ve ekonomik faaliyet verileri bilinmemektedir (WB, 1992: 62).

1950'li yıllar Türkiye'de sanayileşmenin ve köyden kente yoğun göçlerin olduğu bir dönemdir. Bu değişimin etkisiyle kadınlar ilk kez 1950'li yıllardan sonra işgücü piyasası içerisinde aktif olmaktadır (Bozkaya, 2013: 71).

Türkiye'de kadınların önceki yıllara göre çalışma hayatında daha aktif olarak buldukları yıllar 1950'ler olmaktadır. 1950'li yıllarda sanayi işçiliği saygınlık olarak hizmet sektöründen sonra gelmekte ve kadınlar tarafından sanayi işçiliği çok fazla talep görmemektedir. Hizmet sektörü bu dönemde gelişmeye başlamakta, erkekler kadar olmasa da kadınlara da yeni iş imkânları açmaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 201).

1950 öncesi dönemde kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın 1950'li yıllarda kentsel dönüşüm nedeniyle kırsal kesimde ki ücretsiz aile işçiliğini bırakıp kente göç etmektedir. Ancak kadın kente göç etmesine rağmen

sanayi ya da hizmetler sektöründe yer alamamaktadır. Bunun sebebi de eğitim eksikliğidir (Korkmaz ve Alacahan, 2013: 889).

Göçler nedeniyle kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan ve bu şekilde aile ekonomisine katkısı bulunan kadın, göç ettiği kent yaşamında kendine uygun iş bulamamakta ve çalışma hayatına dâhil olamaktadır (Öztürk, 2007: 261).

Kadınların istihdama katılımı kır ve kent hayatında farklı olmaktadır. Kadınlar kente göre kırsal alanda istihdamda daha fazla görülmektedir. Bunun nedeni olarak kırdan kente göç sonucu kadınlar ya ev kadını olarak kalmakta ya da kayıtdışı sektörde yer almakta veya daha kötüsü işsiz kalması durumu olmaktadır (Gelegen, 2001: 28).

Kırsal kesimde yaşayan kadınların ev dışında tarlada çalışmasına rağmen ücretsiz aile işçisi olduğu ve bu kadınların istatistiksel verilere yansımadağı ifade edilmektedir. Kırdan kente özellikle evlilik nedeniyle gelen kadın eve daha çok kapanmakta, üretim sürecinden uzak kalmaktadır. Bu duruma neden olan en önemli sebep ise, kent hayatındaki işlerin gerektirdiği eğitim ve beceri düzeyinin kırsal alandan herhangi bir nedenle şehire göç eden kadınlarda olmamasıdır. Ayrıca şehir hayatındaki işlerin yetersizliği de kadınların işsiz kalmasında önemli bir faktör olmaktadır (Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2012: 2).

Kırsal alandan kente göç eden kadınların işgücüne katılım oranının, kentteki kadınların işgücüne katılım oranına çok yakın olduğu ama bir şehirden başka bir şehire göç eden kadınların işgücüne katılım oranının kentteki kadın işgücüne katılım oranının çok üstünde olduğu ifade edilmektedir. Bunun nedeninin yeterli beşeri sermaye donanımına sahip olmayan köylü kadınların şehirde işgücü piyasasında yer bulamaması, bir şehirden başka bir şehire giden kadınların ise istihdam üzerinde baskı oluşturmasıdır (Bahar ve Bingöl, 2010: 50).

Türkiye’de 1950-1965 yıllarını kapsayan süreçte kadınlar büyük ölçüde tarımda çalışmakta veya ücretsiz aile işçisi olarak görülmektedir. Gelişmekte olan hizmetler ve sanayi kesimindeki sayıları oldukça azdır. Hizmetler ve sanayi kesiminde istihdam edildikleri yerler ise geleneksel kadın işleri olmaktadır. Ayrıca bu sektörlerde istihdam edilememelerinde kadınların eğitim düzeylerinin düşüklüğünde önemi vurgulanmaktadır. Bu da kadınların iş tecrübesi

kazanmalarına ve hizmet içi eğitim fırsatlarından yararlanmalarına engel olmaktadır. Ayrıca ücretlerinin düşük olma sebebi bu düşük eğitim ve tecrübelerden varsayılmaktadır. 1960 yılından sonra Türkiye'deki değişen ve gelişen koşullarla birlikte ücretli kadın emeği yeni biçimde kendini geliştirmeye başlamaktadır (Makal, 2001:152).

Tarım sektöründe çalışma imkânı bulamayan kadınların tarım dışı sektörde istihdamı sınırlı düzeyde olmaktadır. İthal ikameci sanayileşme politikaları (1962-1976) döneminde kadınların toplam sanayi istihdamındaki oranının yüzde 20'yi aştığı hiçbir zaman görülmemiştir. Bu dönemde kadınların sanayi sektöründe istihdamı dokuma, tütün, gıda gibi belli iş kollarında olmaktadır (Toksöz, 2013:291).

Tarımda ve özellikle tahıl üretiminin yapıldığı yerlerde makineleşmeye geçilince işgücü fazlası olmaktadır. Bu yüzden köyden kente göç görülmektedir. Kentlerde ise toplumdaki ataerkil zihniyete bağlı olarak erkekler evin geçimini sağlamakta kadınların evde kalıp ev işi yapmaları uygun görülmektedir. XX. yy'ın ikinci yarısından sonra kadınların işgücüne katılım oranındaki azalmanın nedeni tarımsal üretim sürecine katılmamaları durumudur. Ancak kadın işgücü imalat sanayi için hammadde oluşturan şekerpancarı, tütün, pamuk ve çay gibi emek yoğun ticari ürünlerin üretiminde küçük ölçekli olan çiftçi hanelerinde ücretsiz aile işçisi veya topraksız hanelerde ücretli tarım işçisi olarak en ucuz emek girdisi olmaktadır (Toksöz, 2013:290).

Cumhuriyet sonrası dönem yeni kurulan Türkiye'nin yapılanmaya başladığı, inkılapların yapıldığı, anayasal reformaların olduğu bir dönemdir. Bu dönemde kadının çalışma hayatını etkileyen en önemli olay 1950'li yıllarda kırdan kente yoğun bir şekilde görülen göçlerdir. Göçler sonucunda köy hayatında ailesi için ücretsiz tarım işçiliği yapan kadın kent hayatında modern hayatın içine dâhil olmaktadır. Bugüne kadar tarımsal faaliyetlerle, ileri düzeyde bilgi ve beceri gerektirmeyen basit tarımsal aletlerle tarımsal üretimde bulunan kadın artık kent hayatında bilgi ve beceri gerektiren işlere alınmaktadır. Doğal olarak kırdan kente göç eden vasıfsız ve ataerkil düşünce baskısı altında bir hayat yaşayan kadının bu hayata uyum sağlaması çoğu kez mümkün olmamaktadır. Hem kadının evde çocuğuyla, ev işiyle, eşiyle ve diğer aile büyükleriyle ilgilenmesini bekleyen

ataerkil zihniyet hem de şehirde ki bilgi ve beceri gerektiren işleri yapabilecek eğitime ve donanımına sahip olmayan kadın çoğu kez çalışma hayatına dâhil olamamaktadır. Ya da kadınlar çok düşük ücretlerle çok fazla beceri gerektirmeyen işlere alınmaktadır. Sanayi sektörüne girebilen kadınlar ise dokuma, gıda ve tütün gibi belli başlı sanayi dallarında görülmektedir.

4.2.2. 1980 Yılından Sonra Kadın İstihdamını Arttırmaya Yönelik Yapılan Çalışmalar

Neoliberal politikalardan etkilenen Türkiye’de 1980 yılından sonra sadece ekonomide değil, sosyal ve kültürel alanda da pek çok değişiklik görülmektedir. Karma ekonomiden piyasa ekonomisine geçişin sosyal yapıda ve dolayısıyla aile hayatında etkisi olmaktadır. Geleneksel Türk aile yapısının bu ekonomik değişiklikten etkilendiği ve kadın ile erkeğin toplumsal rollerinin değiştiği bilgisi vurgulanmaktadır. Çocuk bakımı ve ev işleri gibi geleneksel görevlerini terk eden kadın, özellikle kentte yaşayanlar az da olsa iş hayatına dâhil olmaktadır. Bu durumda kadınların aldıkları yükseköğretim gibi faktörlerde etkili görülmektedir. Ayrıca kadının ekonomik hayata katılımı anayasamızla düzenlenmekle birlikte, CEDAW sözleşmesi ile ve AB, Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization, ILO), ve BM’in kadının ekonomik ve sosyal hayatındaki durumunu iyileştirmeyi amaçlayan belgelerin kabulüyle de desteklenmektedir (Gürol, 2007:144-146).

Toplumda görülen sosyo-ekonomik değişimler emek piyasalarının esnekleşmesi yönünde tekrardan yapılanmasına neden olmaktadır. Mavi yakalı ve garantili işlerin yerini yarı zamanlı ve güvencesi olmayan işler almaktadır. Bu durumda kadınların ekonomik hayatı üzerinde önemli etkisi görülmektedir (Bozkaya, 2013: 70).

1980 yılından sonra ortaya çıkan ve standart dışı kabul edilen istihdam biçimlerinden olan kayıtdışı sektör, ev eksenli çalışma ve eksik istihdam şeklinde de kadınlar istihdama dahil olmaktadır (Gelegen, 2001:28).

24 Ocak 1980 kararları ve o dönemde ülkenin izlediği ihracata yönelik politika istihdam imkânı yeterince yaratmamakta özellikle de kadın istihdamı düşük seviyede kalmaktadır (Toksöz, 2013:293).

1985 nüfus sayımlarına göre toplam emek gücünün yüzde 35'ini kadınlar oluşturmaktadır. Bu kadınların yüzde 10'undan fazlası endüstri sektöründe, yüzde 13'ü hizmetler sektöründe, yaklaşık yüzde 50'si tarım sektöründe görülmektedir. Kadınların endüstri sektöründeki istihdam payı 1955'den beri sürekli sabit kalırken, hizmet sektöründe yavaş fakat düzgün bir artış olmaktadır (WB, 1992: 62).

Türkiye CEDAW'ı onaylamıştır. Bunun sonucu olarak da kadın politikaları geliştirmek için ülkemizde ulusal bir mekanizma olan Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü'nün (KSGM), 1990 yılında kurulmuştur. Ayrıca CEDAW'a ilişkin olarak hazırlanan İhtiyari Protokol 30 Temmuz 2002'de Türkiye tarafından onaylanıp 29 Ocak 2003'de yürürlüğe girmiştir. İmzalanan bu protokol taraf ülkeler tarafından CEDAW'da yer alan kurallara ilişkin bir ihlal olursa kişi ve gruplar için CEDAW komitesine başvurma hakkı olmaktadır. Ayrıca 10 Haziran 2003'de yürürlüğe giren yeni iş kanunununda işveren ve işçi ilişkisinde cinsiyet dâhil hiçbir sebeple insan hakları bakımından ayrımcılık yapılamayacağı düşüncesi vurgulanmaktadır. İş sözleşmesinde genel hatlarıyla kadın erkek ayrımı olmadan eşit işe eşit ücret verilmekte, iş sözleşmesinin kurulması, uygulanması ve sona erdirilmesinde cinsiyetten doğan farklılıklar nedeniyle ayırım yapılamayacağı bilgisi vurgulanmaktadır. İşyerinde cinsel taciz durumunda işveren gerekli önlemleri almazsa bu durum kadın işçi için tek taraflı olarak sözleşmeyi fesih sebebi görülmektedir. Doğum ve hamilelik iş sözleşmesinin feshi için sebep olmamaktadır. Genel ekonomik kriz veya diğer sebeplerle kısa çalışma hakkı ve kısa çalışma ödeneğinin verilmesi gerektiği, kadın çalışanlar için ücretli doğum izni sürelerinin arttırılacağı ifade edilmektedir (Gökçimen, 2008: 32,34-35).

KSGM'nin kurulması ile ilgili 25.10.1990 tarihinde çıkarılan kanun amaç olarak Türk kadınının eğitim düzeyini yükseltmeyi ve kadının ekonominin her kesiminde yer almasını kendisine hedef almaktadır. Kadının sosyal, sağlık ve hukuki güvenliğini sağlamak ve kadına sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik anlamda önemli konular kazandırmak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı KSGM kurulmuş olmaktadır (Resmi Gazete, 1990:1).

1980 ve sonrası Türkiye'de ekonomik düzenin ve buna bağlı olarak bireylerin hayatlarının ve aile yaşamlarının değiştiği bir süreçtir. Türkiye'de artık

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren izlenen karma ekonomi yerine piyasa ekonomisine geçiş görülmektedir. Bu süreçte geleneksel tek kazananlı aile yapısı da yerini yavaş yavaş günümüzdeki çift kazananlı aile modeline bırakmaktadır. Kadının çalışma hayatına olumsuz etki eden ataerkil zihniyetin gücü zayıflamış olmaktadır. Kadınlar artık ücretli ve kayıtlı olarak iş hayatında daha fazla görülmektedir. Artık kadınlar da eğitim olanaklarından daha fazla yararlanmaktadır. Ayrıca piyasaya dayalı yeni ekonomik düzende çalışma biçimlerinin de değiştiği güvenceli işlerin yerine standart dışı kabul edilen eksik istihdam, ev eksenli çalışma olarak tanımlanan çalışma biçimleri görülmektedir.

1980'lerden sonra küreselleşme ve piyasa temelli ekonomi sonucu Türkiye'nin dünyadaki gelişmelere de duyarsız kalmadığı belli olmaktadır. Dünyada kadın hakları ve kadınlarla ilgili ekonomik hayatta olmak üzere yapılan her türlü sözleşme ülkemiz tarafından kabul edilmektedir. Ayrıca kadının ekonomik, hukuki ve toplumsal konumunun daha iyi hale getirilmesi için 1990 yılında Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü kurularak Türkiye bu konuda ki hassasiyetini göstermiştir.

4.2.3. Türkiye'de Verilerle Kadın İstihdamı

Kadınların işgücüne katılım oranı (İKO), kadın işgücünün aktif nüfusa oranını belirtmektedir. Kadınların iş hayatına katılmasının ekonomik ve sosyolojik sebepleri vardır. Ekonomik sebepler gelirin düşüklüğü, çocuk sahibi olup olmama durumu, eğitim seviyesi ve medeni hallerdeki değişimlerdir. Sosyolojik sebepler ise itibar elde etmek ve kendini kanıtlama duygusu ile ifade edilmektedir. Yaş grupları açısından incelendiğinde kadınların işgücüne katılımında ülkelerin çoğunda M harfine benzeyen bir eğilim görülmektedir. Bu trende göre kadınların işgücüne katılım oranı 20-24 yaş arasında en yüksek seviyesinde olmaktadır. 30'lu yaşların başından itibaren düşmekte, 40'lı yaşların başından itibaren tekrar artış görülmektedir. 40-45 yaşları arasında tekrar en yüksek seviyesinde olmaktadır. 30'lu yaşlarda kadınların işgücüne katılım oranının azalma sebebinin 0-6 yaş grubundaki çocukların bakım sorumlulukları varsayılmaktadır. Kadınların işgücüne katılmamasının diğer sebebi olarak gelir farklılığı belirtilmektedir. Kadınlar ve erkeklerin aldığı ücretler farklı olmaktadır. Ayrıca kadınların yoğunlaştığı işkolları içerisinde konumlarında yükselme

olanaklarının az olmasının da kadınların işgücüne katılım oranına etkisi bilinmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009:2673-2674, 2678).

Kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörlerin ekonomik ve sosyal olarak gruplandırabileceği savı belirtilmektedir. Kadınlar işgücü piyasasına girmeyi dilediğinde elde edeceği ücretle çalıştığı için yaptığı harcamaları yani rezervasyon ücretini karşılamaktadır. Eğer rezervasyon ücreti kadının çalışarak elde ettiği ücretten büyükse kadının çalışmaktan vazgeçeceği düşüncesi varsayılmaktadır. Örneğin kadının çalışınca elde edeceği ücretin, çalıştığı için ortaya çıkan ev işi, çocuk ve yaşlı bakımı gibi harcamalardan düşük olması durumunda kadının kararı çalışma yönlü olmaz. Bu faktör kadının çalışma hayatına girmesini etkileyen ekonomik faktörü belirtmektedir. Sosyal faktörler ele alındığında, kadının iş hayatına katılımının düşük olmasının en önemli sebeplerinden birisi yeterli eğitimi alamaması durumudur. Kadının eğitim seviyesinin düşük olması aldığı ücretin düşük olmasına ve çalışmanın alternatif maliyetinin yüksek olmasına neden olmaktadır. Ayrıca çocuk ve yaşlı bakımı gibi konular kadınların kendisinin çözmesi gereken sorunlar olarak görülmektedir. Bu konular da kamusal destek ve hizmetlerin yeterli olmaması ve bu nedenle bu hizmetlerin piyasadan karşılanması kadının çalışmasının fırsat maliyeti artışına neden olmaktadır. Yine kadınların işgücüne katılımını etkileyen bir diğer sosyal faktör olarak ataerkil düşünce yapısı bilinmektedir. Özellikle kırdan kente göç eden ailelerde evi geçindirmek erkeğin işi olmaktadır. Bu aileler, bilhassa evli kadınların çalışmasına şiddetle karşıdır. Erkeğin gelirinin evi geçindirememesi durumunda ailedeki bekâr kadınlara çalışma izni verilmekte ancak bu konuda da erkeğin izni alınmaktadır. Ayrıca yapılacak işler konusunda da sınırlama görülmektedir. Cinsiyete dayalı işbölümü de kadınların çalışma hayatına engel olan sosyal faktör varsayılmaktadır. Aileyi geçindirmenin erkeğin işi, çocuk ile yaşlı bakımı ve ev işlerinin ise kadının işi olduğunu kabul eden zihniyet kadının çalışmasına engel olmaktadır. Yine kadının çalışmasını engelleyen bir diğer sosyal faktör olarak işgücü piyasasındaki dikey katmanlaşma belirtilmektedir. Dikey katmanlaşma sonucunda orta ve üst düzey idarecilerin çoğu erkek idarecidir. Yatay katmanlaşma sonucunda hemşirelik, öğretmenlik, sekreterlik ve satış elemanlığı gibi meslekler kadın işi görülmektedir. Öte yandan mühendislik, montaj ile bilim ve teknoloji gibi işler erkek işi varsayılmaktadır (Önder, 2013:47-51).

Ülkelerin gelişebilmesi için kadınların işgücü piyasasına katılımının önemi vurgulanmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise aile yapısı ile ilgili olan seçimler, kadınların evlerinde çalışmayı piyasada çalışmaya tercih etmesi gibi kültürel olan faktörler nedeniyle kadınlar emek piyasasında arzulanan düzeyde olmamaktadır. Kültürel faktörlerin yanında; kentte yaşayan kadınların eğitim seviyesinin yetersizliği veya yüksek eğitilmiş olup işgücüne katılmaması veya katılamaması, çocuk sahibi olması, eşinin eğitim seviyesinin düşük olması, eşit işe eşit ücret verilmemesi, ev işleri, kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi olarak çalışması, yasal düzenlemelerin yetersizliği veya suistimal edilmesi, kadına yönelik bakış açısı, kamuda ve özel sektörde kadının çalışabileceği esnek iş imkânlarının olmaması, sivil toplum kuruluşlarının rolü, erken evlilik yaşı kadının çalışmasını engelleyen diğer faktörlerdir (Berkün vd., 2015:46).

İşgücüne katılım oranının fazla olması ülke ekonomilerinin istediği durumdur. Türkiye’de işgücüne katılım oranında devamlı olarak düşüş görülmektedir. Bunun en önemli gerekçelerinden biri kadınların istihdama katılımının düşük olması durumudur. Kadını işgücü piyasasının dışına iten unsurlar olarak; medeni durum, eğitim, yasal düzenlemelerin yetersizliği, kırdan kente göç ve sahip olunan 0-5 yaş arası çocukların varlığı belirtilmektedir. Medeni durum kadınların iş hayatına katılmasını belirleyen en önemli etmenlerdendir. Evli kadınların işe girmesi bekâr kadınlara göre daha zor olmaktadır. Bunun nedeni ise toplumun evli kadınlara yüklediği sorumluluklardır. Bu görevlerden bazıları çocuk bakımı ve yaşlı bakımı gibi özveri ve zahmet gerektiren işlerdir. Kadının bakmak zorunda olduğu bir çocuğu varsa çalışma kararını verirken elde edeceği ücretle çocuğun bakıcı maliyetini karşılaştırıp karar almaktadır. Kadının çalıştığı zaman elde edeceği gelir bakıcı maliyetinden yüksekse çalışma kararı almaktadır. Aksi durumda çalışma hayatına dâhil olmamaktadır. Kadının işgücündeki yerini alabilmesi için bu tür sorumluluklarını azaltması gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca kırdan kente göç sonucunda, kentte yaşayan kadınlara göre daha az beşeri sermayeye sahip olan kadın ya kayıtdışı, bilgi gerektirmeyen düşük ücretli işlerde çalışmakta ya da işgücü piyasasına dâhil olamamaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012:42-56).

Ekonomi, eğitim, şehirleşme, iletişim alanlarında Türkiye’de gelişmeler olsa da kadınların istihdama katılımında azalma eğilimi görülmektedir. Bu durumun nedeni kırdan kente göç sonucu yeni kentli olan kadının sanayide ve hizmetlerde var olan istihdam kapasitesinden yeterince yararlanamamasının onları kayıtdışı istihdama kaydırması durumu olmaktadır. Yine ayrıca kadınlar erkeklere göre güvencesiz, sigortasız, belirsiz ve düşük ücretli kayıt dışı sektörde daha fazla görülmektedir. Ayrıca çalışma hayatı için yapılan yasal düzenlemeler de kadınlar için zayıf cinsiyet algısı oluşturulması kadının korunması gereken bir varlık olarak algılanması kadınların yüksek ücret alınan işlere girişine engel olmaktadır. Buna ilaveten kadına karşı yapılan ayrımcılık da kadınların işgücüne katılım oranını azaltan faktörlerden varsayılmaktadır (Karaca, 2013:433).

Eğitim kadın istihdamını arttırmaktadır. Buna rağmen, toplumsal cinsiyet eşitsizliği halen emek piyasasında vardır. Kadının sorumluluklarının yeniden üretim ve emeğin toplumsal cinsiyete göre gruplandırılması sonucu oluşan işler olduğu düşünüldüğünden, kadının istihdam şansını sınırlayan asıl etken olarak aile vurgulanmaktadır (Göğüş Tan, 2007:117).

Kadınların işgücünün dışında kalmasının nedenleri olarak sadece ev içinde yaptıkları faaliyetler değil, eğitim seviyelerinin erkeklere göre düşük olması, kamusal desteğin yeterli olmaması, erkek egemen yapının sonucu olan muhafazakârlaşma ve bu durumun kadınlar üzerinde yarattığı baskı belirtilmektedir. Ataerkil zihniyete bağlı olarak ortaya çıkan erkek egemen baskıdan kurtulan ve kamusal alana çıkan kadınlar da cinsel tacizle uğraşmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca işyerlerinin ulaşım, ışıklandırma, güvenlik hizmetlerinin yokluğu veya eksikliği ve gece vardiyasının kadınların istihdama katılımına olumsuz şekilde etkisi vurgulanmaktadır (KEIG, 2013:17).

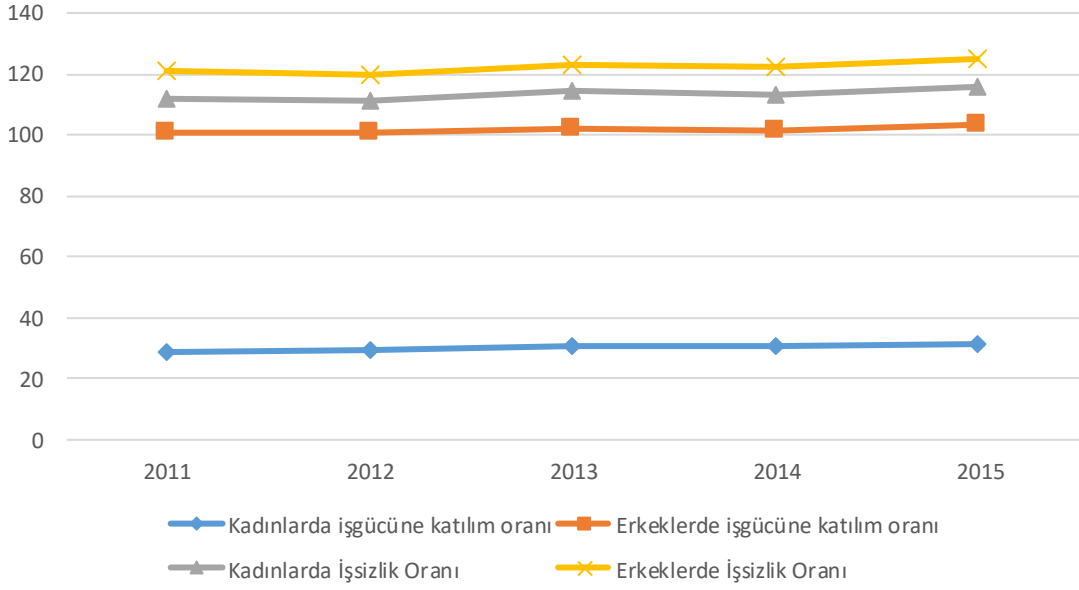
Türkiye’de toplumsal yaşam şekli çoğu kez tek kazananlı aile modeline dayanan, yani sadece erkeğin eve gelir getirdiği aile modeli olmaktadır. Tek kazananlı aile modelinin işsizlik, iş kazaları, hastalık ve işgörmezlik gibi sebeplerle yoksulluğa düşme ihtimalinin yüksek oluşu vurgulanmaktadır. Yoksullukla mücadele için tüm dünyada tek kazananlı aile modelinden çift kazananlı aile modeline geçiş görülmektedir. Kadınlar çalışma hayatına girince çift kazananlı aile modeline geçilmekte ve bu ailelerde gelir seviyesinin

yükselmesinin yanında kadın daha çok söz sahibi olmaktadır. Ayrıca bu aile modeli kadınların yetenek ve becerilerini geliştirip yoksulluk riskini azaltmakta, kadınların ekonomik özgürlüğünü arttırmakta, kadının karşılaştığı aile içi şiddet, erken evlilik ve erken doğum olayını azaltmaktadır. Kadınların ev içindeki sürekli uğraştıkları işlerin onları durağanlığa ittiği, istihdama katılımlarının ise yetenek ve yaratıcılıklarını açığa çıkardığı savı varsayılmaktadır (Karabıyık, 2012:240).

Sanayileşme, işbölümü ve ekonomik düzenin gereklilikleri, geleneklerin zayıflaması ve hayat mücadelesi sonucu kadınların iş ve toplum hayatına katılımı zorunlu bir hal almaktadır. Geleneksel toplumdaki evine bağlı ve evini gözeten erkek modeli değişince kadınların meslek sahibi olmaları zorunlu olmuştur. Aslında bir anlamda kadın artık erkek ile mücadele eden bir birey olmaktadır. Toplum içinde bireylerin rol ve statülerinde değişiklik vurgulanmaktadır. Çocuk yetiştiren, evde oturan anne yerine meslek sahibi olan kadın modeli görülmektedir. Erkek üstünlüğündeki azalış belirtilmektedir. Ayrıca ortaya çıkan eşit fırsatlar vurgulanmaktadır (Bayer, 2013:125).

Ülkelerin ekonomik olarak gelişebilmesi için kaynakların tümünden en iyi şekilde faydalanması gerekmektedir. Emek faktörü olan bireylerden en iyi düzeyde fayda sağlanamaması ülke ekonomileri için büyük kayıptır. Kadın da erkek gibi ülkelerin emek faktörü olarak gördüğü ekonomik bir girdidir. Bütün ülkeler gibi Türkiye’de kadından üretim sürecinde en iyi şekilde fayda sağlamaya çalışmaktadır. Kadının işgücüne yetersiz katılımı işgücüne katılım oranını düşürmekte, üretim faktörünün atıl kalmasına sebep olmakta, ulaşılabilecek maksimum ürün, gelir ve ekonomik refaha ulaşılmasına engel olmaktadır. Kadınların işgücüne yetersiz katılımı ise birçok nedenle açıklanabilmektedir. Eğitim yetersizliği, ev içi sorumluluklar, kadının çalışmasını uygun bulmayan ataerkil zihin yapısı, düşük ücretler, kadın istihdamını arttırmaya yönelik yasal düzenlemelerin yetersizliği, kayıtdışı istihdam bu sebeplerdendir.

Şekil 4.1: Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Durumu (%)

Kaynak: TÜİK (2011-2015); İşgücü İstatistikleri: Kurumsal Olmayan Nüfusun** Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu.<http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 30.08.2016).

Şekil 4.1 incelendiğinde Türkiye’de 2011 ile 2015 arasında kadınların erkeklere oranla istihdama daha az dâhil olmaktadır. Yalnız buna ilaveten kadınların işgücüne katılım oranında son beş yılda sürekli olarak artış görülmektedir. Şekil üzerinde bu artış kendini belli etmektedir. Ayrıca erkeklerde işsizlik oranı kadınlara göre daha fazla olmaktadır. Sonuç olarak bir değerlendirme yaparsak, Türkiye’de çalışma hayatında kadın erkeğe göre daha az görülmektedir.

Kadınların çoğu sosyal güvenlik sistemine doğrudan dahil olamamaktadır. Kadınlar; erkeklerin eşleri, anneleri, kızları statüsünde sosyal güvenlik sisteminde görülmektedir. Bir kadın işe girmediği veya evlenmediği sürece babası aracılığıyla, evlenirse de çalışan eşi aracılığıyla sosyal güvenlik sistemine kayıtlı olmaktadır (İlkkaracan, 2012:15).

Türkiye’de sosyal yardım ve güvenlik sisteminin olmadığı durumlarda akrabalık ilişkileri birçok kişi için sosyal devletin sağladığı güvenlik ve yardımın yerini almaktadır. Aile toplumsal yapının sürekliliğinde ve yeniden üretiminde önemli bir konumda varsayılmaktadır. Bunun için kadının aile içindeki rolü olarak

** Kurumsal Olmayan Nüfus: Üniversite yurtları, yetiştirme yurtları (yetimhane), huzurevi, özel nitelikli hastahane, hapishane, kışla vb. yerlerde ikamet edenler dışında kalan nüfustur (Tuik, 2011:1).

da eş ve annelik rolü vurgulanmaktadır. Kadınlar eş ve anne rolleri ile toplumun önemli bir kısmı için güvenlik ve dayanışma sağlayan aile kurumunun sürekliliğini sağlayan bireyler olmaktadır. Yani kadınların sadece annelik ve eş olma görevlerini yerine getirmekle kalmayıp aynı zamanda akrabalık ve hemşerilik ilişkileriyle kurulan dayanışma bağlarının sürdürülmesine olumlu etkisi bilinmektedir. Sistemin muhtemel neticesi olarak kadınların ekonomik hayata katılımı çok düşük kalmakta ya da bu katılım biçimsel olmamaktadır. Ayrıca kırdan kente olan göç, kültürel unsurlar, ülke ekonomisinin istihdam yaratma kapasitesinin zayıf olması da kadının istihdam oranının düşük olmasını açıklamaktadır (Dedeoğlu, 2009:42, 45).

Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranında 1950’lerin ortasından itibaren azalış görülmektedir. Bunun sebebi olarak da kırdan kente göç ve 1990’lı yılların ortasından itibaren hız kazanan neo-liberal tarım politikaları olmaktadır. 1950’li yıllarda çoğunlukla tarım sektöründe düşük eğitim seviyesine sahip ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlarda kırdan kente göç olayı vurgulanmaktadır. Bu yüzden bu kadınlar tarımsal nüfusun düzenli olarak azalması sonucu işgücünden ayrılmak zorunda olmaktadır. Tarım sektöründen ayrılan kadınların ise diğer sektörlerde işgücüne katılmakta çektikleri zorluklar vurgulanmaktadır. Bu kadınların önemli bir kısmı işgücü piyasasına dâhil olamamaktadır (DPT ve WB, 2010:14-15).

Tablo 4.1: Türkiye’de 15 Yaş ve Üstü Kırsal Alanda ve Kentte Yaşayan Kadınların İstihdama Katılım Oranları (Her Bin Kişide)

YILLAR	KIR	KENT
2009	383,8	172,2
2010	406,6	188,2
2011	424,6	204
2012	419,4	216,8
2013	411,8	231,1

Kaynak: TÜİK(2009-2013): Hane halkı işgücü anketi dönemsel sonuçları;Yıllar ve Cinsiyete Göre İstihdam Oranı (Düzey 2).<http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 30.08.2016).

Tablo 4.1 incelendiğinde 2009-2013 yılları arasında kentte ve kırsal kesimde yaşayan kadının çalışma hayatındaki yeri ifade edilmektedir. Kentte yaşayan kadın ile kırsal alanda yaşayan kadın arasında işgücüne katılım arasında ülkemizde neredeyse iki katı kadar fark görülmektedir. Kırsal alanda yaşayan

kadın kentte yaşayan kadına göre daha fazla çalışma hayatına dâhil olmaktadır. Bunun nedenleri arasında kadının kırsal alanda daha çok ücretsiz aile işçisi olarak çalışması nedeniyle ev ve iş ayrımı olmaması durumu belirtilmektedir. Ayrıca kadın ev işi ve çocuk bakımı gibi toplumsal işlere çalışma sırasında devam edebilmektedir. Kent yaşamında ise kadınlar, çocuk bakımı ve ev işi gibi toplumun kendisine yüklediği geleneksel sorumluluklarını yerine getirebilmek için iş hayatlarına birçok kez ara verme mecburiyetindedir. Bu nedenle kadınlar çalışma hayatında daha az tercih edilmektedir.

Kendisine ait tarım işletmesinde çalışan kadınlar ekonomik açıdan aktif görülmektedir. Bu sebeple kırsal alanda yaşayan kadının istihdama katılımı kentte yaşayan kadına göre daha yüksek olmaktadır. Kırsal kesimde kendi işletmesinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadının kente göç ettiğinde aleyhine olan koşullar vurgulanmaktadır. Eğitim ve pazar becerisindeki yetersizliği nedeniyle işgücü piyasa şartları kadının aleyhine görülmektedir (Şengül ve Kırıl, 2006:93).

Kırsal bölgede küçük köylerde yaşayan kadınların, kendi köyleri sınırlarında durdukları sürece hareket özgürlükleri daha fazla olmaktadır. Ayrıca kadınlar kamusal alanda daha kolay hareket edebilmektedir. Köylerde yaşayan kadınlar ilkbahardan sonbaharın sonuna kadar çiftliklerde veya tarlalarda çalışmaktadır. Bazı yörelerde çamaşır yıkamak, ekmek yapmak veya kış için yiyecek hazırlamak gibi faaliyetleri kadınların birlikte evlerinin önünde yaptıkları durumu görülmektedir. Şehirlerde ise kadınların özgürlükleri daha sınırlı olmaktadır. Şehirlerde yaşayan kadınların ekonomik faaliyetleri daha az olup çoğunlukla ev hanımı olmakta, kamusal alanlarda daha kısıtlı dolaşmaktadırlar. Örneğin günlük alışveriş gibi faaliyetler çoğunlukla erkekler tarafından görülmektedir. Çünkü kırdan kente göç ile sosyal normların daha güçlü uygulanması sonucu ataerkil baskı köyde yaşayan kadınlardan çok şehirde yaşayan kadınlarda daha tesirli olmaktadır. Bunun sebebi ise kadınların ailenin onurunu temsil etmesi ve bu sebeple göç sonucu gittikleri kendilerine yabancı olan çevreyle daha az etkileşim içinde olmalarının daha iyi olacağı düşüncesidir. Genç kadınlar şehirde yaşayan daha yaşlı kadınlara nazaran eğitim fırsatları ve buna bağlı olarak ekonomik özgürlükleri yakalamak bakımından daha şanslıdır (Gündüz Hoşgör ve Smits, 2006:10).

Kadınların işgücüne katılımının düşük seviyede olduğu yerler Türkiye'nin kırsal bölgelerinden çok kentleri olmaktadır (DPT ve WB, 2010:5).

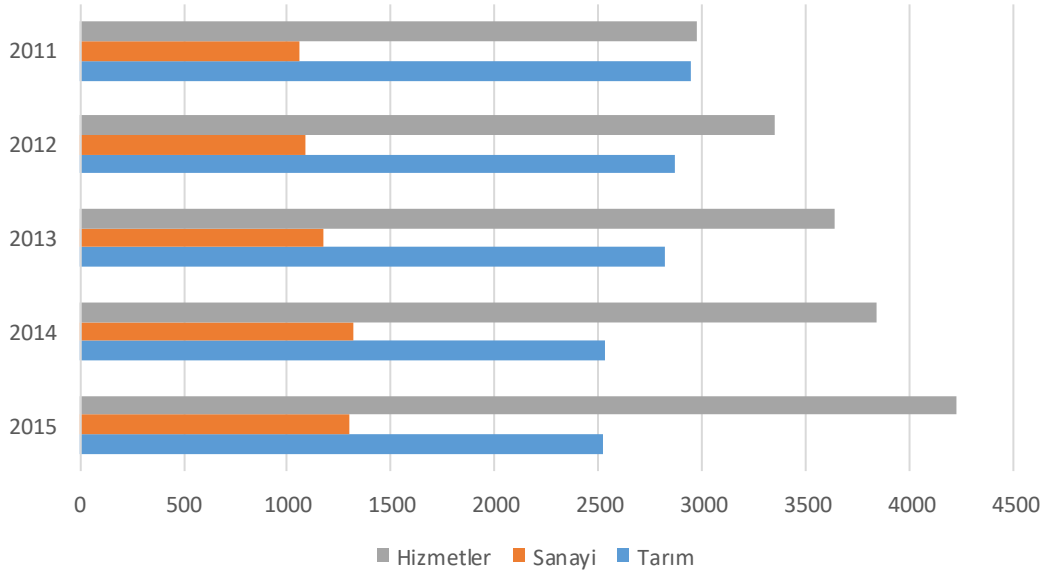
İşgücüne katılım oranının kadınlarda kırsal bölgelerde daha fazla olmasının sebebi bu bölgelerde kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışması durumudur (Karacan, 2011:13).

Türkiye'de kadınların ekonomik faaliyetlere katılımı oldukça düşük olmaktadır. Kadın ve erkeğin ekonomik faaliyet durumları arasındaki fark her zaman vardır. Genelde kadınların emek gücüne katılım oranları ile eğitim ve çalışma düzeyine katılım oranları kültürel kısıtlamalar gibi nedenlerle, erkeklerin katılım oranından oldukça düşüktür. Ayrıca kırdan kente göç ile kırsal alanda tarım sektöründe çalışan kadınlarda bu sektörden geri çekilme durumu görülmektedir. Kent yaşamında da bu kadınlar eğitim seviyeleri düşük olduğu için ekonomik fırsatlardan yeterince faydalanamamaktadır. Diğer sektörlerde tarım sektörüne kıyasla daha az faaliyetleri görülmektedir. Ayrıca kentte yaşayan kadınların ekonomiye katılımının tam olarak yansımadağı durumu görülmektedir. Bunun nedeni ise kadınların çoğunun nitelik gerektirmeyen ve sosyal güvencesi olmayan ev içi işlerle uğraşması durumudur. Türkiye'de kadınlar genelde aile işçisidir. Kentte yaşayan kadınların emek gücüne en yüksek katılımı 15-34 yaş arası olmaktadır. Kırsal kesimde yaşayan kadınların emek gücüne en yüksek katılımı 15-54 yaş grubunda görülmektedir. Kentte yaşayan kadınların ekonomik hayata katılımı çok düşük iken, eğitim seviyesindeki artışa paralel olarak kadınlarında emek gücüne katılımında artış olmaktadır (Akadlı Ergöçmen, 1997:130-131).

Türkiye'de kentlerde kadınların iş hayatına katılımı artarken, kırsal alanda kadınların iş hayatına katılımında azalış görülmektedir. Bu durum üzerinde şuanki kadın istihdamını arttırmaya yönelik politikaların etkisi olmaktadır. Kadın istihdamı arttırılırsa İKO'nun da artacağı kesindir. Bu politikalardan bazıları olarak 100-150 kadın işçisi olan işyerlerinin işyerine en fazla 250 metre uzaklıkta çocuk bakımevleri ve emzirme odalarının kurulması zorunluluğu vardır. Ayrıca 150 den fazla kadın işçi çalıştıran iş yerlerinin ise 0-6 yaş arasındaki çocukların bakımı ve emziren işçilerin çocuklarını emzirebilmesi için işveren tarafından çalışma ortamından ayrı ve işyerlerine yakın bir yurdun hizmet vermesi ve yurt

içinde anaokulu kurulması bilgisi bilinmektedir. Benzer olarak yurt işyerine 250 metreden daha uzakda ise işverenin işçiye taşıt sağlama zorunluluğu belirtilmektedir (Korkmaz ve Korkut, 2012:61,63).

Şekil 4.2: 2011-2015 Yılları Arasında Türkiye Genelinde Sektörel Açından Kadın Çalışanlar

Kaynak: TÜİK (2011-2015); İşgücü İstatistikleri: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İktisadi Faaliyet Kolları (Düzey 1).<http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi:30.08.2016).

Şekil 4.2 incelendiğinde 2011-2015 yılları arasında Türkiye’de kadın istihdamın da üç ana sektörden biri olan tarım sektöründe 2011 yılından 2015 yılına kadar azalış görülmektedir. Azalış 2013-2015 yılları arasında en yüksek oranda olmaktadır. Hizmetler sektöründe ise son beş yılda sürekli bir artış vardır. Bu artış en fazla 2014-2015 yılları arasında görülmektedir. Sanayi sektörü, yine hizmet sektörü kadar olmasa da kadın istihdamının yıllar itibariyle sürekli arttığı bir sektördür. İstikrarlı olmasa da bir artış var olmaktadır.

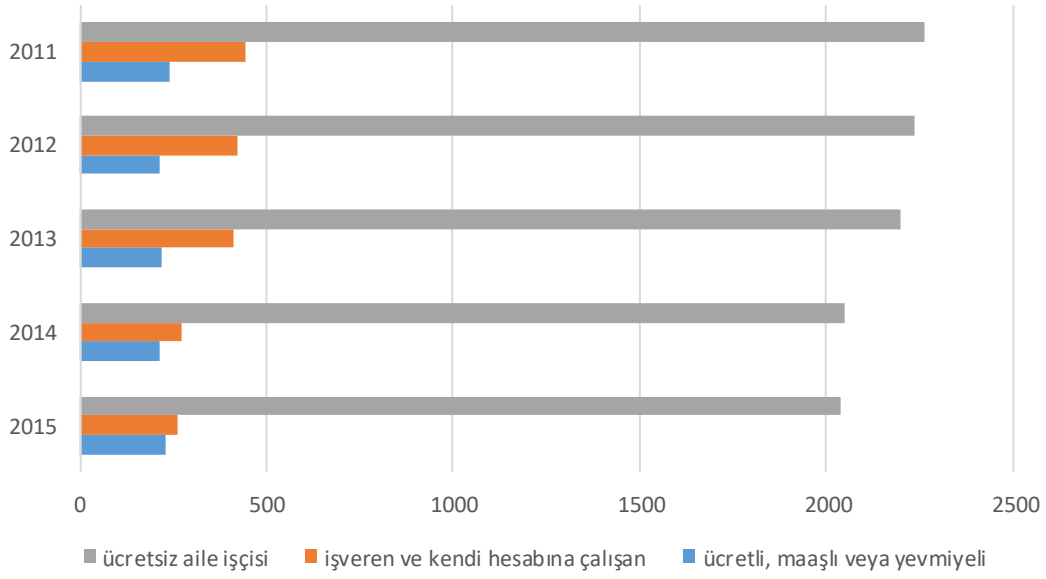
Dönemler ve coğrafyalar farklı olsa bile tohumun saklanması, ürünün sofraya ulaşmasına kadar tarımsal üretimin her aşamasında kadın emeği tarımsal üretimden en büyük payı almaktadır. Türkiye’de tarımsal üretim büyük oranda geçimlik üretim olarak isimlendirilen aile içi üretim biçiminde olmaktadır. Bu üretim modeli de kırsal kesimde kadınların ücretsiz ve güvencesiz çalışan işgücü olarak görülmesine neden olmaktadır (Günel ve Candan, 2013:93).

Tarım sektöründen ayrılan kadınların hizmet ve sanayi sektörüne geçişi görülmektedir. İlk kez 2009 yılında hizmetler sektöründe çalışan kadınların sayısı tarım sektöründe çalışan kadın sayısından fazla olmaktadır. Hizmet sektöründe kadın istihdamının yoğunluğunun sebebi çalışma şartları ve kadınların duygusal ve fiziksel yapılarının bu sektöre uygunluğu varsayılmaktadır (Deniz ve Hobikoğlu, 2012:127).

Hizmet sektöründe bazı işlerin kadın işi olarak görülmesi hizmet sektöründe kadın işçi sayısının artışına neden olmaktadır. Sanayi sektöründe ise bazı yasal engeller dolayısıyla ve kadın emeğinin ucuz emek olarak algılanmasından dolayı kadınlar bu sektörde daha çok emek yoğun işlerde görülmektedir. Tekstil, hazır giyim, gıda ve tütün sanayi sektöründe çalıştıkları iş kollarının başında yer almaktadır. Ayrıca kadınların gerekli eğitime sahip olmamaları da sanayi sektörünün dışında kalmalarına sebep olmaktadır (Gelegen, 2001:28).

Sanayi kesiminde çalışan kadınlar bu sektörde emek yoğun alanlarda nitelik gerektirmeyen ucuz iş gücü olarak yer almaktadır. Türkiye’de kadınların tütün işleme ve eve iş verme metoduyla fabrikaya gitmeden evde istihdama katılımı bilinmektedir. Bu sebeple sanayi sektöründe sayısı büyük miktarda bir kadın işçi kitlesi vardır (Demirci Güler, 1991:67).

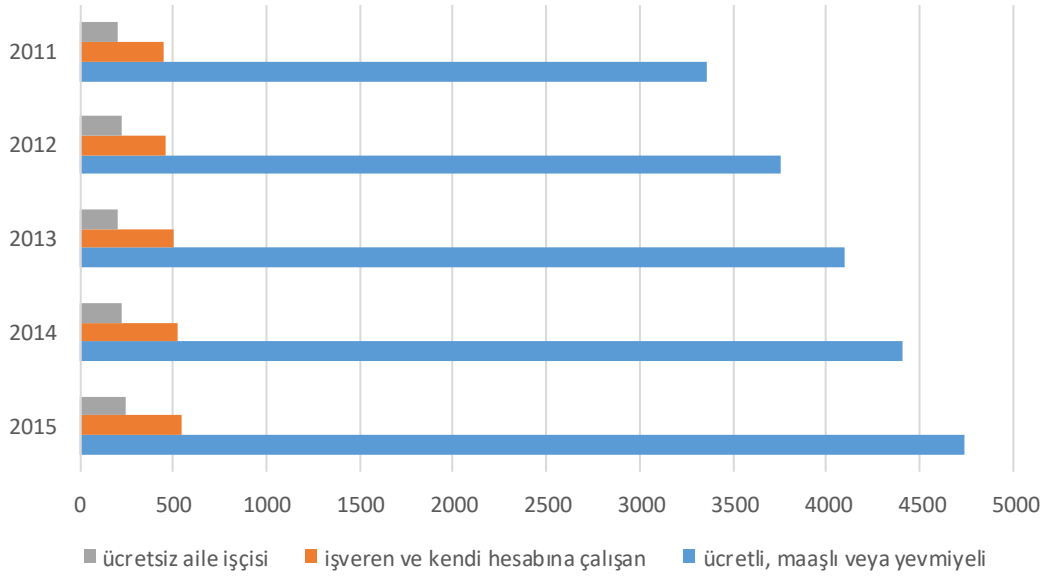
Şekil 4.3: 2011-2015 Yılları Arasında Türkiye Geneline Tarım Sektöründe Kadın Çalışanların İşteki Durumu

Kaynak: TÜİK (2011-2015) ; İşgücü İstatistikleri: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu. <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 30.08.2016).

Şekil 4.3 incelendiğinde 2011-2015 yılları arasında tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi kadın sayısında azalış olmaktadır. Ancak bu azalış miktarı çok düşük oranlarda görülmektedir. Genel anlamda tarım sektöründe kadın çalışanların büyük çoğunluğu ücretsiz aile işçisidir. Buna ilaveten tarım sektöründe ücretli, maaşlı ya da yevmiyeli çalışan kadınların sayısında yıllar itibariyle azalış görülmektedir. Bu da genel anlamda tarım sektöründe istihdamın azalmasında etkili olmaktadır. Tarım sektöründe kadın işverenlerin sayısında 2011-2015 yılları arasında çok fazla değişim olmamaktadır. İşveren ve kendi hesabına çalışan kadınların sayısı ücretli, maaşlı veya yevmiyeli ve ücretsiz aile işçisi kadınlara kıyasla oldukça az olmaktadır. Elde edilen veriler kadınların tarım sektöründe ekonomik olarak bağımsızlığını elde edemediğini göstermektedir.

Şekil 4.4: 2011-2015 Yılları Arasında Türkiye Genelinde Tarım Dışı Sektörde Kadın Çalışanların İşteki Durumu

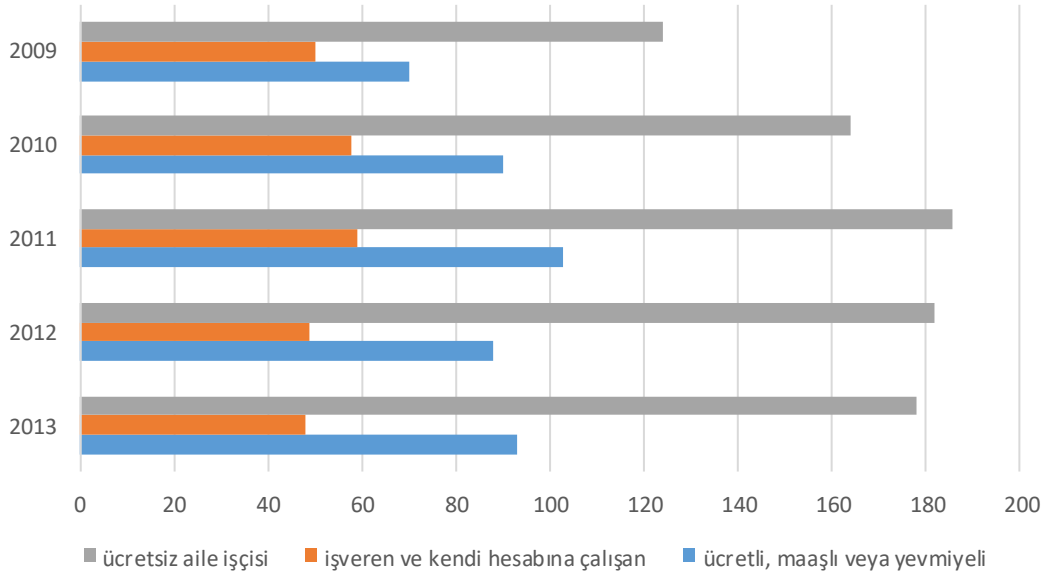

Kaynak: TÜİK (2011-2015); İşgücü İstatistikleri: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu. <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 30.08.2016).

Şekil 4.4 incelendiğinde tarımdışı sektörde ücretli, maaşlı veya yevmiyeli çalışan kadınların sayısında 2011-2015 yılları itibariyle artış görülmektedir. Kendi hesabına çalışan veya işveren olan kadınların sayısında ise yıllar itibariyle fazla olmasa da artış olmaktadır. Tarımdışı sektörde ücretsiz aile işçisi kadınların sayısı diğer durumlara kıyasla çok az olmaktadır. Kadınların işteki durum itibariyle tarımdışı sektörlerde çalışma şekli en çok yevmiyeli veya ücretli çalışma biçiminde bilinmektedir. Kadınlar kendi işinin patronu olma konusunda sayı olarak tarımdışı sektörde de az olmaktadır. Kısacası kadınların tarım dışındaki sektörlerde yeterli dercede bağımsızlıklarını ilan ettikleri söylenemez.

Nüfus artışı nedeniyle mevcut toprakların birden fazla kişiye bölünmesi ve tarımda makineleşme sonucunda bir işi daha az kişinin yapması sebebiyle köyden kente göç görülmektedir. Köyden kente göç sonucu kadının iş hayatındaki yerinde değişim olmaktadır. Kadınlar artık iş hayatında daha aktif görülmektedir. Kırsal alanda daha çok ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar artık kentteki iş yaşamında daha çok hizmetler sektöründe ve ücretli veya yevmiyeli olarak çalışma hayatına alınmaktadır. Böylece kadının emeği daha görünür olmaktadır.

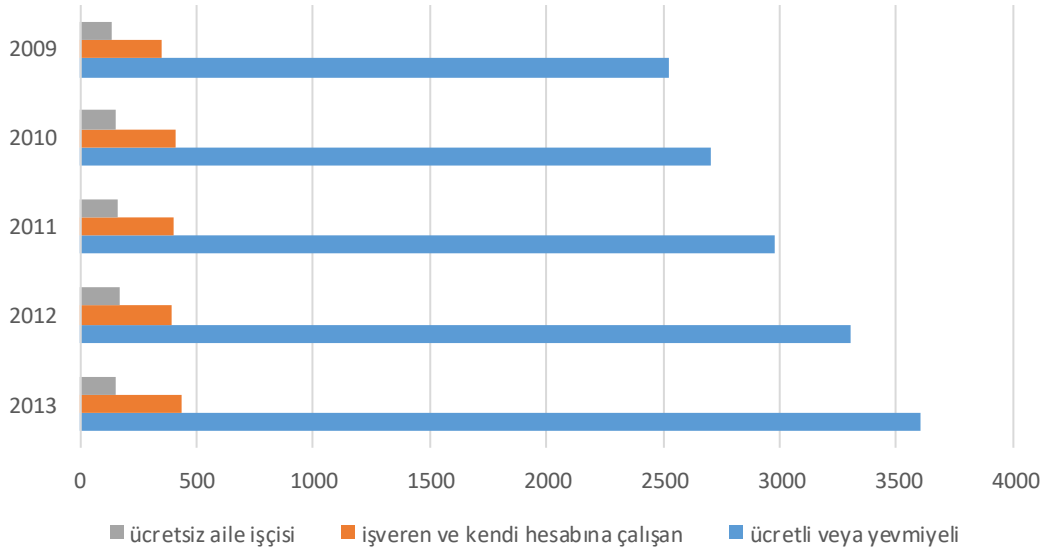
Şekil 4.5: 2009-2013 Yılları Arasında Kent’de Yaşayan Kadınların Tarım Sektöründe İşgücü Durumu

Kaynak: TÜİK (2009-2013); İşgücü İstatistikleri: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu. <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi:30.08.2016).

Şekil 4.5 incelendiğinde kent yaşamında tarım sektöründe çalışan kadının iş hayatındaki durumunu ele alırsak kendi işinin patronu olan kadının, ücretsiz aile işçisi, işveren, ücretli veya yevmiyeli kadın çalışanlara göre sayısı daha azdır. Ücretsiz aile işçisi kadın, ücretli veya yevmiyeli aile işçisi kadınlara göre daha fazladır. Sonuçlar Türkiye’de kentte yaşayan ve tarım sektöründe çalışan kadınların Türkiye’nin genelinde olduğu gibi daha çok ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı durumu görülmektedir. Kentte yaşayıp tarım sektöründe çalışan kadınlar Türkiye’nin genelinde tarımsal sektörde çalışan kadınlar gibi ekonomik bağımsızlığını elde edememektedir.

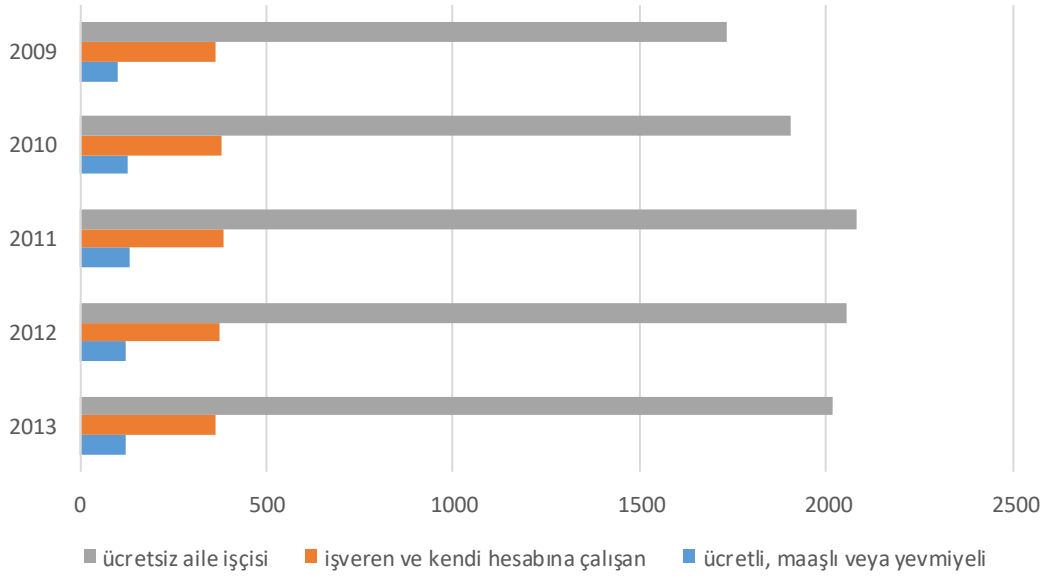
Şekil 4.6: 2009-2013 Yılları Arasında Kent’de Yaşayan Kadınların Tarım-Dışı Sektörde İşgücü Durumu

Kaynak: TÜİK (2009-2013); İşgücü İstatistikleri:İstihdam edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu.<http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 30.08.2016).

Şekil 4.6 incelendiğinde 2009-2013 yılları arasında kadının son 5 yıllık süreçte tarım dışı sektörde ücretli veya yevmiyeli işteki çalışma durumundaki sürekli artış görülmektedir. Ücretsiz aile işçisi ise şekil 4. 5’de yer alan tarım sektörüne göre oldukça az olmaktadır. Yani Türkiye’de kentte tarımdışı sektörde çalışan kadınlar ekonomik bağımsızlıklarını tarım sektöründe çalışan kadınlara göre daha çok elde etmektedir. Yani tarımdışı sektörde çalışan kadınla tarım sektöründe çalışan kadının durumu ülkemizde birbirinden tamamen farklı olmaktadır. Tarım sektöründe kadınlar daha çok ücretsiz aile işçisidir.

Şekil 4.7: 2009-2013 Yılları Arasında Kırsal Kesimde Yaşayan Tarım Sektöründe Çalışan Kadınların İşgücü Durumu

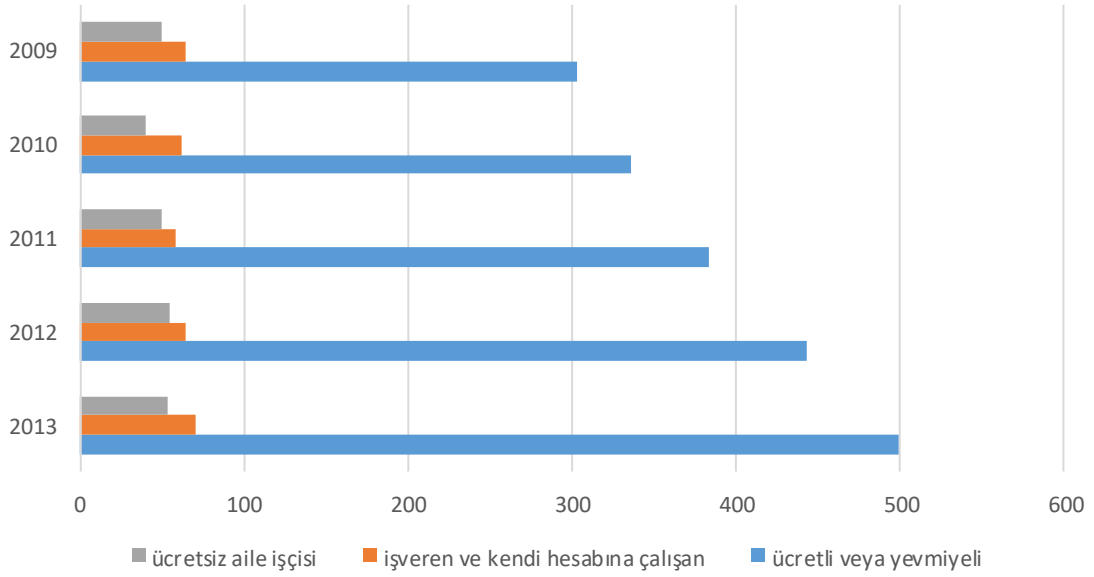

Kaynak: TÜİK (2009-2013) ;İşgücü İstatistikleri:İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu.<http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 30.08.2016).

Şekil 4.7 incelendiğinde 2009-2013 yılları arasında Türkiye’de kırsal kesimde tarım sektöründe çalışan kadınlar yıllar itibariyle değişkenlik gösterse de en fazla ücretsiz aile işçisi olmaktadır. İşveren olarak tarım sektöründe çalışan kadın ise yok denecek kadar az sayıda görülmektedir. Kırsal alanda yaşayan kadınlar da tıpkı kentte yaşayan kadınlar gibi tarım sektöründe ekonomik özgürlüklerini elde edememektedir. Veriler kentte yaşayan kadınla kırsal alanda yaşayan ve tarım sektöründe çalışan kadın arasında bir fark olmadığını göstermektedir. Her iki kesimde yaşayan kadında tarım sektöründe ekonomik özgürlüklerini elde edememektedir. Kısacası kadınların emekleri görünmez emek varsayılmaktadır.

Kırsal alanda çalışan kadınlar tarlalarda çalışma hayatına dâhil olmaktadır. Tarladaki bu işler onların günlük işlerinin ve sorumluluklarının bir parçası varsayılmaktadır. Bu sebeple tarımda istihdama katılan kadınlar çoğu kez sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı durumda olmamaktadır (Özmete, 2012:123).

Şekil 4.8: 2009-2013 Yılları Arasında Kırsal Kesimde Yaşayan Tarımdışı Sektörde Çalışan Kadınların İşgücü Durumu

Kaynak: TÜİK (2009-2013); İşgücü İstatistikleri: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu. <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 30.08.2016).

Şekil 4.8 incelendiğinde 2009-2013 yılları arasında kırsal kesimde, tarımdışı sektörde çalışan kadınlar ücretli veya yevmiyeli olarak istihdama dâhil olmaktadır. Ücretli veya yevmiyeli çalışan kadınların sayısında yıllar itibariyle sürekli artış görülmektedir. Tarımdışı sektörde işveren olan kadınlar ise, tarım sektöründe işveren olan kentte ve kırsal alanda yaşayan kadınlara göre daha fazla görülmektedir

Türkiye’de tarım sektöründe geleneksel yapıda geçmişten günümüze değişiklik olmamıştır. Kadınlar tarım sektöründe söz sahibi olamamaktadır. Tarımdışı sektörde çalışan, kırsal alanda ve kentte yaşayan kadınlar ise ekonomik özgürlüklerine tarım sektörüne kıyasla daha çok sahip olmaktadır. Geleneksel aile yapısına tarım dışı sektörlerde devam edilememektedir.

Kırsal kesimde yaşayan kadınlar ücretli işçi olmayıp, aile toprağında çalışan üreticidirler. Bu kadınların çalıştıkları işte ücretleri, sigortaları ve emeklilikleri olmamaktadır. Kadın çocuk dünyaya getirdiği evinde ve tarlasında çalıştığı ölçüde saygınlık elde etmektedir. Buna rağmen kendisinin ikinci sınıf vatandaş olmaktan kurtuluşu olmamaktadır. Üretime katkısı ne olursa olsun, ailede erkek söz sahibidir. Kadınlar önce babalarına sonra kocalarına ve en nihayetinde erkek çocuklarına bağımlıdır. Bu kısır döngüye kırılma olmadan

devam edilmektedir. Köy hayatında ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadının şehir hayatına göç ettiğinde durumu daha da kötüleşmektedir. Okuma yazma bilmediği için işgücü piyasası dışında olan kadın ya geleneksel tarımda ya da vasıf gerektirmeyen düşük ücretli işlerde görülmekte ya da ev hanımı olmaktadır (Arıkan, 1988:3-6).

5. TÜRKİYE'DE EĞİTİM İLE KADIN İSTİHDAMI ARASINDAKİ İLİŞKİ

5.1. Osmanlı Döneminde Eğitimin Kadın İstihdamına Etkisi

Sıbyan Mektepleri tarihsel olarak İslam halifelerinden Hz. Ömer'e kadar uzanmaktadır. Birçok İslam devletinde değişik isimler altında bu uygulama devam etmiştir. Sıbyan Mektepleri çoğunlukla mahalle aralarında ve mektebi kuran kişilerin bağışladığı özel vakıflarca finanse edilen kız ve erkek çocuklarının aynı anda eğitim aldığı okullardır. Ayrıca yalnızca kız çocuklarına eğitim veren Sıbyan Mektepleri 'de olmaktadır. Eğitim veren kadın hocalar hafız olan ve o döneme ait klasik birkaç kitabı okumayı bilen yaşlı kadınlardır. Kız çocukları bu okullarda 8-9 yaşına kadar eğitim almaktadır. Daha sonra okuldan alınıp evde kaderlerine terk edilmektedir (Koçer, 1972:91).

Eğitim, Osmanlı'da kadınların sistem dışında tutulduğu bir alandır. Yalnızca dini eğitimde kız-erkek ayrımı görülmemektedir. Kız çocuklarının alındığı tek okul, çocukların on yaşına kadar devam edebildiği Sıbyan Mektepleri'dir. Bunun haricinde kız çocuklarının eğitim görebilmesi sadece varlıklı ailelerde özel hoca tutulmasıyla mümkün olmaktadır (Tekin, 2010:86).

Eğitim alanında Osmanlı Devleti'nde islam dininin etkisi görülmektedir. Sıbyan mektebi bu duruma bir örnektir. İslam Devleti'nde kurulan Sıbyan mektebi Osmanlı eğitim sisteminde de görülmekte ve kız çocuklarının eğitim aldığı tek resmi okul olmaktadır. Bu okul haricinde kız çocuklarının eğitim aldığı başka eğitim kurumu yoktur. Sıbyan mektebinden sonra kız çocuklarının eğitim hayatı ailelerinin maddi imkânına ve bu konuda ki isteğine bağlı olmaktadır.

Tanzimat Dönemi'nden sonra kadınların toplum hayatındaki konuları gündeme alınmaktadır. Osmanlı'da klasik dönemde evin geçiminin sağlanması erkeğin sorumluluğu olmaktadır. Kadının çalışması zaten hoş karşılanan bir durum değildir. Bu yüzden kadınların meslek edinme endişesi olmamaktadır. Ancak meydana gelen savaşlar ve değişen koşullar nedeniyle kadınlar kamusal alanda görülmektedir. Kadınların özellikle savaşlar nedeniyle çocuklarını ve eşlerini kaybedince çalışmak zorunda kalışı vurgulanmaktadır. O yüzden ilk kez

Tanzimat Dönemi'nde kızların gittiği tek okul olan Sıbyan Mektebi dışında meslek okullarının açıldığı ifade edilmektedir (Şeyda, 2006:290-291).

Osmanlı eğitim sisteminde mahalle mekteplerinde kız çocukları sınırlı olarak eğitim almaktadır. XVIII. yy'da yabancılara tanınan kapitülasyonlar sonucunda yabancı okullar kurulmaktadır. Osmanlı Devleti'nde kurulan bu yabancı okullara kız çocukları kabul edilmektedir. Bu olaydan sonra Osmanlı Devleti'nin de kız çocuklar için okullar açtığı ifade edilmektedir (Gökçe ve Oğuz, 2009:79, 84-85).

1830 yılından sonra Osmanlı Devletindeki aydınlar ve devlet adamları Batıya yönelik izlenen siyasi ve ticari politika sayesinde Batıyı daha iyi tanımış olmaktadır. Batıyla kurulan bu yakın ilişkilerin sonuçlarından biride kadınların eğitim alanında görülmektedir. Kadınların Batıya kıyasla eğitim konusunda geri kaldığının farkedilmesinden sonra kadın eğitimi ile ilgili önemli gelişmeler olmaktadır (Akyüz, 1999:12).

Tanzimat'ın ilanından önce kadınlar Sıbyan Mekteplerinde sınırlı eğitim almaktadır. Tanzimat'tan sonra ise gerçekleşen reformlarla kadınlara eğitim yolu açılmaktadır. Kadınların eğitimi konusunda ilk görülen yenilikler 1842'de Ebelik kurslarının, 1858'de Kız Rüştüleri'nin, 1870'de Kız Öğretmen Okullarının açılması yeniliği olmaktadır. Bu düzenlemelerle Batı'nın yaşam biçimi alınırken kadınlarda artık toplumda daha görünürdür. Buna rağmen bu kurumlarda yalnızca üst zümreye ait olan zengin ailelerin kızları ve büyük şehirlerde yaşayan ailelerin kızları faydalanmaktadır. I. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte ise Tanzimat Döneminde kadına verilen eğitim hakkı daha da geniş düzenlemelere ve yeniliklere neden olmaktadır. 1913 yılında lise seviyesinde eğitim veren kız okulları açılmaktadır (Yıldız, 2004:3-5).

Osmanlı Devleti'nde Tanzimatın ilanının etkisinin en fazla görüldüğü kurumlardan birisi eğitim kurumudur. Bu dönemde kapitülasyonlar sonucu ülkede kurulan yabancı okullar ile birlikte Batı'nın eğitim kurumu daha iyi tanınmış olmaktadır. Batı'nın eğitim kurumlarında kız çocuklarının erkekler kadar eğitim hakkına sahip olması Osmanlı Devleti'nde de bu konuda adımlar atılmasına sebep olmaktadır.

Türk kadınının eğitim fırsatlarıyla Tanzimat Dönemi'nde tanıştığı ifade edilmektedir. Tanzimat Dönemi'nden önce var olan eğitim kurumlarından Sıbyan, Enderun Mektepleri ve Medreseler arasında kadınlar sadece Sıbyan Mekteplerine gidebilmektedir. Kızlar daha fazla eğitime gerek duymamakta yalnızca yönetici ve aydın kesimden kimselerin kız çocukları ailelerinin desteğiyle özel dersler almaktadır. Bugünkü ortaokula denk gelen rüştiyelerin kızlar içinde açılmasının ise daha sonra gerçekleştiği ifade edilmektedir. Yine bu dönemde kızlar için idadiler açılmakta, yalnız İstanbul dışındaki şehirlere götürülememektedir. İdadilerin İstanbul dışına çıkarılması Cumhuriyet Dönemi'nde olmaktadır. Tanzimat Dönemi'nde ayrıca kızlara mesleki eğitim vermek içinde okullar açılmakta kızlar eğitim ve sağlık alanında eğitim almaktadır. Bunun sebebi II. Meşrutiyet Dönemi'nin kızları her alanda üretken görmek istemesi durumudur. Sağlık alanında ebe mektepleri, hastabakıcı ve hemşirelik kursları, tıp, dişçilik ve eczacılık eğitimleri görülmektedir. Ayrıca Darulmuallimat (Kız Öğretmen Okulu), Ana Mektebi ve Ev Kadını Mektepleri açılmaktadır. Özellikle Darulmuallimat'ın açılmasıyla kadınların eğitim alanlarının genişlediği ifade edilmektedir. Ayrıca bu okullar ile yeni çalışma imkânları ortaya çıkmaktadır. Yine Osmanlı'da üretime yönelik olarak Kız Sanayi Okulları açılmakta ve burada kadınlar el becerilerini geliştirip ekonomik bir gelir elde etmektedir. Bu okullar sayesinde hiçbir gelire sahip olmayan kadınların üretici konumuna gelip muhtaçlıktan kurtarılması amaçlanmaktadır. Kadınların eğitimiyle alakalı olarak Tanzimat Dönemi'nde başlayan olumlu ilerlemelerin sonucu daha çok Meşrutiyet Dönemi'nde alınmaktadır. Eğitim alan kadınlar milli meselelerde daha çok rol almaktadır. Kadınlar gazete ve dergiler aracılığıyla basında, çeşitli dernekler aracılığıyla sosyal hayatta yer almıştır. Meşrutiyet Dönemi'nde ki en önemli olay kızlara açılan yükseköğretim kapıları olmaktadır. Üstelik bu yıllarda Batı'da ki birçok ülkede kadınlar hâlen bu hakka sahip değildir (Kurnaz, 2013:108-141).

Osmanlı devleti kadın eğitimini kendine ait bir görev olarak geç kabul etmiştir. Bu sebeple kadın eğitimi geri kalmıştır. Karma eğitim Osmanlı'da ilk kez Sıbyan Mektepleri haricinde 1915 yılında Darulfunun'da gerçekleşmiş olmaktadır (Güven, 1998:160).

II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra İnas Darülfünunun kurulmaktadır. İnas Darülfünunun kurulmasının nedeni nesillerin biyolojik ve kültürel olarak yeniden üretiminde kadının önemli rolü olduğu için modern eğitimden kadınları yararlandırma amacı olmaktadır. II. Meşrutiyette modern kadını oluşturmak için yapılan en üst düzeydeki eğitim odaklı gelişme İnas Darülfünun'dur. İnas Darülfünundan mezun olan kadınlar nitelikli birer öğretmen olarak milletin ekonomik, toplumsal dönüşümüne ve yeniden üretimine katkıda bulunmaktadır (Baskın, 2008:91, 106).

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat döneminden sonra kadın eğitimine önem verilmesi zaruri görülmektedir. Bu amaçla açılan ilk kurum 1858'de kurulan Kız Rüştiyeleri olmaktadır. 1869'da Maarif Nazırı Saffet Paşa Fransa Maarif Teşkilatını örnek alarak Maarifi Umumi Nizamnamesini hazırlamıştır. Eğitim tarihi için önemli olan bu nizamnamede kadınların eğitimi için de hükümler vardır. Bunlar okuma yazma çağındaki erkek kız farketmeksizin tüm çocuklara zorunlu ilköğretim, kızlar için ortaokul açmak, İstanbul'da kız öğretmen okulu açmak gibi hükümlerdir. 1908'de Taali-Nisvan Cemiyeti ve 27 Mayıs 1913'de Müdafaa-i Hukuki Nisvan kurulmuştur. Bu iki önemli kadın hareketinden sonra 14 Ekim 1911'de ilk kız idadisi Sultanahmet'de kurulmuştur. 1913 yılında ilk kız lisesi olarak İstanbul İnas Sultanisi kurulmaktadır. 1916 yılında Darülfünun yine aynı yılın 14 Mart'ın da "Leyli ve Nehari İstanbul Sultanisi" ismiyle Aksaray Redif Paşa Konağında ilk kız lisesinin kurulduğu ifade edilmektedir. 1917'de kızlar için "Ameli Ticaret İnas Şubesi" adı ile bilinen Ticaret Okulu kızlar şubesinin açıldığı bilgisi vardır (Koçer, 1972:91-93, 101-103).

Osmanlı Devleti'nde her ne kadar öğretmenlik kadınlar için yeni bir iş olmasada öğretmenlik mesleği konusunda eğitim veren ilk resmi kurum Meşrutiyet döneminde açılmıştır. Bu döneme kadar çağın birkaç önemli kitabını okuyabilen kadınlar öğretmenlik yaparken, artık meslek açılan öğretmenlik okulunda eğitim alınması şartına bağlı olmaktadır. Artık eğitim veren öğretmenler çağın gereklerine uygun bilgi ile donatılmış olarak yeni nesli yetiştirmeye başlamıştır.

Osmanlı'da kadınlar için öğretmenlik mesleği ilk kez 1870 yılında Darülmualimat'ın açılmasıyla başlamaktadır. Ancak Türk eğitim tarihinde

kadınlar için öğretmenlik mesleği yeni bir kavram olmamaktadır. Eskiden beri bilgili bazı kadınlar kız ve erkek çocuklarına ve kadınlara eğitim vermektedir. Bu muallime, hoca hanım, molla ve hoca diye isimlendirilen kadınların verdikleri eğitim kuran bilgisi ve temel dini eğitim üzerine olmaktadır. Bu kadınlar derslerine katılanlardan ücret almaktadır. Bu kadın hocalar eğitim verdikleri okulun hem yöneticisi hem öğretmenidir. Daha sonra kız okullarının sayısı artmaya başlayınca 26 Nisan 1870'de İstanbul'da Darülmualimat adında kız öğretmen okulu kurulmuştur. Darülmualimatın kurulması ile birlikte eğitim verecek kadın hocalar belli bir disiplin içerisinde mesleki bir yeterlilik ile donatılmış olarak yetişmiş olmaktadır. Bu kadın hocalara sayıları gittikçe artan kız okullarında görev verilmektedir. Böylece öğretmenlik bir meslek olarak düzenlemeye tabii olmaktadır. Ancak bu gelişmeye rağmen yine de evlerinde eğitim veren kadın hocalar görevlerine devam etmektedir (Akyüz, 2004:3-4, 11).

1908 Meşrutiyet'in ilanından sonra kadın eğitimi konusu aydınların ilgisini çeken konulardandır. Kadınların eğitimi konusuna az sayıda islamcı düşünenlerden başka aydın kesimin hepsi olumlu yaklaşım içerisinde olmaktadır. Bu dönemde kadın eğitimiyle ilgili olumlu gelişmeler görülmektedir (Güven, 1998:150).

Ataerkil bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'nde kız çocuklarının eğitim olanaklarından erkekler kadar yararlanamadıkları belirtilmektedir. Eğitim konusunda Osmanlı Devleti'nde köklü değişmelerin yaşandığı süreç Tanzimat Dönemi'dir. Bu dönemde kız çocukları için sağlık ve tıp alanının yanında, el becerilerini geliştirmeleri için hatta ev kadınlığı için açılan okullar vardır. Tanzimat Dönemi'nde eğitimde görülen bu gelişmede o dönemde yabancılara verilen kapitülasyonlar sonucu yabancılara kurdukları okullarına kız çocuklarını da alması etkili olmaktadır. Bu okullara Osmanlı Devleti'nin vatandaşları da kızlarını göndermektedir. Bu sürecin etkisi ile Osmanlı Devleti'nin kız çocukları için okul açma süreci başlamaktadır. Kadınların eğitim hayatında ki bu gelişmeye paralel olarak kadınlara bazı meslek kapıları da açılmaktadır. Bu dönemde kadınların gittikleri okullar çoğunlukla eğitim ve sağlık alanındadır. Aslında bu meslekler kadınlara çok yabancı olmayan mesleklerdir. Eğitim desteği ile birlikte kadınlar bu mesleklerde nitelikli hale gelmekte ve mesleklerinde yükselmeleri mümkün olmaktadır. Her ne kadar kadına sağlık ve eğitim gibi belli, sınırlı ve

zaten yer aldıkları bazı mesleklerin kapısı açılırsa bu yıllarca Osmanlı Devleti'nde eğitim hayatında erkeğe göre geri bırakılmış kadın için atılan önemli bir adımdır.

5.2. Cumhuriyet Döneminde Eğitimin Kadın İstihdamındaki Yeri ve Eğitimin Kadın İstihdamına Olan Etkisi

Cumhuriyet'in ilanından sonra kadınların her alanda söz sahibi olabilmeleri için erkekler gibi her alanda eğitim almaları gerekli görülmektedir. Meslek okulları ve üniversiteler artık kadınlara eğitim vermeye başlamakta bu okullardan mezun olan kadınlar iş hayatına dâhil olmaktadır (Bakacak Gelgeç, 2009:631).

Cumhuriyet Dönemi'nde kadınlara verilen haklar genişlemektedir. 3 Mart 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kız ve erkekler eşit eğitim hakkına sahip olmaktadır (Aydın, 2015: 95).

Cumhuriyet'den sonra çok fazla karşı çıkan olsada Atatürk kadınlara 17 Şubat 1926 Medeni kanun ile birlikte bazı haklar vermektedir. Bu haklardan biri de kadınların askeri okullar dışında her okula girip her mesleği edinebilme hakkı olmaktadır (Koçer, 1972: 109).

Osmanlı Devleti döneminde başlayan kadının eğitim alanı ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler Cumhuriyet kurulduktan sonra da devam etmektedir. Ancak bu dönemde de her ne kadar kız çocuklarına her konuda eğitim hakkı verilsede askerlik okullarına alınmamaktadırlar. Askerlik hala tehlikeli ve güç gerektirdiğinden erkek mesleği olarak görülmektedir. Özetle bu meslekte ataerkil zihniyetin eğitim üzerindeki etkisi hala devam etmektedir.

Eğitim kadınların toplumsal konumunda değişikliğin meydana geldiği ilk alandır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yasal düzenlemeler ile kadınların eğitim alanlarında iyileşme görülmektedir. Ücretsiz temel eğitim mecburiyeti 1923 yılında kız çocuklarına verilmektedir. Kız çocukları için açılan okul sayısı artmakta yine de eğitim seviyesi bakımından erkeklere oranla kız çocukları azınlıkta kalmaktadır (Kartal, 2008: 230).

Cumhuriyet döneminde hazırlanan 1924, 1961 ve 1982 anayasası ile kadın eğitimi ile ilgili bazı düzenlemeler olmaktadır. 1924 Anayasasında iptidai tahsilin

bütün Türkler için mecburi ve devlet okullarında parasız olduğu hükmü görülmektedir. Bu hükümdeki bütün Türkler ifadesinden kadın ve erkek herkes için ilköğretim eğitiminin zorunlu olduğu bilgisi anlaşılmaktadır. 1961 Anayasasında da ilköğretimin kız erkek bütün bireyler için mecburi ve devlet okullarında parasız olduğu hükmü yer almaktadır. 1982 Anayasasında da 1924 ve 1961 anayasasında geçen hüküm tekrar görülmektedir (Karaman, 1994: 408).

Cumhuriyet döneminde kadının eğitimine önem verilmekle birlikte karma eğitime geçiş görülmektedir. Türk eğitim inkılabının en özgü karakteristik göstergelerinden olan karma eğitim sayesinde cinsiyet ayrımı olmaksızın kadın ve erkeğin aynı eğitim hakkından yararlanması mümkün olmaktadır (Erdem, 2011: 177-179).

Köy Enstitüleri 1940 yılında kurulmaktadır. Enstitünün kadınların eğitimi ile ilgili hedefi, hem köylü kadınları hemde onların yetiştireceği vatandaşları eğitilmiş hale getirmektir. Bu enstitülerde kızların alacağı eğitim de toplumsal cinsiyet rolleri temel alınmaktadır. Eğitim politikası iş içinde eğitim prensibine göre şekillenmiş olmaktadır. Bu nedenle eğitim kadınlar için ev işlerinin uzantısı niteliğindedir. Kız öğrenciler öğretmen olarak yetiştirildikten sonra köylerde öğrencilere eğitim vermektedir. Bunun yanında köylü kadınlara çağın gereklerine uygun olarak nasıl modern kadın olacakları bilgisi sunulmaktadır. Öğretilen işler arasında en öne çıkan dikiş makinası ile dikiş dikmek faaliyetidir. Köy Enstitülerine kız öğrenci bulmakta yaşanan sıkıntının nedeni hem ilkokulu bitiren kız sayısının azlığı hem de bu okullara köylülerin kızlarını yollamak konusunda isteksizliği durumudur. Bu isteksizliğin nedeni ise bu enstitüler hem yatılı hem de uzak yerlerde. Özellikle köylerde cinsiyete bağlı iş bölümüne dayalı olarak kızların üstlendiği sorumlulukların fazlalığı kızların enstitüye gitmesine engel görülmektedir. Ayrıca ataerkil baskılarda kızların eğitiminin önündeki engellerden biri varsayılmaktadır (Tuna, 2009: 22).

1960'lı yıllarda kırsal kesimde kadın okutulmaz anlayışının temelinde kızların tarlalarda veya kentte yaşıyorlarsa fabrikalarda çalışma mecburiyeti olduğu düşüncesi görülmektedir. 1960-1980 yılları arasında her köyde okul bulunmamakta bununla birlikte okul olan köylerde de kızların okuldan dönünce ev içi işlerde çalışması gerektiği ifade edilmektedir. Bu nedenle bu dönemde

okuma yazma öğrenebilmesi dışında eğitimin kız çocukları için çok fazla faydası olmamaktadır (Demirtürk, 2015: 169).

Cumhuriyet döneminde kadının eğitim alanında yapılan düzenlemelerden biri de Köy Enstitüleridir. Ancak burada verilen eğitim ataerkil zihniyetin kadına uygun gördüğü ev içi işlerin öğretilmesidir. Bu enstitünün karşılaştığı zorluklardan bazıları köylülerin kız çocuklarını okula yollamak istememesi ve ilkokulu bitiren kız çocuklarının sayısının azlığıdır. Bu durum bize ataerkil toplumlarda görülen kız çocuğunun okutulmayacağı anlayışına örnek olması açısından önemlidir. Her ne kadar Cumhuriyet kurulduktan sonra zorunlu ilköğretim kız erkek bütün vatandaşlara getirilsede Osmanlı'nın ataerkil kültürüne sahip toplumda eğitim alanındaki gelişmelerin özellikle kırsal bölgelerde uygulanması hemen ve kolay olmamıştır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) dönemi içerisinde kadınlar eğitim olarak erkeklerin gerisinde olsada kadınlar lehine özel bir eğitim politikası görülmemektedir. İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde sırasıyla (1968-1972, 1973-1977) yılları arasında sadece kadınları kapsayan bir eğitim politikası olmamaktadır. Bu iki planda o döneme kadar eğitimde olan gelişmeler ve yapılacak düzenlemeler cinsiyet ayrımı yapılmadan ele alınmaktadır. Eğitimde görülen kadınların aleyhine olan durumlardan ilk bahsedilen plan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'dır (1979-1983). Ancak bu eşitsizliği gidermek için somut bir düzenleme olmamaktadır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) döneminde eğitimin kalkınma için ne kadar önemli olduğu konusu ele alınmaktadır. Ancak eğitimdeki eşitsizliklerden etkilenen kadınlar vardır. Altıncı beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) içerisinde de eğitimde kadın erkek ayrımı yapmadan herkese eğitim fırsatını sağlama konusu ele alınmaktadır. Eğitim hakkından yararlanma konusunda kadınların aleyhine bir durum görülmektedir. Bu olumsuz durum özellikle doğu illerinde ve kırsal bölgelerde daha belirgin olmaktadır. Ancak anayasada ve Kalkınma Planları içerisinde kadının eğitim konusunda karşı karşıya kalınan bu olumsuz duruma ilişkin tatmin edici hükümler yer almamaktadır (Karaman, 1994: 409,426).

Cumhuriyet kurulduktan sonra da mevcut hükümetin önem verdiği en önemli konulardan biri eğitimidir. 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat

Kanunu ile eğitimde ikililiğe son verilmektedir. Ayrıca kız çocukları için açılan okulların sayısında da artış görülmektedir. Ancak bir toplumun sahip olduğu toplumsal değerleri aşmak kolay olmadığından ataerkil bir aile yapısına sahip olan Türk toplumunda kız çocuklarının eğitim hayatına katılmasında kısa sürede ve kolay olmamıştır. Ancak belli bir zaman sonra kız çocuklarının kendileri için de verilen bir hak olan eğitim hayatında ki fırsatlardan yararlanmaları mümkün olmuştur.

Sosyo-ekonomik kalkınmada en önemli etmen olarak eğitim görülmektedir. İnsanın niteliklerini geliştirmek için yapılan en önemli yatırım olarak eğitim faktörü vurgulanmaktadır. Ekonomik kalkınmaya katkı sağladığı gibi, kalkınmayı belirleyen sosyo-ekonomik, kültürel ve politik gelişmeler, teknolojik ilerleme, uluslararası alanda rekabet edebilme gücü kazandırdığı içinde son derece önemli olmaktadır. Ayrıca uzun zaman dilimi boyunca eğitime yapılan yatırımların, fiziksel sermayeye yapılan yatırımlardan daha kısa sürede geri dönüşü görülmektedir. Eğitim sayesinde bilimsel araştırmalar da teşvik edilmektedir. Ayrıca bilginin yeni kuşaklara aktarılması da olanaklı olmaktadır. Üstelik verimlilik ile eğitim arasında pozitif bir ilişki vardır. Çağımızda gelişmiş ve az gelişmiş devletlerarasındaki en önemli fark olarak eğitim ve bilgi görülmektedir. Eğitim alanında geri kalan ülkeler her alanda geri kalmaya mahkûmdur (Öztürk, 2005: 41).

Eğitimin en temel iktisadi amacı ekonominin şimdi ihtiyaç duyduğu ve gelecekte ihtiyaç duyacağı nitelikli işgücünü yetiştirmektir. İkinci amacı ise bilgi üretim ve yayma işlevini yerine getirmek, çağdaş üretim teknolojilerini izlemek geliştirmek ve üretim aşamasına almaktır. Ayrıca eğitim seviyesinin yükselmesinin işgücünün verimliliğini yükseltip maliyetleri düşürdüğü ve rekabet gücünü pozitif yönde etkileyerek ülkenin dışa açılmasını kolaylaştırdığı bilgisi öne sürülmektedir (Çalışkan vd., 2013: 43-44).

Eğitim sektörü hizmetler sektörünün alt sektörü olmaktadır. İktisadi bakış açısıyla üç ana sektörden biri olan hizmet sektörünün alt sektörü olan eğitim sektörünün hem kendi ana sektörüne hem de diğer geri kalan ana sektörler olan tarım ve sanayi sektörüne nitelikli eleman yetiştirdiği ifade edilmektedir. Nitelsiz elemanların daha yoğun şekilde tarım sektöründe, nitelikli elemanların ise hizmetler

ve sanayi sektöründe yoğunlaştığı sonucuna dayanarak eğitimin işgücüne vasıf ve bilgi kazandırdığı vurgulanmaktadır (Çınar ve Emsen, 2001: 91).

Eğitime yapılan yatırım beşeri sermayeye yapılan en büyük katkıdır. Bunun nedeni ise eğitim kendi sektörü ile birlikte sanayi, hizmetler ve tarım sektörü ve bunları oluşturan pekçok alt sektörü ekonomik açıdan geliştirecek bir sektördür. Eğitimli insanların ekonomiye marjinal (son birim) katkısı eğitimsiz insanlara göre daha fazladır. Bu durumdan ülke ekonomisi olumlu yönde etkilenecektir.

Toplumda kadın ve erkeklerden yalnızca bir kesimin eğitilmesi insan gücünün yarısının üretime katılmaması durumunu ifade etmektedir. Yani sadece kadınları veya erkekleri eğiten toplumların üretim potansiyeli her ikisini de eğiten toplumların üretiminin yarısına denk olmaktadır. Ayrıca çocuk eğitiminde ve yetiştirilmesinde kadının rolü erkeğe göre daha önemli görülmektedir. Bu sebeple kadını eğitmeyen toplumların eğiten toplumlara göre geri kalışı vurgulanmaktadır (Kayadibi, 2003: 28).

Eğitim hizmet sektörünün bir alt sektörü olup sanayi, tarım ve hizmetler sektörüne vasıflı eleman yetiştirmektedir. Eğitim sayesinde ülkeler iktisadi anlamda güçlenmekte ve iktisadi etkinlik olarak tanımlanan kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirme sürecini başarıyla sonuçlandırmaktadır. Bu nedenle kadınların ve erkeklerin cinsiyet ayrımı gözetmeksizin ülkelerin eğitim fırsatlarından en iyi şekilde yararlanıp üretim sürecine katılmaları gerekli görülmektedir.

Ülkelerin kalkınmasını sağlayan en önemli faktör eğitimli insan faktörüdür. İktisadi literatürde beşeri sermaye olarak adlandırılan insan faktörü sürekli değişen ve küreselleşen dünyanın en önemli üretim unsuru varsayılmaktadır. Toplumlar ulaştıkları teknolojik ilerlemeleri ve bu ilerlemeler sonucunda artan refah seviyesini beşeri sermayeye yaptıkları yatırımlara borçludur. Bu sebepten dolayı beşeri sermayeye yapılan yatırım olan eğitim ile iktisadi kalkınma arasında güçlü bir ilişki görülmektedir. Bu yüzden dünyada eğitime verilen önemdeki artış bilinmektedir. Eğitimin ana hedefi kişiye düşünsel, bedensel ve toplumsal yönden yarar sağlamak kendisine ve topluma faydalı bir insan haline gelmesine yardımcı olmaktır (Taş ve Yenilmez, 2008:157,158).

Ülkelerin ekonomik anlamda refah ve kalkınması için kadınların işgücü piyasası içerisinde yer alması gereklidir. Ayrıca işgücü piyasası içerisinde hangi konumda buldukları da önemli olmaktadır. Ülkemizde işgücü piyasası içerisinde kadın istihdamının azalışı bilinmektedir. Bu sebeple beşeri sermayeye yatırım olarak nitelendirilen eğitime önem verilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Eğitimin bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldıracığı, eğitilmiş kadınların daha bilinçli ve eğitilmiş çocuklar yetiştireceği ifade edilmektedir. Eğitilmiş kadınların daha az çocuk dünyaya getirerek nüfus artış hızını dengeleyip, sadece işgücü piyasası değil uzun vadede ülke ekonomisi için de faydalı olacağı düşüncesi varsayılmaktadır. Ayrıca eğitimin kadının işgücü piyasasına girmesine yönelik olumsuz bakış açısında ortadan kaldıracığı ifade edilmektedir (Berber ve Eser Yılmaz, 2008: 14).

Eğitim seviyeleri yükseldikçe kadınların istihdama katılımında artış olmaktadır. Fakat kadınlar arasında öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik gibi geleneksel mesleklerde yoğunlaşma görülmektedir. Mesela beyin cerrahı ve maden mühendisliği gibi meslekler kadınlar tarafından yasal bir engel olmamasına rağmen çok tercih edilmemektedir. Diğer bir ifade ile kadınların meslek seçiminde yazısız kurallar yani gelenekler yazılı kurallardan yani yasalardan daha önemli olmaktadır (Gelegen, 2001: 30).

Eğitimin kadınların işgücüne katılım oranına iki yönden etkisi görülmektedir. Öncelikli olarak eğitilmiş kadınlar işgücü piyasasında daha yüksek ücret almaktadır. Bu nedenle emek piyasasında bulunmamalarının alternatif maliyeti arttıracığı görüşü vurgulanmaktadır. Bu sebeple eğitilmiş kadınların çalışma kararı verdikleri düşüncesi varsayılmaktadır. Yani eğitim kadınlar açısından işgücüne katılım oranını etkilemektedir. Eğitimin kadınların işgücüne katılımını etkileyen ikinci yönü ise eğitim dolaylı ve psikolojik maliyetleri etkileyen bir yatırım olmaktadır. Bu nedenle yatırımın getirisini elde edip maliyetini karşılamak için kadınların işgücüne katılması gerekliliği vurgulanmaktadır (Öztürk ve Çetin, 2009:2673).

Kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe toplum içerisindeki konumunda yükseliş görülmektedir. Toplumun çevre ve diğer başka sorunlarla mücadele edebilmesi için kadın eğitiminin önemi vurgulanmaktadır. Kadının eğitimine

öncelik verildiği zaman toplumun beşeri sermayesine, ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasına önemli katkısı olmaktadır (Baş, 2004: 36).

Eğitim kadın istihdamını pozitif yönlü olarak etkilemektedir. Eğitimli kadınlar iş piyasasının istediği donanımlara sahip olduğundan daha kolay iş bulabilmektedir. Aldıkları ücretler daha yüksek olmaktadır. Eğitimin bireysel olarak kadına sağladığı bu pozitif katkılar dışında ülke ekonomisine de pozitif katkısı vardır. Eğitimli kadınlar hangi sektörde yer alırsa alsın marjinal üretimi arttırarak ülke ekonomisine de olumlu katkı sağlamaktadır.

Ülkelerin iktisadi performansını ve refah seviyesini belirleyen en önemli etkenler sahip olunan üretim faktörlerinin niteliği ve niceliği ile sözkonusu üretim faktörlerinin en etkin şekilde kullanımıdır. Emek faktörünün etkin bir şekilde üretim sürecine sokulması işgücünün nitelik ve niceliğine bağlı olmaktadır. Günümüzde kadınların dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturduğu, eğitim seviyesinin yükselmesinin kadınların iktisadi verimliliğini birçok şekilde arttırdığı ifade edilmektedir. Eğitim seviyesinin yükselmesinin kadınların işgücüne katılımı üzerinde olumlu etkisi vardır. Kadınların istihdam edilmesi emek faktörünün etkin kullanılmasına ve üretim seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır. Eğitim sayesinde de emek faktörü olan kadınların emek verimliliklerinde artış görülmektedir. Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesinin sadece piyasa faaliyetlerine değil, çocuk bakımı, temizlik, yemek pişirme gibi piyasa dışı faaliyetlerine de olumlu yönde etkisi bilinmektedir. Çalışma hayatına giren kadınların aktif işgücü içerisinde bulunması eğitim seviyelerinin artmasıyla doğru orantılıdır. Kadınların aldıkları eğitime göre girişimci veya çalışan olarak işgücüne katılmalarının nüfusun üretici potansiyeline artışı bilinmektedir (Yumuşak, 2009: 65, 67).

Eğitim aşamasında sıkıntı yaşayan kadınların özelliklerinin farkına varamadığı ve işgücüne katılmadığı ifade edilmektedir. Kentte yaşayan ailelere kıyasla daha kalabalık olan kırsal kesimde yaşayan ve tarımsal faaliyetlerle geçinen ailelerde eğitim erkek çocukları için doğal bir hak olmaktadır. Ataerkil aile yapısının görüldüğü tarımsal yapıya dayalı ailelerde, kadının eğitimi önemsenmediği için kadın ailesinden ayrı hareket edememektedir (Korkmaz ve Uçar Tüfekçi, 2007: 42).

Teknolojik gelişme ile beraber artık ev içi işler kadınların uzun zamanlarını almamaktadır. Ekonomik koşulların değişmesiyle de kadının çalışma yaşamına girmesi daha kolay olmaktadır. Kadının meslek yaşamına katılabilmek için eğitim isteğinde artış görülmektedir. Bu durum özellikle kent hayatında daha belirgin olmaktadır. Böylece kadının toplumsal hareketliliğinin arttığı ifade edilmektedir (Tezcan, 1980: 38).

Eğitim kadının istihdama katılımını etkileyen en önemli unsurlardan birisidir. Ayrıca eğitim kadınların istihdama katılımındaki ataerkil zihniyete ait görüşlerin son bulmasında da önemli bir yerdedir. Eğitimli kadınlar iş piyasasının kendilerinden beklediği bilgi birikimine sahip olduklarının bilinciyle özgüvenleri yüksek bireylerdir. İş piyasasına katılımları kolay olmaktadır. Ataerkil zihniyetin kendilerine biçtiği rolleri kabul etmek zorunda kalmazlar. Ayrıca teknolojinin hayatlarına kattığı pozitif fayda ile birlikte eğitim hayatına daha fazla önem veren kadınlar istihdamda daha fazla görülmektedir.

Türkiye’de kadınların eğitim düzeyleri yükseldikçe istihdam oranlarında artış görülmektedir. Ancak erkeklerin her eğitim seviyesinde işgücüne katılma oranlarında fazla değişim olmamaktadır. Erkeklerin her zaman istihdama katılımları kadınlardan fazladır (Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2012: 12).

İşgücü piyasasına katılım açısından erkek ve kadının arasındaki farklılığın en önemli nedenlerinden biri bu iki cinsiyetin eğitime katılımındaki farklılık olmaktadır. Ayrıca buna ilaveten düşük eğitimli kadınların da yüksek eğitimli kadınlara göre işgücü piyasasına daha az oranda katılımı olmaktadır. Bunun nedenleri arasında ise yüksek eğitime sahip kadının aldığı ücret yüksek olmaktadır. Ayrıca bu kadınların eğitim seviyelerinin düşüklüğü nedeniyle işgücü piyasası fırsatlarından yeterince yararlanma imkânı olmamaktadır (Şengül ve Gülsen, 2006: 92-99).

Eğitim düzeyi yüksek olan kişiler çalışma hayatına daha kolay dâhil olmaktadır. Bu duruma en güzel örnek de kırdan kente göç eden kadınlardır. Kırdan kente göç eden kadınlar eğitim seviyelerinin yetersizliğinden dolayı kentte ki çalışma yaşamına ya bir süre katılamamakta veya tamamen çalışma yaşamından ayrıldığı ifade edilmektedir (Bozkaya, 2013: 75-76).

Yeterince eğitim alamayan kadınların işgücü piyasasına katılımı eğitimli kadınlara ve erkeklere göre oldukça düşüktür. İstihdama katıldıklarında ise nitelik gerektirmeyen işlerde ucuz emek olarak kullanılmaktadırlar. Ya da çalışma hayatından tümüyle ayrılmaktadırlar. Eğitimin kadın istihdamına yönelik ataerkil zihniyete dair görüşleri değiştirdiği bilindiğinden dolayı eğitimsiz kadınlar üzerinde ataerkil zihniyetin etkisi daha fazla görülmektedir. Bu kadınlar ataerkil zihniyetin kendilerine biçtiği ekonomik ve toplumsal rolleri daha kolay kabul etmektedirler.

İşgücüne katılımı etkileyen pek çok unsur vardır. Bunların en önemlilerinden birisi eğitimidir. Küreselleşme ile birlikte işgücü piyasasının değişen şartları, çalışma koşulları ve teknolojik gelişmelerin eğitimden bağımsız düşünülmemeyeceği ifade edilmektedir. Böyle bir işgücü piyasası vasıflı emek gerektireceğinden eğitim şarttır. Eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar çalışma hayatına daha kolay dâhil olmaktadır. Bu duruma örnek ise kırsal kesimden göç eden kadınlardır. Kadın nüfus eğitim yetersizliğinden dolayı şehirdeki çalışma hayatına bir süre dâhil olamamakta hatta tamamen çalışma hayatından ayrı kalmaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 47, 59).

Kırdan kente olan göç kadınların tarımsal üretimden çekilmesine neden olmaktadır. Bu sürecin devam edeceği ifade edilmektedir. Ayrıca buna paralel olarak kadınların hizmet ve sanayi sektöründeki payının artacağı düşüncesi varsayılmaktadır. Bu yüzden kadınların her alanda yükseköğretim görmelerinin çalışma hayatına katılma sürecini kolaylaştıracağı ifade edilmektedir (İçli, 1998:101).

Kadınların çalışma hayatından dışlanmasının eğitim ve meslek edinmedeki fırsat eşitsizliğine yol açtığı, bunun ise kayıtdışı istihdama ve işgücüne katılma oranlarına etkisi vurgulanmaktadır. Kayıtdışı istihdam edilen kadınlar en çok ilkokul mezunu kadınlardır. Lise ve üniversite eğitimi alan kadınların işgücüne katılım oranı ise erkeklerin işgücüne katılım oranından daha düşük olmaktadır. Kadınların işgücüne katılımında eğitim düzeyi ile paralel şekilde artış görülmektedir (Çakır, 2008: 42).

Kırsal alandan kenteler yoğun olarak görülen göçler ve tarımın ekonomideki azalan payı ailesi ile birlikte kent hayatına göç eden eğitimsiz kadınların hayatını zorlaştırmaktadır. Tarım sektörünün azalıp hizmetler ve sanayi sektörünün payının ekonomide artması eğitilmiş birey arayışında beraberinde getirmektedir. Bu nedenle kadınların çalışma hayatına katılması için eğitimin önemi artmaktadır. Aksi durumda kadınlar istihdama katılamayacak ve hem kendilerine hem de ülke ekonomisine katkıları olmayacaktır. Bu da mevcut kaynaklardan olan emek gücünden yeterince yararlanılamaması anlamına geldiğinden ülke ekonomisi için istenen bir durum olmayacaktır.

Tablo 5.1: Kadınların Eğitim Seviyesine Göre İşgücü Verileri (Bin kişi 15+ ve %)

	Konular	Okur Yazar Olmayanlar	LiseAltı Eğitimli	Lise ve Dengi Okullar	Yüksek-öğretim veya Fakülte
2009	Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	4.783	13.136	3.791	2.020
	İşgücü	717	2.959	1.278	1.430
	İstihdam	696	2.653	944	1.197
	İşgücüne dâhil olmayan nüfus	4.066	10.177	2.513	589
	İşsiz	21	307	333	233
	İş gücüne katılma oranı (%)	15	65.3	69.5	70,8
	İşsizlik oranı (%)	3	38.5	52.2	16,3
2010	Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	4.847	14.003	3.764	2.130
	İşgücü	791	3.303	1.277	1.512
	İstihdam	771	2.945	973	1.271
	İşgücüne dâhil olmayan nüfus	4.057	10.250	2.487	618
	İşsiz	19	359	305	241
	İş gücüne katılma oranı (%)	16,4	70.02	70.2	71
	İşsizlik oranı (%)	2,4	66.3	47.4	15,9
2011	Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	4.900	13.629	3.863	2.341
	İşgücü	839	3.517	1.301	1.658
	İstihdam	823	3.206	1.031	1.406
	İşgücüne dâhil olmayan nüfus	4.061	10.112	2.562	683
	İşsiz	17	311	270	252
	İş gücüne katılma oranı (%)	17,1	74	69.5	70,8
	İşsizlik oranı (%)	2	36.1	41.3	15,2
2012	Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	4.914	13.673	4.016	2.666
	İşgücü	823	3.615	1.347	1.889
	İstihdam	812	3.307	1.088	1.611
	İşgücüne dâhil olmayan nüfus	4.091	10.060	2.670	777
	İşsiz	12	308	258	278
	İş gücüne katılma oranı (%)	16,7	76.9	68.7	70,9
	İşsizlik oranı (%)	1,4	35	38.4	14,7
2013	Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	4.812	13.932	4.167	2.876
	İşgücü	836	3.802	1.457	2.076
	İstihdam	817	3.422	1.163	1.763
	İşgücüne dâhil olmayan nüfus	3.976	9.129	2.709	800
	İşsiz	19	369	296	314
	İş gücüne katılma oranı (%)	17,4	78.5	71.4	72,2
	İşsizlik oranı (%)	2,3	38.0	40.5	15,1

Kaynak: TÜİK (2009-2013); İşgücü İstatistikleri: Eğitim Durumuna ve İşgücü Durumuna Göre Kurumsal Olmayan Nüfus. <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 30.08.2016).

2009-2013 yılları arasında eğitim seviyesi ile istihdam arasında pozitif yönlü bir ilişki görülmektedir. Kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne katılım oranlarında da artış olmaktadır. Aynı zamanda eğitim seviyesi yüksek olan kadınlarda işsizlik oranında eğitim seviyesi düşük olan kadınlara göre daha az olmaktadır. Yani eğitilmiş kadınlar çalışma hayatında iş fırsatlarını daha kolay elde edebilmektedir.

Eğitim kadın istihdamını arttıran unsurlardandır. Eğitilmiş kadınların piyasadan yüksek ücret alacağı beklentisi bu kadınların piyasaya giriş sürecini hızlandıran etkenlerdendir. Bu durumun kadınların eğitime katılma isteğini arttırıcı etkisi belirtilmektedir. Bunun farkında olan devletler beşeri sermayeye yapılan yatırım olan eğitime önem vermektedir. Türkiye’de eğitim konusunun öneminin farkında olduğundan kuruluşundan itibaren eğitime ve kadın eğitime yönelik düzenlemelerde bulunmaktadır. Eğitilmiş kadınlar piyasanın ve dönemin koşullarının taleplerini en iyi şekilde karşılayacak donanıma sahiptir. Ayrıca istenilen işgücü niteliğine sahip olduğu için eğitimsiz kişilere göre daha iyi koşullarda ve ücretlerde istihdam edilebilmektedir.

5.3. Değerlendirme

Feminist iktisata yön veren liberal feminizmin kadınların istihdama katılımıyla ilgili olarak önem verdiği ve mücadele ettiği konulardan birisi eğitim konusudur. Eğitim kadın ve erkekler arasında var olan mevcut dengesizliği ortadan kaldıracak düzenlemedir. Eğitim eşitsizliği ortadan kalkar ve kadınlarda erkekler gibi eğitim hakkından yeterince faydalanırsa feminist iktisatın istediği istihdama katılımındaki eşitsizlik ortadan kalkacaktır. Ayrıca eğitim sayesinde toplumsal ve ekonomik yapıda hüküm süren ataerkil zihniyetinde aşılacağı ifade edilmektedir. Eğitilmiş bireylerin kadını ekonomik açıdan toplumun dışına iten, ikinci sınıfta olması anlamına gelen ataerkil zihniyete ait kadının istihdamı ile ilgili fikirleri kabul etmeyecekleri belirtilmektedir. Eğitim sayesinde toplumun her aşamasında olduğu gibi ekonomik olarak da kadının karşı karşıya kaldığı toplumsal duvarları aşip özgürlüklerine kavuşacaklarını belirtmektedir. Bu bölümde sözkonusu konuyla ilgili olarak eğitimin kadının istihdama katılımında önemli olduğu ve eğitim sayesinde kadının çalışma hayatına katılımıyla ilgili ataerkil zihniyete ait fikirlerin aşıldığı ve kadının istihdamda daha fazla yer aldığı vurgulanmaktadır.

6. ZONGULDAK İLİNDE KADIN İSTİHDAMINDA ATAERKİL ZİHNİYET VE EĞİTİM FAKTÖRLERİNİN ÖNEMİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Bu çalışmada Zonguldak'da yaşayan kamu sektöründe ve özel sektörde çalışan, işsiz olan veya ev hanımı olan kişilere ataerkil zihniyetin ve eğitim faktörünün kadın istihdamı üzerindeki yerini anlamak için 2016 döneminde bir anket uygulaması yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı Ataerkil Zihniyetin (AZ) ve Eğitimin Kadın İstihdamında ki Önemini (EKİÖ) anlamaya yönelik katılımcıların görüşlerini almaktır. Bu uygulama konu ve boyut bazında görüş bildirenlerin demografik özelliklerine göre değerlendirilmektedir.

6.1. Zonguldak İli İçin Genel Özellikler

Zonguldak, Batı Karadeniz'de coğrafi alanı en geniş olan ildir. İl toprakları kuzeyden Karadeniz kıyısından başlamaktadır. Güneyde Bolu, batıda Düzce, doğuda Karabük, kuzeydoğusunda ise Bartın vardır. Zonguldak ilinin ekonomik yapısına ilde zengin olarak bulunan doğal kaynaklar yön vermektedir. En zengin yer altı kaynağı kömür olan Zonguldak ilinde alüminyum (boksit), barit, manganez, dolomit, şiferton, kalker, kuvarsitte bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin en büyük demir çelik kuruluşu ve tek entegre yassı çelik üreticisi Zonguldakta'dır. Bununla birlikte seramik, kâğıt, tuğla, gemi inşası ve çimento diğer sanayi kollarını oluşturmaktadır (TÜİK, 2010:9-10).

Zonguldak 1900'lü yılların başından itibaren kömür üretimi sonucunda kentleşme hareketlerinin görüldüğü bir ildir. Şehirde işgücünün kömür üretim yerlerine kolay ulaşabilmesi için pavyonlar kurulmuştur. Bu pavyonlarda maden sektöründe çalışan işçiler kalmaktadır. Özetle köylerden ve diğer illerden gelen işçiler bu pavyonları kullanmaktadır. Ayrıca birçok köyün maden üretim yerlerine yakın olması ve ilde diğer ekonomik sektörlerin yetersiz olması nedeniyle insanlar daha çok madencilik sektöründe çalışmaktadır. Kömür işletmeleri Zonguldak ili için önemli bir istihdam kaynağı olmuş ve şehrin gelişmesine etki etmiştir. Kamu yatırımları noktasında da en büyük paya madencilik sektörü sahiptir (Elibüyük ve Güler, 2015:143-145,155).

Kömür üretimi zor ve güç gerektiren bir iştir. Ataerkil zihniyetin güç gerektiren işleri erkek işi olarak görmesi ve madencilik sektörünün bu nedenle erkek işi olarak değerlendirilmesi ayrıca sektörde en fazla erkek işçilerin çalışması noktasından hareketle Zonguldak ilinde yaşayan kişilerin ataerkil zihniyetin kadın istihdamına dair görüşlerine ve eğitimin kadın istihdamındaki önemiyle ilgili konulara bakış açısı önemli olmaktadır. Bu nedenle Zonguldak ilinde anket çalışması yapılmıştır.

6.2. Örneklem Yöntemi

Anket çalışmasında ulaşımı tüm Türkiye’de yapmaya zaman ve imkân yetmeyeceğinden bölge olarak birimlerden veri elde etme benimsendi. Bu açıdan gerek daha kolay verilere ulaşılabildiğinden ve gerekse demografik ve diğer özelliklerinden dolayı Zonguldak ilinden veri alınmasına karar verildi. Çalışmada kolayda örnekleme^{††} yöntemi benimsenmiştir. Bu anlamda analiz sonucunda elde edilen bulguların sadece 522 birimlik örneklemin görüşlerini temsil ettiği dikkate alınmalıdır.

6.3. Örneklem Özellikleri

Araştırmanın hedef kitlesi Zonguldak ili genelinde kamu sektöründe ve özel sektörde çalışan kişiler ile ev hanımları ve işsizlerdir. Örneklem gönüllülük esasına dayalı Zonguldak’da yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Bu anlamda çalışma sonuçları örnekleme ait birimlerin görüşlerini temsil etmektedir. Zonguldak ili merkezinde kamu ve özel sektörde çalışanlar ile ev hanımı ve işsizlerin dâhil olduğu kişilere yapılan anketlerden 522 tanesinin geçerli olduğu kabul edilerek analizlere dâhil edilmiştir.

Tablo 6.1: Ankete Cevap Verenlerin Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Kadın	316	60,5
Erkek	206	39,5
Toplam	522	100,0

^{††} Kolayda Örnekleme: Olasılık kullanılmayan örnekleme yöntemlerindedir. Bu yöntemde örnekleme katılmak isteyen birimler araştırmaya dâhil edilmektedir. Sosyal bilimler çalışmasında anket ile yapılan bir araştırmaya ankete cevap vermek isteyen ya da ankete kendi rızasıyla katılan birimlerin örnekleme dâhil olması bu yöntemde örnek olarak verilebilir. Zaman ve maliyet bakımından bu yöntem avantaj sağlamaktadır (Doğan, 2013:27).

Ankete katılan bireylerin cinsiyet dağılımı Tablo 6.1’de görülmektedir. Özellikle çalışan kadınların görüşlerinin incelenmesi planlandığından örnekte kadın sayısının fazla olması amaçlanmıştır. Erkeklerinde konu hakkındaki görüşleri alınarak cinsiyetler arasındaki görüş farklılıkları karşılaştırılmıştır. Bu durumda görüşü alınan bireylerin %60,5’u kadınlardan, %39,5’u erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 6.2: Ankete Cevap Verenlerin Medeni Hale Göre Dağılımı

Medeni Hal	Sayı	Yüzde
Evli	333	63,8
Bekâr	189	36,2
Toplam	522	100,0

Ankete katılan bireylerin medeni hale dair dağılımları Tablo 6.2’de görülmektedir. Ankete cevap verenlerden en büyük grubu yüzde 63,8 ile evliler yüzde 36,2 ile bekârlar oluşturmaktadır.

Tablo 6.3: Ankete Cevap Verenlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
İlk-orta	43	8,2
Lise	108	20,7
Önlisans	86	16,5
Lisans-Lisü	285	54,6
Toplam	522	100,0

Not: İlk-Orta: İlkokul-ortaokul, Lisü: Lisansüstü

Ankete katılan bireylerin eğitim durumuna göre dağılımları Tablo 6.3’de görülmektedir. Ankete cevap verenlerden eğitim düzeyi en büyük olan grubu yüzde 54,6 ile Lisans-Lisü mezunları oluşturmaktadır. Bu grubu büyüklük olarak sırasıyla yüzde 20,7 ile lise, yüzde 16,5 ile önlisans almaktadır. İlk ve ortaokul yüzde 8,2 ile en küçük grubu oluşturmaktadır.

Tablo 6.4: Ankete Cevap Verenlerin Hanehalkı Birey Sayısına Göre Dağılımı

Ailede Hanehalkı Birey Sayısı	Sayı	Yüzde
1 kişi	52	10,0
2 kişi	105	20,1
3 kişi	152	29,1
4 kişi	154	29,5
6-9 kişi	58	11,1
Toplam	521	99,8

Ankete katılan bireylerin hanehalkı birey sayısına göre dağılımı Tablo 6.4’de görülmektedir. Ankete cevap verenlerden yaşadıkları ailedeki birey sayısına göre en büyük grubu yüzde 29,5 ile 4 kişilik aileler oluşturmaktadır. Bu grubu sırasıyla yüzde 29,1 ile 3 kişilik aileler, yüzde 20,1 ile 2 kişilik aileler oluşturmaktadır. En küçük grubu ise yüzde 11,1 ile 6-9 kişilik aileler ve yüzde 10,0 ile bir kişilik aileler oluşturmaktadır.

Tablo 6.5: Ankete Cevap Verenlerin Toplam İş Hayatı Sürelerine Göre Dağılımı

Toplam İş Hayatı	Sayı	Yüzde
1-5	150	28,7
6-15	118	22,6
16-25	88	16,9
26 ve üstü	144	27,6
Toplam	500	95,8

Ankete katılan bireylerin toplam iş hayatı sürelerine göre dağılımı Tablo 6.5’de görülmektedir. Ankete cevap verenlerden toplam çalıştıkları iş hayatına göre en büyük grubu sırasıyla yüzde 28,7 ile 1-5 yıl arası çalışanlar, yüzde 27,6 ile 26 yıl üzeri çalışma hayatı olanlar, yüzde 22,6 ile 6-15 yıl arası çalışma hayatı olanlar oluşturmaktadır. En küçük grubu yüzde 16,9 ile 16-25 yıl arası çalışanlar oluşturmaktadır.

Tablo 6.6: Ankete Cevap Verenlerin Ortalama Harcamalarına Göre Dağılımı

Ortalama Harcama	Sayı	Yüzde
0-699 TL/ay	170	32,6
700-1249 TL/ay	168	32,2
1250 TL/ay	182	34,9
Toplam	520	99,6

Anket formuna cevap verenlerin aylık ortalama harcama bilgileri Tablo 6.6’da görülmektedir. Ankete cevap verenlerden aylık ortalama harcamayı yapan en büyük grubu sırasıyla yüzde 34,9 ile 1250 TL/ay harcama yapanlar, yüzde 32,6 ile 0-699 TL/ay harcama yapanlar oluşturmaktadır. En küçük grubu ise yüzde 32,2 ile 700-1249 TL/ay harcama yapanlar oluşturmaktadır.

Tablo 6.7: Ankete Cevap Verenlerin Şuanki İş Hayatına Göre Dağılımı

Şuanki İş Hayatı	Sayı	Yüzde
1-5	199	38,1
6-15	101	19,3
16-25	72	13,8
26 ve üstü	115	22,0
Toplam	487	93,3

Ankete katılan bireylerin şuan ki iş hayatı sürelerine göre dağılımı Tablo 6.7’de görülmektedir. Ankete cevap verenlerden şuan ki iş hayatına göre en büyük grubu sırasıyla yüzde 38,1 ile 1-5 yıl arası çalışanlar, yüzde 22,0 ile 26 ve üstü yıl üzeri çalışanlar, yüzde 19,3 ile 6-15 yıl arası çalışanlar oluşturmaktadır. En küçük grubu ise 13,8 ile 16-25 yıl arası çalışanlar oluşturmaktadır.

Tablo 6.8: Ankete Cevap Verenlerin Yaş Aralığına Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Sayı	Yüzde
18-29	128	24,5
30-39	131	25,1
40-49	112	21,5
50 ve üstü	151	28,9
Toplam	522	100,0

Anket formuna cevap verenlerin yaş bilgileri Tablo 6.8’de görülmektedir. Ankete cevap verenlerden yaş olarak en büyük grubu sırasıyla yüzde 28,9 ile 50

yaş üzeri kesim, yüzde 25,1 ile 30-39 yaş arası kesim, yüzde 24,5 ile 18-29 yaş arası kesim oluşturmaktadır. En küçük yaş aralığına sahip grubu yüzde 21,5 ile 40-49 yaş arası kesim oluşturmaktadır.

Anketi cevaplayanların demografik özellikleri dikkate alınıp anket soruları hazırlanmış ve bu özelliklere dikkat edilerek ilgili kişilere anket uygulanmıştır. Anketi cevaplayanların frekans dağılımları Tablo 6.1 -6.8 arasında verilmiştir. Buna göre cevaplayanların çoğunlukla kadın olduğu, evli olduğu, lisans-yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca çoğunluğunun 50 yaş üstü olduğu, 4 kişilik aileler halinde yaşadığı, ayda 1250 TL üzeri harcama yaptığı bilinmektedir. Buna ilaveten şuan ki işlerinde çalışanların daha çok 1-5 yıl arasında çalıştığı, toplam iş hayatında da daha çok 1-5 yıl arasında çalışanların olduğu görülmektedir.

6.4. Ataerkil Zihniyet ve Eğitimin Kadın İstihdamındaki Önemi

Anket ile AZ ve EKİÖ ile ilgili konular hakkında 20 konudan oluşan konular Ek 1’de metin içerisinde kısaltılmış halleriyle birlikte sunulmaktadır. Anket sorularının hazırlanması aşamasında tezde yararlanılan makalelerden (World Values Survey 2016; Ramazanoğlu 1998; Karacan 2011; Tong 2006; TÜSİAD ve KAGİDER 2015; Özkaplan ve Serdaroğlu 2010; KEİG 2013; Bayer 2013; Önder 2013; Göğüş Tan 2007; Yumuşak 2009; Şengül ve Gülsen 2006; Tezcan 1980; Kayadibi 2003; Korkmaz ve Uçar Tüfekçi 2007) hareketle 20 tane anket sorusu hazırlanmıştır. Bu makalelerden alınan konularda anketi cevaplayanların anlamasını kolaylaştırmak için konunun özünü değiştirmeden bazı değişiklikler yapılmıştır. Çalışmada AZ ve EKİÖ’nin ölçümün yapılmasında 5’li Likert ölçeği (Pekkaya ve Akıllı, 2013:87) kullanılarak veri elde edilmiştir.

Tablo 6.9: Güvenilirlik Analizi

	Tüm sorular	AZ	EKİÖ
Konu sayısı	20	12	8
Cronbach's Alpha	,713	,754	,755

Not: AZ: Ataerkil Zihniyet, EKİÖ: Eğitimin Kadın İstihdamındaki Önemi

Araştırmada anket verilerinin güvenilirliği Croanbach’s Alfa istatistiği ile değerlendirilmiştir. Tablo 6.9’daki sonuçlara göre anketin 20 sorusuna ait olan Croanbach Alfa istatistiği 0,60’in üzerinde olduğundan birimlerin verilerinin

güvenilir olduğu kabul edilebilir. AZ ve EKİÖ'nin boyutlarının ölçüm güvenilirliği için Cronbach's Alphasına göre ayrı ayrı bakıldığında da bu boyutlar 0,60'ın üzerinde bulunmuştur. Bu nedenle güvenilir olduğu söylenebilir.

Söz konusu AZ ve EKİÖ hakkındaki konulara verilen cevapların ortalamaları ile 2, 3, 4 referans alınarak hesaplanan tek örnek t testi sonuçları Tablo 6.11'de sunulmaktadır. Anketi cevaplayanların konulara ait 5'li likert ölçeğinde alınmış görüşlerinin her konu için ölçülen birimlerin ortalamaları ortalama sütununda sunulmuştur. Sunulan bu ortalamalar için 2, 3, 4'ten ne derece farklı bir görüşe sahip olduklarının istatistiksel anlamlılığının incelenmesinde tek örnek t testi kullanılmıştır. Görüşü alınan kişi sayısı 30'un çok üzerinde olduğu için verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir. Böylece Tablo 6.11'deki tüm t testi sonuçları parametrik testlerden oluşan 2, 3, 4 referans alınarak hesaplanan tek örnek t testi istatistiklerinin prob değeri veya istatistiksel anlamlılıklarıdır. Burada Zonguldak ilinden alınmış örneğimize ait ataerkil düşünce ve eğitimin kadın istihdamı üzerindeki önemi hakkındaki analizlerin ölçüm ve analiz bulguları raporlanmıştır.

Tablo 6.10: Ortalamalar İçin Verilen Puanların Karşılığı

Puan Aralığı	Anlamı	Puan Karşılığı	Kısaltma
1,00-1,79	Kesinlikle Katılmıyorum	1	KKMY
1,80-2,59	Katılmıyorum	2	KMY
2,60-3,39	Kararsızım	3	KRZ
3,40-4,19	Katılıyorum	4	KY
4,20-5,00	Kesinlikle Katılıyorum	5	KKY

Kaynak: Çavuşoğlu ve Pekkaya, 2015:101.

Tablo 6.10'da herhangi bir konuya ait 5'li likert ölçeğindeki görüş ortalamalarının hangi kategoriye dâhil edilebileceğini göstermek için hazırlanmıştır. Bu tabloda amaç görüşleri bir sınıfa dâhil etmek veya kategorileştirmektir. Örneğin verilen cevapların ortalaması 1,80 ile 2,59 arasında ise katılmıyorum kategorisinde olduğu kabul edilmektedir.

Tablo 6.11: Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitim Faktörlerinin Kadın İstihdamı Üzerindeki Önemi İle ilgili Bireylerin Görüşleri

Boyutlar	N	Ort.	Std. Sapma	Değ. Kats.	t testi Anl.			Karar	
					2	3	4	t testi	Puan A.
Ataerkil Zihniyet (AZ)	522	2,5144	,6448	25,64	,000	,000	,000	2 KMY-3 KRZ	2 KMY
Eğitimin Kadın İstih Onemi (EKİÖ)	522	3,5196	,7207	20,48	,000	,000	,000	3 KRZ - 4 KY	4 KY
Bağımlı iki örnek t testi istatistiği -23,634 ve anlamlılığı 0,000'dır. İki boyut arasındaki Pearson korelasyon katsayısı -0,010 ve anlamlılığı 0,824'dür.									

Not: Ort.: Ortalama, Std. Sapma: Standart sapma; Değ. Kats.: Değişim katsayısıdır. Buradaki *t* testi Anl., tek örnek *t* testi istatistiğinin anlamlılıklarıdır. Karar sütunundaki *t* testi sonuçları, 2, 3 ve 4 referans alınarak yapılan *t* testlerine göre verilmişken, Karar sütunundaki **Puan A. (Aralığı)** sonuçları, Tablo 6.10'daki ortalama aralıkları dikkate alınarak yapılmıştır. AZ: Ataerkil Zihniyet, EKİÖ: Eğitimin Kadın İstihdamındaki Önemi.

Bağımlı iki örnek “*t*” testi istatistiğine göre yapılan analizde ataerkil zihniyetin kadın istihdamına yönelik görüşlerini ele alan konuların dâhil olduğu birinci boyut ile eğitimin kadın istihdamındaki önemine yönelik görüşlerini ele alan 2. boyut arasında bağlantı bulunamamıştır. Ancak bu boyutlar kadın istihdamına dair görüşleri analiz etmek için yapıldığından çalışmanın amacına ters bir durum sözkonusu değildir. Karar aşamasında Tablo 6.10 dikkate alınarak, ataerkil zihniyetin kadın istihdamına yönelik görüşlerine 522 kişilik kitlenin 2KMY(katılmıyorum)-3KRZ (kararsız) puan aralığında 2KMY yani “katılmıyorum” cevabını verdiği Tablo 6.11’de görülmektedir. Yine eğitimin kadın istihdamında önemli olduğuna dair fikirleri analiz eden 2. boyuta 522 kişilik kitlenin 3KRZ-4KY (kararsız-katılıyorum) puan aralığında 4KY “katılıyorum” cevabı verdiği Tablo 6.11’de görülmektedir.

6.5. Görüşlerin Demografik Özelliklere Göre Değerlendirilmesi

AZ ve EKİÖ ile ilgili konular hakkındaki görüşler cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi, ortalama harcamalar ve yaş gruplarına göre istatistiksel hipotez testleri ile incelenmiştir.

Tablo 6.12: Cinsiyete Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

		AZ	EKİÖ	Karar	
				AZ	EKİÖ
Kadın bireylerin görüşü, 316 gözlem	Ortalama	2,4256	3,5605	2 KMY	4 KY
	Std. Sapma	,6233	,71800		
	K-S testi Anl.	,030	,000		
	S-W testi Anl.	,000	,000		
Erkek bireylerin görüşü, 206 gözlem	Ortalama	2,6505	3,4569	3 KRZ	4 KY
	Std. Sapma	,6549	,72217		
	K-S testi Anl.	,035	,000		
	S-W testi Anl.	,061	,003		
Bağımsız iki örnek t testi Anlamlılık		,000	,109		
Mann-Whitney U Testi Anlamlılık		,000	,080		

Not: K-S testi Anl: Kolmogorov-Smirnov testi anlamlılığı. S-W testi Anl.: Shapiro-Wilk testi anlamlılığı, AZ: Ataerkil Zihniyet, EKİÖ: Eğitimin Kadın İstihdamındaki Önemi.

Tablo 6.12’de alt gruplara ait gözlem sayıları 30’dan büyük olduğu için verilerin normal dağılıma uyduğu varsayılabilir. Bu açıdan parametrik testlere göre ortalamadan farklılıklar incelenebilir, cinsiyete göre iki alt grup olduğundan bağımsız iki örnek t testine göre karar verilebilir. Tablo 6.12’deki t testi sonuçlarına göre, kadın ve erkek bireyler arasındaki görüşlerde farklılık olduğu, aynı görüşlere sahip olmadıkları ifade edilebilir. Normal dağılıma uygunluk testi için kullanılan Sapiro-Wilk (S-W) testi anlamlılığı kadın ve erkek iki gruptan sırasıyla ilkinde 0,05’den küçük diğerinde 0,05’den büyük olduğundan güçlü test olmamaları rağmen Mann-Whitney U testi anlamlılığına bakmakta yarar vardır. Mann-Whitney U testi de t testi sonuçlarını desteklemektedir. Bu testin anlamlılık değeri “,000” olduğundan 0,05’den küçüktür bu durumda kadın ve erkek iki grup arasında ataerkil zihniyetin kadın istihdamı ile ilgili fikirlerine iki grupta cevapları arasında fark olduğu ifade edilebilir. Tabloda karar aşamasında da bu durum görülmektedir. Kadınlar 2,4256 ortalama ile “2KMY” katılmıyorum cevabı verirken, erkekler 2,6505 ortalama ile “3KRZ” kararsız kalmaktadır. Bu durum ataerkil zihniyetin kadın istihdamı ile ilgili görüşlerinin kadınlar tarafından kabul edilmemesine rağmen erkeklerde hala daha etkisinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Erkekler bu konuyu tamamiyle reddedememiş, çekimser

kalmışlardır. Eğitimin kadın istihdamı ile ilgili konularda Tablo 6.12'deki t testi sonuçlarına göre kadın ve erkek iki grup arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Normal dağılıma uygunluk testi için kullanılan Sapiro-Wilk (S-W) testi anlamlılığı kadın ve erkek iki grupta da 0,05'den küçük olduğundan güçlü test olmamaları rağmen Mann-Whitney U testi anlamlılığına bakmakta yarar vardır. Mann-Whitney U testi de t testi sonuçlarını desteklemektedir. Bu testin anlamlılık değeri “,0,80” olduğundan 0,05'den büyüktür bu durumda kadın ve erkek iki grup arasında eğitimin kadın istihdamındaki önemi ile ilgili görüşlerde fark yoktur. İki grupta eğitimin kadın istihdamı için önemli olduğunda, kadın istihdamını arttırdığında fikir birliği içerisindedirler. Tabloda karar aşamasında da bu durum görülmektedir. Kadın ve erkek iki grupta konuya 4KY “katılıyorum” cevabı vermektedir. Kadınlarda 3,5605 ortalama ile katılıyorum cevabı ortalaması 3,4569 olan erkeklere göre daha şiddetlidir.

Tablo 6.13: Medeni Hale Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

		AZ	EKİÖ	Karar	
				AZ	EKİÖ
Evli bireylerin görüşü, 333 gözlem	Ortalama	2,5073	3,4921	2KMY	4KY
	Std. Sapma	,6501	,7381		
	K-S testi Anl.	,003	,000		
	S-W testi Anl.	,000	,000		
Bekâr bireylerin görüşü, 189 gözlem	Ortalama	2,5269	3,5681	2KMY	4KY
	Std. Sapma	,6371	,6883		
	K-S testi Anl.	,200	,003		
	S-W testi Anl.	,009	,003		
Bağımsız iki örnek t testi Anlamlılık		,738	,247		
Mann-Whitney U testi Anlamlılık		,646	,368		

Not: K-S testi Anl: Kolmogorov-Smirnov testi anlamlılığı. S-W testi Anl.: Shapiro-Wilk testi anlamlılığı, AZ: Ataerkil Zihniyet, EKİÖ: Eğitimin Kadın İstihdamındaki Önemi.

Tablo 6.13’de alt gruplara ait gözlem sayıları 30’dan büyük olduğu için verilerin normal dağılıma uyduğu varsayılabilir. Bu açıdan parametrik testlere göre ortalamadan farklılıklar incelenebilir, medeni durumlarda iki alt grup olduğundan bağımsız iki örnek t testine göre karar verilebilir. Tablo 6.13’deki t testi sonuçlarına göre, evli ve bekâr bireylerin arasındaki görüşlerinde farklılık olmadığı, aynı görüşlere sahip olduğu ifade edilebilir. Normal dağılıma uygunluk testi için kullanılan Sapiro-Wilk (S-W) testi anlamlılığı evli ve bekâr iki grupta da 0,05’den küçük olduğundan güçlü test olmamalarına rağmen Mann-Whitney U testi anlamlılığına bakmakta yarar vardır. Mann-Whitney U testi de t testi sonuçlarını desteklemektedir. Bu testin anlamlılık değeri “,646” olduğundan 0,05’den büyüktür bu durumda evli ve bekâr iki grup arasında ataerkil zihniyetin kadın istihdamı ile ilgili fikirlerine iki grubunda cevapları arasında fark olmadığı ifade edilebilir. Tabloda karar aşamasında da bu durum görülmektedir. Evli ve bekâr iki grupta ataerkil zihniyetin kadın istihdamı ile ilgili görüşlerine sırasıyla 2,5073 ve 2,5269 ortalama ile 2KMY “katılmıyorum” cevabını vermektedir. Ancak, evlilerde “katılmıyorum” cevabının şiddeti istatistiksel olarak 0,05’te anlamlı olmadığı için bekârlara göre daha fazla olduğunu söylemek uygun değildir. EKİÖ için görüşler 4 KY “katılıyorum” düzeyinde olup, alt grup görüşleri için de aynı şeyler söylenebilir.

Tablo 6.14: Eğitim Seviyesine Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

		AZ	EKİÖ	Karar	
				AZ	EKİÖ
İlk- orta, 43 gözlem	Ortalama	2,7093	3,3517	3KRZ	4KY
	Std. Sapma	0,7675	0,8107		
	S-W testi Anlamlılık	,358	,327		
Lise, 108 gözlem	Ortalama	2,6103	3,4201	3KRZ	4KY
	Std. Sapma	0,6855	0,7201		
	S-W testi Anl.	,040	,016		
Önlisans, 86 gözlem	Ortalama	2,5630	3,6468	2KMY	4KY
	Std. Sapma	0,6670	0,6472		
	S-W testi Anl.	,034	,031		
Lisans ve Lisü, 285 gözlem	Ortalama	2,4339	3,5443	2KMY	4KY
	Std. Sapma	0,5908	0,7222		
	S-W testi Anl.	,001	,000		
F testi istatistiği Anlamlılık		,010	,060		
Homojenlik için Levene Testi Anlamlılık		,070	,305		
Kruskal Wallis Testi Anlamlılık		,334	,715		

Not: K-S testi Anl: Kolmogorov-Smirnov testi anlamlılığı. S-W testi Anl.: Shapiro-Wilk testi anlamlılığı, AZ: Ataerkil Zihniyet, EKİÖ: Eğitimin Kadın İstihdamındaki Önemi, İlk-orta: İlkokul-ortaokul, Lisü: Lisansüstü

Tablo 6.14’de her bir eğitim seviyesine göre oluşturulan alt gruplarda birey sayıları 30’dan fazla olduğundan verilerin normal dağılıma uyduğu varsayılabilir. Homojenlik için Levene testi’ne göre alt grupların varyanslarının da benzer yapıda veya homojen oldukları gözlemlendiğinden grup görüşlerindeki farklılık incelemesi için F testi dikkate alınabilir. AZ üzerine görüşler için istatistiksel olarak 0,05’e göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. İlk-orta ve lise eğitim seviyesine sahip kişilerin kadınların istihdama katılımıyla ilgili ataerkil düşünceleri sorgulayan konulara kararsız yaklaştığı görülürken, önlisans ve lisans ile lisan üstü eğitim seviyesindeki kişilerin 2KMY “katılmıyorum” düşüncesinde oldukları söylenebilir. Yani eğitim seviyesi arttıkça kişilerin ataerkil zihniyetin kadın istihdamına yönelik görüşlerini reddetme şiddetinin arttığı gözlenmiştir. İlk-orta eğitim seviyesine sahip kişilerin kararsızlığı lise eğitim seviyesine sahip kişilere göre daha yüksektir. Yani ataerkil düşüncenin kadın istihdamına yönelik görüşlerini reddetmekte daha çekimseldirler. Bu durumda, eğitimin kişilerin ataerkil düşüncenin kadın istihdamıyla ilgili kalıplarını yıkmada etkili olduğuna

bir delil olarak kabul edilebilir. Ayrıca, literatür taramasında feminist iktisata yön veren liberal feminizmin eğitim artarsa kadının önüne engel olarak çıkan ataerkil zihniyetin kalıplarının yıkılacağını göstermesi açısından önemli bir bulgudur. Alt gruplarda S-W testi anlamlılığı 0,05'den küçük grupların olması parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis testinin de dikkate alınması gerektiği sinyalini vermektedir. Bu testin anlamlılık değerine göre (0,05'den büyük olduğundan) gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Ancak bu çalışmada, alt grup örnek sayılarının oldukça yeterli olduğundan normal dağılım yapısına sahip olduğu varsayılarak hareket edilmiş olup parametrik analiz sonuçlarına göre nihai kararlar verilmiştir. Parametrik olmayan test sonuçlarının tersi bir sonuç vermesi, parametrik test sonuçlarına temkinli yaklaşılması uyarında bulunmaktadır. EKİÖ içinse gerek parametrik ve gerekse parametrik olmayan test sonuçları, alt gruplara ait görüşlerde farklılık olmadığını istatistiksel olarak 0,05 anlamlılıkta göstermektedir. Bu durumda, EKİÖ için alt grupların aynı görüşlere sahip olduğu söylenebilir. Tabloda karar kısmında görüldüğü gibi her eğitim seviyesinde bireylerin EKİÖ dair fikirleri 4KY “katılıyorum” şeklindedir. Özetle bireyler kadınların eğitimi artarsa kadın istihdamının bundan olumlu yönde etkileneceğini, eğitim ile kadın istihdamı arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu kabul etmektedirler.

Tablo 6.15: Ortalama Harcamalarına Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

		AZ	EKİÖ	Karar	
				AZ	EKİÖ
699 TL ve altı, 170 gözlem	Ortalama	2,6480	3,3662	3KRZ	3KRZ
	Std. Sapma	0,6803	0,7694		
	S-W testi Anlamlılık	,198	,001		
700-1249 TL, 168 gözlem	Ortalama	2,4866	3,5781	2KMY	4KY
	Std. Sapma	0,5701	0,6511		
	S-W testi Anl.	,006	,023		
1250 TL ve üstü, 182 gözlem	Ortalama	2,4080	3,6051	2KMY	4KY
	Std. Sapma	0,6509	0,7192		
	S-W testi Anl.	,005	,000		
F testi istatistiği Anlamlılık		,002	,003		
Homojenlik için Levene Testi Anlamlılık		,087	,042		
Welch testi Anlamlılık			,005		
Brown-Forsythe testi Anlamlılık			,003		
Kruskal Wallis Testi Anlamlılık		,002	,010		

Not: K-S testi Anl: Kolmogorov-Smirnov testi anlamlılığı. S-W testi Anl.: Shapiro-Wilk testi anlamlılığı, AZ: Ataerkil Zihniyet, EKİÖ: Eğitimin Kadın İstihdamındaki Önemi

Tablo 6.15’de her bir ortalama harcama grubuna göre oluşturulan alt gruplarda birey sayıları 30’dan fazla olduğundan verilerin normal dağılıma uyduğu varsayılabilir. Homojenlik için Levene testi’ne göre alt grupların varyanslarının da benzer yapıda veya homojen oldukları gözlemlendiğinden grup görüşlerindeki farklılık incelemesi için F testi dikkate alınabilir. AZ üzerine görüşler için istatistiksel olarak 0,05’e göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tabloda karar aşamasında da bu durum görülmektedir. Ortalama harcaması 699TL ve altı olan grup ataerkil zihniyetin kadın istihdamı ile ilgili görüşlerine 2,6480 ortalama ile 3KRZ “kararsız” kalırken, ortalama harcaması 700-1249 TL ve 1250TL ve üstü harcama grubuna dâhil kişiler sırasıyla 2,4866 ve 2,4080 ortalama ile 2KMY “katılmıyorum” cevabı vermektedir. Ortalama harcaması 1250TL ve üstü olan en fazla harcamaya sahip olan kesimin ataerkil zihniyetin kadın istihdamı ile ilgili görüşlerine karşı çıkışı 700-1249TL harcamaya sahip kesime göre daha fazladır. EKİÖ olduğuna dair Homojenlik için Levene testi’ne göre alt grupların varyanslarının da benzer yapıda veya homojen oldukları gözlemlendiğinden grup görüşlerindeki farklılık incelemesi için F testi dikkate

alınabilir. EKİÖ üzerine görüşler için istatistiksel olarak 0,05'e göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tabloda karar aşamasındada bu durum görülmektedir. Ortalama harcaması 699TL ve altı olan kesim EKİÖ konusuna 3,3662 ortalama ile "kararsız" kalmaktadır. Bu kesimde EKİÖ dair çekimser bir tutum görülmektedir. Ortalama harcaması 700-1249TL ve 1250TL ve üstü olan kesim ise ortalamaları sırasıyla 3,5781 ve 3,6051 olarak konuya 4KY yani "katılıyorum" cevabı vermektedir. EKİÖ konusuna katılımın şiddeti ortalama harcaması en fazla olan grupta diğerine göre daha fazladır. Ortalama harcama seviyesi arttıkça kişilerin EKİÖ dair görüşleri daha şiddetle kabul ettikleri görülmektedir. AZ ve EKİÖ olarak ölçülen her iki konuda da alt gruplarda S-W testi anlamlılığı 0,05'den küçük grupların olması parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis testinin de dikkate alınması gerektiği sinyali vermektedir. Bu testin anlamlılık değerine göre (0,05'den küçük olduğundan) gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ancak bu çalışmada, alt grup örnek sayılarının oldukça yeterli olduğundan normal dağılım yapısına sahip olduğu varsayılarak hareket edilmiş olup parametrik analiz sonuçlarına göre nihai kararlar verilmiştir.

Tablo 6.16: Yaşa Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

		AZ	EKİÖ	Karar	
				AZ	EKİÖ
29 ve altı yaş, 43 gözlem	Ortalama	2,5566	3,5332	2KMY	4KY
	Std. Sapma	0,5984	0,6997		
	S-W testi Anlamlılık	,031	,040		
30-39 yaş, 108 gözlem	Ortalama	2,5897	3,5954	2KMY	4KY
	Std. Sapma	0,6158	0,6129		
	S-W testi Anl.	,250	,007		
40-49 yaş, 86 gözlem	Ortalama	2,4100	3,4297	2KMY	4KY
	Std. Sapma	0,6856	0,7914		
	S-W testi Anl.	,006	,034		
50 ve üstü yaş, 285 gözlem	Ortalama	2,4906	3,5091	2KMY	4KY
	Std. Sapma	0,6704	0,7677		
	S-W testi Anl.	,002	,000		
F testi istatistiği Anlamlılık		,140	,353		
Homojenlik için Levene Testi Anlamlılık		,392	,044		
Welch testi Anlamlılık			,337		
Brown-Forsythe testi Anlamlılık			,354		
Kruskal Wallis Testi Anlamlılık		,059	,541		

Not: K-S testi Anl: Kolmogorov-Smirnov testi anlamlılığı. S-W testi Anl.: Shapiro-Wilk testi anlamlılığı, AZ: Ataerkil Zihniyet, EKİY: Eğitimin Kadın İstihdamındaki Yeri

Tablo 6.16’da her bir ortalama harcama grubuna göre oluşturulan alt gruplarda birey sayıları 30’dan fazla olduğundan verilerin normal dağılıma uyduğu varsayılabilir. Homojenlik için Levene testi’ne göre alt grupların varyanslarının da benzer yapıda veya homojen oldukları gözlemlendiğinden grup görüşlerindeki farklılık incelemesi için F testi dikkate alınabilir. AZ üzerine görüşler için istatistiksel olarak 0,05’e göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durum tabloda da görülmektedir. Her yaş grubunda bireyler AZ konusuna 2KMY “katılmıyorum” cevabı vermektedir EKİÖ konusundada F testi dikkate alınmaktadır. Bu konuda da F testine göre görüşlerde istatistiksel olarak 0,05’e göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durum tabloda karar aşamasında da görülmektedir. Her yaş grubundan bireyler EKİÖ konusuna 4KY “katılıyorum” cevabı vermektedir. AZ ve EKİÖ için alt gruplarda S-W testi anlamlılığı 0,05’den küçük grupların olması parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis testinin de dikkate alınması gerektiği sinyalini vermektedir. Bu

testin anlamlılık değerine göre (0,05'den büyük olduğundan) gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Bu çalışmada, alt grup örnek sayılarının oldukça yeterli olduğundan normal dağılım yapısına sahip olduğu varsayılarak hareket edilmiş olup parametrik analiz sonuçlarına göre nihai kararlar verilmiştir.

6.6 Değerlendirme

Zonguldak ilinde yaşayan 316 kadın ve 206 erkeğe kolayda rneklemeye yöntemi ile uygulanan anketin sonuçları bu bölümde değerlendirilmektedir. AZ'nin kadın istihdamı ile ilgili konularına Tablo 6.11'de bireyler 2KMY "katılmıyorum" cevabı vermektedirler. EKİ ile ilgili konulara ise 4KY "katılıyorum" cevabı vermektedirler. Bu durum bize incelenen örneklem için AZ'nin kadın istihdamına dair olumsuz yargısının ortadan kalktığını ve eğitimin kadının istihdama katılımında etkili olduğu fikrini desteklemektedir. Ayrıca demografik özelliklere göre yapılan incelemede medeni hal ve yaşa göre gruplandırılan birimlerde AZ'nin kadın istihdamı ile ilgili görüşlerinde farklılık yoktur. Her yaş grubunda ve her medeni durumdaki bireylerin bu konuya cevabı 2KMY "katılmıyorum" olmaktadır. Cinsiyete, ortalama harcamaya ve eğitime göre yapılan gruplandırmada ise birimler arasında görüş farklılığı vardır. Cinsiyete göre yapılan incelemede erkeklerin AZ'nin kadın istihdamı ile ilgili konularına 3KRZ "kararsız" kaldığı, kadınların ise 2KMY "katılmıyorum" cevabı verdikleri görülmektedir. Ortalama harcamaya göre yapılan gruplarda ise ortalama harcaması en düşük olan 699TL ve altı kesim 3KRZ "kararsız" şeklinde görüş belirtirken, ortalama harcaması 700-1249TL ve 1249TL ve üstü kesim 2KMY "katılmıyorum" cevabı vermektedir. Katılmamanın şiddeti ortalama harcaması en yüksek olan kesimde daha fazladır. Eğitim konusunda da kişilerin görüşlerinde eğitim seviyelerine göre yapılan gruplamada farklılık görülmektedir. İlk-orta ve lise eğitim seviyesine sahip kişiler bu konuya 3KRZ "kararsız" kalırken; nlisans, lisans ve lisansüstü eğitim seviyesindeki bireyler 2KMY "katılmıyorum" cevabı vermektedir. Eğitime göre gruplandırmada verilen bu cevaplarda bize liberal feminizmin toplumsal dönüşüme etki etmenin en doğru yolu eğitimidir (Donovan, 2015:33-34,37) ve eğitimin kadının işgücü piyasasına girmesine yönelik olumsuz bakış açısını ortadan kaldıracadığı (Berber ve Eser Yılmaz, 2008:14) fikrini desteklemektedir. EKİ ile ilgili olarak ise gruplar arasında yapılan demografik

ayrımnda cinsiyet, medeni hal, eğitim ve yaşa göre birimlerin görüşleri arasında fark yoktur. Her bir birim bu konuya 4KY “katılıyorum” cevabı vermektedir. Yalnızca ortalama harcamaya göre yapılan ayrımnda ortalama harcaması en düşük olan 699 TL ve altı kesim bu konuda 3KRZ “kararsız” görüşünü belirtmektedir.

SONUÇ

Çalışmada kadının istihdam ve eğitim hayatı ile ilgili konulara odaklanılmaktadır. Kadının çalışma hayatını etkileyen sosyal, kültürel, ekonomik faktörler yine kadının çalışma hayatını etkileyen eğitim hayatı ile birlikte ele alınmaktadır. Kadının çalışma hayatı ile ilgili konuda Avrupa ve Türk toplumunun geçirdiği tarihsel dönüşüme ve kadının çalışma hayatı ile ilgili yapılan mevcut düzenlemelere de değinilmektedir. Eğitim hayatı toplumdaki erkek bireyleri olduğu gibi kadın bireyleri de istihdama katılım konusunda etkilediği için eğitim konusu da incelenmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması açısından Türk toplumunda kadınların eğitim hayatına ne zaman katılmaya başladıkları ile ilgili de bilgi verilmektedir.

Yüksek lisans tez çalışmasını kadının istihdam hayatı ve onunla ilişkili olan eğitim hayatı üzerine yaptığımı duyan çevremdeki insanların çoğu şaşkınlıklarını gizlememiş ve açıkça bu konuyu tez için çok da değerli bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışılan konu çoğu kişi için üzerinde durulmasına ihtiyaç olmayan gereksiz bir konu olmaktadır. Ancak bana göre özellikle eğitimi aldığım iktisat bölümünde öğrencilere ders olarak verilmesi gerekecek kadar önemli bir konudur. Bunun nedeni ise kadınlar dünya nüfusunun yaklaşık olarak yarısını oluşturmaktadır. Azımsanmayacak sayıdaki bu kitlenin çalışma hayatına ve çalışma hayatını etkileyen eğitim hayatına katılıp katılmaması hem ülke ekonomisini hem de ülkenin dış dünya ülkeleriyle rekabetini etkileyecek kadar önemlidir. Bu sebeple kadının hem çalışma hayatı hem de eğitim hayatı ilgisizliği hak etmemektedir. Kadının istihdama ve eğitim hayatına katılımı erkek egemenliği altındaki dünyaya geç kalmış bir başkaldırıdır. Kadının eğitim hayatı ve çalışma hayatı sayesinde erkek egemenliği altında olan kamusal alan olarak ifade edilen dış dünyaya katıldığı gerçeği görülmektedir. Böylece hem kendi hem de yaşadığı dünya ile ilgili önemli kararlar alması mümkün olmaktadır. Kadın artık erkek yakınlarıyla anılmayan, onların korumasına ihtiyaç duymayan bir birey olarak yaşamını kendi başına devam ettirecek bilgi, donanım ve güce sahiptir.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlardan biri kadının istihdama katılımındaki konumunun değiştiği gerçeğidir. Kadının konumundaki bu değişimin nedeni ekonomik ve sosyal olduğu kadar toplumların aile yapısını etkileyen ataerkil düşüncenin değişimi ile de alakalı olmaktadır. Ataerkil kavramı feminist düşünürlerin kadın ve erkek arasında var olan güç ilişkisini anlatmak için başvurdukları bir kavramdır. Anlam olarak babanın yönetimini ifade etmektedir. Aile içerisindeki ilişkilerde ise koca baba üstünlüğüdür. Özellikle radikal feministler tarafından ortadan kaldırılması gereken bir durumu belirtmektedir. Bunun nedeni ise ataerkillik sadece aile içerisinde kalmayacak etkisi kamusal alanı da kapsayacak bir kültürdür. Böylece eğitim, iş ve siyasetin erkek egemenliği altına gireceği düşüncesi vurgulanmaktadır. Bunun sonucunda toplumdaki erkeklerin toplumdaki kadınları hâkimiyeti altına alacağı düşüncesi belirtilmektedir (Çiçek vd., 2015:278). Avrupa tarihi, Selçuklu tarihi ve Selçuklu'nun kültürel nüvesini alan Osmanlı tarihinde ve Cumhuriyet tarihinde kadının istihdam hayatındaki konumunda ataerkil zihniyetteki değişim ile birlikte farklılıklar görülmektedir. Tarihte söz konusu toplumların her birinde kadının çalışma hayatı daha kısıtlı olmaktadır. Türk toplumunda kadına çalışma hayatında verilen bu kısıtlı imkânlar, ataerkil zihniyetin yerine kapitalist ekonominin getirdiği ekonomik zihniyetin, ilk önce Sanayi Devriminin görüldüğü Avrupa ülkelerine sonra da Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren Türk toplumuna girmesi ile değişime uğramaktadır. Kadın artık hem ekonomik olarak hem de eğitim olarak gündelik hayatın içinde daha fazla görülmektedir. Yeni bir ekonomik düzen olan kapitalizm ve bu düzene ait ekonomik zihniyet kadının çalışma hayatını da değişime uğratmaktadır. Kadınlar artık hemen her sektörde erkeklerle birlikte yer almaktadır. Eğitim imkânlarının artmasıyla da sektörlere girmeleri kolay olmaktadır. Daha önceleri mahremiyet algısı ile eve hapsedilen kadının değişen ekonomik ve zihinsel koşullar nedeniyle artık hayatı tamamen değişime uğramaktadır. Kadın artık geleneksel toplumda görülen ataerkil zihniyetin etkisi ile uzak tutulduğu tüm alanlarda yer almaktadır.

Bu çalışmada ulaşılan diğer bir sonuç ise, ekonomik yapının değişmesiyle birlikte sosyal ve kültürel faktörlerdeki değişim ve bu değişime bağlı olarak değişen ataerkil zihniyetin etkisiyle kadının eğitim hayatında da değişim görülmektedir. Avrupa tarihinin ilk dönemlerinde eğitim hayatı kısıtlı bir kadın

görülmektedir. Ayrıca Selçuklu ve Selçuklu Devleti'nin toplumsal hayatından etkilenen Osmanlı tarihinde de eğitim hayatı kısıtlı olan bir kadın söz konusudur. Avrupa'da ekonomik düzenin değişmesine bağlı olarak ortaya çıkan zihinsel fikir ve Osmanlı'nın son dönemlerinden bugüne kadar görülen ekonomik ve sosyal değişim kadının eğitim hayatında da ilerlemelere neden olmaktadır. Sonuç olarak da kadının eğitim hayatındaki bu ilerlemeler çalışma hayatına da katılmasını kolaylaştırmıştır.

Kadının istihdamı ve eğitim hayatı ile bu konudaki gelişmeler oldukça geniş bir alanı içermektedir. Bu nedenle çalışmada kısıtlamaya gidilmekte sadece Türkiye'de çalışma hayatında kadının konumuyla ilgili veriler verilmektedir. Bu çalışmada ulaşılan sonuçlardan biri de tarımsal alanda kadın çalışma hayatında çoğunlukla ücretsiz aile işçisidir. Ayrıca 2011-2015 yılları arasında tarım sektöründe kadın çalışanların azaldığı hizmetler sektöründe ise arttığı durumu görülmektedir. Buna ilaveten kadınların ücretsiz aile işçiliği yerine ücretli, yevmiyeli veya maaşlı çalıştığı bilgisi verilmektedir.

Kadının istihdamı ve eğitim hayatında ataerkil zihniyetin yerini bilimsel açıdan daha sağlıklı görebilmek için Zonguldak ilinde yaşayan 522 kişiye anket konuları sorularak anket çalışması yapılmıştır. Bilimsel güvenilirliği yüzde 60'ın üzerindedir. Anket sonucu bu açıdan güvenilir kabul edilmektedir. Feminist iktisatın düşünsel olarak yararlandığı liberal feminizm toplumsal ve ekonomik konularda kadın ve erkek arasında en önemli dengesizlik sebebi olarak ataerkil zihniyeti görmektedir. Bu fikirdeki düşünürlere göre toplumları değiştirmenin ve değiştirmenin en önemli yolu ise eğitimidir. Toplumlarda eğitim seviyesi yükseldikçe kadınları her alanda erkeğin arkasına iten ve kadınların kendilerini geliştirmesini engelleyen ataerkil düşünce yok olmaya mahkûm olacaktır. Anket soruları feminist iktisatın konularından biri olan kadın istihdamında liberal feminist düşüncenin üzerinde durduğu ataerkil zihniyete ve eğitime ait 522 kişinin görüşlerini öğrenmek için konular yöneltilmektedir. Anket konularında eğitimin kadının istihdama katılımında önemli olduğuna dair konulara ankete cevap veren kişiler "katılıyorum" şeklinde olumlu cevap vermiştir. Yani kişiler eğitim ile kadın istihdamı arasında pozitif bir yönlü ilişki olduğunu eğitimin kadın istihdamını arttırdığını desteklemektedir. Bu konuya "katılıyorum" şeklinde cevap

veren kesimin kadının istihdamı için eğitimin öneminin farkında olan kesim olduğu belirtilebilir. Ataerkil zihniyete sahip olan kişilerin kadının çalışması ile ilgili olumsuz bakış açısına sahip olduğu bilindiğinden bu kesimin aynı zamanda ataerkil zihniyete dair görüşleri de kabul etmeyeceği çıkarsaması yapılabilir. Analizde de ataerkil zihniyetin kadın istihdamıyla ilgili fikirlerini öğrenmek amacıyla sorulan konulara ankete cevap veren kişilerin “katılmıyorum” şeklinde olumsuz fikir beyan etmeleride bu görüşü destekler niteliktedir. Kısacası eğitimin kadının her alanda olduğu gibi istihdama katılımında da ataerkil zihniyete ait kalıpları ortadan kaldıracığı fikri desteklenmektedir. Yine bu fikrin doğruluğunu anket çalışmasında ispatlayan diğer bir sonuç ise ankete cevap verenlerin demografik özelliklerinde eğitim seviyesine göre görüş farklılıklarına bakıldığında ataerkil zihniyetin kadın istihdamıyla ilgili konularına en fazla karşı çıkan kesim önlisans ve Lisans ile Lisansüstü eğitim düzeylerine sahip olan kesimdir. Lise ve ilk-orta eğitim seviyesine sahip kişilerin ataerkil zihniyetin kadın istihdamıyla alakalı fikirlerine “kararsız” kaldıkları yani çekimser oldukları görülmektedir. Bu çekimserlik durumu ilk-orta eğitim seviyesindeki bireylerde lise eğitim seviyesindeki bireylere göre daha fazladır. Bu durum bize bu iki eğitim seviyesinde özellikle ilk-orta eğitim seviyesine sahip bireylerde kadın istihdamıyla ilgili ataerkilliğin kalıplarının tümüyle reddedilemediğini göstermesi açısından önemlidir.

Eğitim seviyesi arttıkça kadın istihdamıyla alakalı ataerkil zihniyetin ortadan kalkacağı ve kadınların istihdam alanında daha fazla fırsatlara sahip olacağından hareketle Tanzimat döneminden itibaren kadınların eğitim haklarına yönelik yapılan ilerlemelerin kadının istihdama katılımında fayda sağladığı bilinmektedir. Kadınlar aldıkları eğitim sayesinde yeteneklerini farkına varmakta ve topluma ekonomik anlamda daha yararlı bireyler olmaktadır. Bu da geçim yükünün erkeğin üstünde olduğu ataerkil zihniyete dair kalıplarının yıkılması ile sonuçlanmaktadır. Çalışmada yapılan literatür araştırması sonucunda Osmanlıda ve onun kadının ekonomik ve toplumsal yapısında esinlendiği Selçuklu Devleti’nde kadını erkeğin arkasına iten, mecbur olmadıkça kadının çalışmasını istemeyen, evin geçim yükünün erkeğin üstünde olduğu ataerkil bir toplum yapısı olduğu görülmektedir. Ek 8’de; anket konusu olan evi geçindirmek erkeğin işidir, sorusuna cevap veren bireylerden sadece ilk-orta eğitim seviyesidekilerin 3KRZ

“kararsız” yani çekimser kalırken, lise ve daha ileri eğitim seviyesindeki bireylerin 2KMY “katılmıyorum” şeklinde cevap vermesi eğitimin kadın istihdamıyla ilgili ataerkil zihniyete ait görüşleri nasıl değiştirdiğine dair iyi bir örnektir. Ankete verilen cevapların ataerkil zihniyete dair fikirler “katılmıyorum”, eğitimin kadın istihdamını arttırdığına dair fikirler 4KY “katılıyorum” şeklinde cevap verilmesi Tanzimattan bu yana özellikle kadın eğitiminde yapılan inkılapların kadın istihdamıyla alakalı ataerkil zihniyete dair fikirlerinin değiştiğini gösterdiği için önemli bir sonuçtur.

KAYNAKÇA

- Adak, Nurşen (2007); “*Kadınların İkilemi: İş ve Aile Yaşamı*,” Sosyoloji Dergisi Ülgen Oskay’a Armağan Özel Sayısı (Hakemsiz), s. 138-152.
- Akadlı Ergöçmen, Banu (1997); “*An Overview Of Women’s Status and Fertility in Turkey*,” <http://www.cicred.org/Eng/Publications/Books/unesco1997/unescoAkadli.pdf>, (Erişim Tarihi:14.12.2015).
- Akalın, Ayşe Gül (2003); “*Eskiçağda Grek Kadınının Toplumsal Yaşantısı*,” Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 21, Sayı 33, s. 17-47.
- Akbulut, Ural (2011); “*Sanayi Devrimleri Dünyanın Gidişini Değiştirdi*,” <http://www.uralakbulut.com.tr> , (Erişim Tarihi: 07.06.2016).
- Akman Barın, Filiz (2011); *Batılı Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını*, Etkileşim Yayınları, İstanbul.
- Akyüz, Yahya (1999); “*Osmanlı Son Döneminde Kızların Eğitimi ve Öğretmen Faika Ünlülerin Yetiştirilmesi ve Meslek Hayatı*,” *Milli Eğitim* 143, s. 12-32.
- Akyüz, Yahya (2004); “*Osmanlıda Kadın Öğretmenli Ev Sıbyan Mektepleri (Amerikan ve Fransız Eğitim Tarihinden Benzer Örnekler)*,” *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 15, s. 1-12.
- Arat, Necla (2010); *Feminizmin ABC’si*, Say Yayınları, İstanbul.
- Arıkan, Gülay (1988); “*Kırsal Kesimde Kadın Olmak*,” Haccettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, s. 1-16.
- Aydın, Harun (2015); “*Meşrutiyet’den Cumhuriyet’e Türkiye’de Kadın*,” *Curr Res Soc Sci Araştırma Makalesi*, Cilt 1 Sayı 3, s. 84-96.
- Bahar, Ozan ve Fehime Korkmaz Bingöl (2010); “*Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri*,” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, s. 43-61.
- Baskın, Bahar (2008); “*II. Meşrutiyet’te Kadın Eğitimine Yönelik Bir Girişim: İnas Darulfununu*,” İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt Mart 1998, Sayı 38, s. 89-123.
- Baş, Kemal (2004); “*Türkiye’de Zorunlu Eğitim Süresinin Arttırılmasının Sağlayacağı Kazançlar*,” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 59, Sayı 3, s. 21-42.
- Bayer, Ali (2013); “*Değişen Toplumsal Yapıda Aile*,” Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 8, s. 102-129.
- Bayram, Mikail (2008); *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum*, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul.

- Berber, Metin ve Burçin Yılmaz Eser (2008); “*Türkiye’de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz*,” “İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, s. 1-16.
- Berik, Günseli, Yana van der Meulen Rodgers ve Stephanie Seguino (2009); “*Feminist Economics of Inequality, Development, and Growth*,” *Feminist Economics*, Vol 15, No 3, p. 1-33.
- Berkün, Sanem, Nur Dilbaz Alacahan ve Ruya Ataklı Yavuz (2015); “*Kadın İstihdamını Arttırmada Alternatif Bir Değerlendirme: Evde Çalışma*,” *International Anatolia Academic Online Journal, Social Science*, Cilt 2, Sayı 2, s. 43-61.
- Bock, Gisela (2004); *Avrupa Tarihinde Kadınlar*, (Çev.: Z. Aksu Yılmaz), Literatür Yayınları, İstanbul.
- Bonnard, Andre (2011); *Antik Yunan Uygarlığı I*, (Çev.: K. Kurtgözü), Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Bora, Aksu (2010); “*Hatırlananlar ve Unutulanlar: İslam Coğrafyasında Modernleşme ve Kadın Hareketleri*,” Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı, Sayı 53, s. 51-66.
- Bozkaya, Gülferah (2013); “*Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Analiz*,” *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, s. 69-89.
- Buyruk, Halil (2014); “*Öğretmenlik Mesleğinde Kadınlar: Türkiye’de Öğretmenliğin Feminizasyonundan Bahsetmek Mümkün mü? ,*” *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Cilt 12, Sayı 47, s. 96-123.
- Can, Sevim (2011); “*Büyük Selçuklu Devleti’nde Siyasi Gücün Kadınlar Tarafından Kullanılması*,” *Ortaçağda Kadın: Ortaçağ Doğu Dünyasında Kadın*, (Der.: Altan Çetin), Lotus Yayınevi, Ankara.
- Cha, Youngjoo ve Sarah Thebaud (2009); “*Labor Markets, Breadwinning and Beliefs*,” *Gender & Society*, Cournell University, Vol 23, No 2, p. 215-243.
- Conway, David (2000); *Serbest Piyasa Feminizmi*, (Çev.: M. B. Seçilmişoğlu), Liberte Yayınları, Ankara.
- Çakır, Serpil (2013); *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Çakır, Özlem (2008); “*Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması*,” *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 31, Temmuz-Aralık 2008, s. 25-47.
- Çalışkan, Şadan, Mustafa Karabacak ve Oytun Meçik (2013); “*Türkiye’de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1923-2011 (Kantitatif Bir Yaklaşım)*,” *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 11, Sayı 21, s. 29-48.

- Çavuşoğlu, Hüseyin ve Mehmet Pekkaya (2015); “*Siyasal Propaganda Araçlarının Seçmen Tercihine Etkisi: Zonguldak Örneği,*” Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 10, Sayı 3, s. 91-115.
- Çınar, Recai ve Ö. Selçuk Emsen (2001); “*Eğitim ve İktisadi Gelişme: Atatürk Üniversitesi'nin Erzurum İl Ekonomisi ve Sosyal Yapısı Üzerindeki Etkileri,*” İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 15, Sayı 1-2, s. 91-104.
- Çiçek, Atıl Cem, Selçuk Aydın ve Bülent Yağcı (2015); “*Modernleşme Sürecinde Kadın: Osmanlı Dönemi Üzerine Bir İnceleme,*” Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt 6, Sayı 9, s. 271-284.
- Dedeoğlu, Saniye (2009); “*Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı,*” Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı 21, s. 41-54.
- Demir Özcan, Nilüfer (1999); “*II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Feminizmi,*” Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, s. 107-115.
- Demir, Zekiye (2014); *Modern ve Postmodern Feminizm*, Sentez Yayıncılık, Bursa.
- Demir, Fevzi (2008); “*Tarihsel Süreç İçinde Kadın Hakları ve Kadının Çalışma Hayatı İçindeki Yeri,*” Cilt 21, Sayı 4, s. 8-24.
- Demiralp, Didem (2016); http://www.academia.edu/340322/ESKİ_YUNAN_KÜLTÜRÜNDE_KADININ_YERİ (Erişim Tarihi: 12.03.2016).
- Demirci Güler, Filiz (1991); “*Eğitimde Kadın,*” Amme İdaresi Dergisi, Cilt 24, Sayı 3, s. 63-80.
- Demirtürk, Sinan (2015); “*1960-1980 Döneminde Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Değişimin ve Dışa Yönelişin Toplumsal Dinamikleri,*” 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt 4, Sayı 12, s. 155-182.
- Deniz Hacıoğlu, Müjgân ve Elif, Haykır Hobikoğlu (2012); “*Cinsiyete Göre Gelişme Endeksi Çerçevesinde Kadın İstihdamının Ekonomik Değerlendirmesi: Türkiye Örneği,*” International Conference on Eurasian Economies, Session 1B: Büyüme ve Gelişme I, s. 123-130.
- Dingeç, Emine (2010); “*Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları,*” History Studies, Volume 2/1, s. 9-30.
- Doğan, Onur (2013); “*Araştırma Konularının Seçimi,*” Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri, (Der.: Zeki Kaya ve Mehmet Şahin), Eğitim Kitabevi Yayınları, Konya.
- Donovan, Josephine (2015); *Feminist Teori*, (Çev.: A. Bora, M. Ağduk Gevrek ve F. Sayılan), İletişim Yayınları, İstanbul.

- Döğüş, Selahattin (2015); “*Kadın Alplerden Bacıyan-ı Rum’a (Anadolu Bacıları Teşkilatı);Türklerde Kadının Siyasi ve Sosyal Mevkii,*” KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, s. 127-150.
- DPT ve WB (2010); *Çalışma Raporu2*, No: 75443, Ankara.
- Eco, Umberto (2015); *Ortaçağa Giriş, Ortaçağ/Barbarlar- Hristiyanlar-Müslümanlar*, (Der.: Umberto Eco), (Çev.: L. Tonguç Basmacı), *Alfa Yayınları*.
- Eden, Jason (2015); “*Are Women Passive? What History Says About Gender, Sexuality, and Christian Ministry,*” Priscilla Papers, Vol 29, No 3, p. 15.
- Elibüyük, Mesut ve Yıldız Güler (2015); “*Türkiye Taşkömürü Kurumu’nun Zonguldak İli Ekonomisine Etkisi,*” Journal of World of Turks, Vol 7, No 1, p. 137-159.
- Engel, Monika Gartner ve Stefan Engel (2012); *Kadının Kurtuluşu İçin Yeni Perspektifler*, (Çev.: H. Mau), Akademi Yayın, İstanbul.
- Erdem, Ali Rıza (2011); “*Atatürk’ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi,*” Pamukkale Üniversitesi Açık Erişim Arşivi, Cilt 1, Sayı 2, s. 163-181.
- Erdem Tümer, Yasemin ve Halime Yiğit (2010); *Bacıyan-ı Rumdan Günümüze Türk Kadınının İktisadi Hayattaki Yeri*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No 2010-69, İstanbul.
- Ereş, Figen (2006); “*Türkiye’de Kadın Statüsü ve Yansımaları,*” Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 19, s. 40-52.
- Eroğlu, Ömer ve Ruhan İşler (2006); *İktisat Düşüncesinde Farklı Bir Bakış: Feminist İktisat*, Asil Yayınları, Ankara.
- Ersöz Günindi, Aysel (2015); “*Özel Alan / Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın Doğası ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı,*” Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, s. 80-102.
- Ertuğrul, Gülden (1988); “*Anadolu’da Türk Kadınının Statüsü,*” Atatürk Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, s. 95-122.
- Gelegen Gediz, Didem (2001); “*Çalışma Yaşamında Kadın Olmak,*” Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Ocak 2001, Sayı 5, s. 27-30.
- Gelgeç Bakacak, Ayça (2009); “*Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme,*” Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 44, Güz 2009, s. 627-638.
- Genç, Özlem (2011); “*Ortaçağ Avrupası’nda Kadın,*” *Ortaçağda Kadın: Ortaçağ Batı Dünyasında Kadın* (Editör: A. Çetin), Lotus Yayınevi, Ankara.

- Girolama, Catia Di (2015); *Çevre, Ortam ve Nüfus, Ortaçağ/ Barbarlar-Hristiyanlar-Müslümanlar*, (Der.: Umberto Eco), (Çev.: L.Tonguç Basmacı), Alfa Yayınları.
- Goldberg, Jeremy (1995); “*Girls Growing Up in Later Mediaval England*,” *History Today*, p. 25-32.
- Göğüş Tan, Mine (2007); “*Women, Education and Development in Turkey*,” *Swedish Research Institute in İstanbul*, Vol 18, p. 107-122.
- Gökçe, Feyyat ve Oğuz, Nilüfer (2009); “*Azınlık ve Yabancı Okulların Osmanlı-Türk Eğitim Sistemine Olan Etkileri*,” (Congress President: Kadir Çüçen), *International Congress on Intercultural Dialogue and Education*, October 8-11-2009, s. 73-88, Uludağ Üniversitesi.
- Gökçimen, Semra (2008); “*Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi*,” *Yasama Dergisi*, Sayı 10, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2008, s. 5-59.
- Gökkaya Bilican, Veda (2015); “*Ahtapot Kadınlar: Aile ve İş Yaşamı Kıskaçındaki Kadınlar ve Karşılaştıkları Sorunlar*,” *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/10, p. 233-248.
- Groenhout, Ruth E. (2002); “*Essentialist Challenges to Liberal Feminism*,” *Social Theory and Practice*, Vol 28, No 1, p. 51-75.
- Günel Özalp, Semiha ve Esin Candan (2013); “*Tarım’da Kadın Emegi*,” *Tarım Ekonomisi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 1, s. 93-101.
- Gündüz Hoşgör, Ayşe ve Jeroen Smits (2006); “*The Status Of Rural Women in Turkey: What is the Role of Regional Differences*,” *Nijmegen Center for Economics Institute for Management Research Radboud University Nijmegen*, NICE Working Paper 06-101, p. 1-27.
- Güriz, Adnan (2011); *Feminizm Postmodernizm ve Hukuk*, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Gürol, Mehmet Ali (2007); “*Türkiye’de İş Yaşamındaki Kent Kadınının Açmazı Kariyer-Aile İkilemi*,” *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi*, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, s. 144-150.
- Güven, İsmail (1998); “*Ahmet Rıza’nın Kadın Eğitimine İlişkin Görüşleri*,” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 31, Sayı 1, s. 147-161.
- Hufton, Olwen (2005); “*Kadınlar, İş ve Aile*,” *Kadınların Tarihi Rönesans ve Aydınlanma Çağı Paradoksları III: İşler ve Günler*, (Der.: Georges Duby, Michelle Perrot, Natalie Zemon Davis, Arlette Farge), (Çev.: A. Fethi), *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul.

- İçli Günşen, Tülin (1998); “*Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu,*” Haccettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı, s. 93-103.
- İlkkaracan, İpek (2012); “*Why So Few Women in the Labor Market in Turkey?* ,” İstanbul Teknik Üniversitesi Yönetim Fakültesi Ekonomi Bölümü, Cilt 18, Sayı 1, s. 1-37.
- Kalaycıoğlu, Sibel ve Helga Rittersberger Tılıç (2012); “*Enformel Sektörde Yapılanan Bir İş Biçimi Olan Ev İşçiliğinde Değişen Dinamikler,*” Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran 2012, s. 10-15.
- Karabıyık, İlyas (2012); “*Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı*”, Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt XXXII, Sayı I, s. 231-260.
- Karaca Gökçek, Nuray (2013); “*Kadının Ekonomik Yaşamdaki Yeri: Türkiye ve Geçiş Ekonomilerinin Karşılaştırması,*” International Conference on Eurasian Economies 2013, Session 4B: Orta Asya Ekonomileri, s. 428-434.
- Karacan, Esin (2011); *Çalışma Yaşamında Kadın Kocaeli İlinde Bir Araştırma*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Karaman, Yasemin (1994); “*Planlı Dönemde Kadın Eğitimi Politikamız,*” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 27, Sayı1, s. 401-427.
- Karras, Ruth Mazo (2004); “*Women’s Labors: Reproduction And Sex Work in Medieval Europe,*” Indiana University Press, Journal of Women’s History, Vol 15, No 4, s. 153-158.
- Kartal, Cemile Burcu (2008); “*II. Meşrutiyet’in Cumhuriyete Mirası: Makbul Kadınlar,*” İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No 38, s. 215-238.
- Kayadibi, Fahri (2003); “*Kadın Eğitiminin Önemi ve Kalkınmadaki Rolü,*” Sosyoloji Konferansları Dergisi Prof. Dr. Baykan Sezer’in Anısına Armağan, Sayı 28 s. 19-31.
- Kayhan, Fatma (1999); *Feminizmler Dizisi 21*, BDS Yayınları, İstanbul.
- KEIG (2013); *Türkiye’de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II*, KEIG Yayınları, İstanbul.
- Koca Yılmaz, Kadriye (1998); *Osmanlı’da Kadın ve İktisat*, Beyan Yayınları, İstanbul.
- Kocacık, Faruk ve Veda B. Gökkaya (2005); “*Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları,*” C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, s. 195-219.
- Koçer, Hasan Ali (1972); “*Türkiye’de Kadın Eğitimi,*” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı1, s. 81-124.

- Korkmaz, Murat ve Nur Dilbaz Alacahan (2013); “*Türkiye’de Formel Piyasaya Yönelmede Kadın İşgücü Arzı ve GSYH Etkileri: Ampirik Bir Çalışma,*” International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Sayı 8/7, s. 887-900.
- Korkmaz, Adem ve Nezihe Uçar Tüfekçi (2007); “*Çalışma Hayatında Tarımda Kadın ve Sorunları: Ağlasun İlçesi Örneği,*” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt 12, Sayı 1, s. 37-61.
- Korkmaz, Adem ve Gülsüm Korkut (2012); “*Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri,*” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 17, Sayı 2, s. 41-65.
- Kozlu, Düriye (2009); “*Modernizm Sonrası Postmodern Hareket İçinde Kadının Yeri,*” Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, s. 1-15.
- Krupskaya, N. ve W. Pieck (1996); *Kadın Sorunu Üzerine Seçme Yazılar ve Clara Zetkin Üzerine,* (Çev.: İ.Yarkın), İnter Yayınları, İstanbul.
- Kurnaz, Şefika (2011); *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Kurnaz, Şefika (2013); *Osmanlı Kadınının Yükselişi 1908-1918,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Kuzu, Ali (2013); *İktisatçı, Sanatkâr ve Ahi Teşkilatı’nın Kurucusu Ahi Evran,* Paraf Yayınları, İstanbul.
- Lagrange, Rose-Marie (2005); “*Denetimli Bir Özgürleşme,*” *Kadınların Tarihi Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru V: Yüzyılın Büyük Değişimleri,* (Der.: Georges Duby, Michelle Perrot, Françoise Thebaud), (Çev.: A.Fethi), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Lefaucheur, Nadine (2005); “*Annelik, Aile ve Devlet,*” *Kadınların Tarihi Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru V: Yüzyılın Büyük Değişimleri,* (Der.: Georges Duby, Michelle Perrot, Françoise Thebaud), (Çev.: A.Fethi), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Lordoğlu, Kuvvet ve Nurcan Özkaplan (2007); *Çalışma İktisadı,* Der Yayınevi, İstanbul.
- Mahiroğulları, Adnan (2005); “*Endüstri Devrimi Sonrasında Emegın İstismarını Belgeleyen İki Eser: Germinal ve Dokumacılar,*” İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı 32, s. 41-53.
- Makal, Ahmet (2001); “*Türkiye’de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emegine İlişkin Gelişmeler,*” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 56, Sayı 2, s. 117-155.
- Makal, Ahmet (2010); “*Türkiye’de Erken Cumhuriyet Dönemin’de Kadın Emegi,*” Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı 2, s. 13-40.

- Mazurkiewicz, Anna Zachorowska (2015); “*The Concept of Care in Institutional and Feminist Economics and Its Impact on Public Policy*,” Journal of Economic Issues, Vol XLIX, No 2, p. 405-414.
- Mill, John Stuart (2004) ; *Hürriyet Üstüne*, (Çev.: M.O. Dostel), Liberte Yayınları, Ankara.
- Molyneux, Maxine (2012): “*Ev Emegi Tartışması ve Ötesi*,” *Kadının Görünmeyen Emegi*, (Der.: Gülnur Acar Savran, Nesrin Tura Demiryontan),Yordam Kitap, İstanbul.
- Mutlu, Suna Özlem (2003); “*1923 Öncesi Dönemde Türk Kadını*,” Aydınlanma 1923, Sayı 46, s. 59-66.
- Nelson, Robert L ve William P. Bridges (2003); *Legalizing Gender Inequality: Courts, Markets, and Unequal Pay for Women in America*, Cambridge University Press.
- Notz, Gisela (2012); *Feminizm*, (Çev.: S. D. Çetinkaya), Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Önder, Nurcan (2013); “*Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü*,” Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Dünya Dergisi, Cilt1, Sayı 1, s. 35-61.
- Ören, Kenan ve Hasan Yüksel (2012); “*Geçmişten Günümüze Çalışma Hayatı*,” Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, s. 35-59.
- Özdemir, Zekai ve İlkay Noyan Yalman ve Seda Bayrakdar (2012); “*Kadın İstihdamı ve Ekonomik Kalkınma: Geçiş Ekonomileri Örneği*,” International Conference On Eurasian Economies, Büyüme ve Gelişme I, Session 1B, s. 115-122.
- Özer, Mustafa ve Kemal Biçerli (2003); “*Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi*,” Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, s. 55-86.
- Özger, Yunus (2012); “*Osmanlı’da Kadınların Memuriyette İstihdamı Meselesi ve Sicill-i Ahvalde Kayıtlı Memurelerin Resmi Hal Tercümeleri*,” History Studies International Journal of History, Volume 4/1, s. 419-447.
- Özkaplan, Nurcan (2009); “*Duygusal Emek ve Kadın işi/Erkek İş*,” Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı 2 s. 15-24.
- Özkaplan, Nurcan ve Ufuk Serdaroğlu (2010); “*İktisat ve Toplumsal Cinsiyet İktisatta Kadın Kimliği*,” (Der.: Ufuk Serdaroğlu), Efil Yayınevi, Ankara.
- Özkazanç, Alev (2015); *Feminizm ve Queer Kuram*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Özkiraz, Ahmet ve M. Nazan Arslanel (2011); “*İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak*,” Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 3, No 1, s. 1-10.

- Özmete, Emine (2012); “Kırsal Kalkınma İçin Kadınların Güçlendirilmesi: Sosyal Hizmet Modelleri,” Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, s. 117-128.
- Öztürk, Mustafa (2007); “Türkiye’de İç Göçe Katılanların Kent Yaşamına ve Kentsel Emek Piyasalarına Etkileri,” Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 52, s. 245-264.
- Öztürk, Mustafa ve Başak Işıl Çetin (2009); “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar,” Journal of Yaşar University, Cilt 3, Sayı 11, s. 2661-2698.
- Öztürk, Nazım (2005); “İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü,” Sosyo-Ekonomi Dergisi, Sayı 1, Ocak-Haziran 2005-1, s. 27-44.
- Parlaktuna, İnci (2010); “Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi,” Ege Akademik Bakış, Cilt 10, Sayı 4, s. 1217-1230.
- Pekkaya, Mehmet ve Fatma Akıllı (2013); “Hava Yolu Hizmet Kalitesinin Servperf Servqual Ölçeği İle Değerlendirmesi ve İstatistiksel Analizi,” AİBÜ İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar 2013, Cilt 9, Sayı 1, s.75-96.
- Perrella, Vera C. (1968); “Women and the Labor Force: More Women Are in The Labor Force Now Than Ever Before and Majority Status Among Them Has Shifted to The Married Group,” Monthly Labor Review, February 1968, p. 1-12.
- Pelizzon, Sheila Margaret (2009); *Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme*, (Çev.: İ. E. Sadi ve C. Somel), İmge Kitapevi, Ankara.
- Ramazanoğlu, Caroline (1998); *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*, (Çev.: M. Bayatlı), Pencere Yayınları, İstanbul.
- Resmi Gazete (1990); “Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünün Kurulması ile İlgili Hükümler,” Yasama Bölümü, Kanunlar, Birinci Bölüm, Yasama Bölümü Sayfa 1, Kanun 3670, Resmi Gazete Kodu 281090, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20679.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.10.2016).
- Sağ, Vahap (2001); “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk,” Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, s. 9-23.
- Sands, Roberta G ve Kathleen Nuccio (1992); “Postmodern Feminist Theory and Social Work,” National Association of Social Workers, Vol.37, Number 6, p. 489-494.
- Sarıbaş, Hakan ve Fuat Sekmen (2008); *Büyüme Maceramız: Yetişebiliyor muyuz? Türkiye’nin Muasır Medeniyete Ulaşma Çabası*, Değişim Yayınları, İstanbul.
- Savran Acar, Gülnur ve Nesrin Tura Demiryontan (2012); *Kadının Görünmeyen Emegi*, Yordam Kitap, İstanbul.

- Savran Acar, Gülnur (2013); *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*, Kanat Kitap, İstanbul.
- Scheldel, Walter (1995); “*The Most Silent Women of Greece and Rome: Rural Labour and Women’s Life in the Ancient World (1)*,” *Greece&Rome*, Vol 42, No 2, p. 202-217.
- Scheldel, Walter (1996); “*The Most Silent Women of Greece and Rome: Rural Labour and Women’s Life in the Ancient World (2)*,” *Greece & Rome*, Vol 43, No 1, p. 1-10.
- Scott, Joan W.(2005); “*Kadın İşçi*,” *Kadınların Tarihi Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı IV: Sivil Kadın, Kamusal ve Özel*, (Der.: Georges Duby, Michelle Perrot, Genevieve Fraisse, Michelle Perrot), (Çev.: A. Fethi), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Scott, Joan W. (2013); *Feminist Tarihin Peşinde*, (Çev.: D. Demirler-F. Dinçer ve Ö. Aslan) BGST Yayınları, İstanbul.
- Serdaroğlu, Ufuk (2010a); *İktisat ve Toplumsal Cinsiyet*, Efil Yayınevi, Ankara.
- Serdaroğlu, Ufuk (2010b); *Feminist İktisat’ın Bakışı Postmodernist mi?*, Efil Yayınevi, Ankara.
- Sırım, Veli (2015); “*Osmanlı Kadınının Ekonomik Hayata Etkin Katılımı: Bacıyan-ı Rum Örneği*,” *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt 4, Sayı 8, s. 119-125.
- Strober, Myra H. (1994); “*Can Feminist Thought Improve Economics? Rethinking Economics Through a Feminist Lens*,” *The American Economic Review*, Vol 84, No 2, p. 143-147.
- Şengül, Seda ve Gülsen Kırıl (2006); “*Türkiye’de Kadının İşgücü Pazarına Katılım ve Doğurganlık Kararları*,” *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, s. 90-99.
- Şeyda, Arzu (2006); “*Kadın Eğitimi Bağlamında Hanımlara Mahsus Gazete*,” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Zeki Başar Özel Sayısı, Sayı 29, s. 279-295.
- Taş, Umut ve Füsün Yenilmez (2008); “*Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı*,” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, s. 155-186.
- Tekin, Saadet (2010); “*Osmanlı’da Kadın ve Kadın Hapishaneleri*,” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 29, Sayı 47, s. 83-102.
- Tezcan, Mahmut (1980); “*Toplumsal Değişmelerin Ülkemiz Eğitimine Etkileri*,” *Eğitim ve Bilim*, Cilt 5, Sayı 25, s. 28-40.

- Thebaud, Françoise (2005); “*Büyük Savaş ve Cinsel Bölünmenin Zaferi,*” *Kadınların Tarihi V: Kadınların Ulusallaştırılması,* (Der.: Georges Duby, Michelle Perrot, Françoise Thebaud), (Çev.: A. Fethi).
- Tong Putnam, Rosemarie (2006); *Feminist Düşünce,* (Çev.: Z. Cirhinlioğlu), Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Toksöz, Gülay (2013); “*Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Kalkınma ve İşgücü Piyasaları,*” Sendikacılık Akademisi Ders Notları 2, (Der.: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş)), Ankara.
- Tuna, Semiha (2009); “*Köy Enstitülerinde Kadın Olmak,*” Fe Dergi, Cilt 1, Sayı 1, s. 20-29.
- Tunç, Melike (2013); “*Feminist Grup Çalışması: Temeli, Kapsamı ve Süreci,*” Toplum ve Sosyal Hizmet, Cilt 24, Sayı 2, s. 209-229.
- TUSİAD VE KAGİDER (2008); “*Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri,*” <http://www.akgul.bilkent.edu.tr/Tusiad/KADINRAPOR.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.12.2015).
- Valerio, Adriana (2015); *Kadınların İktidarı, Ortaçağ/Barbarlar-Hristiyanlar-Müslümanlar,* (Çev.: L. Tonguç Basmacı), (Der.: Umberto Eco), Alfa Yayınları.
- Yaraman, Ayşegül (2001); *Resmi Tarihten Kadın Tarihine Elinin Hamuruyla Özgürlük,* Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Yaraman, Ayşegül (2008); “*Yanılsamanın Neresindeyiz? İçselleştirilmiş Cinsiyetçilikten Farkındalığa,*” Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, s. 830-837, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Yıldız, Fatime (2016); http://www.academia.edu/12044189/TÜRK_MODERNLEŞMESİNİN_KADINA_ETKİSİ (Erişim Tarihi: 10.09.2016).
- Yirmibeşoğlu, Gözde (2007); “*Modernity and Women,*” Ekonomik Yaklaşım, Cilt 18, Sayı 64, s. 73-91.
- Yumuşak, İbrahim Güran (2009); *Kadın Eğitiminin İktisadi Analizi,* Nobel Yayınları, Ankara.
- Yüksel, Hasan (2014); “*Emek Kavramının Ortaya Çıkışında Rol Oynayan Tarihi Dönüm Noktalarının Süreç Merkezli Değerlendirilmesi,*” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 19, Sayı 2, s. 257-273.
- KSGM(2016);kadinin.statusu.gov.tr/kaynak/ulusarasi-belgelerkuruluslar/uluslararasi-kuruluslar/birlesmis-milletler, (Erişim Tarihi: 30.09.2016).
- KSGM(2016);kadininstatusu.gov.tr/kaynak/ulusarasi-belgelerkuruluslar/uluslararasi-kuruluslar/avrupa-konseyi, (Erişim Tarihi: 30.09.2016).

- KSGM(2016);kadininstatusu.gov.tr/kaynak/ulusararasisibelgelerkuruluslar/uluslararasi-kuruluslar/avrupa-birliği, (Erişim Tarihi:30.09.2016).
- TÜİK (2010); *Bölgesel Göstergeler TR81 2010: Zonguldak, Karabük ve Bartın*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- TÜİK (2016); İşgücü İstatistikleri: Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu, [https:// www.tuik.gov.tr](https://www.tuik.gov.tr) , (Erişim Tarihi: 30.08.2016).
- TÜİK (2016); Hane halkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları; Yıllar ve Cinsiyete Göre İstihdam Oranı (Düzey 2), [http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), (Erişim Tarihi: 30.08.2016).
- TÜİK (2016); İşgücü İstatistikleri: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İktisadi Faaliyet Kolları (Düzey 1), [http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), (Erişim Tarihi: 30.08.2016).
- TÜİK (2016); İşgücü İstatistikleri: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu, [http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), (Erişim Tarihi: 30.08.2016).
- TÜİK (2016); İşgücü İstatistikleri: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu, [http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), (Erişim Tarihi: 30.08.2016).
- TÜİK (2016); İşgücü İstatistikleri: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu, [http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), (Erişim Tarihi: 30.08.2016).
- TÜİK (2016); İşgücü İstatistikleri: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu, [http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), (Erişim Tarihi: 30.08.2016).
- TÜİK (2016); İşgücü İstatistikleri: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu, [http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), (Erişim Tarihi: 30.08.2016).
- TÜİK (2016); İşgücü İstatistikleri: Eğitim Durumuna ve İşgücü Durumuna Göre Kurumsal Olmayan Nüfus, [http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), (Erişim Tarihi: 30.08.2016).
- TÜİK (2011); Hanehalkı İşgücü Araştırması Mikro Veri Seti 2011, <http://www.tuik.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 08.12.2016).
- World Values Survey (2016); Online Analysis Period (2010-2014) http://www.worldvaluessurvey.org/WVS_online.jsp, (Erişim Tarihi: 30.05.2016).
- WB (1992); *Turkey Women in Development Report*, Document Of The World Bank No: 10299-TU.
- Wendell, Susan (1987); “A (Qualified) Defense of Liberal Feminism,” *Hypatia*, Vol 2, No 2, p. 65-93.

Weeks, Kathi (2014); alışma Sorunu: Feminizm, Marksizm, alışma Karşıtı Politika ve alışma Sonrası Tahayyüller, (ev.: T.Tosun), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

EKLER

EK 1: Anket Sorularının Kısaltılmış Hallerinin Asıl Karşılığı

ANKET SORULARI	METİNDE KISALTILMIŞ HALİ
S1 İşsizlik olduğu zaman erkekler kadınlardan daha fazla işe girme hakkına sahiptir.	S1 Erkek iş hak faz
S2 Eğer bir kadın eşinden daha fazla para kazanıyorsa bu çok belirgin bir problem yaratır.	S2 Kadın faz kaz. Prb
S3 Kadının yeri evi olmalıdır.	S3 Kadın yer ev.
S4 Ev işlerindeki sorumluluklar kadına aittir.	S4 Ev sorum. Kadın
S5 Aile bireyleri ile ilgili sorumluluklar kadına aittir.	S5 Aile sorum. Kadın
S6 Fedakârlık ve özveri gibi özellikler kadına atfedilen özelliklerdir. Bu nedenle bu tür özellikleri gerektiren meslekleri kadınlar yerine getirmelidir.	S6 Özverili kadın
S7 Kendine güven ve kendini üstün görme gibi özellikler erkeğe atfedilen özelliklerdir. Bu nedenle bu tür özellikleri gerektiren meslekleri erkekler yerine getirmelidir.	S7 Kendi gvn erkek
S8 Ev içi faaliyetler kadının çalışma kararını etkiler.	S8 Ev kadın çalış et
S9 Kadınların ihtiyacı erkekler tarafından karşılandığından işgücü piyasasında yer almalarına gerek yoktur.	S9 Kadın ihtiyaç erkek kar
S10 Erkek egemen yapı sonucunda meydana gelen muhafazakârlaşma kadınların işgücüne katılımında en önemli belirleyici faktörlerdendir.	S10 Kadın İKO önem
S11 Geleneksel toplumdaki evine bağlı evini gözeten erkek modelinin değişmesi kadınların meslek sahibi olup çalışmalarını zorunlu kılmıştır.	S11 Kadın çalışmak zorunda
S12 Evi geçindirmek erkeğin işidir.	S12 Ev geçim erkek
S13 İş hayatına katılımın kadınlar arasında düşük olmasının en önemli sebeplerinden biri kadınların yeterli eğitimi almamasıdır.	S13 Kadın eğt az
S14 Eğitim kadın istihdamını artırır.	S14 Eğt kadın isth art
S15 Eğitim seviyesinin yükselmesinin kadınların işgücüne katılımı üzerinde olumlu etkisi olmaktadır	S15 Eğt kadın lko etk
S16 Erkek ve kadınların işgücü piyasasına katılımlarının farklı olmasının en önemli nedenlerinden biri iki cinsiyetin aldıkları eğitim seviyesinin farklı olmasıdır	S16 lko fark iki cins al eğt
S17 Kadınların eğitim seviyesi düşük olursa işgücü piyasası fırsatlarından yeterince yararlanamazlar.	S17 Az eğt kadın iş az
S18 Kadının meslek yaşamına katılmak için eğitim alma isteği artmaktadır.	S18 Kadın eğt istk art.
S19 Kadınların eğitilmemesi insan gücünün yarısının üretime katılmamasıdır.	S19 Eğtmsz kadın ürt kat. az
S20 İyi eğitim almayan kadınlar işgücü piyasasına katılamaz.	S20 Eğtmsz kadın işg ktlmz

Ek 2:Anket Sorularının Alındığı Kaynaklar

ANKET SORULARI	SORULARIN ALINDIĞI KAYNAKLAR
S1 İşsizlik olduğu zaman erkekler kadınlardan daha fazla işe girme hakkına sahiptir.	World Values Survey (2010-2014); Online Analysis Period (2010-2014) http://www.worldvaluessurvey.org/WVS online.jsp , (Erişim Tarihi: 30.05.2016).
S2 Eğer bir kadın eşinden daha fazla para kazanıyorsa bu çok belirgin bir problem yaratır.	World Values Survey (2010-2014); Online Analysis Period (2010-2014) http://www.worldvaluessurvey.org/WVS online.jsp , (Erişim Tarihi: 30.05.2016).
S3 Kadının yeri evi olmalıdır.	Ramazanoğlu, Caroline: (1998); "Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri," sayfa 30-32
S4 Ev işlerindeki sorumluluklar kadına aittir.	Karacan, Esin: (2011); "Çalışma Yaşamında Kadın Kocaeli İlinde Bir Araştırma," sayfa 77
S5 Aile bireyleri ile ilgili sorumluluklar kadına aittir.	Karacan, Esin: (2011); "Çalışma Yaşamında Kadın Kocaeli İlinde Bir Araştırma," sayfa 77
S6 Fedakârlık ve özveri gibi özellikler kadına atfedilen özelliklerdir. Bu nedenle bu tür özellikleri gerektiren meslekleri kadınlar yerine getirmelidir.	Tong, Putnam Rosemarie: (2006); "Feminist Düşünce," sayfa 47.
S7 Kendine güven ve kendini üstün görme gibi özellikler erkeğe atfedilen özelliklerdir. Bu nedenle bu tür özellikleri gerektiren meslekleri erkekler yerine getirmelidir.	Tong, Putnam Rosemarie: (2006); "Feminist Düşünce," sayfa 47.
S8 Ev içi faaliyetler kadının çalışma kararını etkiler.	TÜSİADveKAGİDER (2015);" http://www.akgul.bilkent.edu.tr/Tusiad/KADINRAPOR.pdf
S9 Kadınların ihtiyacı erkekler tarafından karşılandığından işgücü piyasasında yer almalarına gerek yoktur.	Özkaplan ve Serdaroğlu: (2010);"İktisat ve Toplumsal Cinsiyet İktisatta Kadın Kimliği," sayfa 20,23-25
S10 Erkek egemen yapı sonucunda meydana gelen muhafazakârlaşma kadınların işgücüne katılımında en önemli belirleyici faktörlerdendir.	Keig, (2013); "Türkiye'de Kadın Emegi ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II, "sayfa 16-17.
S11 Geleneksel toplumdaki evine bağlı evini gözeten erkek modelinin değişmesi kadınların meslek sahibi olup çalışmalarını zorunlu kılmıştır.	Bayer, Ali :(2013); "Değişen Toplumsal Yapıda Aile" soruyu aldığı sayfa sayısı 125.
S12 Evi geçindirmek erkeğin işidir.	Önder, Nurcan (2013); "Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü, " sayfa 47-51.
S13 İş hayatına katılımın kadınlar arasında düşük olmasının en önemli sebeplerinden biri kadınların yeterli eğitimi almamasıdır.	Önder, Nurcan (2013); "Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü, " sayfa 47-51.
S14 Eğitim kadın istihdamını artırır.	Göğüş Tan, Mine (2007); "Women, Education and Development in Turkey, " pp.107-122.
S15 Eğitim seviyesinin yükselmesinin kadınların işgücüne katılımı üzerinde olumlu etkisi olmaktadır	Yumuşak, İbrahim (2009); "Kadın Eğitiminin İktisadi Analizi," sayfa 65,67.
S16 Erkek ve kadınların işgücü piyasasına katılımlarının farklı olmasının en önemli	Şengül ve Gülsen, (2006), "Türkiye'de Kadının İşgücü Pazarına Katılım ve Doğurganlık Kararları," sayfa 92-99.

nedenlerinden biri iki cinsiyetin aldıkları eğitim seviyesinin farklı olmasıdır	
S17 Kadınların eğitim seviyesi düşük olursa işgücü piyasası fırsatlarından yeterince yararlanamazlar.	Şengül ve Gülsen, (2006), "Türkiye'de Kadının İşgücü Pazarına Katılım ve Doğurganlık Kararları," sayfa 92-99.
S18 Kadının meslek yaşamına katılmak için eğitim alma isteği artmaktadır.	Tezcan, Mahmut; (1980); "Toplumsal Değişmelerin Ülkemiz Eğitimine Etkileri," sayfa 38.
S19 Kadınların eğitilmemesi insan gücünün yarısının üretime katılmamasıdır.	Kayadibi, Fahri; (2003), "Kadın Eğitiminin Önemi ve Kalkınmadaki Rolü," sayfa 28.
S20 İyi eğitim almayan kadınlar işgücü piyasasına katılamaz.	Korkmaz ve Uçar Tüfekçi; (2007), "Çalışma Hayatında Tarımda Kadın ve Sorunları: Ağlasun İlçesi Örneği," sayfa 42.

Ek 3: Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitim Faktörlerinin Kadın İstihdamı Üzerindeki Önemi ile İlgili Bireylerin Görüşleri

Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitime Ait Konular	N	Ort.	Std. Sapma	Değ. Kats.	Tek Örnek t testi İstatistiği Anlamlılıkları			Karar	
					2	3	4	t testi	Puan A.
S1 Erkek iş hak faz.	522	2,82	1,40	49,75	,000	,004	,000	2 KMY-3 KRZ	3 KRZ
S2 Kadın faz kaz. prb.	522	2,81	1,29	45,98	,000	,001	,000	2 KMY-3KRZ	3 KRZ
S3 Kadın yer ev.	522	1,96	1,24	63,11	,437	,000	,000	2 KMY	2 KMY
S4 Ev sorum. kadın.	522	2,34	1,30	55,47	,000	,000	,000	2KMY-3KRZ	2 KMY
S5 Aile sorum. kadın.	522	2,07	1,12	53,86	,183	,000	,000	2KMY	2 KMY
S6 Özverili kadın.	522	2,34	1,23	52,39	,000	,000	,000	2KMY-3KRZ	2 KMY
S7 Kendi gvn erkek.	522	2,04	1,16	56,86	,407	,000	,000	2KMY	2 KMY
S8 Ev kadın çalış et.	522	3,20	1,18	36,97	,000	,000	,000	3KRZ-4KY	3 KRZ
S9 Kadın ihtiyaç erkek kar.	522	1,96	1,20	61,43	,424	,000	,000	2KMY	2 KMY
S10 Kadın iko önem.	522	3,15	1,25	39,52	,000	,005	,000	3KRZ	3 KRZ
S11 Kadın çalışmak zorunda.	522	3,05	1,19	39,15	,000	,379	,000	3KRZ	3 KRZ
S12 Evgeçim erkek.	522	2,44	1,32	54,06	,000	,000	,000	2KMY-3KRZ	2 KMY
S13 Kadın eğt az.	522	3,20	1,29	40,25	,000	,000	,000	3KRZ-4KY	3 KRZ
S14 Eğt kadın isth art.	522	3,97	1,18	29,60	,000	,000	,602	4KY	4 KY
S15 Eğt kadın lko etk.	522	4,04	1,14	28,17	,000	,000	,419	4KY	4 KY
S16 lko fark iki cins al eğt.	522	2,67	1,22	45,81	,000	,000	,000	2KMY-3KRZ	3 KRZ
S17 Az eğit kadın iş az.	522	3,60	1,15	32,00	,000	,000	,000	3KRZ-4KY	4 KY
S18 Kadın eğt istk art.	522	3,92	1,08	27,63	,000	,000	,083	4KY	4 KY
S19 Eğtmsz kadın ürt kat. az.	522	3,80	1,22	32,11	,000	,000	,000	3KRZ-4KY	4 KY
S20 Eğtmsz kadın işg ktlmz.	522	2,96	1,22	41,08	,000	,450	,000	3KRZ	3 KRZ

Not: Ort.: Ortalama, Std. Sapma: Standart sapma; Değ. Kats.: Değişim katsayısıdır. Buradaki *t* testi, tek örnek *t* testi anlamlılıklarıdır. Karar sütunundaki *t* testi sonuçları, 2 ve 3 ve 4 referans alınarak yapılan *t* testlerine göre verilmişken, Karar sütunundaki **Puan A. (Aralığı)** sonuçları, Tablo 6.10'daki ortalama aralıkları dikkate alınarak yapılmıştır.

Ek 4: Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitim Faktörlerinin Kadın İstihdamı Üzerindeki Önemi İle İlgili Bireylerin Görüşlerinin Yüzdesel Frekans Dağılımları

Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitime Ait Konular	Ort.	1 KKMYY	2 KMY	3 KRZ	4 KY	5 KKY	Toplam
S1 Erkeklerin iş hak faz.	2,82	23,0	25,3	12,5	24,9	14,4	100
S2 Kadın faz. kaz. prb.	2,81	16,7	32,8	14,9	23,9	11,7	100
S3 Kadın yer ev.	1,96	49,8	26,8	7,7	9,2	6,5	100
S4 Ev sorum kadın.	2,34	33,1	31,4	12,8	14,0	8,6	100
S5 Aile sorum kadın.	2,07	36,0	39,8	10,3	9,2	4,6	100
S6 Özverili kadın.	2,34	29,7	35,1	11,9	18,0	5,4	100
S7 Kendi gvn erkek.	2,04	41,2	33,1	10,2	11,3	4,2	100
S8 Ev kadın çalış et.	3,20	10,7	20,5	16,3	43,3	9,2	100
S9 Kadın ihtiyaç erkek kar.	1,96	47,1	31,0	7,1	8,4	6,3	100
S10 Kadın iko önem.	3,15	11,3	23,0	18,8	33,0	14,0	100
S11 Kadın çalışmak zorunda.	3,05	11,7	24,5	20,7	33,7	9,4	100
S12 Ev geçim erkek.	2,44	29,1	33,5	11,5	16,1	9,8	100
S13 Kadın eğitim az.	3,20	12,1	22,4	14,9	34,5	16,1	100
S14 Eğt kadın isth art.	3,97	6,9	7,9	5,4	40,8	39,1	100
S15 Eğt kadın iko etkili.	4,04	6,3	6,7	4,6	41,4	41,0	100
S16 Iko fark iki cins al. eğitim.	2,67	19,9	30,1	20,1	23,0	6,9	100
S17 Az eğitim kadın iş az.	3,60	5,9	16,5	9,0	48,7	19,9	100
S18 Kadın eğt. istk. art.	3,92	5,2	8,4	6,7	48,9	30,8	100
S19 Eğtmsz kadın ürt. kat. az.	3,80	6,3	12,6	10,7	35,8	34,5	100
S20 Eğtmsz kadın işg. ktlmz.	2,96	11,1	31,0	20,1	26,2	11,5	100

Ek 5: Cinsiyete Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitime Ait Konular	Ortalamalar		t testi Anlamlılık	Pauan A. Göre Karar	
	Kadın	Erkek		Kadın	Erkek
S1 Erkek iş hak faz.	2,75	2,94	,137	3 KRZ	3 KRZ
S2 Kadın faz kaz. prb.	2,76	2,89	,270	3 KRZ	3 KRZ
S3 Kadın yer ev.	1,75	2,27	,000	1 KMY	2 KMY
S4 Ev sorum. kadın.	2,11	2,67	,000	2 KMY	3 KRZ
S5 Aile sorum. kadın.	2,03	2,13	,313	2 KMY	2 KMY
S6 Özverili kadın.	2,34	2,34	,979	2 KMY	2 KMY
S7 Kendi gyn erkek.	1,91	2,25	,001	2 KMY	2 KMY
S8 Ev kadın çalış et.	3,21	3,18	,841	3 KRZ	3 KRZ
S9 Kadın ihtiyaç erkek kar.	1,84	2,15	,004	2 KMY	2 KMY
S10 Kadın iko önem.	3,09	3,25	,131	3 KRZ	3 KRZ
S11 Kadın çalışmak zorunda.	3,12	2,94	,088	3 KRZ	3 KRZ
S12 Ev geçim erkek.	2,21	2,79	,000	2 KMY	3 KRZ
S13 Kadın eğt az.	3,32	3,02	,009	3 KRZ	3 KRZ
S14 Eğt kadın isth art.	4,03	3,89	,210	4 KY	4 KY
S15 Eğt kadın iko etk.	4,13	3,90	,026	4 KY	4 KY
S16 lko fark iki cins al eğt.	2,66	2,68	,811	3 KRZ	3 KRZ
S17 Az eğt kadın iş az.	3,61	3,58	,761	4 KY	4 KY
S18 Kadın eğt istk art.	3,99	3,81	,057	4 KY	4 KY
S19 Eğtmsz kadın ürt kat. az.	3,90	3,63	,013	4 KY	4 KY
S20 Eğtmsz kadın işg ktlmz	2,84	3,14	,007	3 KRZ	3 KRZ

Ek 6: Medeni Hale Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitime Ait Konular	Ortalamalar		t testi Anlamlılık	Pauan A. Göre Karar	
	Evli	Bekâr		Evli	Bekâr
S1 Erkek iş hak faz.	2,83	2,80	,811	3 KRZ	3 KRZ
S2 Kadın faz kaz. prb.	2,76	2,90	,246	3 KRZ	3 KRZ
S3 Kadın yer ev.	1,97	1,93	,711	2 KMY	2 KMY
S4 Ev sorum. kadın.	2,35	2,30	,656	2 KMY	2 KMY
S5 Aile sorum. kadın.	2,11	1,99	,277	2 KMY	2 KMY
S6 Özverili kadın.	2,30	2,42	,306	2 KMY	2 KMY
S7 Kendi gyn erkek.	2,07	1,99	,435	2 KMY	2 KMY
S8 Ev kadın çalış et.	3,14	3,31	,111	3 KRZ	3 KRZ
S9 Kadın ihtiyaç erkek kar.	2,03	1,83	,058	2 KMY	2 KMY
S10 Kadın İKO önem.	3,08	3,29	,057	3 KRZ	3 KRZ
S11 Kadın çalışmak zorunda.	3,00	3,12	,276	3 KRZ	3 KRZ
S12 Ev geçim erkek.	2,44	2,44	,995	2 KMY	2 KMY
S13 Kadın eğt az.	3,19	3,22	,778	3 KRZ	3 KRZ
S14 Eğt kadın isth art.	3,96	4,00	,695	4 KY	4 KY
S15 Eğt kadın iko etk.	3,97	4,17	,051	4 KY	4 KY
S16 lko fark iki cins al eğt.	2,67	2,67	,979	3 KRZ	3 KRZ
S17 Az eğit kadın iş az.	3,61	3,59	,894	4 KY	4 KY
S18 Kadın eğt istk art.	3,86	4,01	,140	4 KY	4 KY
S19 Eğtmsz kadın ürt kat. az.	3,70	3,97	,010	4 KY	4 KY
S20 Eğtmsz kadın işg ktlmz.	2,98	2,92	,530	3 KRZ	3 KRZ

Ek 7: Hane Halkı Sayısına Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitime Ait Konular	Ortalamalar (kişi sayısı)					F Testi Anl.	Levene Testi Anl.	Puan A. Göre KARAR				
	1	2	3	4	6-9			1	2	3	4	5
S1 Erkek iş hak faz.	2,87	2,79	2,88	2,79	2,79	,977	,566	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S2 Kadın faz kaz. prb.	2,73	2,82	2,73	2,85	3,00	,704	,430	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S3 Kadın yer ev.	1,92	1,82	2,03	1,97	1,97	,748	,101	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S4 Ev sorum. kadın.	2,29	2,23	2,41	2,35	2,29	,856	,766	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S5 Aile sorum kadın.	2,00	2,08	2,09	2,03	2,07	,983	,402	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S6 Özverili kadın.	2,33	2,27	2,23	2,53	2,24	,214	,253	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S7 Kendi gvn erkek.	1,88	1,94	2,08	2,03	2,24	,460	,687	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S8 Ev kadın çalış et.	3,19	3,19	3,26	3,10	3,34	,691	,205	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S9 Kadın ihtiyaç erkek kar.	1,77	1,84	1,97	2,01	2,12	,452	,692	KKMY	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S10 Kadın İKO önem.	3,38	3,18	3,21	2,99	3,14	,318	,730	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S11 Kadın çalışmak zorunda.	3,12	3,03	3,02	3,00	3,19	,856	,990	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S12 Ev geçim erkek.	2,79	2,46	2,32	2,36	2,60	,165	,453	3 KRZ	2KMY	2KMY	2KMY	3 KRZ
S13 Kadın eğt az.	3,27	3,38	3,11	3,11	3,31	,393	,668	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S14 Eğt kadın isth art.	4,08	4,12	3,98	3,81	4,02	,253	,162	4 KY	4 KY	4 KY	4 KY	4 KY
S15 Eğt kadın ıko etk.	4,21	4,07	4,01	3,94	4,19	,476	,875	5 KKY	4 KY	4 KY	4 KY	4 KY
S16 İko fark iki cins al eğt.	2,56	2,64	2,74	2,62	2,74	,821	,481	2KMY	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S17 Az eğt kadın iş az.	3,81	3,58	3,75	3,45	3,43	,091	,008	4 KY	4 KY	4 KY	4 KY	4 KY
S18 Kadın eğt istk art.	4,15	3,91	3,95	3,82	3,86	,425	,085	4 KY	4 KY	4 KY	4 KY	4 KY
S19 Eğtmsz kadın ürt kat. az.	4,12	3,81	3,76	3,71	3,76	,352	,027	4 KY	4 KY	4 KY	4 KY	4 KY
S20 Eğtmsz kadın işg ktlmz.	3,04	3,04	3,03	2,87	2,83	,606	,501	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ

Not: Buradaki F , bağımsız örnek tek yönlü ANOVA F testi anlamlılıklarıdır. Bu testin H_0 hipotezi, “Hane halkı sayısına göre, cevaplayıcıların ataerkil zihniyet ve eğitime dair görüşlerinde farklılık yoktur” şeklinde ifade edilebilir. Buradaki Levene, yokluk hipotezi grup varyanslarının eşdeğer yapıda olduğunu ifade eden Levene testi anlamlılıklarıdır. Levene testine göre homojen olmadığı belirlenen S17, S18 ve S19 sorularının Welch ve Brown-Forsythe anlamlılıkları sırasıyla 0,829-0,815;0,262-0,231 ile 0,409-0,407’dir.

Ek 8: Eğitim Seviyesine Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitime Ait Konular	Ortalamalar (kişi sayısı)				F Testi Anl.	Levene Testi Anl.	Puan A. Göre KARAR			
	İ-Ö	Lise	Önlis	Li-Ü			İ-Ö	Lise	Önlis	Li-Ü
S1 Erkek iş hak faz.	2,58	2,82	2,90	2,84	,675	,609	2 KMY	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S2 Kadın faz kaz. prb.	2,86	2,84	2,85	2,78	,953	,362	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S3 Kadın yer ev.	2,26	2,24	1,80	1,85	,009	,261	2 KMY	2 KMY	2 KMY	2 KMY
S4 Ev sorum. kadın.	2,95	2,46	2,48	2,15	,000	,028	3 KRZ	2 KMY	2 KMY	2 KMY
S5 Aile sorum. kadın.	2,65	2,22	1,94	1,95	,000	,001	3 KRZ	2 KMY	2 KMY	2 KMY
S6 Özverili kadın.	2,93	2,62	2,38	2,14	,000	,002	3 KRZ	3 KRZ	2 KMY	2 KMY
S7 Kendi gvn erkek.	2,23	2,39	2,07	1,87	,001	,009	2 KMY	2 KMY	2 KMY	2 KMY
S8 Ev kadın çalış et.	3,05	3,11	3,37	3,20	,369	,916	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S9 Kadın ihtiyaç erkek kar.	2,51	2,19	1,95	1,79	,000	,155	2 KMY	2 KMY	2 KMY	KKMY
S10 Kadın İKO önem.	2,84	2,94	3,36	3,22	,025	,421	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S11 Kadın çalışmak zorunda.	2,93	3,04	3,34	2,98	,092	,850	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S12 Ev geçim erkek.	2,72	2,45	2,31	2,43	,429	,521	3 KRZ	2 KMY	2 KMY	2 KMY
S13 Kadın eğt az.	3,30	3,34	3,17	3,14	,525	,919	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S14 Eğt kadın isth art.	3,93	3,76	4,23	3,98	,049	,506	4 KY	4 KY	5 KKY	4 KY
S15 Eğt kadın ıko etk.	3,70	3,94	4,34	4,04	,013	,867	4 KY	4 KY	5 KKY	4 KY
S16 İko fark iki cins al eğt.	2,58	2,77	2,72	2,63	,705	,685	2 KMY	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ
S17 Az eğt kadın iş az.	3,58	3,43	3,66	3,65	,344	,411	4 KY	4 KY	4 KY	4 KY
S18 Kadın eğt istk art.	3,44	3,75	4,15	3,98	,001	,005	4 KY	4 KY	4 KY	4 KY
S19 Eğtmsz kadın ürt kat. az.	3,42	3,39	3,98	3,95	,000	,000	4 KY	3 KRZ	4 KY	4 KY
S20 Eğtmsz kadın işg ktlmz.	2,86	2,99	2,92	2,98	,919	,327	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ	3 KRZ

Not: Buradaki *F*, bağımsız örnek tek yönlü ANOVA *F* testi anlamlılıklarıdır. Bu testin H_0 hipotezi, “Eğitim Düzeyine göre, cevaplayıcıların ataerkil zihniyet ve eğitime dair görüşlerinde farklılık yoktur” şeklinde ifade edilebilir. Buradaki Levene, yokluk hipotezi grup varyanslarının eşdeğer yapıda olduğunu ifade eden Levene testi anlamlılıklarıdır. Levene testine göre homojen olmadığı belirlenen S4,S5,S6,S7,S18 ve S19 sorularının Welch ve Brown- Forsythe testinde anlamlılıkları sırasıyla ,001-,001 ; ,004-,002 ; ,000-,000; ,001-,002; ,004-,003 ve ,000-,000’dır.

Ek 9: Ortalama Harcamalarına Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitime Ait Konular	Ortalama Harcamalarına Göre, TL)			F Testi Anl.	Levene Testi Anl.	Puan A. Göre KARAR		
	0-699	700-1249	1250+			0-699	700-1249	1250+
S1 Erkek iş hak faz.	2,87	2,80	2,81	,885	,542	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S2 Kadın faz kaz. prb.	3,02	2,75	2,68	,035	,999	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S3 Kadın yer ev.	2,15	1,89	1,83	,033	,674	2KMY	2KMY	2KMY
S4 Ev sorum. kadın.	2,56	2,29	2,16	,013	,064	2KMY	2KMY	2KMY
S5 Aile sorum. kadın.	2,17	2,13	1,90	,041	,416	2KMY	2KMY	2KMY
S6 Özverili kadın.	2,49	2,32	2,22	,103	,010	2KMY	2KMY	2KMY
S7 Kendi gvn erkek.	2,22	2,03	1,87	,017	,057	2KMY	2KMY	2KMY
S8 Ev kadın çalış et.	3,32	3,26	3,03	,055	,735	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S9 Kadın ihtiyaç erkek kar.	2,19	1,98	1,71	,001	,003	2KMY	2KMY	KKMY
S10 Kadın iko önem.	3,12	2,99	3,32	,047	,462	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S11 Kadın çalışmak zorunda.	3,05	3,05	3,02	,966	,908	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S12 Ev geçim erkek.	2,62	2,34	2,35	,088	,068	3KRZ	2KMY	2KMY
S13 Kadın eğt az.	3,12	3,26	3,22	,599	,222	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S14 Eğt kadın isth art.	3,82	4,08	4,01	,101	,027	4KY	4KY	4KY
S15 Eğt kadın iko etk.	3,88	3,99	4,23	,015	,267	4KY	4KY	5KKY
S16 Iko fark iki cins al eğt.	2,64	2,67	2,69	,926	,666	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S17 Az eğt kadın iş az.	3,34	3,73	3,72	,001	,000	3KRZ	4KY	4KY
S18 Kadın eğt istk art.	3,71	3,98	4,05	,007	,001	4KY	4KY	4KY
S19 Eğtmsz kadın ürt kat. az.	3,61	3,80	3,95	,033	,003	4KY	4KY	4KY
S20 Eğtmsz kadın işg ktlmz.	2,81	3,11	2,98	,081	,314	3KRZ	3KRZ	3KRZ

Not: Buradaki F, bağımsız örnek tek yönlü ANOVA F testi anlamlılıklarıdır. Bu testin H0 hipotezi, “Ortalama harcamaya göre, cevaplayıcıların ataerkil zihniyet ve eğitime dair görüşlerinde farklılık yoktur” şeklinde ifade edilebilir. Buradaki Levene, yokluk hipotezi grup varyanslarının eşdeğer yapıda olduğunu ifade eden Levene testi anlamlılıklarıdır. Levene testine göre homojen olmadığı belirlenen S4,S6,S7, S9, S12, S14, S17, S18 ve S19 sorularının Welch ve Brown- Forsythe anlamlılıkları sırasıyla, 014-,013; ,114-,104; ,016-,018; ,057-0,55; ,966-,966; ,612-,599; ,925-,926; ,003-,001 ; ,010-,007’dir.

Ek 10: İş Tecrübesine Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

Ataerkil Zihniyet Yapısı ve Eğitime Ait Konular	Ortalamalar (iş tecrübesi yıl olarak)				F Testi Anl.	Levene Testi Anl.	Puan A. Göre KARAR			
	1-5	6-15	16-25	26+			1-5	6-15	16-25	26+
S1 Erkek iş hak faz.	2,89	2,86	2,75	2,69	,610	,162	3KRZ	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S2 Kadın faz kaz. prb.	2,88	2,88	2,74	2,72	,630	,545	3KRZ	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S3 Kadın yer ev.	1,95	2,04	2,06	1,81	,353	,759	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S4 Ev sorum. kadın.	2,32	2,28	2,56	2,16	,154	,013	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S5 Aile sorum. kadın.	2,12	2,06	2,15	1,83	,078	,032	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S6 Özverili kadın.	2,33	2,42	2,34	2,19	,457	,030	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S7 Kendi gvn erkek.	1,94	1,93	2,20	2,02	,290	,287	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S8 Ev kadın çalış et.	3,35	3,19	3,40	2,93	,006	,268	3KRZ	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S9 Kadın ihtiyaç erkek kar.	1,96	1,88	2,10	1,92	,591	,929	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S10 Kadın iko önem.	3,13	3,22	2,88	3,24	,132	,304	3KRZ	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S11 Kadın çalışmak zorunda.	2,95	3,03	2,90	3,18	,246	,760	3KRZ	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S12 Ev geçim erkek.	2,44	2,51	2,52	2,31	,544	,236	2KMY	2KMY	2KMY	2KMY
S13 Kadın eğt az.	3,25	3,18	3,33	3,10	,589	,424	3KRZ	3KRZ	3KRZ	3KRZ
S14 Eğt kadın isth art.	4,11	3,88	3,90	3,87	,277	,281	4KY	4KY	4KY	4KY
S15 Eğt kadın iko etk.	4,20	4,00	4,06	3,88	,111	,232	5KKY	5KKY	4KY	4KY
S16 Iko fark iki cins al eğt.	2,57	2,74	2,69	2,66	,731	,339	2KMY	2KMY	3KRZ	3KRZ
S17 Az eğit kadın iş az.	3,51	3,75	3,56	3,59	,366	,075	4KY	4KY	4KY	4KY
S18 Kadın eğt istk art.	3,95	3,88	4,03	3,81	,450	,020	4KY	4KY	4KY	4KY
S19 Eğtmsz kadın ürt kat. az.	3,92	3,69	3,64	3,77	,296	,241	4KY	4KY	4KY	4KY
S20 Eğtmsz kadın işg ktlmz.	2,85	2,88	3,06	3,17	,091	,446	3KRZ	3KRZ	3KRZ	3KRZ

Not: Buradaki F , bağımsız örnek tek yönlü ANOVA F testi anlamlılıklarıdır. Bu testin H_0 hipotezi, “İş tecrübesine göre, cevaplayıcıların ataerkil zihniyet ve eğitime dair görüşlerinde farklılık yoktur” şeklinde ifade edilebilir. Buradaki Levene, yokluk hipotezi grup varyanslarının eşdeğer yapıda olduğunu ifade eden Levene testi anlamlılıklarıdır. Levene testine göre homojen olmadığı belirlenen S4, S5, S6, S17 ve S18 sorularının Welch ve Brown- Forsythe anlamlılıkları sırasıyla, 199-,163; ,044-,084; ,462-,454; ,751-,728; ,325-,35

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad-Soyad	Kübra Yazıcı
Doğum Tarihi	1986

EĞİTİM BİLGİLERİ

2016	Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak Yüksek Lisans, İktisat Anabilim Dalı
2010	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Lisans, İktisat
2005	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi İngilizce Hazırlık Eğitimi
2004	Kilimli Anadolu Lisesi